

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

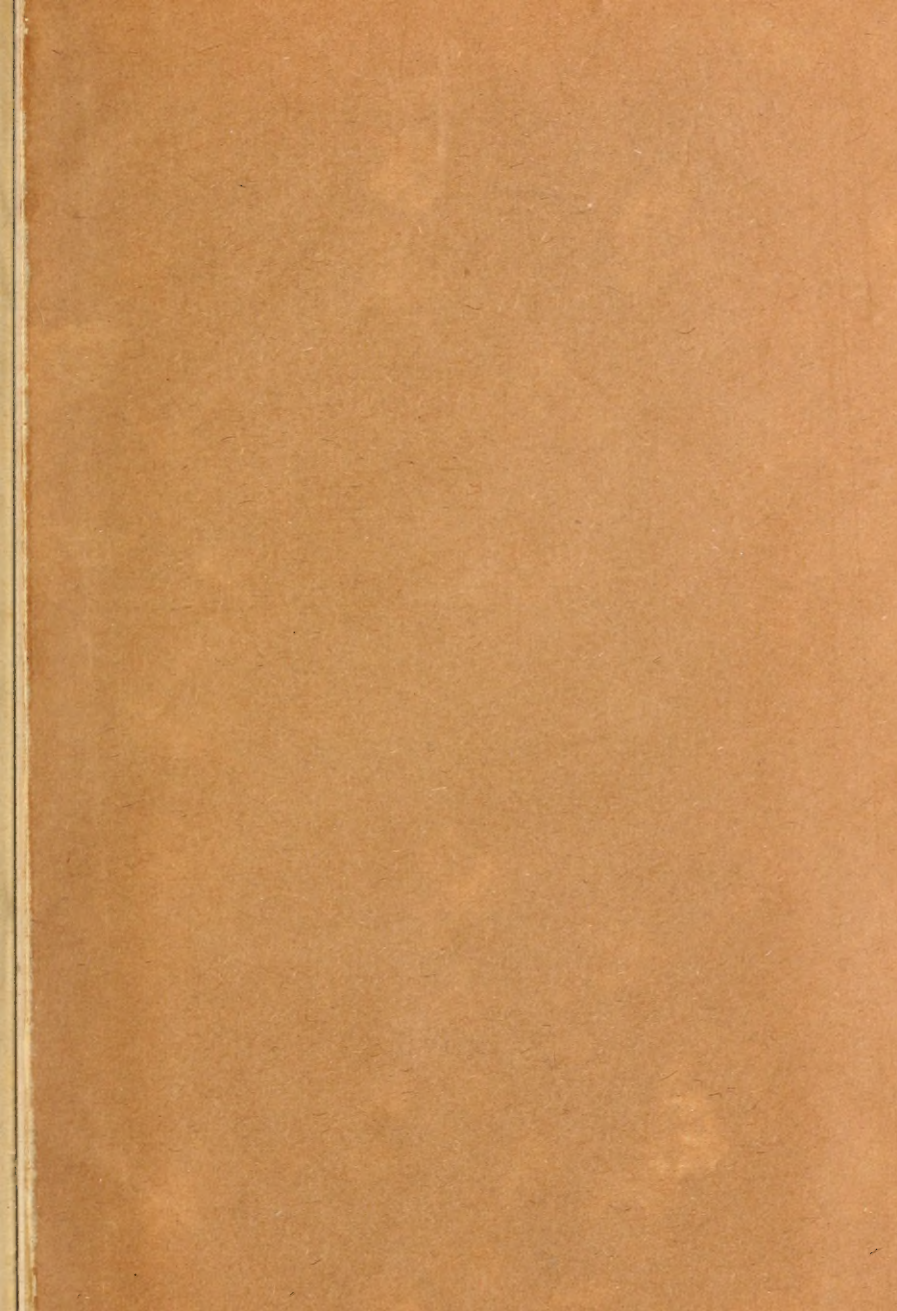
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PL
175
C42H4
1884

el-Hacc Ibrahim
Serh-i Belagat

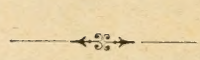
2285

16/57

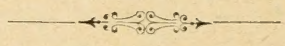
شرح بلاغت

بمطبعة القاهره في شهر ربيع الثاني سنة ١٣٠١
في ايترا ابراهيم از ميدان قبا و لطف من محمد
مؤلفه و مؤيد

از

الحاج ابراهيم

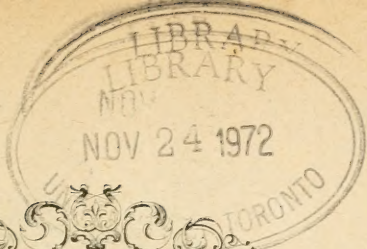

استانبول

معارف نظارت جليله سنك رخصتيله

{ مطبعة عثمانيه } طبع اولتمشدر .

في سنه ١٣٠١

PL
175
C42 H4
1884

— بسم الله الرحمن الرحيم —

بارکاه اقدس حضرت رب عزته عرض تقدمه جدم و ثنا
ودرکاه مقدس جناب فخر رسالته تقديم هديه صلوات و تحايا
قلندقدن صکره تمهيد ديباجه کلامه شووجهله ابتدا اولنورکه
سايه طوبی و ايه حضرت پادشاه عالمپناه مقرر عدل و داد •
و محافظه کاه حقوق عباد اولديغی کبی رياض شکوفه زار معارفه
دخی فیض افزا و ازهار کونا کون فنون و علومه باعث نصارت
نشو و نمادر •

(قطعه)

- ❖ سايه حق حضرت سلطان حميد عادلک ❖
- ❖ سايه عدلی جهان خلقينه اولدی ملتجا ❖
- ❖ آن بان بولمده روضات معارف ابتهاج ❖
- ❖ دمبدم چون جوی لطیف اولمده نصرت فزا ❖

ایشته وقایه حقوق انام ایچون تشکیل اولنان محاکم عدلیه بومدعایه شهادت ایتمکده وترقی فنون معارف مقصدیه طرف طرف کشاد بیوریلان مکاتب عالیه علوهمت پادشاه دل اکاهه دلالت ایتمکده در . از جمله نشأنگاه حکام اولمق اوزره تأسیس بیوریلان مکتب حقوق بردار التدریس فنون شی وعهد قریده بومکتب فیض مکسبدن مستعد حاکمیت نیجه ارباب اهلیت یتیشه چکی بی امترادر .

چونکه مقام حاکمیه حائز استعداد اولنره اشبو مکتبده لازم کلان فنون معتبره تعلیم اولندیغی کبی فن جایل بلاغت دخی تدریس اولتمقده اولدیغندن مستعدان طلبه قواعد بلاغته کسب وقوف ایدرک تحصیل سرمایه ادب ایتمکله کلامری مقبول ومعتبر وبوجهجه دخی کندولری محترم وموقر اوله جعفرنده شبهه یوقدر .

بلاغت حسن بیاندرکه کلامی حالک ومقامک مقتضاسنه مطابق اوله رق سوسولمکدن عبارتدر بوملکه جلیله یالکز حاکمک دکل محکوملرک بیله محتاج اولدقنری مهمه عمومیه دندر . چونکه کرک قالاً وکرک قماً سرد اولنان کلام مقتضای حال ومقامه مطابق اولور ایسه حسن قبول ایله تلقی اولنوب عکسی اولور ایسه شایان استماع والتفات بیله اولماز . واومثللو کلامک صاحبی « هو الذی یتکلم وقلبی منه یتألم » کلامنه ماصدق اولور .

هر قومك لساننده اسالیب کلام مختلف اولدیغی کبی بزم
 لسانمزده دخی اولیه در . علی الخصوص بزده کلام شفاهی
 بشقه یولده و کلام تحریری بشقه اسلوبده در . و معلومدرکه
 بزم برلسان مادر زادمز و برده لسان علم و ادبمز واردر . لسان
 مادر زادمزك باشلیجه الفاظی بیک عدد قدر الفاظ ترکیه دن
 عبارت اولوب بولفظلر انجق بین الناس حوایج اکل و شربه
 و معامله داد و ستده متعلق اوله رق تعاطی اولنان معناری
 افادهیه کفایت ایده بیه جک بدرجدهده ولسان علم و ادبمز ایسه
 الفاظ عربیه ایله امتزاج ایتسندن طولایی در یار قدر توسع
 ایدوب کافه معانی بی افادهیه مع زیاده کفایت ایده جک بر مرتبه
 عالیده در . لسان مادر زادمز هنکام طفولیتدن برو مألوف
 و معروفز اولغله انک قواعدینی بزطبعاً و سلیقه یلورز . لکن
 لسان علم و ادبمز عربیه توسع ایتش اولدیغندن بزبونده قواعد
 عربیه تعلمیه و کلامی مقتضای حاله توفیقده دخی بلاغت عربیه
 اصولنی التزامه مجبورز . زیرا استعمال ایتدیگمز مفردات
 الفاظ عربیه بی بز عربلر کبی تصریف ایتکده اولدیغمز دن مثلاً
 « لفظ » کله سنی الفاظ ملفوظ تلفظ متلفظ کبی شکاره
 صوقوب بونلرک هر برندن بشقه بشقه معنا قصد ایتدیگمز دن
 لسان عربینک قواعد تصریفیه سنی بیملک بزم ایچون
 وجیهه دندر . و کذلک الفاظ مفرده بی ترکیب و تألیف ایله
 کلام ترتیب ایتدیگمزده کلماتک یکدیگره ارتباط و تعلقنی بیملک

یعنی کلامده قنغی لفظ قنغی لفظه اسناد اولمش وقتغی لفظ
فعله فاعل ویا فاعول ویا خود حال ویا تعلیل واقع اولمش
اولدیغنی و بونلره متفرع اولان شیرلی اکلماق ایچون قواعد
نحویه عربیه بی دخی تعلمه محتاجز . برلسانک که قواعد
تصریفیه و ترکیبیه سنی تعلم بزم ایچون امور ضرور به دن اوله
ارتق انک قواعد بلاغتندن انفکا که مجال اولیه جغنی بدیهیدر .
بناء علیه من القدیم بلاغت عثمانیه ده قواعد بلاغت عربیه
جاری و مرعی اوله کلشدر . بوسبیه مبنی نحریر زمان و فاضل
دقایقدان فنون شتاده ماهر و مؤلفات جلیله سی ایدی اعتبارده
دائر اولان جودت پاشا جوزی بالخیر اولکی سنه کتب بلاغت
عربیه بی مأخذ ایدینه رک بلاغت عثمانیه نامیله بر کتاب مستطاب
تألیف ایدوب بو کتابی مکتب حقوق طلبه سنه تدریس
یور مشردر . یکن سنه دخی فن بلاغتک تدریسی بو عهد عاجزه
تکلیف اولنوب هر نقدر بیان عدم استطاعتله طریقه اعتذاره
سالک اولمش ایسه مده بو باده و قوع بولان الحاح موفور بو کینه
کبضاعه بی قبول تکلیفه مجبور ایلکله متوسلاً بتوفیق الله تعالی
کتاب مذکور دن مذاکره فنه شروع ایلدم . انجق اول
کتاب معتبر بر متن متین مختصر اولوب خیلی محملاری شایان ایضاح
اولغله اثنای مذاکره ده توضیحات لازمه یه کیرشلمکده و صدده
متعلق بعض فائده زائده دخی علاوه مقال ایدلمکده در .
بو جهته افادات واقع من متن مذکور بر شرح حکمنی کسب

ایدرك طبع و تمثیله الویره چك بر حالدہ كورنمش اولدیغندن
معارف نظارت جلیله سنك رخصتیله بوكره تبیض اولنان اشبو
جزئك طبعنه ابتدار اولنمش و بلطفه و عونہ تعالیٰ مذاكره
درسه دوام اولندقیجه اجزای اتیه نك دخی پیایی طبعی مصمم
بولنمشدر .

همان جناب حق عصر مسعود حضرت پادشاهی بی
انواع اثار نافعیه مصدر وذات همایون شهنشاهی بی اورنك
خلافت عظماده الی یوم القیام کامیاب و کامور بیورسون امین .

(تابه)

آنفاخامه كذار اشعا اولدیغی اوزره ایضاحاتنه تعرض ایده چكمز
عباره متن . متن مطبوعك قنعی صحیفه سنده واقع اولدیغنه
رمزاً و اشاره متنك عباره سندن اول م ص حرفلری یاز یله چق
و بعده برده رقم وضع و ترقیم قلنه چقدر و بونلردن « م »
حرفی متنه و « ص » حرفی صحیفه یه رمز اولوب رقم دخی
صحیفه نك عددینه اشارت اوله چقدر . و بزم عباره سندن
متنك عباره سی تمیز ایتك ایچون عباره متن قوس ایچنه ننه چق
و فقط بعض کره بزم سوز مزله متنك سوزی مزج اولنق لازم
كلوبده صحیفه یه و عدده اشارته دخی حاجت كورلمز ایسه
اول حالده یالكز متنك عباره سی قوس ایچنه المنفله اکتفا
قلنه چقدر .

مؤلف بعد البسمله شو وجهله فتح باب كلام ايدرکه م ص
(طوائف متمدنه کندو لسانلرينک قواعديني جمع ايله برفن
مخصوص اوله رق تدوين ايله ککشلردر و بوکا الک زياده اعتنا
ايدن عبر بلردر)

طوائف متمدنه دن مقصد مدن وامصارده تمکن و توطن ايدن
صنوف اقوام اولوب بونلرک کندو لسانلرينک قواعد
مخصوصه سنی جمع و تدوين ايتلرينه باعث اولان حال کندولره
اجنبي اولان قوملر ايله اختلاط و الفت ايتلردن ناشی لسانلرينه
فساد و تغير عارض اولتی خوفيدر . چونکه بر قومک افرا دی
ديگر قومک لساننی مشافهه و مکالمه طريقيله اوکرنسه لر بيله
اصل لسانک صاحبلى کبی در سته تکلم ايله ميوب البته چوق
برده خطا و غلط ايتلری محتقدر . اقوام مختلفه بيننده کثرت
اختلاط و وفرت الفت حاصل اولنجه بونلرک بو خطالى اصل
لسانک صاحبلى رينه دخى سرايت ايدرک انلرده کندو لسانلرنده
لحن و خطا ايتکه باشلار لر و بو حال کتدیکه تعمم ايدوب السنه يه
يالكليه فساد و تغير ايراث ايدر . متمدن اولميان و ياخورد تمدنه
قاصر اولان اقوامک ايتلرينه ايسه جو قلقى اجنبي کيرميه چکی
و بو جهته لسانلرينه خلل و فساد کليه چکی اجلدن انلر کندو
لسانلرينک قواعديني ضبطه مضطر دکالردر . ايشته الحاله
هنده اقوام عالم نظر ملاحظه يه الندقهه بونلردن متمدن اولنلرک
قواعد لسانيه لرینی ضبط و تدوين اولمش و متمدن اولميانلرک

قواعد لسانزری کندولرینک صحایف سلیقه اصلیه لرنده ثابت بولمش اولدیغی معاینه اولنور .

قبل الاسلام قوم عرب دخی بوادی و صحاریده متمکن و غیر متمکن و اختلاط اجانبه لسانزریته خلل و فساد تطرقندن مطمئن اولدقلرندن اولوقت کندولر ایچون لسانلرینک قواعدینی ضبطه لزوم و احتیاج یوق ایدی . بعدالاسلام نور هدایت دین احدی ایله قوم عرب منهاج مدینته سالک و ربیع مسکونده نیجه اقالیم و ممالکه مالک اولمش اولدقلرندن اعجام و آراک و اروام مثللو اقوام ایله بینلرنده اختلاط و الفت قرار کیر اولدیغی و دیار بعیده اهالیسندن نیجه افراد مختلفه نیک جزیره العربیه امد و شدلری و قوعبولدیغی جهتهله اول اثناده یعنی صدر اول اسلامده لسان عربیه دخی غلطات اجنبیه و ایلان اعجمیه قارشغه باشلامش ایدی . ایشته بو حال لسان عربینک قواعدینی ضبط و تدوینه سبب اولمشدر .

ص م ا (چونکه اساس دیانت اسلامیه اولان و فصاحت و بلاغتنک طبقه قصواسنده اولمغله معجزات باهره دن بولنان قرآن کریم لسان عذب البیان عربی اوزره نازل اولدیغندن انک قواعدینی خللدن وقایه بر خدمت دینیله اولمغله علمای عربیه بوکا فوق العاده اعتنا ایتمش ایدی)

لسان عربی بر لسان اصیل و شریف اولوب انی فساد و خللدن محافظه ایتمک عظمای قوم عربک مقتضای حیثیت

وهمتري اولقله برابر مصدر شرع قويم اولان قرآن كريم
 دخي عربي اولديغندن لسان عربينك ضياعي قرآنك ضياعي
 موجب اوله جغني ملاحظه سي قواعد عربيه بي ضبط وتدوينه
 برقات دها اهميت ويرمشدر . حتى ضبط قواعدك ابتدا
 همت ايدن امير المؤمنين علي كرم الله تعالى وجهه
 حضرتلي اولديغني مروى وقصه سي دخي شو وجهله محكيديركه
 ايام خلافتلرنده اعيان دولتن ابوالاسود الدؤلى بر كيجه عيال
 واولاديله سطح بيتمده هم نشين مصاحبت ايكن ابوالاسودك بردختر
 سعداخترى جانب سمايه امعان نظر ايدوب سمايك وضع وهيئنه
 وانى تزيين ايدن نجومك حسن تلالؤ ولطافتنه متعجب و حيران
 اولور و باباسنه خطاب ايدوب « يا ابت ما احسن السماء »
 دير . احسن كله سنك نوننى ضمله تلفظ ايش اولديغني ايجون
 معنای كلام اى بابا كوك بوزينك اك كوزل شيلرى ندر ديمك
 اولغله ابوالاسود دخي « نجومها يابنيه » ديو جواب و برر كه
 يلد يزليدير اى قزجغز ديمك اولور . دختر دير كه بن سندن
 سمايك كوزل شيلرينى سؤال ايتبورم بن انجق هيئت آسمايك
 حسننه تعجب ايدورم . ابوالاسود دخي مادامكه مرادك
 حسن سمان اظهارة تعجب ايش نيچون فتح نونله « ما احسن
 السماء » ديموب نونى مضموم ايتكله تعجبى استفهامه تحويل
 ايلدك ديهرك كريمه سنه عتاب ايدر . واوليله بر كريمة اصيله نك
 لسانندن بويله برلنك صدورينى مصائبدن عد ايدرك عرض

شکوی ایچون فردامی کون حضور خلافتیناهی به کیدر . چونکه
 « ما احسن السماء » ترکیبده « احسن » لفظنک نونی مضموم
 اوله رق تلفظ اولنور ایسه « ما » استفهامیه اولوب مقدم
 خبر و « احسن » لفظنک مرفوع اولسی لازم کلمکه اول دخی
 مؤخر متبدا اولمش اولور و بوضورتجه معنا مانک کوزل شیلری
 ندر دیمکه وارر . و اکر « ما احسن » نک نونی مفتوحا
 تلفظ اولنور ایسه بوصیغه انشاء تعجبیه نقل و تخصیص قلنش
 اولور و بوضورتجه « ما احسن السماء » ترکیبی کولک
 یوزی نه کوزلدر دیو ترجمه قلنور . ایشته لسان عربده
 برحرکه نک دکشمندن معنا نک بودرجه ده دکشمسی لازم کلور .
 وقتا که ابوالاسود حضرت امیره ملاقی اولور معرض تأسفده
 یا امیر المؤمنین بزم ایشتدیکمز شیلر شمدی اولادمزدن ایشیدیلور
 اولدی دیوب قصه بی نقل و حکایه ایدر . حضرت امیردرکه
 بو حاله سبب عربلرک اجانبه کثرت اختلاطیدر . ایمدی لسانی
 خلادن محافظه ایچون قواعدینی ضبطه لزوم تحقق ایلشدر .
 و بوندن صکره قرطاس ودوات طلب ایدوب قواعد نحو به نک
 اس اسامی اولان شیلری ابو الاسوده املا ایدر یعنی حضرت
 امیر سو یلیوب ابوالاسود کتب و تحریر ایدرکه املا اولنسان
 سوزلر بونلردر .

« اقسام الکلام ثلثة اسم و فعل و حرف جاء لمعنی و جمله من
 التعجب » یعنی کلمه نک اقسامی اوچدرکه اسم و فعل و معنایه

کلان حرفدر و برده تعجب جاه سیدر • بوندن صکره دیرکه
« انخ نحو هذا وزدفيه يا ابا الاسود » یعنی سن دخی بویوله
وبومقصده توجه ایدوب اشبو اصولک اوزرینه احوال لساندن
خاطریکه کلان فروع مهمه بی زیاده قیل دیمک اولور • ایشته
فن نحوه نحو اطلاقنه امام علی کرم الله تعالی وجهه نک
« انخ نحو هذا » کلامی سبب اولشدر •

ابوالاسود فرمان حضرت امیر ایله اتمام امره مأمور اولمغله
قواعد لساندن مهم اولنلری حضرت امیرک وضع ایتدیکی
اصله تفریح ایدرک واره صره حضرت امیر ایله مذاکره ایلیرک
بررساله تألیف ایتشدر •

اندن صکره عظمای اهل ماتدن میون الاقرن بعده عنبدۀ بن
عبدان وبعده عبد الله بن ابی اسحق الخضرمی و ابو عمرو بن
العلاء و خلیل بن احمد بری برینی ولی ایدرک کلوب هر بریسی
ابوالاسودک تألیفکرده سی اولان رسالیه فوائد زوائد ضم
وعلاوه ایدرک علم نحوی توسیع ایتشدر • اندن صکره
سیبویه حضرتلری امام خلیلدن علوم عربیه بی اخذ و اتقان
ایدوب مشهور افاق اولان کتاب مستطابی تألیف ایتشدر که
کندودن صکره کانلر هب الیک بجر کتابندن مغترف و علوم
عربیه ده امام کل اولدیغنی مقرو معترف اولشدر •

ایشته قواعد لسانی ضبط الیک لسانک فساد و خالندن
محافظه سنه کافل اولمقله برابر اجانبک دخی تعلمنه باعث اولور •

اگر قواعد لسان عربی بی وقتیه ارباب همت ضبط ایش اولیه لر ایدی نه بزونه ده بشقه قوملر عربیدن حرف واحد اوکرنه یلورلر ایدی .

م ص ۲ (علمای عربیه لسان عربینک قواعدینی جمع ایدرک علم نحوی تدوین ایشلر ایدی که کلمه نك احوالندن بحث ایدن بر علم دیمکدر صکره علمای متأخرین بونی ایکی فنه تقسیم ایدوب برینه علم صرف و دیکرینه علم نحو تسمیه ایتدیلر . علم صرف ذات کلمه نك احوالندن بحث ایدن برفندر علم نحو کلمه لرك حین ترکیبده عارض اولان احوالندن بحث ایدن برفندر بو ایکی فن ایله کلامک اصل معنایی افاده سی کیفیت یلنور . و ایکیسی دخی بر مقصده خدمت ایتدیکی جهتله حقیقت حالده بر علم دیک اولور)

علم نحوی امام علی کرم الله تعالی وجهه حضرتلری نوجهله وضع ایدوب بو علم کیتدیجه نصل توسع ایش اولدیغنه دائر بوندن اول اعطای تفصیلات اولمش ایدی . او تفصیلاتدن مستفاد اولور که حضرت علینک « انح نحو هذا یا ابا الاسود » کلامی علم صرفه دخی شاملدر زیرا کلمه نك اقسامی اسم و فعل و حرف اولوب اسم ایله فعلده هم احوال اعرابیه و همده احوال تصریفیه واردر بناء علیه کتب متقدمینده علم نحو ایله برابر علم صرف دخی مذکور بولمشدر و حتی علامه زنجشیری قواعد عربیه بی مبین اوله رق تالیف ایش اولدیغی مفصل نام کتابنه

هم علم نحوی و همده علم صرفی ممزوجاً درج ایشدر و کتاب
 مذکوری درت قسمه تقسیم ایدوب برنجیسنه قسم اسماء و ایکنجیسنه
 قسم افعال و اوچنجیسنه قسم حروف و دردنجیسنه قسم مشترک
 دیشدر . و قسم اسماده اسملک هر نوعی یعنی کرک مصدر
 و اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه و اسم زمان و مکان و اسم
 آلت و اسم تفضیل مثلوا اسماء مشتقی و کرک ضمائر و اسماء
 اشارات و موصولات مثلوا اسماء مبنیه یی و کرک غیر مشتق اولان
 اسماء معربه یی و ماهیت اعرابی و مرفوعات و منصوبات
 و مجروراتی . و قسم افعالده فعل ماضی و مضارع و امر و نهی
 و افعال ثلاثیه و رباعیه و مزید فیهای و افعال قلوب و مقاربه
 و افعال مدح و ذمی و تعجب فعللری . و قسم حروفده حروف
 جاره و حروف مشبهه بالفعلی و حروف جوازم و توأصب
 و عواطفی و حروف تنبیه و تصدیق و تقریب و استقبال و استفهام
 و تعلیل و تأنیب و تآکید . و قسم مشترکده اماله و ابدال و تخفیف
 همزه و اعلال و ذواتز یاده یی بیان ایشدر . فن نحو و صرفه
 آشنا اولنره خفی اولیه جعی اوزره اقسام ار بعء مذکورده
 مسائل نحویه و صرفیه بری برینه تداخل ایشدر . و متأخرین
 بونلری بدرجده قدر یکدیگردن تخلیص ایدوب بشقه بشقه
 فن حکمنه ادخال ایشدر ایسه ده ینه بالکلیه تخلیص ایتک ممکن
 اوله مامشدر . چونکه بعض کلمه واردرکه کندولرده هم احوال
 تصریفیه و همده احوال اعراییه موجوددر . کلمه واحده

ایسه تقسیم قبول ایتزکه بر قسمنده احوال تصریفیه و بر قسمنده احوال نحویه بیان اولنسون . از جمله « ينصر » فعلی که مضارعدر بوفعل فعل ماضینک اولنه بر یا زیاده قلوب اخری مرفوع ایدلکه صورت بولور و بونک اولنه بر جازم کاور ایسه مجزوم و ناصب کاور ایسه منصوب اولور . ایشته « ينصر » نک اولنه یا زیاده قلممی قاعده تصریفیه دن واخرینک مرفوع و یا مجزوم و منصوب اولسی قواعد نحویه دندر . ایشو ایکی قاعده بی بوکله دن تقریق ایتک بوجهله ممکن اوله مز . و کذلک « نصر » کلمه سی فعل ماضی اولوب « نصر » مصدرندن مشتقدر . « نصر » نک مصدر مذکور دن مشتق اولسی مباحث تصریفیه دن واخرینه بر ضمیر متکلم کتوروب نصرت دیدیکمزده بونلر فعل ایله فاعل دن مرکب بر کلام اولوب بودخی مباحث نحویه دن اولغنه بونده دخی قاعده صرفیه و نحویه مجتمع اولشدرکه تقریق غیر ممکندر . ایشته بوسبیه مبنیدرکه کتب متقدمینده نحو ایله صرف برلکده مذکور اولشدر .

خفی دکادرکه بر لسانک قواعدی دیمک اول لسان الفاظنک افراداً و ترکیباً احوالی دیمکدر افراداً احوالی هر بر لفظ مفردک احوال ابنیه سی و ترکیباً احوالی الفاظ مفردنک یکدیگرله احوال ترکیبیه سیدر . اگر احوال الفاظ مفرده لایقیله بیلنر ایسه ترکیب دن برشی اکلاشیلر قواعد ترکیبیه دخی بیلنر ایسه

الفاظ مفردہ نك احوالنی بیٹك فائدہ و یرمز • بوا یکی نوعك دخی شانہ
اعتناء متآخرین بونلری بشقہ بشقہ بر رفن اعتبار ایدوب برینہ
علم صرف و برینہ علم نحو دیمشدر •

م ص ۶ (بوده معلومك اولسونكه علوم عربیه اون ایکی
فن اولوب بونلره علوم ادیبه دخی دیلور • بونلرك سسكزی
اصول و دردی فروعدر • اصول ثمانیه لغت و صرف و اشتقاق
ونحو و معانی و بیان و عروض و قافیہ فنلیدر • فروع اربعه
انشا و قرص شعر و محاضرات و خط یعنی املا فنلیدر • بونلرك
تفصیلی بیان العنوان نام رساله مزده اولمغله اورایه مراجعت
اولنه)

بیان العنوان كرك علوم اثنی عشر ك و كرك سائر علومك
ماهیتلرینی علی وجه الاجمال مبین اولمغله معلومات نافعہ
حاویدر • لیکن مادامكه علوم مذکورہ نك اسملری بوراده یاد
و ایراد اولمش و مادامكه تراکیب ادیبه بو علملره تعلقدن غیر خالی
بونمشدر بونلرك ماهیتلرینی بوراده تعریف و بیان ایتمكه
لزوم کورنمشد •

(علم لغت) بر علمدرکه من حیث المواد انده الفاظ مفردہ دن
بحث اولنور شویله که کتب لغتده كافة الفاظ مفردہ جواهر
و مواد اعتباریله همزه دن یایه قدر حروف هجا ترتیبی اوزره
مرتبدر و بو ترتیبه الفاظك مواد اصلیه سنك الك اولکی حرفیله
الك صکره کی حرفنده رعایت الترام اولنوب ترتیبده حروف

زائده به اعتبار اولنماشدر . و حرف اخير باب و حرف اول
 فصل اعتبار اولنوب بهر باب برچوق فصولی مشتملدر مثلا اباءة
 وائاً واجاء مثلاً حروف اصولنك هم اولكي و همده صكره كي
 حرفنری همزه اولان لغتلر همزه بابك همزه فصلنده و بدء و برؤ
 مثللو حرف اخیری همزه و حرف اولی با اولان لغتلر همزه بابنك
 با فصلنده و تنوء و تناءة مثللو حرف اخیری همزه و حرف اولی تا
 اولنلر همزه بابنك تا فصلنده و هكذا بر بابه منسوب اولان لغتلر
 ترتیب مذکور اوزره قسم قسم اول بابك فصل مخصوصلرنده
 صره سهیله ذكر اولنور و لغتلرك حروف اصلیه سندن ایكنچیی
 و اوچنچیی حرفلرده دخی حروف هجسا ترتیبی كوزدیلور مثلا
 بدء لغتلدن اول برء لغتی ذكر اولنماز و عنبر یازلماز دن اول عنبر
 یازلماز . و مواد اصلیه مك مزید فیهی اولان لغتلرك حروف
 زائده لری كرك اولده اولسون و كرك احرده بولنسون انلر دخی
 مواد اصلیه نك زیرلرنده ذكر اولنوب اولده و یا احرده واقع
 اولان حروف زائده به ترتیبده اعتبار و رعایت اولنماز مثلا ابتداء
 لغظنك هم اولكي هم صكره كي حرفی همزه اولدیغی حالده بولفظ
 همزه فصلنده ذكر اولنمیوب ب د ء ماده سنده یعنی باب الهمزه
 فصل الباده مذکور اولمشدر زیرا ابتداء سنده بولنان همزه
 ایله وسطده بولنان تا بدء لفظی اوزرینه زیاده قلمش اولدیغندن
 بوزیاده لرك ترتیبده مدخلی یوقدر . و كذلك زرقم و رعشن
 لفظلرینك اخرلرنده كي میم ایله نون زائد اولدیغندن بولغتلر میم

ونون بابلرنده ذکر اولمیبوب قاف وشین بابلرنده مذکور
اولمشدر زیرا زرقم ازرق ورعشن مرتعش معنارینه
اولدیغندن بونلرده کی میم ایله نونک زائد اولدیغنی اکلشلمشدر .
کتب لغتک بو صورتله ترتیبی عبث و بیهوده اولیبوب بوکا
سبب اشتقاقدر چونکه لغات عربیه نك اغلب و اکثری باینده
اشتقاق یعنی لفظاً و معنأً تناسب واردرکه بوحال السنه سائرده
یوقدر اولسه بیه بوقدر واسع دکادر . اصول لغات
عربیه دن هر برینه اون اون بش یکریمی ودها زیاده لغتلر تفرع
ایدر . مثلاً علم لغتیه عالم معلوم اعلام تعلیم
تعلم استعمال مثللو لغتلر تفرع ایوبوب کتب لغتده بولفظلرک
محل ذکرى ع ل م ماده سیدر یعنی باب المیم و فصل العیندر .
اختری ولغت عثمانیه مثللو السنه سائره لغت کتابلرینه
توفیقاً یازلمش اولان کتابلرده فروعات . مواد اصلیه دن تفریق
ایدلمش اولدیغندن مثلاً اصل اولان علم لفظی کتابک اورته سنه
تأخیر ایدیلوب انک فرعی اولان اعلام کتابک اوست باشنه
یکیرلمش ایدوکندن بونلر چوق کیمسه لرک عربیدن بی بهره قالملرینه
سبب اولمشدر . زیرا بو کتابلره مراجعت ایدلمکله لغت عرب
اوکرنلر . لغات عربیه نك ضبط و تعلیمی تسهیل ایدن شی علم
اشتقاق و تصریف اولمغله بوعلملر علم لغتک مفتاحیدر
بوتفصیلاتدن مستفاد اولورکه اون ایکی فنیدن عبارت
اولان علوم عربیه نك باشی علم لغت و علم لغتیه واسطه توصل

دخی علم اشتقاق و تصریفدر لکن غریبدر که بو علمر بزده
 غریب قالمشدر دها اغر بی بودر که بعض کیسه لر علم صرف
 چوجقره لایقدر بیوک ادمره مناسب اولان علم معانی و علم
 بیاندر دیرلرده صرفدن و لغندن تحصیل سرمایہ ایتکسزین
 عریبنک معانی و بیانہ هوس ایدر لر •

تفصیلات سابقہ ضمنده اشعار اولدیغی اوزره علم اشتقاق
 الفاظ دفرده بینده لفظاً و معناً موجود اولان مناسبتی بیلکدن
 عبارتدر و اشتقاق دخی اوج درلودر بریسی مع الترتیب
 حروف اصولده و معنادہ برلفظک دیگر لفظہ اولان موافقتدر
 مثلاً ضرب ایله ضارب کبی که ضرب لفظنده ض ر ب
 حرفلری موجود اولدیغی کبی ضاربده دخی موجوددر
 ضاربده ضاد اول را صکره با دها صکره اولدیغی کبی
 ضاربده دخی حال بویله در فقط بینده زائد اولهرق برالف
 واردر • ایسته مع الترتیب حروف اصولده موافقت بودر •
 و معناً موافقت دخی بودر که ضرب اورمق و ضارب اور یچی
 معناسنه اولوب ایکسیندهده کوتک مفهومی مندر جدر و فقط
 زائد اولهرق ضاربده برده فاعلیت معناسی واردر • بومثلو
 اولان اشتقاقہ اشتقاق اصغر دیرلر و عمده اولان اشتقاق بودر •
 اشتقاقک بر نوعی ده ایکی لفظ بینده حروف اصولده و معنادہ
 موافقت اولوب ترتیبده مخالفت اولمقدر • طرح ایله طحر کبی که
 ایکسیندهده طرح حرفلری موجود اولوب ایکسینده اتمق

معناسنه در ايشته بولفظلر معناده و حروف اصولده يكديكره متوافق اولوب فقط ترتيبده متخالفدر . زيرا طرحده را اول حا صكره طحرده بونك عكسيدر . بومثلو اشتقاقه اشتقاق صغير ديرلر . اشتقاقك برنوعى ده ايكي لفظك معناده متوافق و حروف اصولك بعضيسنده متخالف اولسيدر . ثلم ايله ثلب كبي كه بونلك ايكي سیده بر معنایه اولوب برينك حرف اخیری . يم و ديكرينك با در . بومثلو اشتقاقده اشتقاق اكبر دینلور .

علم صرف . بر علمدر كه انكله كلمه لك بنالرينك اعرابدن غيرى اولان احوالى يبنور . كلمانده اعرابك غيرى اولان احوال ابيه كلماتك كيمسى اوچ و كيمسى درت و كيمسى بش و كيمسى دهها زياده حرفلو اولسى كبي . بعض كرده كلماتك احوال ابيه سى حاجات معنويه ايچون يعنى من جهة المعنى لزوم كورينان امور ايچون اولور . معنائى متنوعه افاده ايچون بر اصلدن تفرع ايدن ماضى و مضارع و امر و نهى و اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه و اسم تفضيل و اسم زمان و مكان و اسم الت و اسم تصغير و اسم منسوب و جمع كبي . بعضاً امور لفظيه ايچون اولور . كلماندن بعض حرفك بعض حرفه قلب و ابدال و بعض حرفك حذف و بعضيسنك اسكانى و همزه لك تخفيف و حروف متجانسه و متقاربه نك ادغامى و ايكي ساكنك اجتماعى كبي كه بونلر محضاً الفاظى تخفيف ايچون الترام اولنور .

۴ علم نحو • بر علمدرکه انکله کلمات مفرده نك تأديه معنا
 ایچون احوال ترکیبیه سی یلنور • وکلمات مفرده نك ترکیبیه
 کلام تالیف اولندقده فاعل وعلی سبیل التشبیه فاعله ملحق
 اولان مبتدا و خبر و سائره مرفوع • و مفعول ایله مفعوله
 ملحق اولان حال و تمیز و مستثنی و سائره منصوب • و مضاف
 ایله ایله حروف جار نك داخل اولدیغی اسملر مجرور اولور •
 ۵ علم معانی • بر علمدرکه انکله کلامک مقتضای حاله تطبیق
 اولتمس نك کیفیت یلنور • و بو علم ایله تأدیة معناده خطادن
 احتراز اولنور •

۶ علم بیان ایله معنای واحدی دلالتده وضوحی مختلف صورترلره
 یعنی مجاز و استعاره و کنایه طریقیله ایراد و افاده ایتمک اصولی
 یلنور • و بو علم ایله تعقید معنویدن احتراز اولنور که کرک
 علم معانی نك و کرک علم بیانک تفصیلی اشبو کتابده بیان اولنه جقدر •
 ۷ علم عروض • من حیث الوزن تراکیب موزونه دن بحث
 اولنان علمدر • و تراکیب موزونه دن مقصد اشعاردر •
 و اشعار عربی نك اوزان مخصوصه لری اشعار فارسیه و ترکیه کبی
 قلیل التغیر اولیوب یك چوق تغیراتی حائردر • بونک ایچون
 هر بر بگردن کلان اشعار عربیه ایاتنده وزنآ یك چوق تخالقات
 بولنور و ائمه فن عربلرک شعرلرینی تتبع و استقرا ایدوب کافه
 احوالی ضبط ایتدکلری کبی اوزانجه اولان احوالی دخی
 یشته جه ضبط ایدرک علم عروض تسمیه ایشلردر •

علم عروضی كافة بوراده یازمق وظیفه مزدکل ایسه ده
ماهیتنی ممکن مرتبه ایضاح ایچون اوزانک بعض احوالیله فن
عروضک بعض اصطلاحاتی بیان و بعض امثله ایراد ایدلم .

ایمدی اشعار عربیه نك عندالتقطیع جزءلی فاعولن
فاعلن متفاعلن مفاعلة مستفاعلن مفاعلین
فاعلاتن مفعولاتن وزنلرینه توافق ایدوب بونلرک خارجنده
وزن یوقدر و بوجزءلرک هر بری سبب ووتد و فاصله دن ترکیب
ایدر . و بونلرک ده هر بری ایکیشرنوعدر . برحرف متحرکد نصکره
برحرف ساکنی حاوی اولان لفظه سبب خفیف دیرلر لم کبی .
وایکی متحرک حرفدن عبارت اولان لفظه سبب ثقیل دیرلر ار
کبی . وایکی متحرک حرفدن صکره برساکن حرفدن مرکب
اولان لفظه وتد مجموع دیرلر لکم کبی . وایکی متحرک حرفک
اره سنده برساکن حرفنی شامل اولان لفظه وتد مفروق دیرلر
قال کبی . و اوچ متحرک حرفدن صکره برحرف ساکندن ترکیب
ایدن لفظه فاصله صغری دیرلر بلغا کبی . ودرت متحرک
حرفدن صکره برحرف ساکندن مرکب اولان لفظه فاصله کبری
دیرلر بلغکم کبی . و بونلرک جمله سنی لم ار علی رأس
جبل سمکه ترکیبی جامعدرکه جبل ایله سمکه ده کی تنوینلر بر
حرف ساکن حکمنده در .

واشعار عربک کافه سی اون بش بچردن کلشدرکه بحرلر بونلردر

بحر طویل بحر مدید بحر بسیط بحر وافر بحر کامل
 بحر هزج بحر رجز بحر رمل بحر سریع بحر منسرح
 بحر خفیف بحر مضارع بحر مقتضب بحر مجتث بحر متقار بدر •

قنچی بحردن کا و رایسہ کلسون برینٹک مصرع اولنک جزء
 اخیرینہ عروض و مصرع ثانیسنک جزء اخیرینہ ضرب دیرلر
 و اشعار عربیہ بہ اکثریا عارض اولان تغیرات عروض ایلہ ضربہ
 اولور و اول تغیراتہ علت دیرلر و هر علتک لقب مخصوصی واردر
 و علتک کافہ سی یکریمی اوچدرکہ بونلدر •

خبین	اضمار	طی	حبل	قبض	عصب
قصر	قطع	کف	کسف	وقف	قطف
حذ	صلم	تشعیت	حذف	بتر	جز
شطر	نہک	ترفیل	اذالہ	تسبیغ	در •

و هر بر بحرہ نقدر علل عارض اولمش ایسہ اندن زیادہ اولماز
 از جملہ بحر طویلدن کلان شعرلرک عروضلری یعنی مصرع اولارلرک
 جزء اخیرلری دائماً مقبوض اولوب بشقہ درلو یعنی نہ سالم
 ونہ دہ دیگر کونہ علتلہ معلول اولہمز • و ضربلری یعنی مصرع
 ثانیلرینک جزء اخیرلری گاہ سالم و گاہ مقبوض و گاہ محذوف
 اولوب بشقہ درلو اولہمز مقبوض دیمک کندوسنہ قبض علتی
 کلان سالم دیمک • علتدن سلامتہ بولنان محذوف دیمک حذف
 علتہ اوغرایان دیمکدر •

قبض علتی کلمه نك بشبجی وساكن اولان حرفنك سقوطيدر
حذف علتی کلمه دن سبب خفيفك يعنى برمتحرك و برساكن حرفك
سقوطيدر •

افاداتمز دها زياده توضح ايتك ايجون امثله ايراد ايدلم

✽ امثله من البحر الطويل ✽

✽ طويل على الليل اذبت كائناً ✽

✽ جنوح الدجى والنجم يتقاد ولينح ✽

✽ طويل على الليل اذبت كائناً ✽

✽ جنوح الدجى والنجم قدحار مذهباً ✽

✽ طويل على الليل اذبت هائماً ✽

✽ وايقنت ان العذل افك مداح ✽

ايشته بويتلردهكى عروضلك اوچيده مقبوض و ضربلك

برى سالم و برى مقبوض و برى محذوفدر •

چونكه بحر طويلده اصل اولان هر بر مصراعك اجزاسى

فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن اوزانسه موافق

اولقى ايكن تغيرات وقوعبولمشدر و بوتغيرات تعين ايتك

ايجون ايات مذكوره نك الفاظنى تقطيع ايدلم •

طويل فعولن على اللى مفاعيلن ل اذبت

فعولن ت كائناً مفاعيلن ايشته عروض مفاعيلن وزننه

موافق اوله جق ايكن مقبوضيت علتنه اوغرامشدر يعنى بشبجى

وساکن اوله رق وجودی لازم اولان حرف بولمدیغندن مضاعیلین
وزنی طوتمامشدر جنوح الد فعولن دجاوالنج مضاعیلین
م یقا فعولن دلینج مضاعیلین ایشته بوراده ضرب
مضاعیلین وزنه مساوی اولمغله سالم قالمشدر .

✽ بیت ثانی ✽

طویل علی اللیل اذبت کالئاً یوقاروکی بیتک مصراع اولنک
عینی اولمغله تقطیعیه حاجت یوقدر . جنوح الد فعولن
دجاوالنج مضاعیلین م قدحا فعولن ردهبیا مضاعیلین
ایشته بوراده ضربیه عروضه کاندیکه کبی قبض علتی کلمشدر
(بیت ثالث)

طویل علی اللیل اذبت هائماً بودخی یوقاروکی مصراع اولره
موافق اولدیغندن تقطیعیه لزوم یوقدر . وایقن فعولن
ت آن الهمذ مضاعیلین ل افک فعول مداحی فعولن
ایشته بوراده ضرب مضاعیلین وزنه مساوی اوله جق ایکن
حذف علتیه اوغرامش شویله که ضرب بدن سبب خفیف ساقط
اولمش اولدیغندن مضاعیلین وزنی مضاعی قالمش و مضاعی وزنی
عدد حروف وحرکه وسکونده فعولن وزنه مساوی اولدیغندن
اکاقلب اولمشدر .

افادات واقعه مز علم عروضدن برنبذه و بحر طویلمدن کتوردیکمز
مثال دخی لائیء بحور عروضدن بر نمونه اولوب تفصیلاتنی مراد
ایدنلر عروض کتابلرینه مراجعت ایلسونلر .

علم قافید • بر علمدرکه انکله شعرك او اخرينك احوالی
یلنور •

علمای فن قافیده اختلاف ایدوب کییمی حرف « روی » در
یعنی بیتک ال صکره کی کله سنک ال صکره کی حرفیدر دیمش •
کییمی بیتک اخرندن ایکی حرف اولدیغنه قائل اولمش • و کییمی
بیتک اخرندن بر کله و کییمی ده ایکی کله در دیمش لکن اکثر
ارباب فن بیننده مختار اولان امام خلیلیک مذهبی ایمش که بودخی
هر بیتک آخرنده بولنان بر متحرک حرف ایله اندن صکره واقع اولان
ایکی ساکن حرف ایمش کرک اول ایکی ساکن حرف اجتماع
ایتسون حال کبی و کرک اول ایکی ساکن حرفک بینی بشقه
حرف ایله مفصول اولسون خالی و منازلی کبی و کرک حروف
قافیه بر کله ده بولنسون امثله مذکورده اولدیغی کبی و کرک ایکی
کله ده بولنسون من اضم و ذی سلم کبی •

علم قافیه اوچ فصل ایله بر خاتمه بی مشتمل اولوب فصل اول
قافیه نك انواعی فصل ثانی قافیه نك حروفنی فصل ثالث قافیه نك
حرکاتنی متضمن و خاتمه دخی قافیه نك عیوبنی مبیندر • بزوفصللرک
مسائلندن بعضی رینی بوراده ذکر و بیان ایله ایضاح کیفیت ایده جکر
والله الموفق •

ایمدی قافیه ایکی ساکن حرفک اجتماع ایتمی و افتراق ایتمی
اعتباریله بر قاج نوعه متنوعدر • اگر ایکی ساکن حرف اجتماع
ایدرایسه اکا قافیه مترادفه دیرلر •

✽ یاخلی البال قد بلبلت باللبال بال ✽

✽ فی النوی زلزلتنی والعقل فی الززال زال ✽

بیتنده اولدیغی کبی که ایشته بوراده زال لفظنده الف ایله لام ساکنه اجتماع ایشدر . واکر ایکی ساکنک اره سنده برحرف بولنورسه اکا قافیة متواتره دیرلر .

✽ هجم السرور علی حتی اننی ✽ من عظم ماقدسرنی ابکانی ✽
بیتنده اولدیغی کبی که ابکانی ده الف ایله باء ساکنه اراسنه برنون کلمشدر . واکر ایکی ساکنک بیتنده ایکی حرف بولنورسه اکا قافیة متدارکه دیرلر .

✽ قفانیک من ذکرى حبيب ومیزل ✽

✽ بسقط اللوی بین الدخول فحول ✽

بیتنده کی (حومل) ده اولدیغی کبی که بونده کی و او ساکنه ایله لامک کسره سنک اشباعندن حاصل اولان یاء ساکنه اره سنده بریم ایله برلام بولنمشدر . واکر ایکی ساکن حرفک اره سنده اوچ حرف بولنورسه اکا قافیة متراکبه دیرلر .

✽ ام هیت الريح من تلقاء کاظمة ✽

✽ واومض البرق فی الظلماء من اضم ✽

بیتنده اولدیغی کبی من اضم ده کی نون ساکنه ایله میم کسره سندن حاصل اولان یاره سنه برهمزه برضاد بریم کیرمشدر . حروف قافیة دخی التیدرکه بولنردر (حرف روی)

(حرف ردف) (حرف تأسیس) (حرف دخیل) (حرف وصل) (حرف خروج)

حرف روی بیتک حرف اخیریدرکه قصیده اکانسبت اولنور
مثلا امرؤ القیسک . قفانبک من ذکرى حبيب ومنزل . قصیده سنه
لامیه وبوصیرینک . امن تذکر جیران بنی سلم . قصیده سنه
قصیده ممیمه دنیلور .

وهر بر حرف شعرده حرف روی اوله ییلور الا فتحه نك
وضمه نك وكسره نك اشباعلرندن حاصل اولان الف وواو ویا
ایله تنویندن ونون تأکیددن حالت وقفده حاصل اولان الفلر .
وكذلك له وبه ولها مثلوا ضمائرذن صكره ما قبلارى متحرك
اوله رق ملفوظ اولان واولر ويار والفلر . وحزه وطلحه
مثلوا تاء تأنيثدن مبدل اولان هالر . حرف روی صایلماز .
واما اكر هاء ضميرك ما قبلنده كى حرف ساكن اولورسه حرف
روی صایلموز ايشته مثلا

✽ عفت الديار محلها فقامها ✽

✽ بمنى تأبد غولها فرجامها ✽

بیتنده كى رجا مهاده واقع های ضمیر حرف روی اولیوب

بوئده حرف روی ميم واما

✽ اذا رضيت على بنوقشير ✽

✽ لعمرالله اعجبني رضاها ✽

بیتک اخرنده كى های ضمیر وكذلك

✽ عرفت الشر لا للشر لكن لتوقیه ✽

✽ ومن لا يعرف الخير من الشر يقع فيه ✽

یبتنده واقع فيه ده کی های ضمیر حرف رویدر . حرف
ر د ف . حرف رویدن اول کلان حرف مددر . وعادت
عواد بینا وخطوب . مصرا عنده کی خطوب لفظنده واقع
واوکی .

حرف تأسیس بر الفدر که انکله حرف روی یبتنده بر حرف
بولنور . اول حرفه دخی حرف دخیل دنیلور .

✽ لیس علی الله بمستنکر ✽ ان یجمع العالم فی واحد ✽

یبتنده واحد لفظنده دال حرف روی حا حرف دخیل
الف حرف تأسیسدر .

حرف وصل . کرك اش-باع ضمه دن حاصل اولسون
و کرك اصل اولسون ما قبلی مضموم واو وما قبلی مکسور یا ایله
اش-باع فتحه دن حاصل اولان الفدر . وكذلك تنو بندن بدل
اولان الف ایله ضمیر غائب مؤنثه لاحق اولان الف دخی حرف
وصلدر ایشته

✽ ما بال من اوله نطفة ✽ وجيفة اخره یفخر ✽

یبتنده کی (یفخر) نک اخرنده ملفوظ اولان واو وكذلك

✽ لا تعجبوا من بلی غلاته ✽ قد زراز راره علی القمر ✽

یبتنده کی (قر) ده ملفوظ اولان یا وكذلك

✽ یارب لاتسلنی عن حبها ابدًا ✽ ویرحم الله عبداً قال آمینا ✽
بیتنده کی الف ایله

✽ لما رأته سائداً ما استعبرت ✽ لله در الیوم من لامها ✽ ده کی الف
حرف وصلدر

حرف خروج • لها وله وبه مثلوه ضمیره لاحق اولان
الف ایله واو ویاء ملفوظه در ایشته

✽ عفت الیاری محلها مقامها ✽ مصراعنده کی مقامه هادن
صکره کی الف • وكذلك ✽ تجرد الجنون من کسائه ✽
مصراعنده هادن صکره ملفوظ اولان یا وكذلك

✽ اقسم بالله عن یقین صادق ✽ وهو الشهید علی فیما قلته ✽
✽ لو کنت اقدران اکون مکان ما ✽ سطرته شوقا الیک لکنته ✽

بیتلرنده کی قاتنه وکنته ضمیرلرنده ملفوظ اولان واولر حرف
خروجدر •

قافیه نك حرکاتنك دخی برر اسمی اولوب فقط بونلری بیانده
چندان فائده اولدیغندن بونلری ترك ایدوب قافیه نك عیو بدن
بعضلری ذکر ایتکی مناسب کوردک

ایمدی عیوب مذکورهنك بریسی ایکی حرف روینك
مختلف اولسیدر • مثلا حرف روینك بریسی نون وبریسی

میم اولمق کبی • وبریسی رویلرک حرکاتنك مختلف اولسیدر •
مثلا رویلردن بریسی کسر ایله بالید اولوبده دیکری ضمه

یقعد اولمق کبی • وبریسی دخیل دنیلان حرفلرک اختلاف
حرکه لریدر • مثلا قافیه نك برنده حرف دخیل فتحله و برنده

ضمه اولق کبی که کسر نون ایله ممانع وضم نون ایله ممانع
بو قیلندیر .

و بریسی قافیله لرک حرف تأسیسه اختلا فیدر مثلاً قافیله نک
بریسی مراغم و بریسی ینتدم اولق کبی . و بریسی رد فیرک
اختلا فیدر مثلاً .

✽ اذا كنت في حاجة مرسلًا ✽ فارسل حكيمًا ولا توصه ✽
✽ وان باب امر عليك التوى ✽ فشاور لبيبًا ولا تعصه ✽

شعرنده کی توصه ایله تعصده اولدیغی کبی . و بریسی
حرف روی بولنان کله بی بدی بیت یکمده کجه تکرار ایتمکدر .
و بریسی بر بیتک ا ک صکره کی کله سی اندن صکره کی بیتک ا ک
اولکی کله سنه بحسب المعنی معلق و مرهون قالمقدر .

قرض شعر . بر علمدر که انکله شعرده ضرورت وزندن
طولایی خلاف قیاس اوله رق اختیار اولنان امور یلنور .
مثلاً منصرف اولان بر اسمی غیر منصرف ایتک و غیر منصرفی
منصرف ایتک کبی و همزه وصلک اسکافی لازم کله ور ایکن
تحریرک ایتک و تحریرکی لازم کلیان یایی کذلک تحریرک و تحریرکی
لازم کلان و اوی اسکان ایتک کبی . بونلردن بشقه ضرورت
شعر ایچون خلاف قاعده اختیار اولنان شیلر و ارایسه ده کافه سنی
بیانه لزوم اولدیغندن یالکز آنفاً ذکر اولنان شیلره امثله ایرادیله
اکتفا ایدلم . ایشته منصرف ایکن غیر منصرف اوله رق
استعمال اولنان لفظه مثال .

* فـا كان حصن ولا حابس * يفوقان مرداس في مجمع *
اشبو بیتده مرداس لفظی منصرف اولدیغندن تنوین ایله
مرداساً دنیلک لازم ایکن فعولن وزنی منکسر اولماق ایچون
غیر منصرف ایدلمشدر .

براسم غیر منصرف ایکن منصرف اوله رق استعمال
اولندیغنه مثال

* صبت علی مصائب لو انہا * صبت علی الایام صرن لیالیا *
اشبو بیتده کی مصائب غیر منصرف اولمغله بلاتنوین تلفظ اولمق
لازم کلور ایکن متفاعلن وزنی منکسر اولماق ایچون تنوین
ایله تلفظ اولتمشدر .

همزه وصلک تحریک اولندیغنه مثال .

* اذا جاوز الاثنین سرفانه * بنت وتکثیر الوشاة قین *
مثال دیگر

* کل سر جاوز الاثنین شاع * کل علم لیس فی القرطاس ضاع *
ایشته بو بیتلرده کی اثنین لفظلرنده کی همزه همزه وصل
اولوب درج واسقاطی لازم کلور ایکن فاعلاتن وزنسه خلل
کلامک ایچون اثبات وتحریک قلمشدر .

وخلاف قیاس اوله رق تحریک یایه مثال .

* و یوماً یحاذین الهوی غیر ماضی *

* و یوماً تری منهن غولاً تغول *

بو بیتده کی غیر ماضی لفظی قاعدة حذف یا ایله غیر ماض

اولی لازم کلور ایکن مفاعلن وزنی محافظه ایچون یا اثبات
وتحریرک قلمشدر .

تحریری لازم کلان و اوک اسکان قلندیغنه مثال .

✽ وانی وان کنت ابن سید عامر ✽

✽ وفارسها المشهور فی کل موب ✽

✽ فیا سودتی عامر عن وراثته ✽

✽ ابی الله ان اسمو بام ولاب ✽

بوشعرك الك صکرده کی مصراعنده واقع « ان اسمو » نک
واوی منصوب اولی لازم کلور ایکن مفاعلن وزنی منکسر
اولماقی ایچون سکونله ان اسمو دینلشدر .

علم محاضرات . فنون و علومه و اخلاق و ادابه و قصص
و حکایاته و جدیات و مطایبانه و مجادلات و محاوراته دائر نظاماً
و نثراً مستحسن و مقبول سوزلرله مکالماتدرکه بوخصلت جلیله
ادیاتده مهارت کامله احراز ایتکه متوقفدر .

علم انشا . بر علمدرکه انکله تراکیب مشوره نک محاسنی
و معایبی بیلنور . بودخی فنون ادیه بی بیملکه اولور .

علم انشایی وجه مذکور اوزره تعریف ایتشلر ایسهده
ملکه سی اولمیان علوم مذکورده بی تحصیل ایتش اولسه بیله
حسن انشای تراکیبه مقتدر اوله ماز فلذلک منشی اولان علوم
مذکورده بی بیملکه برابر انشای تراکیبه ممارست ایللیدر .

علم خط . بر علمدرکه انکله الفاظک کیفیت تصویری و ترسیمی

بینور و بوعلی بینر اوراق اوزرنده صور الفاظی کوردکارنده
انلری لافظدن ایشتمش درجه سنده بولنورلر .
کرك لفظ و كرك خط امتلك اختلافی اعتبار یله مختلفدر
بوراده بزم مقصد من خط عریدن بحث ایتمک اولدیغندن اکا دائر
براز شی سو یلیه لم .

معلومدر که هر نوع خط حروف هجا ایله تصویر اولندیغی
کبی خط عربی دخی اوله در . فقط صولدن صاغه یازیلان
یازیلرک حروفی مقطع اولوب خط عربینک حروفی موصلدر
یعنی قاعده مخصوصه سی اوزره بری برینه بتیشکدر .

حروف الفاظک بویله اتصالاتندن طولایی بعض القاط
بیننده التباس وقوعبولور ایسه ده لغات وقواعد عربیه یی
کرکی کبی بینلره کوره تراکیده کی سیاق و سباق قرینه لری
اوالتباسی دافعدر حتی اوائلده عربلر یازیلرینه نقطه بیله
وضع ایتمزلر ایدی تکیم حالا ایرانلورلر فارسی عبارهلری
اکثریا نقطه سز یازارلر بوکا سبب لسانده مهارتدر . صکرهلری
عربلر نقطه یی و اشکالی یعنی الفاظک حرکاتنه رمز اولان اوستون
اسره اوترو دیدکلی اشاراتی اختراع ایلدیلرکه بو اشارات الفاظ
مصوره یی درستجه تلفظ ایتمیرمکه کافی و کافل اولمغله التباس
محدوری بالکلیه مرتفع اولمشدر .

هرنقدر بینر ایچون معلومی اعلام قبیلندن اولور ایسه ده
علم خطک اساسی حروف الفاظک قنغیلری یکدیگرله قابل اتصال

وقنغیبری غیر قابل اتصال اولدیغنی بیلک اولدیغندن بونی بوراده
ذکر ایلک عبث اولماز .

ایمدی حروف هجادن ب ت ث ج ح خ س ش ص ض
ط ظ ع غ ف ق ک ل م ن ه ی . حرفلری هم ماقبلنه
وهمده مابعدینه قابل اتصالدر یعنی بو حرفلره کافه حروف ربط
وتوصیل قلنور . بناء علیه بزحروفک بو قسمنه حروف واصله تسمیه
ایلدک وحروف هجادن ا د ذ ر ز و حرفلری ماقلنده واقع
حروف واصلهیه اتصال قبول ایدوب مابعدنده بولنان هیچ
بر حرفه ربط وتوصیل قلنه ماز بزحروفک بو قسمنه دخی حروف
فاصله تسمیه ایلدک . برکله تماماً حروف واصله دن عبارت
اولورسه اول کله نک حروفی یکدیگره متصل ومرتبط اولور
کله ولفظ وفعل کبی . واکر حروف فاصله دن عبارت
اولورسه ویاخود حروف واصله حروف فاصله دن صکره
کلورسه کله نک حروفی یکدیگردن منفصل اولور دواء وورداء
ودوح ودول ودواب واسم کبی . واکر وسط کله ده حروف
فاصله بولنور ایسه حروف متصله منقسم اولور مصالحه
ومتوافق کبی . ویکرمی سکز اشکال حروفک کافه سی تلفظ
اولنور یعنی مخارج فدن اصوات متنوعه اخراجنه سبب اولور
لکن خط عربیده بعض حرف بعض کره رسم خطده اثبات اولنورده
تلفظ اولتماز مثلاً انا لفظنده نوندن ونصروا مثل اولورده جمع
واوندن صکره یازیلان القلر وواللیل ووالذی وواسمه مثل اولورک

اولرنده بولنان همزه وصلار وکلاء و بطوء و مؤمن و مبدی
مثللو ماقبلی مفتوح همزه دن اول یازیلان الف و ماقبلی مضموم
همزه دن اول یازیلان واو و ماقبلی مکسور همزه دن اول
یازیلان یالر کبی .

واما کر همزهٔ اخیره نك ماقبلی ساکن اولورسه نه الف
ونه واو ونه ده یا یازلماز بدء و جزء و ملء کبی .

و بعض کوره رسم خطده موجود اولمیان بر حرف تلفظ
اولنور داود و اسحق و اسمعیل ده کی واو و الف کبی . و بعض
حرف دخی واردر که رسمی بر درلو و تلفظی دیگر درلودر حبلی
و دعوی و بشری و متی و حتی و الی و علی کبی . دها زیاده
تفصیل ایستیان شافیه نك خط بانه مراجعت ایلسون .

م ص ۷ (مقدمه)

مؤلفر تألیف ایتدکاری ک کتابلرده مقصده یعنی بحث
و بیان ایده جکری علمه شروع ایتزدن اول علمک ماهیتنی
علی وجه الاجال مبین اولمق اوزره بر مقاله تمهید ایدر لر .
تا که طلاب علم علمه بصیرت اوزره شروع ایتسونر و اول
مقاله به مقدمه دیر لر . مؤلف دخی مؤلفین سالفه نك دأبسه
اتباع ایتمش و دیباجه ده اشعار ایتدیکی اوزره بو کتابی بر مقدمه
ایله اوچ باب به تقسیم و علی العاده مقدمه بی ابوابه تقدیم ایتلشدر .
مقدمه لفظی مقدمه الجیشدن مأخوذ اولوب مقدمه الجیش
ارقه دن نصل بر بیوک عسکر اردوسنک کله جکنی مشعر ایسه

مقدمه علم دخی قریباً بر علم اردوسنک تعاقب ایده چکنی منبی در •
مقدمه لفظی قدم فعلنیدن مصاغ اولوب بولفظ دالک هم
کسری و همده فتحیله تلفظ اولنق جائز ایسه ده کسر فتحدن
اشهردر اکر کسر دال ایله مقدمه دینلور ایسه تقدم ایدن
و فتحله مقدمه دینلور ایسه تقدیم اولنان معناسنی افاده ایتش
اولور • و بونده ایکی وجهک جوازی قدم فعلی بعض کره
لازم و بعض کره متعدی اولهرق استعمال اولنسنندن ناشیدر •
اگر قدم لازم اعتبار اولنور ایسه مقدمه اسم فاعل بنیه سی
اوزره یعنی کسر دال ایله اولور و اکر متعدی اعتبار اولنور
ایسه اسم مفعول بنیه سی اوزره یعنی مقنوح الدال اولهرق تلفظ
قلنقی لازم کلور •

م ص ۷ (فصاحت • الفاظک تلفظ و استماعی طاتلو
و معناسی ظاهر یعنی تلفظ اولنور ایکن معناسی ذهنه متبادر
اولقدر)

فصاحتک معنای لغوی اصلیمی سودک کپوکی کیدو بده
خالصی قانقدر و عربلر فصیح البین دیرلر ایشکه سود کپو کدن
خالص اولدی دیمک اولور • بعده مطلقاً برشینک شائبه دن
خالص اولسنده استعمال اولمشدر بومناسبتله متکلم طلیق
اللسان اولوب کلامی واضح و اشکار و لحن و خطادن ولکنندن
سالم اولهرق سوبیلکده مستعمل اولمشدر مؤلفک (الفاظک
تلفظی طاتلو) تعبیرینه بوندن اول اعتراض و قوعبولش

اولدیغندن بوراده بوکا دائر سوز سویلیهلم کرچه طاتلو لفظی .
 مطعوماتک وصفی اولوب سموعاته حقیقه اسناد اولنه مز ایسه ده
 بواسناد ذکر مزوم واراده لازم قبیلندندر چونکه بوراده
 طاتلو دیمک طبیعتک میل ایندیکی شی دیمکدر ومیل طبیعت ایسه
 حلاوتک لازمیدر . نکم کتب بیایدنک تشبیه باینده بوکا دائر
 صراحت واردر . شویله که بعض کره تشبیهده وجه تشبیه
 مسامحه ذکر اولنمزده انک یرینه انک مستلزمی ومزومی ذکر
 اولنور (الکلام الفصیح هو کالعسل فی الخلاوة) ترکیبینه
 اولدیغی کبی که بوراده حلاوت وجه تشبیه اولان میل طبیعتک
 مزومی ومستلزمیدر . زیرا کلام فصیح ایله عسل باینده کی
 جهت جامعه میل طبیعت اولقله تشبیه مذکورده وجه تشبیه
 بوایسه ده مسامحه ذکر اولنمیوب انک یرینه انک مزومی اولان
 حلاوت ذکر اولنمشدرکه بوتقدیرجه معنا کلام فصیح طبیعتک
 کندوسنه میل ایتمسنده بال کبیدر دیمک اولور مؤلفک تعبیریه
 ایسته بوقبیلندندر .

م ص ۷ (اهل لسان اولان ادبا لسانی اینجه الکندن
 پکوروب اومثللو الفاظی تحری و انتخاب ایدرلر)
 مؤلفک لسانی اینجه الکندن پکور دیلر تعبیرینه دخی بوندن اول
 اعتراض وقوعبولش ایسه ده ظن ایدر مکه مؤلف بوتعبیری ابن
 اثیردن اخذ ایلشدر چونکه ابن اثیر مثل سائرده دیرکه (ان
 ارباب النظم والنثر غریبوا اللغة باعتبار الفاظها وسبروا وقسموا

فاختاروا الحسن من الالفاظ واستعلموه ونفوا القبيح (ايشتمه ابن
اثيرك بوكلامنده كي غربلوا اللغة تعبيرى لغتى قالبورلديلر ديمك
اولوب مؤلف قالبورلديلر يرينه اينجه الكدن كچورديلر ديمشدر كه
زياده سيله تنقيح ايتديلر ديمكى مراد ايلشدر .

م ص ۷ (ولسانه ثقيل وقولاغه كريبه كلان ومعناسنى
اكلامق ايچون لغت كتابنه وفكر ايله ذهنك اتعابنه محتاج اولان
الفاظك استعمالندن اجتناب ايدرلر)

لسانه ثقيل وقولاغه كريبه كلان ومعناسنى اكلامق ايچون
لغت كتابنه احتياج ورن الفاظدن مؤلفك مقصدى كندوسنده
تنافر حروف اولان الفاظ ايله الفاظ غريبه در .

حروفنده تنافرى تلفظاً واستماعاً محقق اولان الفاظك غير
فصيح اولديغنده شبهه اوليوب فقط لغت كتابنه محتاج اولماق
شايان بحث ونظردر چونكه الفاظى اينجه الكدن كچوروب
تنقيح ايدن ادبانك نظماً ونثراً سويلدكلى كلامرده اوليه الفاظ
واردر كه يك چوق آدم انلرى اكلايه ماز . او منلولر لغت كتابلرينه
وياخود اولفظلرى بيلنلره مراجعتنه مجبور اولورلر .

كرچه كتب بيانیه عربيه ده بوسوز وارايسه ده اوراده الفاظ
غريبه ايكى به تقسيم اولنوب بر قسمى غريب حسن وبر قسمى غريب
قبيح عد اولنمش وغريب حسن اولنلر بالقبول غريب قبيح اولنلر
يعنى هم كندوسنده غرابت وهمده تنافر حروفندن طولايى
استماعنده ثقلت وكراهت بولنلنلر رد ايدلمشدر ديمك ايسترز كه

مردود اولان غریب قبیح اولوب مؤلفک افاده سنده مسامحه
وقوع بولشد .

م ص ۷ (و کلامک احسنی اودرکه عوام انک معناسنی
اکلار خواص دخی فضل و مزینتی تقدیر ایله دیرلر)

بو کلام دخی علی الاطلاق اولمالیدر بلکه عوامه تفهیمی لازم
کلان کلامک احسنی دیمک اولمیدر زیرا بزم لسان علم و ادبمزه
نیجه کلام واردرکه انک معناسی ظاهر و واضح اولدیغی حالده
عوامدن چوق کیمسه لره اشکار دکدر . و حتی بعض الفاظ
نادره و غیر مبتدله نک معانیسی آشنای دوات و قلم اولان نیجه ارباب
هنزه بیله خفی اولدیغی تأمل اولندوقده بزم ایچون کتب لغته
مراجعتدن خلاص ممکن اولیه جغنی منجلی اولور .

م ص ۷ (بلاغت . سوزک فصیح اولوق شرطیله مقتضای
حاله مطابق اولمیدر)

بلاغت لغته و وصول و انتهامعناسنه درکه عربلر بر مکانه و اصل
و منتهی اولدوقلر نده بلغت المکان دیرلر و بر شئیک منتهاسنه مبلغ الشیء
تعبر ایدرلر . بو مناسبتله قوم عرب بلاغتی بر آدم بلیغ اولوق یعنی
فصاحت کلام ایله کنه مرانی موقع بیانه ایصال ایلک معناسنده استعمال
ایلشدر درکه بو کیفیت کلامک مقتضای حاله مطابقت ایتسیله حاصل
اولور بناء علیه مؤلف بلاغتی (سوزک فصیح اولوق شرطیله
مقتضای حاله مطابق اولمیدر) دیو تعریف ایتشد .

م ص ۷ (فصاحت ایله کله و کلام و متکلم متصف اولور

وبلاغت ايله يالكز كلام و متكلم متصف اولور) يعنى كلة فصيحده و كلام فصيح و متكلم فصيح ديلور لكن كلة بليغه ديلوب يالكز كلام بليغ و متكلم بليغ ديلور .

فصاحتله هم كله وهم كلام وهم متكلم و صفلنوبده بلاغته يالكز كلام ايله متكلم و صفلنق شونك ايجوندر كه مقتضاي حاله مطابقت خصوصي كلة مفردهده تحق ايتيوب انجق اسنادي متضمن اولان كلامده تحق ايدر بلاغت ايسه كلامك مقتضاي حاله مطابقت ايتيستنن عبارتدر .

م ص ٨ (تنافر حروف كله نك لسان اوزره ثقلتنى و تلفظنك عسرتنى ايجاب ايدن بر كيفيتدر كه حس و ذوق ايله بيلنور مرتفع معناسنه مستشزر و ايتانستيق كله لرى و ايشسز كو جسز لفظلرى كجى) مستشزر لفظى امرؤ الفيسك بيتنده وارد اولمشدر كه يت بودر .

✽ غدارها مستشزرات الى العلى ✽

✽ تضل العقاص فى مثنى و مرسل ✽

متحرکات معناسنه مترعرمات و متقلقلات دخی ثقلنده مستشزرات كجى اولديغى اشكاردر . بومثللو متنافر الحروف اولان كلاتده بولنان ثقلنك منشأى حقلنده اقوال واردر بعضلر ثقلته سبب حروف متوالينه نك مخزجده يكديكره تقار بيدر ديش و بعضلر بشقه شيلره ذاهب اولمش ايسهده بونى برضا بطه تحتنه المق مشكل اولديغندن اولى اولان تعيين تنافر خصوصنى سلامت ذوقه حواله ايتكدر .

م ص ۸ (غرابت • کله نك وحشی اولمسی یعنی مأنوس
الاستعمال و ظاهر المعنی اولماسیدر •)

مثلاً اش لفظی میانه مزده زبازرد اولمشدر عربیسی اولان
نار لفظی دخی مستعملدر اما اصل ترکیه سی اولان اود لفظی
مهجور اولغله انده غرابت واردر شمدی استانبولده اود دنیلسه
اکثرناس اکلاماز

لسانمزده کلمات غریبه ده اولان غرابتک درجه لری واردر
بعض کله غریبه واردر که بتون بتون متروک الاستعمالدر از جمله
قبای ترکیه ده طیب معناسنه اولجون وال چریمق معناسنه
طاپشمنکی کبی که بونلر شمدی نه بین الناس مخاطباتده قوللانیلیور
ونه ده بوندن اول آثار ادبیه ده قوللانیلمشدر ونه ده بولفظلر برر
معنای نادر ولطیف مفید اولدیغی ایچون استعمالرینه لزوم
واحتیاج واردر بناء علیه بومثلوالفاظ انداخته حفره مهجوریت
اولمشدر • بعض کله دخی واردر که بعض دیارده غریب ایسه ده
دیگر دیارده غریب دکلددر مثلاً دومیبای لفظی کبی که مانده
دیمکدر دومیبای استانبولده غریب ایسه ده اناطولیده مأنوسدر
بناء علیه بولفظ بالکلیه نفی وتغریب ایدلمز وکذلک اود لفظی
استانبولده غریب ایسه ده غرابتی اولجون وطاپشمنکی درجه سنده
دکلددر زیرا نادراً استعمال اولندیغیده واردر ایشته اودی
اوجاغی سوینه سی کلامی بد دعا مقامنده سویلنیلان سوزلردن
واودله پاموق بریده طورمز سوزی نادراً ایراد اولنان مثلدرندر

بوافظ بعض آثار ادبیه دخی وارد اولمشدر نتکم فضولی
 « عشق اودی یاقدی بنی یاننده طورمه ای کوکل . برطوتشمش
 اشم قرب وجوارمدن صاقین » دیمشدر و سلیمان افندی دخی
 مولده « کردیلرسز بولهسز اوددن نجات . عشق ایله شوق
 ایله ایدک الصلات » بیتنده اودلفظنی استعمال ایلشدر . وکذلک
 چاغ لفظی دخی الفاظ غریبه دن ایسه ده نادرأ استعمال اولنور . ایش
 چاغنده کرک سوزی لسانمزده ضرب اولنان امثالدن اولوب بعض
 اشعارده وعلی الخصوص فضولینک شعرنده دخی واقع اولمشدر
 نتکم « غنجهلر آچلدی سیر باغ ایدک ای اهل دل » « کیم

کوروب کلر کوکلر اچیلان چاغدر بوچاغ » دیمشدر .

اود کبی چاغ کبی لفظلر نادر الاستعمال اولدقوری کبی
 بومثالو استعمالی نادر الفاظ ترکیه لسانمزده قلیل اولدیغندن بونلر
 چندان بحثه دکر شیلر اولیوب اصل شایان بحث اولان الفاظ
 مهمه الفاظ عربیه در چونکه امور معلومه دن اولدیغی اوزره
 الفاظ عربیه لسان عوامده مستعمل اولیوب الفاظ مذکوره نک
 استعمالی لسان علم وادبمزده در .

انجق الفاظ مذکوره دن بعضیلرینک استعمال ودوران
 کثیردر علم کتابت تعلیم تعلم تأدیب تأدب کبی و بعضیلرینک
 استعمالی نادردر سنجیل ورتاج و تحزب و تحنّب واجتناء وسهر
 کبی و پک چوق الفاظ عربیه دخی واردرکه آثار ادبیه عثمانیه ده
 استعمال اولدیغی کورلماشدر مثلاً دعوتسز طعامه کلک معناسنه

وروش ودعوتسز شرابه كلك معناسنه وغول وطعامه دعوت
 عمومیه معناسنه جفلی ودعوت خصوصیه معناسنه انتقار وكمی
 سیر وحرکت ایدر ایکن صوینی یارمق معناسنه مخر واغز وسائر
 شیئك رایحه کربه سی معناسنه بخر واته اشته معناسنه قرم
 واغاج برسنه یمش ویروب برسنه ویرمامك معناسنه معاومه
 وعلمده ویامالده ویانطق وکلآمده بخر کبی وسعت پیدا ایتمك
 معناسنه استجار واویقوسزلق معناسنه تسهید وسائره کبی که
 لایعد ولایحصار .

معیار ذوق ووجدانه الفاظ مذکورہ بی وامشالی حواله
 ایتدی کمزده تنافر حروف وکراحت سمع مثللو محل فصاحت اولان
 احوال دن سالم بولیورز و بونلر قوم عربہ مخصوص صدر دیو
 ارباب شماتتک استکراه ایتدکری دوه وچول مثللو معنارہ
 موضوع اولیوب کافه صنوف بنی ادمک عندندہ معروف ومقبول
 اولان معانی یه موضوع اولدقلرینی دخی اکلا یورز . شمدی
 بویله الفاظی لسانمزده نادر الاستعمالدر ویاخود هیچ استعمال
 اولنماشدر دیهرک انلرک هوالرینه اتباعاً غیر فصیح عدایدوب هجر
 وترک ایتمک روا دکلدلر الفاظ مذکوردهک فصاحتلریله برابر
 معنارینک اهمیتی ولاسیما اکثرینک معانی مرکبه یه موضوعیتی
 خصوصلری تأمل اولنور ایسه بونلری هجر وترک ایتمک دکل
 بلکه هر برینه حافظه احترامده برر مقام ویرمک لازمدر .
 از لفظ ایله چوق معنا افاده ایتمک بلاغتک اعظم اسبابندن

اولديغندن اقوام تمدنه معاني مركبه ايجون الفاظ بسيطه
تحري ايدرك وكندى لسانلرنده بولتماز ايسه السنه اجانبدن
اخذ وانتحال ايليهرك توسيع لسان ايديورلر بزه الله تعالى
ويرمش ايكن بزده بونئرى استعمال وتصرف ايدهميورلر وحتى
بعضلر الفاظ عربيه دوهلرك اسملرندن عبارتدر ديهرك عربي يى
مذمت و تحقيره حدى تجاوز ايديورلر و بلاغت وادبياتى
كتورى « كتير » و ييلورى « ييلير » يازمقدن عبارت
ظن ايديورلر .

م ص ٩ (قياسه مخالفت كلهنك قواعد عثمانيه واهل
لسانك استعمالنه مخالف اولسيدر)

قياسه مخالفت قواعد عثمانيه نك تصريح قسمنه راجع
اولور / تاليف و تركيب قسمنه راجع اولماز اوقسمه راجع
اولان قاعدهسز لكه ضعف تاليف دنيلور تكلم مؤلف انى
دخى قريباً بشقه جه بيان ايده جكدر .

مؤلفك كلامندن مستفاد اولديغى اوزره قياسه مخالفتك ايكي
سببى اولوب بريسى قواعد عثمانيه موافق اولماسى و بريسى
اهل لسانك استعمالنه مخالف اولسيدر . قواعد عثمانيه
موافق اولميان (كلدك يرند كلسدق و يازدق يرند يازدك
و ادبسنلك يرند ادبسنلق و اينغونسزلق يرند او اينغونسزلك
كبي شيلردر) چونكه لسان عثمانيه كرك مصدر اولسون و كرك
مصدرك غيرى اولسون بركله نك اخرنده ووسطنده قاف بولنورسه

انك ماقبلنده کی حرف البسه حروف فخمیه دن و اکر کاف
 بولنورسه ماقبلنده کی حرف حروف رقیقه دن اولور ایشته
 طیقمق و قیطق و چیقق لفظلرنده کی طاواقاف حروف فخمیه دن
 و پتک و اینک لفظلرنده کی کافلرک ماقبللرنده کی حرفلر حروف
 رقیقه دن در و بعض حرف واردرکه لسانمزده گاه قالین و گاه اینجه
 اولور و بوقالینلق و اینجه لک ماقبللرنده کی حرفلره و یاخود
 اول حرفلرک حرکه لرینه تبعیتله در مثلا طولق بولق و المق
 و بولامق و دونمک و بولمک و کلک و بلله مک لفظلرنده کی میلر کبی که
 بومیلرک غلظت و رقتلری ماقبللرنده کی حرفلره و حرکه لره موافقت
 ایچوندلر و کذلک (بنده لک یرنده بنده کیت دخی مخالف قیاسدر)
 چونکه بر اسمک اخزینیه انسانیت و حیوانیت لفظلرنده
 اولدیغی کبی بریاء مشددهء نسبییه ایله برتاء تأیث کتورلسه اول
 اسم مصدر معناسنی افاده ایدر اما بو حال اسماء عربیه یه
 مخصوص اولوب اسماء اعجمیه ده اولماز انلرده قیاس اولان
 اخرلرینه یاادات ترکیه و یاادات فارسیه کتورمکدر بنده لک
 و بندکی کبی ایشته قواعد عثمانیه یه مخالف اولنلر بومثللو شیلردر
 اهل لسانک استعمالنه مخالف اولنلر دخی (تحریرات وارده
 یرنده تحریرات موروده و مطبوعات مو قوته یرنده مطبوعات
 موقته کبی) کلمه لر در وارد ایله مورود لفظلرینک هیچ
 بریسی مخالف قیاس دکل ایسه ده لغت عربیه یه خدمت ایدنلرک
 معلومی اولدیغی اوزره وارد یرنده مورود استعمال اولنلق جائز

دکدر چونکه تحریرات وارده ورود ایدن تحریرات دیمک اولوب تحریرات موروده کندوسنه ورود اولنان تحریرات دیمک اولغله هذیان اولور موقوت ایله موقت لغتجه ایکی درلو مستعملدر شوبله که بعض کره بونلرک ایکیسی برمعنایه کلور بعض کره دخی موقوت وقت معینده ایشلنیلان فعل معناسنده استعمال اولنور و موقت برشینه وقت تعیین ایتمک معناسنده قولانیلور بناءعلیه بین الناس موقتک برمدت دوام ایدوب بعده زوال بوله جق شیده و موقوتک دوام وعدم دوامی ملاحظه اولتمقسنزین وقت معینده وقوع و وجودی مقرر اولان شیده استعمالی شایع اولمشدر .

م ص ۹ (برالشام برنده بریه الشام یازلغیه الخ)
 اگر بریه تخفیف را وتشدید یا ایله اولورسه رعیه معناسنه اولور وجعی بریا کلور و اگر رانک و یانک تشدید لر یله اولورسه بر یعنی چول معناسنه اولور وجعی براری کلور بو صورتده رالرک تشدیدیه بر الشام ایله بریه الشام ایکیسی برمعنایه اولوب فقط مؤلفک غلطدر دیدیکی مخفف الرا اولان بریه بی مشددالرا موقعنده استعمال ایلمکدر .

م ص ۹ (منضم اولدی دنیله جک یرده انضمام ایتدی و منقضى اولدی دنیله جک یرده انقضا ایتدی دنیلک دخی بوقبیلنددر چونکه انفعال بابی لزوم و مطاوعت ایچوندر بناء علیه اولوق ماده سیله ترکیب ایدر) فقیر دیرمکه انضمام

ایتدی وانقضا ایتدی مثلوه فعللر قیاسه مخالف اولمیوب اولسه
 اولسه استعماله مخالف اولور چونکه بز کلمه عربیه بی
 اسلوب عثمانی اوزره تصریف ایدجک اولدیغمزده یامصدر یله
 ویاخود صفتیه تصریف ایدرز مصدر یله تصریف
 ایدر ایسه ک ایتمک ماده سیله ترکیب ایدرز صفتیه تصریف
 ایدر ایسه ک اولمق ماده سیله ترکیب ایدرز مثلاً ضرب ایتدی
 ضارب اولدی مضروب اولدی ونصرت ایتدی ناصر اولدی
 منصور اولدی دیرز بوقاعده افعال لازمه ده دخی جاریدر
 دخول ایتدی داخل اولدی قعود ایتدی قاعد اولدی خروج
 ایتدی خارج اولدی کبی فعلک لازم اولسی ایتمک ماده سیله
 ترکیبه مانع اولدیغندن انضمام وانفصام وانفصال وانفکاک
 مثلوه مصادر مطاوعه نك ایتمک ماده سیله ترکیب خلاف قیاس
 اولدیغنه ذاهب اولمقندن ایسه ادبا کلاننده قلت استعمالنه قائل
 اولمق اولی در ظن ایدرم .

بعض آثار عربیه ده دخی قیاسه مخالف اوله رق بعض کلمه
 وارد اولمش ایسه ده بومحضاً ضرورت شعر ایچوندر .
 ایشته ازجمله ابو النجمک (الحمد لله العلی الاجل)
 قولنده کی اجمل بوقیلدندر چونکه قیاساً لامرک ادغامیه
 اجل اولمق لازم کله -ور ایکن فک ادغامه اجمل دینلمش و بوکا
 ماقبلنده کی (انت ملیک الناس رباً فاقبل) مصراعنک قافیه سنه
 رعایت سبب اولمشدر اگر العلی الاجل دیمش اولیدی هم

وزن و همسده قافیه منکسر اولور ایدی بزده ده بعض کره
 « مستدل » برینه فك ادغامه مستدل یازلدیغی کورلمشدر
 لکن بویله یازمق بر غرض مهمدن نشأت ایتدیکی معلوم
 اولدیغندن غلط و خطایه حل اولنور و كذلك مؤلفك مثال
 اولهرق ایراد ایتدیکی اوزره (اهالی مسکونه) ده کی
 مسکونه دخی خطایه محمول اولور چونکه سکن فعلی افعال
 لازمہ دن اولدیغندن اندن اسم مفعول اصاغه اولتماز صوابی
 مؤلفك اشعاری و جهله (اهالی ساکنه) اولمقدر عبدالحق
 حامد بلك دخی « همد صباوت یار شبابت، علت ادراك سبب
 محبت » شعرنده مخالفت صواب و قوعبولمشدر .

چونکه شباب کنجلك معناسنه اولوب فقط اخرینه تاکنز
 بوراده ابو النجم قافیه ایچون مخالفت قیاسی اختیار ایتدیکی کی
 حامدك دخی محبت قافیه ایچون شبابت دیمشدر دینله بیلور
 ایسه ده ابو النجم ایله حامدك بری برینه قیاس اولنه مز زرا
 ابو النجم کلام عربك امر اسندن اولغله کلمات عربیه یی اقتضاسنه
 کوره تصرف و استعمال ایتکده حتی واردر لکن استعمال عربیه
 مخالف اولهرق الفاظ عربیه تزیید حرف ایتکده بزم حقهز یوقدر
 و برده حامدك بونی یالکنز قافیه اولهرق استعمال ایتیب قافیه نك
 غیریده قوللانشدر ایشته « برادر شبابت فنا یاب ایش »
 سوزنده کی شبابت قافیه موقعنده واقع دکدر .

و كذلك اوراق پریشانده « شو کوردیکمز مبنای عظیم

سلطنت که التیوز سنه دن برو انقلابات عالمک الیویک صدمه لرینه
 اوغرامش ایکن حالا مقامنده قائمدر « کلامنده کی « مینا »
 مینی مقامنده قوللانش اولدیغندن بو دخی غلطه محمول اولور
 چونکه نونک کسریله مینی اسم مفعول اولوب مینا اسم مکندر اسم مکان
 ایسه اسم مفعول مقامنده مستعمل اولماز واکر کنندی معناسی مراد
 اوله جق اولسه مقامه الویرمز بو مقامده اولی اولان بنای عظیم
 سلطنت دیمک ایدی زیرا او حالده بناسهم مینی نک یرینی طوتار
 وهمده میناده کی سلاست لفظیه بناده دخی بولنور ایدی .

و کذلک تعلیم ادبیاتک بر محلنده « اهنکی صنعته قدا
 ایتمک ایجاب ایدر » ترکیبنده کی ایجاب ایدر دخی غلطه
 محمول اولوب صحیحی لازم کلور اولمقدر زیرا ایجاب ایدر
 دیمک بر شیئی واجب و لازم قیلار دیمک اولوب مقام کلام ایسه
 لازم کلور مقامیدر وینه تعلیم ادبیاتده مثال اوله رق ایراد
 اولنان منتخب کلاملرک برنده « خاطره کلز نیجه مصالح باطله »
 ترکیبنده کی مصالح باطله دخی غلطه محمولدر زیرا مصالح
 مصلحتک جمعی اولوب مصلحت دخی بر امرک خیر و صلاحنه
 باعث اولان شی دیمکدر باطل ایسه حقت ضدیدر حقت
 ضدی اولان شیده خیر و صلاح اولور می که مصالح لفظنک انکله
 توصیفی مناسب اولسون وچکنده بر یسیده شناسی افندی بی
 مدح ایتمک صد دنده شناسی « خارقه ادبدر » دیمش ایدی
 بو تعبیر دخی غلطات صره سنده تعداده شایان اولان شیلر دندر

چونکه خارقه خارق مؤنثی اولوب خارق دخی « خرق » دن اسم فاعلدر و خرق معناسی دخی یرتمق و دلمکدر بوحاله کوره « خارقه ادب » دیمک ادبی یرتیجی برقاری دیمک اولور بزیکلرده شناسی افدی اکلایه مامش دیدیکمز ایچون قیامت قوپاردیلر و شناسی بی اکلایه مامقدن ترئه و تنزیه و تقدیس ایتدیلرده ائک صوکنده کندیلری بویله برتعبیر شیع ایله مرحومی توصیف ایلدیلر .

بوتفصیلاتی اعطادن مقصدمز عبارات و تراکیب اراسنده خلاف قیاس وقاعده وقوعبولان غلطلر و خطالرفن تصریفه عدم اطلاعدن ناشی اولدیغنی بیاندر فن تصریف عربی فرانسزجه نك غرامری و آیمولوژیسی کبیدر فرانسزلر لاتینجه دن و یونانجه دن الدقلری الفاظی تغیر و تحریف ایتدکن صکره کندی لسانلرینه قالدقلری یعنی جداً فرانسزجه حکمنه صوقدقلری حالده ینه اشتقاق اصلی بی بیلکده اهمیت کوره رک آیمولوژی تعلم ایدبورلر بزده ایسه الفاظ عربیه لسانمزه بلا تغیر و لا تحریف ادخال و مزج اولنش و بنا برین کلمات عربیه نك قاعده تصریف و اشتقاقی بیلکجه بزم ایچون تحقق ایدن لزوم و احتیاج فرانسزلر ایچون آیمولوژییه اولان احتیاجدن قات قات زیاده بولنش اولدیغنی حالده بوامر اهمه اصلا اعتنا اولنماسی استغرابه شایان اولان امورک برنجیسیدر بزفن تصریفدن برقاعده بیلور ایسه ک او قاعده نك تحتنده بیک

لغتی بردن بیلش، اولورز قاعده دن بخیبر قالور ایسه ک بیک لغتک
هر برینی بشقه بشقه ارایوب بولمق احتیاجنده قالورز قاعده
هر علمده الزم اولوب لاسیما علم لسانده جمله سندن اهمدر .
قاعده بر قوتدر که مفرداتی بر جهته جمع ایدر قاعده سزک
بر خاوتدر که جمعی تفریق و تشبیه ایدر لایمیدر که وطنزک انسانی
قاعده لسان کبی مهمه عمومیه دن غافل قالسونلر رومیدر که
پایتختک سرامدان ادبامی ذکای فوق العاده لریله برابر سویدلکری
الفاظک معنارینی بیلسونلر .

م ص ۱۰ (کلامک فصاحتی اجزاسی اولان کله لر فصیح
اولقله برابر تنافر کلماتدن وضعف تألیفدن و تعقیددن سالم
اولسیدر تنافر کلمات بعض کلماتک اتصالندن لسانه ثقلت کلمکدر
مثلا چوق کاسه لیسر انک نان خوار خوان نعمتدر عباره سنده کی
کله لر هب لسانمزده مانوس الاستعمال ایکن بریره کلدکارنده
زیاده تنافر حس اولنیور اشجی اش پشمشی عباره سی واللی
لیر ترکیبی و « میلن اوسروروانک سوی اغیاره کوروب » . ایلش
مشیاش زبان حال ایله ایهام صو . بیتنک مصراع ثانیه سی دخی
بو قبیلدندر)

کلامک فصاحتی خالص واعلا خرجله وقاعده سی وجهله
پشمش برطعامک حیادت وحلاوتی کبیدر خرج اعلا اولورده
اشجی ده استاد اولورسه اول طعامی ادمک یدیکه ییه جکی کلور
کلمات دخی فصیح اولورده متکلم دخی تألیف کلامده حاذق

اولورسه اول کلامی ده ادمک دیکلدیجه دیکلیه جکی کلور دیمک
اولورکه متکلم کلامک حسن نظم وتالیفیه برابر الفاظک جیادتنه
دخی اعتنا ایملیدر هله الفاظ غلط اولورسه اول کلام کلادمن
معدود اولیه جق مرتبه ده قالور بناء علیه بوندن بغایت احتراز
ایله تنافر الفاظدن دخی حذر ایملیدر .

م ص ۱۰ (تنافر الفاظ بین الشعرا مذموم ایسه ده بعضاً
هجو و تزیین مقامنده استعمال ایدرلر نتکم سروری « قاره
قوری قاری الدی نعمان » تاریخی سولمشدر)

تنافر کلمات اکثریا حرفلری متجانس ویا متقارب اولان کلمه لرک
یکدی بیکره متصل اولمسندن نشأت ایدر فقط بعض کلماتک تنافری
بعضیسندن اهنودر شعرا و ادبای سالفه دن بعضیلری بویله
متجانس الحروف ویا متقارب الحروف اولان کلماتک یکدی بیکره اتباع
وار دافنی بعض کره التزام ایلمشدر . نتکم فضولینک

* وار امیدم مهر و ماه ایتدیجه دوران اوله سن *

* کامیاب وکا مران وکا منخش وکا مبین *

ییتنده کی کاملر مثللوکه بو بیتک بالالتزام بویله کلمات
مکرره دن ترکیب ایلدیبهی اشکاردر .

بعض کره ده متجانس الحروف اولان کلماتک یکدی بیکره تعاقبی
من غیر التزام وقوع بولمشدر ایشته فضولینک

* صبا لطف ایتدک اهل درده درماندن خبر ویردک *

* تن مجروحه جانندن جاننه جانندن خبر ویردک *

و كذلك

✽ جانی کیم جانانی ایچون سوسه جانانن سور ✽

✽ جانی ایچون کیم که جانانن سور جانن سور ✽

بیتلرنده اولدیغی کبی .

اشبو بیتلرده متجانس الحروف کلمه لر یکدیگری تعقیب ایش .
ایسه ده بونلرده « قاره قوری قاری الدی . مصراعنده
اولدیغی کبی ثقلت اولدیغنه باقیلنجه هر یرده کلمات
متجانسه نك تعاقب وتوالیسی باعث تنافر اولیوب بوحال ذوقاً
ووجداناً یلنه جك اموردن اولدیغی اکلاشیلور .

کلماتک اتصالندن طولابی حاصل اولان تناسف ایکی نوع
اولوب برنوعی متجانس الحروف و یا متقارب الحروف اولان
کلماتک اتصالندن و برنوعی تابع اضافاتندر بورایه قدر نوع
اول بیان اولندی مؤلف شمعی نوع ثانی بی دخی بیانه شروع
ایدوب دیرکه .

ص ۱۰ (علمای عربیه دن بعضلری کلامک فصاحتنده
علی الاطلاق تابع اضافاتدن سالم اولسنی شرط ایشلردر
و بعضلری تابع اضافات اکثر یا تناسفی ایجاب ایله فصاحتی
اخلال ایدر دیشلردر)

ائمه بلاغت عربیه نك اعظمندن شیخ عبدالقاهر دیمشکه
تابع اضافاتک ثقلتنده شك یوقدر لیکن بو تابع استکراهدن
سلیم اولورسه لطیف و ملیح اولور .

ایشته شیخ بوکلامنک صدقی قرآن کریمده وقوعبولان
تابع اضافاتله ثابتدر تابع اضافاتک ثقلته کتبمعاینهده
« حادۀ جرعی حومه الجندل اسمجعی » مصراعنی مثال
کتوروب (مثل دأب قوم نوح) و (ذکررجه ربک
نظم کریملرنده اولان تابع اضافاتک خفت ولطافتنی
تسلیم ایدبورلر .

بوندن صکره مؤلف تابع اضافاتک کیفیتنی بیاناً دیرکه
(تابع اضافات اوچدن زیاده کله لک متوالیاً بری برینه مضاف
قلنسیدر فلانک قوناغک قپوسنک کلیدی کبی ککه درت کله
یکدیگره مضاف قلنهرق اوچ اضافت متوالی اولمغله فصاحتیه
خلل کلشدر)

احوال معلومه دن اولدیغی اوزره لسانمزده اضافتک اسالیب
مختلفه سی اولوب بریسی اسلوب ترکیدر . بونده بعضاً ادات
اضافت استعمال اولنور قوناغک قپوسی کبی بعضاً اداتن مجرد
اولور قوناق قپوسی کبی بواسلوبده کرک ادات اضافت بولنسون
وکرک بولنسون اضافت اوچی تجاوز ایدر ایسه ترکیده
ثقلت حاصل اولور متک مثالنده اولدیغی کبی اسلوبک
بریسیده اسلوب فارسیدر رایحه کل کبی بریسیده اسلوب عربیدر
نظام العالم کبی بوایکی نوع اسلوب اوزره اولان اضافتدر دخی
حدی تجاوز ایدر ایسه کلامه ثقلت کله جکننده شبهه یوقدر
تکرم فضولینک م ص ۱۰ (اباکار انجم . تاب نظاره)

مصائب خواتین حرمسرای نبوت (عبارتہ سندہ اولدیغی کبی کہ
بونده برمضاف ایله بش مضاف ایله اولقله برابر ذاتاً الفاظده
دخی خفت اولدیغندن بو ترکیبده ثقلت پک چوقدر اما اگر الفاظده
خفت بولنورده ترکیب دخی بر مضاف ایله اوج مضاف الیهدن
عبارت اولور ایسه ثقلت واستکراهدن سلیم اولور » واقف
سر علم بیان کبی •

ایشته فلانک قوناغنک قپوسنک کلیدی ترکیبده برمضاف
ایله اوج مضاف ایله اولدیغی حالده ثقلت اولوب واقف سر علم
بیان ترکیبی دخی کذلک برمضاف ایله اوج مضاف الیهی متضمن
اولدیغی حالده بونده ثقلت اولماسنک سببی اولکنده تتابع
ایدن الفاظک فی ذاتها ثقلتر ایله برابر بوکا برده اوج کره تکرار
ایدن ادات اضافت ثقلتنک منضم اولمیدر •

بروجه مذکور الفاظنک خفتیله برابر اوج مضاف الیهی
متضمن اولان ترکیب خفته ایکی مضاف ایله برصفتی ویاخود
ایکی مضاف ایله برمعطوفی متضمن اولان ترکیب کیدر •
ایشته « واقف سر علم بیان » ترکیبنک خفتجه « واقف
علم جلیل بیان » و « واقف علم معانی و بیان » ترکیبلرندن
فرقی بوقدر • شیخ عبدالقاهرک صدق کلامی بزم لسانمزجه
اولان تتابع اضافانده دخی ظاهر اولدی •

اتصالات کلماتدن طولابی کلامه ثقلت عروضی متجانس الحروف
ویا متقارب الحروف اولان کلماتک ترادفیه تتابع اضافاته
مخصوص اولوب تعاقب صفات وتعدد خبر بوقیلدن دکلدیر

اسلوب عربیده حال بویله اولدیغی کبی اسلوب ترکیده دخی بویله در .

ایشته « عالم کامل کاتب فاضل ادیب ادم بویله اولور » دیدیکمیزده بو کلامده برچوق صفت یکدیگری ولی ایش اولدیغی حالده کلامه نه لفظاً ونه ده معناً ثقلت ویرمامشدر و کذلک « فلان کیمسه عالم کامل ذکی ادیب ماهر فاضلدر » کلامنده دخی خبر بعد خبر تکثر ایتدیکی حالده کلامه ثقلت کلامشدر بونک ایچون یکدیگره مضاف اولان کلمات کثیرده کی تابع اضافات ثقلتی اریه بر صفت کیرر ایسه بعض مرتبه تخفیف ایدر ایشته فضولینک « تاب نظاره مصائب خواتین حرمسرای نبوت » ترکیبنده کی ثقلندن زکسینک « عزیمت مشاطة کاک صورت ارای راقم الخروف » ترکیبنده کی ثقلت اهوردر زیرا اریه رده کی « صورت ارا » بر ترکیب وصفی اولمغله تسابع اضافتی فصل ایلوب ثقلتنی بدرجه ده قدر تخفیف ایشدر .

م ص ۱۱ (ضعف تألیف . کلامک ترکیبی قواعد عثمانیه و بین الادبا مرعی اولان اصوله مغایر اولمقدر)

یعنی اجزای کلام اولان کلمات قواعد و اصولک خلافنه اولمدرق ترکیب و تألیف قیلیمقدر . تألیف کلامده کی ضعف و خلل یا تقدیم اولنده جق لفظک تأخیری و یا تأخیری لازم کلان لفظک تقدیمی و یا خود ذکر کی لازم کلان لفظک حذف و ترکی و ترکی لازم کلان لفظک ذکر کی و یا خود بین الکلمات رعایتی

لازم اولان مطابقته رعایت اولنماسی و یا بعض صیغهنک
و حرکه نك تغییر اولنمی خصوصاً لرندن نشأت ایدر .
تقدیمی لازم کلان شیئی تأخیردن طولایی اولان ضعف
تألیف مؤلفک ذکر ایتدیکی اوزره نرکسینک (خامهٔ جامهٔ
موزون ترانهٔ دلکش آواز معرفت پرداز) عباره سنده کی
جامه نك تأخیر و خامه نك تقدیم اولنمی کییدر که جامه بوراده
مشبه به و خامه مشبه اولوب حالت اضافده بونک مشبه بهدن
تأخیری لازم کلور ایکن عکسی وقوعه کتورلمشدر .

بعضل نرکسینک اشبو خامهٔ جامهٔ موزون ترانه ترکیبی
بادهٔ آتش رنگ ترکیبی کبی موصوف ایله صفت اولدیغنی بالادعا مؤلفه
اعتراض ایتدیله ایسده بو اعتراض ناجادر زیرا آتش رنگ
بروصف ترکیبی اولوب ماقبلنده کی بادهیه صفت اولور .
واما خامهٔ جامهٔ موزون ترانه بوقیلدن دکلدر . چونکه
جامه نك مابعدنده کی همزه انک وصف ترکیبی اولسنه مانعدر
اگر عباره خامهٔ جامه ادای دلکش نوا اولیدی اول زمان بادهٔ
آتش رنگ قیلندن اولورایدی و الحاصل جامه نك خامهیه صفت
اولسنه اصلاً سیل اولدیغندن بونک مضاف لیه اولدیغنی اشکاردر
و مشبه به اولدیغنی ایچون بالتقدیم خامهیه مضاف اولمق لازم ایکن
بو یله اولماسندن طولایی کلامده ضعف تألیف تحققی اتمشدر .
م ص ۱۲ (کذلک شفیق نامه نك سلطان هفت اقلیم زرین
دیهم افتاب عباره سی دخی رکیکدر . چونکه زرین دیهم ترکیبی

سلطانك صفتی اولدیغی حالده اره لرینه سلطانتك مضاف الیه
گیره شدر حالبوکه سلطان زرین دیهم هفت اقلیم اولان افتاب
دینلسیدی عباره رکاکتدن سالم اولوردی)

شقیق نامه نك عبارۀ مذکورہ سنده صفتله موصوفك اره سنه
مضاف الیه کیردیکی ایچون ضعف تالیف وقوعبولمشدر دیدیکی
اجلدن مؤلفه بوندن اول اعتراض وقوعبولمش ومضاف ایله
مضاف الیهك بینی فصل جائز اولماز دینلمش ایسه ده اسلوب
فارسی اوزره اولان تراکیب اضافیه دن جزء اول یعنی مضاف
توصیف اولمق لازم کلسه صفت مضاف الیه تقدیم اولنور یعنی
مضاف ایله مضاف الیهك بینی اول صفتله فصل ایدیلورتکم
ممالک محروسۀ شاهانه دینلور .

مضاف ایله مضاف الیه بینک فصل ایدلامسی اسلوب عربی
اوزره اولان اضافیلرده اولور تنکم « عبادالله الصالحون »
دینلور بشقه درلو دینلور فقط شعریه طرف ایله فصل اولنمی
جائزدر * لله در الیوم من لامها * ده اولدیغی کبی که
لله در من لامها الیوم سبکنده در .

صفتك موصوفه شدت تعلق اولدیغی ایچون لسانمزده مضاف
ایله مضاف الیهك بینی صفتله مفصول اولمق ضعف تالیفدن
معدود اولماز لکن بونلرک بینی مضافه اجنبی اولان بر بشقه شیء
ایله فصل اولنور ایسه تالیفه ضعف عارض اولور ایشته اوراق
پریشانده کی « اوزمانه قدر رهبر حرکتی اجسای ضرورتدن

عبارت اولان حکومتک فکر دور بین ایله مسلاک مستقیمنی تعیین
ایتدی « عباره سنده اولان حکومتک فکر دور بین ایله مسلاک
مستقیمنی ترکیبده مضاف الیهک تأخیر اولمسنندن طولایی ضعف
ادما اولنسه بجماد چونکه فکر دور بین ایله ترکیبی اشاعیده کی
تعیین ایتدی فعلنک متعلقاتندن اولوب اوست طرفده واقع اولان
مضافه مضاف الیه قدر جهت اتصالی اولدیغندن ترکیب مذکورک
مضاف و مضاف الیه بیننه حیولوت ایتسی ایکی مترجک اره سنه
براجنینک کیرمی قیلندندر .

بلغا کلامنده تقدیم و تأخیردن طولایی واقع اولان ضعف
تألیف اکثریا انلرک شعرلرنده اولور چونکه شعر سـویلینلر وزن
وقافییه رعایت مجبور یئنده اولدقلرندن نثرده محذور و محظور
اولان اموری انلر حسب الضروره اختیار ایدرلر ایشته فضولینک
* پریشان خلق عالم آه و افغان ایتدی کمندندر *

* پریشان اولدیغ خلقی پریشان ایتدی کمندندر *
بیتنک مصراع اولی تقدیم و تأخیردن طولایی ضعیف
التألیفدر شویله که مصراع مذکور خلق عالم آه و افغان
ایتدی کمندن پریشاندر سبکنده در چونکه خلق عالم مسند الیه
پریشاندر مسند آه و افغان ایتدی کمندندر تعلیلدر .

بو حاله کوره بونده کی ضعف تألیف تعلیلک تأخرندن و خبرک
تقدمندن و ادات خبرک خبره کلیوب تعلیله کلمسنندن نشآت
ایتشدر .

ذکری لازم اولان شیلرک ترکندن طولایی وقوعبولان ضعف
تألیفه فضولینک

✽ سرحد مطلوب پرمخت طریق امتحان ✽

✽ منزل مقصود پراسیب راه از مون ✽

بیٹی بر مثالدر بو بیتک هر مصراعنده ایکی ادات خبر ایله بر میتدا
متروک اولدیغندن ضعف تألیف تحقیق ایتشدر شویله که بومصر اعلم
سرححد مطلوب پرمختدر طریق امتحاندر منزل مقصود
پراسیبدر راه از موندر سبکنده اولوب فقط ضرورت
شعره مینی ادات جبر لوله میتدالترک وحذف اولنشدر تصویر افکار
غزته سندن دخی مؤلفک مثال اوله رقی ایراد ایتدیکی عبارده هم ترکی
لازم کلان شیئی ذکردن وهمده ذکری لازم کلان شیئی ترکدن
طولایی ضعف تألیف واردر ایشته عباره بودر .

(پرتو ذکاتوع بشرک باشنه قونمش بر نورانی همدار که سایه
سعادتنی تعمیم ایده جک واسطه بولماز الا که لزومی قدر نهال
مطبوع الاندای حکمنده اولان صحایف مطبوعه نك وسعت
وانتشار بدر شهبال دکل او بر برات اقبالدر که قنغی ملته مقارن
اولسه رفته رفته ظلم جهالتک زنجیر اسارتدن ازادینه حجت
اولور) مؤلف دیرکه (اندام کله سی فارسی اولدیغی حالده اولورینه
لام تعریف کتورلمسی فصاحتی اخلال ایتشدر .

لسانمزده عربی اولیان اسمله لام تعریف کتورمک عادت
اولدیغندن کتوریلور ایسه ضعف تألیف وقوعبولور بهضلرک
لاجل الفروخت وعبد الحق حامد بکک ابن الموسی یازمسی

ضعف تألیف انواعندند زیرا فروخت فارسی و موسی عبرانی
اولدیغندن بونلرک اوللرینه لام تعریف کتورمک قاعدهء لسانه
مخالقدن .

تصویر افکارک عبارت مذکورده سنده ذکری لازم کلان
شینک ترکندن طولایی وقوعبولان ضعف تألیف دخی « واسطه
بولتماز الا که لزومی قدر نهال مطبوع الانداهی حکمنده اولان
صحایف مطبوعه نك وسعت وانتشار یدر « ترکیبنده در چونکه
اهل لسانک معلومی اولدیغی اوزره لسانمزدده بر فعل منفیدن صکره
حرف استنساکلور ایسه اندن صکره یا بر فعل مثبت و یا بر صفت
مثبت کتورمک قاعده دندر مثلا بورایه کیسه کلمز الا احد
کلور . و یا خود بورایه کیسه کلمز الا کلان احددر دینلور
یوقسه بورایه کیسه کلمز الا احددر دینلز . اشبو قاعدهء
کلیه یه قیاساً ترکیب مذکورک حقی « سایه سعادتنی تعمیم ایده جک
واسطه بولتماز الا بولنان لزومی قدر الی آخره « اولقدر مؤلف
عبارت مذکورده « ازادینه حجت اولور » ترکیبنده دخی
ضعف اولدیغنی اشعار ایلش ایسه ده فقیر دیرمکه بونده تعقید
وارددر زیرا ازاد معتوق معناسنه اولدیغی حالده ترکیب مذکورده
عقی معناسنه استعمال اولمش اولدیغندن بو ترکیب معقددر
و یا خود بو تعبیر غلطدر .

تصویر افکارک مقاله مذکورده سنده محل فصاحت دهها بشقه
غریب و عجیب شیلر وارددر .

شویله که پرتو ذکا نورانی هما ایمشده نوع بشرک باشنه
قونمش پک اعلا و اول همای نوراینک سایهٔ سعادت و ار ایمش
بوده پک اعلا بوسایهٔ سعادت تعمیم ایده جک واسطه اول همای
نوراینک لزومی قدر نهال مطبوع الاندامی حکمنده اولان صحایف
مطبوعه ایمش بوراسی جای نظر چونکه نهال دیمک اغاجک
دالی دیمک اولوب حالبوکه بوندن اول بنی بشرک باشنه قوندر یلان
قوش ایدی قوشک دلی اولماز قنادی اولور اکر پرتو ذکا بنی
بشرک باشنده بتمش براغاحدر دینش اولیدی انک سایه سنی تعمیم
ایده جک شی نهال مطبوع الاندامیدر دیمکه مناسبت حاصل
اولور ایدی کلام مابعدینه « شهبال بکل » او برات اقبالدر
یعنی هماقوشینک مطبوع الاندام اولان دالری قنادکدر بربرات
اقبالدر دقت ایدیکز هما قوشنه اولادال بوداق صالحو یرد یرلدی
بعده بودال بوداق قناد دکدر براتدر دینلدی . سبحان الله
قوشه مناسب اولان شی سلب اولندی ده اصلا یا قیشق المیه جق
شیلر اسناد اولندی .

تخیلات غریبهٔ مذکوره سرورینک

✽ دابر اولوردک قولاق ایشتماش کوز کورمامش ✽

✽ سورمه چکسه م کوشکه منکوش طاقسه م چشمکه ✽

بیتنی خاطره کتورمشدر .

هایدی بونیده بکلم دالده دکلمش قنادده دکلمشده برات

ایمش دیلم « قنغی ملتہ مقارن اولورسد » سوزینہ نہ دیلم ؟
برات ملتہ مقارن اولور ویا اولماز تعبیری مناسب دکدر زیرا
برات استصحاب اولنور حق عبارہ او بر برات اقبالدرکہ قنغی
ملت استصحاب ایدر ایسه ویاخود قنغی ملتہ نصیب اولور
ایسه اولمقدر •

فضولینک اشبو

✽ صورمه زهاده فضولی ره رسمن عشقک ✽

✽ نه بیلورلر روش اهل خرد نادانلر ✽

بیتمده دخی ادات ، فعولک حذفدن طولایی ضعف تألیف

واردرحق عبارہ روش اهل خردی اولمقدر •

بین الکلمات لازم کلان مطابقتہ عدم رعایتدن طولایی
وقوعبولان ضعف تألیف رخصت کامل واقوام کثیرمثلاولردر
چونکہ رخصت لفظاً واقوام دخی جماعت تاویلہ معناً مؤنث
اولوب بونلرک صفتلری کندولرہ مطابق اولهرق رخصت کاملہ
واقوام کشیرہ دینلک لازم ایکن بومطابقتہ رعایت اولنماق
ضعف تألیفی موجب اولور •

معلومدرکہ لسانمزده موصوف صفتہ تقدم ایدر ایسه

بینلرند افراداً وجمعاً وتد کیراً وتأنیناً مطابقت لازمدر •

رجل فاضل وعلماي عاملین وفاطمه مصریه و رخصت کاملہ

کبی واکر صفت موصوفہ تقدم ایدر ایسه تأنیناً وجمعاً

عدم مطابقت الترام اولنور مصرلی فالئمہ وکامل رخصت وعالم

ایدلر کبی •

بونك خلافی وقوعبولور ایسه ضعف تألیفدن معدود اولور
تتکم مؤلفك ایراد ایتدیکی اوزره ضیا پاشانك

✽ دلر بار بویله 'دامنکش' دکلدی بزمن ✽

✽ هر کیمجه عاشق ارارلر ماهرولر وارایدی ✽

یتننده بو حال واقع اولمشدر چونکه ارارلر کلهسی
ماهورلرک صفتی اولوب مفرد اولسی لازم کلور ایکن جعلمسی
لسانمزه قاعده سنه مخالفدر واوراق پریشانده بروسه شهرینک
وصفی حقیقده « بوشهر غرایمی مفر ایتشدر » عباره سنده دخی
صفتله موصوفک عدم مطابقتدن طولایی ضعف تألیف واردر
زیرا غرا اغرک مؤنثی اولوب اغر دخی غره دن وصفدر وغره
بیاضلق ونوارانیک معناسنه درکه غره هلال بوندن مأخوذدر .
شهرلفظی مؤنث اولدیغی حالده بونی مؤنث بروصف ایله
توصیف ایتک خلاف قاعده در .

واما باقینک

✽ عارضکده اول ایکی زلف کره کیرک سنک ✽

✽ صویه قونمش ایکی غراتازه سنبلدر بکا ✽

کلاننده کی غرابوقیلدن دکلدر چونکه بوراده غرانک موصوفی
تأخر ایتش اولدیغندن یینلرنده مطابقت ارانمز . لکن باقینک سوزنده
بشقه درلو مناسبتمزلک وار شویله که غرا بیاضلق معناسنه اولان
غره دن وصف اولدیغی ایچون باقینک « عارضکده اول ایکی
زلف کره کیرک سنک دیو خطاب ایتدیکی کیمسه اق صاحبلی
برقوجه قاری ایش دیمک اولور . واما شعرانک زلف دلداری

سنبله تشبیه ایتمری رایحه طیبه سندن وقویر جقلغندن طولایی
اولوب بیاضلغندن ناشی اولدیغی امر جلیدر .
بعض صیغه نك تغییر اولمسنندن نشأت ایدن ضعف تألیف
فضولینك

* غنچه لر آچلدی سیر باغ ایدك ای اهل دل *
* کیم کوروب کلر کوکلر آچیلان چاغدر بو چاغ *
ییتنك مصراع ثانیسنده اولدیغی کبیدرکه بونده تغییر اولنان
لفظ اچیلان لفظیدر حق اولان اچیلدیغی اولقدر زیرا
مصراع کلری کوروبده کوکلرک اچیلدیغی زماندر بوزمان
سبکندهدر .

وتغیر ادات وحرکه دن نشأت ایدن ضعف تألیف فضولینك

* کیمی دوست دیدم اولدی دشمن جانم *
* کیمی یار دیدم اولدی عاقبت اغیار *
ییتنده کی کیمی لفظلرندن نشأت ایدن ضعف تألیف کبیدرکه
کیمه دوست دیدم وکیمه یار دیدم اولملی ایدی .

ضعف تألیف حقنده وقوعبولان تفصیلاتمز بیان مقصده
درجه کفایتده بولندیغندن شمدی محل فصاحت اولان امورک
اوچنجیسی اولان تعقیدک بیاننه شروع ایدلم مؤلف دیرکه

ص ۱۴) تعقید ایکی قسمدر بری تعقید لفظیدرکه بروجده باله
عباره نك سبکنده واقع اولان خللدن ناشی کلامک معنای مراده
دلالتی ظاهر اولماقدر سنی کوردکده پک زیاده ممنون اولیورم

دینله جک یرده پک زیاده سنی کوردکده ممنون اولیورم
(دینلک کبی)

سبک عبارده واقع اولان خلل اول کیفیتدرکه سامعک
فکرینی محل صرفندن قایدروب مقصود اولان معنایه طریق
توصیلی تصعب ایتمکله سامع فحوای کلامه زه دن واصل
و معنای مقصود قنغی طریق ایله حاصل اوله جغنی بیله مز بودخی
الفاظک ترتیبی تقدیم و یا تأخیر و یا حذف و یا اضمار و یا بونلرک
غیری امور سببیه معانیکنک ترتیبه موافق اولماقدر تکم
پک زیاده سنی کوردکده ممنون اولیورم ترکیبده اولدیغی کبی که
(زیاده لفظی ممنون اولیورم فعلک قیدی اولدیغی حالده انک
یانسده کتورلمیورده متعلق اولان کوردکده جمله سنک اوست
طرفنه کچورلمکله معتد اولمشدر) چونکه بو کلامدن ایکی
درلو معنا چیقماق ممکن اولوب بریسی پک زیاده کورر سه
ممنون اولماق که پک اوقدر زیاده کورمز ایسه ممنون اولماق
بریسیده نوقت کورسه پک زیاده ممنون اولماقدر معنای مقصود
ایکنجی معنا ایسه ده عبارده نک ترتیبی ذهنی اولکی معنایه دخی
سوق ابتدکی جهتله معنای مقصود وهله اکلاشیله مز مؤلفک
کتوردیکی اشبو مثالده تعقید وار ایسه ده فضولینک

* کونش لوحی دکل کوکده شعاع اوستنده زرین خط *

* فلک المش الینه بر ورق حسنک کتابندن *

بیتی ده از زیاده معتددر چونکه بو بیتک معنای لوح

شمس كوك يوزنده شعاع دكلدر بلکه فلك الينه سنك
 حسنك كتابدن اوزرى زرین خط بر ورق المشدر ديمك
 اولوب حالبوکه بیت مذکوردن بومعنايي استخراج ايتك ایچون
 ذهن خيلى يورغونلق چکر بو يورغونلغه سبب اسباب تعقيدك
 برقاج محله بولمسيدر بریسی کلمه نفی اولان دکل لفظنك
 منفی اولان شعاع لفظی اوزرینه تقدیم ایتمی و بریسی کلمه نفی
 ایله منفی بیننی کوکده لفظنك فصل ایتمی و بریسی اوستنده
 زرین خط جملهسی بر ورق لفظنك صفتی ایکن فلك المش الينه
 جملهسی بونلرک ارسنه کیرمسيدر وکذلک

✽ سلك اهل حاله چکمش زاهدی اشک ریا ✽

✽ سن کبی برسیم قدرین بیلدیرر سیماب اکا ✽

بیتنک مصراع ثانیهسی اولکی بیتدن دهامعقددر چونکه
 بونک معناسی انک قدر سیمابنی یعنی سیماب کبی اولان قدرینی
 اکا سنک کبی برسیم بیلدیرر دیمک ایش المعنی فی بطن الشاعر
 بوندهکی تعقیدک شدتیه سبب اهل لسان یاننده اصلا معروف اولمان
 براسلوبی اختیار ایتکدرکه اوده قدر سیماب ترکیبنده ادات
 مفعول اولان (ن) جزء ثانیه کلمیوب جزء اوله کلمسيدر یعنی
 قدر سیمابن دینلمیوب قدرین سیماب دینلمسيدر .

فضولینک ذکر اولسان بیتلرندهکی تعقیدلره نسبة مؤلفک مثال
 اولهرق ایراد ایتدیکی

✽ تلخ ایدر آدمک البته مذاق عیاشن ✽

✽ باده نوش ایله بوکون ایله فکر فردا ✽

یئینده کی تعقید اهنوندر چونکه بونده اولان تعقید باده نوش ایله جمله سنک تلخ ایدر فعلی ایله فاعلنک بیننه دخول ایتسندن و برده تنازع فعلیندن نشأت ایتشدرکه بونک ایکسیده اره صره کلامده جاری اولان احوالنددر .

تنازع فعلین ایکی فعل براسمه توجه ایدوب اول امم فعلک برینه فاعل و دیگرینه مفعول واقع اولسندن عبارتدر عریده ضربت و ضربنی زید کبی که ترجمه سی « بن دوکدم زیدده بنی دوکدی » اولوب بن زیدی دوکدم زیدده بنی دوکدی سبکنده اوله جقدر . ایشته بیت مذکورده دخی تنازع فعلین واردر شوایله که « تلخ ایدر آدمک البته مذاق عیاشن » مصراعنده کی تلخ ایدر فعلنک فاعلی « باده نوش ایله بوکون ایله فکر فردا » مصراعنده کی فکر فردادر واشبو فکر فردا تلخ ایدر فعلنه فاعل اولقله برابر ایله فعلنه دخی مفعول اولمش و تلخ ایدر فعلی ایله ایله فعلی یئینده فکر فردا اوزرینه تنازع وقوعبولشدر . بعضر ضعف تألیف ایله تعقید لفظی بی شیء واحد عد

ایتشدر ایسه ده صحیح اولان بونلرک یئینده عموم و خصوص من وجه اولمقددر چونکه بعض ترکیب واردرکه انده یالکیز ضعف تألیف اولوب تعقید بوقدر بعض کلام دخی واردرکه انده یالکیز تعقید اولوب ضعف تألیف بوقدر بعض کلام دخی واردرکه انده هم ضعف تألیف و همده تعقید واردر

ضعف تألیف اولو بده تعقید اولیان یوقاروده ذکر ی کذار ایدن
لاجل الفروخت و مطبوع الاندام و ابن الموسی کبی شیلر در
تعقید اولو بده ضعف تألیف اولیان مؤلفک ایراد ایتدیکی

✽ شرابدر دیه رک صوندی باکه ساقی جام ✽

✽ حواس خسه ایله حس اولندی باده تمام ✽

بیتی مثل اولر در چونکه ص ۱۴ (شراب ایچلور ایکن
طعم و رایحه سی طوییلور ورنکی کورینور و قدح اله النذوقه
صانکه حس لمس دخی حصه دار ایلمش اولور یالکز حس
سمع قالور ساقی شرابدر دیچک او دخی حصه سنی الور
بو حالده باده حواس خسه ایله حس اولنش اولور لکن
بومعنایی افاده ایچون قدحی المسه الدم و شرابی کوره رک
و رایحه سی طویه رق ایچدم دیمک لازمکلور بوخسه بوجه لر
هب محذوف ایکن یالکز شرابدر دیه رک سوزندن بومعناله
انتقالده صعوبت اولدیغندن کلامک معقد اولدیغی درکاردر)

هم ضعف تألیف و همده تعقید اولان کلام یوقاروده ذکر
اولنان فضولی بیتلری ایله تلخ ایدر ادمک البته . الی اخره
بیتی و حسیات عالییه مشال اولق اوزره حامد بکک تعلیم
ادبیاتده ایراد اولنان « یالکز قاره لرک سلطانی دکل اسلامیتی
دکزرک دخی مالکده سی کورمک ایسترم سوزی کبیدر .
تعقید لفظی بخشه مؤلف وضع نقطه ختام ایتدکن صکره
دیرکه ص ۱۵) تعقید معنوی بحسب اللغه منفهم اولان معنادن

یعنی معنای حقیقیدن معنای مجازی به یا معنای کنائی به ذهن
 سامعك انتقالنده واقع اولان خاندن ناشی کلامك معنای مقصوده
 دلالتی ظاهر اولماقدر)

ایشته بویه معنای مقصوده دلالتی ظاهر اولمیان کلامك
 معناسنی متکلم کویا عقد و بند ایش اولغله اول کلامه معقد
 المعنی وانك اول حالته تعقید معنوی دینلور .

واول حال کلامك قواعد فن بیانه مطابق اولماسندن ناشی
 اولور قواعد بیانییه مطابقت ایدن کلام تعقید معنویدن
 اول قدر خالص وساله اولورکه سامع انك الفاظنك معنای
 لازمی یعنی متکلمك مقصودی اولان معنای مجازی ویا کنائیسنی
 لفظ قبل التمام اورته بندن فهم ایتك مرتبه سینه تقرب ایدر
 ایشته فضولینك

✽ اولدی عالم شاد سندن بن اسیر غم هنوز ✽

مصراعنده کی اسیر غم کبی که مغلوب غم دیمکدر بوموقعده
 اسیر لفظی تلفظ اولمقله برابر بومعنا سامعك خاطرینه تبادر
 ایدوب حرب اسیری ویا خود عبد مشتری مراد اولمدیغنی
 تقطن ایدر تعقید معنوی بولنان کلامده ایسه بو حال اولماز تنکم

ص ۱۵ ✽ درکه لطفنه کلم زیرا ✽

✽ سنی هر دم کوره بیتك دیرلم ✽

بیتنده اولدیغنی کبی که جانانك درگاهنه کلم اوراده بولنامغنی

اقتضا ایتدیکنه مبنی کلیمی نفیدن دایما اوراده بولمقی معنای
مراد اولمشدر (

بیت مذکور خواجه جهانگ مناظر انشاده ایراد ایتدیکی

* من نمی آیم ازان درگاه تو *

* تا توانم دید دائم روی تو *

بیتنک ترجدسیدر •

م ص ۱۶ (وکذالک

* صباحه قاله شمعز یوسف اسا اوله دامنکش *

* بزم انکشتزدن دستمز ای ماه ککوتهدر *

بیتندن شاعرک مرادی بز عاجز بزدن بیهوده دامنکش
اجتناب اوله دیمکدر چونکه صباحه قارشو مومک اوست
طرفی یانمش اولور ودبی قیصه قانورکه شاعر انی دسته و اول
حالده اوزانان قیلینی انکشته تشبیه و دستک قیصه لغنی عجزدن
کنایه ایتشدر لکن بونده پک زیاده تعقید واردر (

فقیر دیرمکه واقعا قیلینی انکشته و بقیه شمععی دسته تشبیه
ایدوب بعده انی عجزدن کنایه ایلکده تعقید وار ایسه ده
بشقه برتوجیهله بو بیت تعقیددن قوریلور •

چونکه بیت مذکورده تعقید ملاحظه ایتک مصراع اولی
مصراع ثانییه مرهون اعتبار ایتامکدن نشأت ایدوب حالبوکه
مصراع اول ثانییه مرهون ایدلسه شویله که •

« صباحه قاله شمعز یوسف اسا اوله دامنکش بزم انکشتزدن »

دینلوب اورادہ وقف اولنسه معنا • بزجاجز سن اتکنی
بزم انکشتزدن چکمه دیمک اولور وما بعدندہ کی دستمز ای ماہ
کو تہدر جہلہ سی دخی مقام تعلیلدہ کتورلمش بر کلام مستقل
اولغلہ بو حالده بیت مذکور تعقیددن سلامت بولور •

تعقید معنوی بی بز آثار اسلافدن زیادہ ترا کیب اخلافده یعنی
ادبیات جدیدده بولوروز کرچہ ادبیات جدیدہ اصحابی
قدماک آثار و عباراتہ زباندراز طعن و تشنیع اولمقدہ ایسہ لردہ
ادبای جدیدہ نک کلام لرنده کی تعقیدات معنویہ نک پک چونغی
حل اولنماز درجہ دہدر آثار قدما دن ا ک زیادہ هدف طعن
و تشنیع اولان نرکسی عباراتی اولوب فقط اندہ شکایتہ باعث
اولان احوال لفظی شیلردر یوقسہ نرکسی عباراتندہ تعقید
معنوی پک از بولنور نرکسینک بعض عباراتندہ کی تابع
اضافاتک و تنابع اضافاتہ شبیہ ترا کیب توصیفیہ نک ثقلتی
مطالعینہ فتور و برر شیلردن ایدوکی غیر منکر اولدیغی کبی اکثر
عباراتنک حاوی اولدیغی معانی دقیقہ و استعارات لطیفہ و تشبیہات
غریبہ و صنایع بدیعہ دخی انکار اولنور امور دن دکلدرد ادبیات جدیدہ
تکلفات لفظیہ دن عاری اولدیغی مثللو جیات معنویہ دن دخی
خالیدر معناجہ جیات و لطافتدن خالی اولدیغنه کورہ بازی لفظاً
سقطاتدن سالم اولسہ حال وسطده بولنه بیلور ایدی حالبو کہ
لفظاً مخل فصاحت اولان شیلردن دخی غیر خالیدر • بومدعامن

ثابت اولمق ایچون آثار قدیمه وحدیسه دن بوراده بر مثال ایراد
ایدوب بینلرنده کی فرقی تعیین ایدلم ایشته نرکسی قپودان دریا
قلیج علی پاشانک و فرت جود و سخاسنی مبین اولان برقصه یه
شو وجهله ابتدا ایدوب دیورکه « کشتیبان دریای سخا »
در بند کشای حلق الوادی بذل و عطا مرحوم قپودان علی
پاشا که وزیران کامکاران دولت علیه بیننده جود و سماحتده علم
و مانند برامکه و حاتم بی باک عطای مبذول الکریم بر سعادت مند
عالیشان مسلم هممدر ترتیب و تجمل کامرانی یه صرف کنجینه
تقید اثناسنده اشنای دوات و قلم بر غلام مطبوع القیافه یه ارزو
مند تملک اولوب کوش بندکان مأذون للعامله بی بومنکوش
تنبیه اکیده ایله تشنیف ایلدی که بازار اسیر فروشانه حواله
جاسوس نظر قیلوب قابل علم و صنعت کتابت بر نوجوان ترتیب
کرده مزاد اولنده قده وساطت مصلحتگذار درهم و دینار ایله
بر آورده اغوش استصحاب ایدلر . . .

ایشته نرکسینک بو ترکیببنده نه لفظاً ونه ده معناً تعقید اولمیوب
فقط بر چوق تشبیهات و استعارات وار .

کـرچه بو تشبیهاتک ایچنده اسیر بازارینه کوندر یلان
خدمتکارلرک قولقلرینه کویه طاقق کبی نامناسب شی دخی
وار ایسه ده قولاغه کویه طاقق بتون بتون خلاف عادت
اولدیغندن قوشه قناد یرینه دال طاقدن ینه اهنوندر .

ایشته نرکسی عباره سنده یا قیشقمز بر تشبیهدن بشقه محل
فصاحت نه لفظاً ونه ده معناً تعقید بوله مدیغمز ایچون عباره

مذکورہ نك معناسنى قولاً بجه ا كلالق شمى كمال بك افندى
 حضرت تلمر نك تعلیم ادبیاتہ یازمش اولدیغى تقریضدن بر پاجه بی ده
 بوراده ایراد ایدلم بقالم انیده قولایقله اكلايه بیلورمى يز .
 « سوز بر خورشید روحاندر ابعاد مطلقه ذى حیاتی اولان
 فکر نامحدود بشردن ضیاباش اولدیغى عوالم تصورى الوان
 کونا کونی اشکال رنگا رنگی ایله نگاه ابتصاره اظهار ایدر
 لکن ماهیتى الكلامق ایچون ایننه نظر ودریای خیاله عکس
 ایدرلك ایسه تئلدجه کورینان عینی دکل نورانیلکنى بتون
 بتون غائب ایتمکله برابر شعشعه عالم اراسندن مجرد اتمش
 بر مضطرب سایه سیدر » تأمل و ملاحظه اولنسون که بز یعنی
 عامه عثمانلور لقردی بی بویله می سویلرز و یا خود خاصه
 ادبای جدیده بویله می تکلم ایدرلر لقردی صره سی کلد کده
 بز لقرنی بی سویلدیکمز کبی بازارز دبو انعا ایدیلور حالبوکه
 یازیلان یازیلرده بو ادعایک خلافي ثابت اولیور .

کلامه عباره مذکورہ نك معناسنى الكلامق ایچون تحلیلنه « سوز
 بر خورشید روحاندر » یعنی او بر روحانی کونشدر « ابعاد مطلقه
 ذى حیاتی اولان فکر نامحدود بشردن » یعنی اول کونشک مطلق
 و حیاتی صاحبی اولان بملری که او بعدلر فکر نامحدود بشردر ایشته
 اندن « ضیاباش اولدیغى عالم تصورى نگاه ابتصاره اظهار ایدر »
 یعنی سوز کونشی ضیا دو کدیکی تصور عالمی ابتصار نگاهنه
 اظهار ایدر . هر بقدر ابتصار لفظنى لغت کتابنرند بوله مدق
 ایسه ده بولدق فرض ایدرلك بصیرت معناسنه استعمال اولمش

دیهلم وهر نقدر ذی حیات ایله موصوفی اولان ابعاد ییننده
تأیثاً مطابقت بولنماش ایسه ده اکادخی باقیهلمده شمعی تحلیل
ایتدیگمز ترکیبی خلاصه ایدهلم .

سوز بر خورشید روحانیدرکه مطلق و ذی حیات ابعادی
اولان فکر نامحدود بشردن ضیا دوکدیگی تصور عالمی الوانیله
واشکالیله بصیرت نگاهنه اظهار ایدر .

سوزی خورشیده تشبیه ایتکده بآس یوق ومادامکه سوز
برشیء محسوسه تشبیه اولندی اکا و لولوکه وهما اولسون ابعاد
ثلثه نسبت ایتکده بآس یوق لکن اول ابعادی مطلق ایله
و ذی حیات ایله تقید و توصیف ایتکده نه معنا وار ونه قائده
وار اگر ابعاد مطلقه دن مراد ابعاد مجرده ایسه مجرد تعبیری وار
ایکن مطلقه نیچون دینلملی و بعد مجردده حیات تصورینه امکان
یوق ایکن انی نیچون ذی حیات دیو توصیف ایتلی و برشیءک
ابعادی اول شیءک ذاتنده قائم اولوب اندن انفکاککی
محال اولدیغی حالده نیچون سوز خورشیدینک ابعادی فکر
بشردر دیو حکم ایتلی جمیع خلق عالم سوز بشقه فکر
بشقه اولدیغی بیلور ایکن نیچون نونک خلافتی قابل اولملی
ومادامکه سوز کونشه تشبیه اولنوب انک ابعادی ده فکر بشردر
دینلمکه کونش و ابعادی و فکر بشرشیء واحد دن عبارت
صایلمدی بعده فکر بشر نیچون اکا بر مطلع و مشرق حکمنده
طوتلقله اول کونشک ذاتندن تقریبی ایدلدی یعنی اول

کونش فکر بشردن ضیا پاش اولور دینلدی ایشته تعییرات
مذکوره معنای مقصودی بالکلیه کرهبند تعقید ایتمکله اول
عقده بی حل ایچون اذهان سامعین ومطالعین پک چوق تعب
ومشقت چکمکده وچوق کیمسه لر عبارء مذکوره نك معناسنی
اکلامقسنزین مابعدینه چکمکده در .

مادامکه سوز کونشه تشبیه اولنمشدر و مادامکه
هر برسوزده فکردن طلوع ایتمکده بولنمشدر . ترکیب مذکوره
فکری دخی مطلع خورشیده بالتشبییه « سوز برخوردارشید
روحانیدرکه مطلع نامحدود فکر بشردن ضیا پاش اولور دیملی
ایدی که بوصورتله « ان الکلام لفي الفؤاد وانما . جعل اللسان
على الفؤاد دلیلا » حکمی بلا تعقید واضحاً بیان ایدلش اولور
ابدی .

بزکال بک افندی حضرتلرینک ادبیاتده استاد اکرم
اولدقرینی تسلیم ایتدیکمز کبی انلر دخی عبارء مذکوره لرنده کی
تعقیداتی تصدیق ایلیه جکلرینه اعتقاد ایدرز .

تألیف کلامه سوق خامه ایده جک منتهی به ترتب ایدن وظیفه
مهمه نظم کلامی لفظاً ومعناً تعقیداته کرفتار ایتمک ایچون اول
لا یقبیله تأنق وملاحظه ایلمکدر نظمنده وقوعبولان خلادن
طولابی معقد اولان کلام هر نقدر معانی حسنه وجیددی متضمن
اولسه بیله انتظامسزلغندن ناشی انک حسن وجیادتی کیدر تکم
براعلاقاش یچکی بیلیان برترزینک لینه کیمسه ده انی لزومندن

زیاده بول ویاطار ویااوزون ویاقیصه ویاچارپتی یامقله اول قاش
 یابتون بتون ضایع اولور ویاخود قیتمندن دوشروبراستادترزی عادی
 برکتان بزندن برستری بچوب دکسه انک اوسته لغی او بزک حساست
 وردائتی ستر ایدوب قیتمنی تزید ایدر . دیمک ایسترزکه منشی اولان
 اسلوب نظمه اتقان ایدوب حسن تألیف کلام اقتدارینه مالک اولمیدر
 بواله کلزدن اول ویاخود بوامرده اعتنایی ترکله حسیات عالیه
 وعلویت فکرمثلوشیلردن دم اوروب بالاپروازلقی ایتملمیدر علوفکر
 وجودت قریحه مثللو خصائص خلقی وجبلی کیفیات اولوب
 قاعده تحتنه کیرر شیلر دکلددر فکر وقریحه سنده وسعت وجیادت
 اولنر برنهر عظیمدن صوالور کبی اخراج معانی ایدرلر بونلرده
 اصول وقواعد جریان ایده مز . اصول وقواعدک جاری اولدیغی
 محل کلامک نظم و تألیفدر . نظم و تألیف کلامه مقتدر اولوبده
 وسعت قریحه یه مالک اولمیان کیمسه مؤاخذه اولتماز « کل اناء یتر
 شرح بما فیه » لکن قریحه سنده وسعت وجیادت وفکرنده علو
 ودقت اولان منشی نظم کلامده قصور ایدرایسه معذورطوتلماز زیرا
 تعلماً کسبی ممکن اولان شیده تکاسل ورخاوت ویاخود حین نظمه
 غفلت ایتمش دیمک اولور بزشق اخیره یعنی عن غفلة وقوعبولان
 بعض قصوره مثال اولمق اوزره اوراق پریشانی اورته یه قویهنم .
 انک صاحبک حدس و ذکاسی وفهم ودهاسی مسلم ایکن اوراق
 پریشانک بعض محللری سقطاتدن خالی دکلدرو بوسقطات صاحبی

شمدی به قدر ادبیاتجہ طومش اولدیغی موقع مہمدن اسقاطہ سبب
اولہ ماز • معلومدرکہ ہر برفنک اربابی بیندہ یکدیگرہ اختلافت
وتعریضات وقوعبولقی عادت مستردندر حتی عظامی ائمہ
و بلغای قوم حقزندہ بیلہ او مشلو تقولات مخالفت کاری
وقوعبولشدر •

دہا بیوکلرینی تمثیل ایتدلم ازجہ امام سیویہہ بعض شیدہ
بعض نجات و امام سکا کی بہ بعض رأیدہ بعض ارباب فن بلاغت
مخالفت و اعتراض ایتشدر لکن ینہ سیویہ سیویہدر وسکا کی
سکا کیدر مقصد انجق بارقہ حقیقت اولوب بودخی مصادمہ
افکار ایلہ میدانہ چیقار • ایشته بومقصدہ مینی بندہ کز
مذاکرسیلہ مستفید اولدیغی کتاب بلاغتک بیلہ بعض محالرینہ
مخالفدن چکنمیورم چونکہ اگر مخالف ایتدیکی مخالفتدہ مصیب ایسہ
حقیقتک ظہورینہ محل اولقلہ کتابک قدری دوبالا اولور واکر
دکل ایسہ کتابک قدرینہ خلل کلز

بومقدماتی سرد ایتکدن مقصدمز اوراق پریشانجہ وقوع
بولہ جق اخطار اتمز اوراق پریشانک جامع اولدیغی محاسن ادبیہی
پریشان ایتیوب بلکہ جعیتمنی تأیید ایده چکنی تأکیدر •
کالم اوراق پریشاندن ایراد مثال ایلہ تفصیل بحثہ

عبارہ

پادشاہک ہمت مخصوصدسی توسیع ممالک اسلامیہ بہ معطوف
ایدی عسکرینک ایسہ فضائل ذاتیہ سی و تجارب کثیرہ ایلہ ملکات

غالبیتلری بر درجه یه وارمش ایدی که برفرقه عثمانلی هانسی جانبه
توجه ایتسه بای حال صدمه اهتمامیله ظفر قیولری فتح اولور
بو عبارتده کی « بای حال » لفظی کلامی تعقید ایتشد
زیرا « ای » کلمه سی کلمه استفهام اولغله معنای قنغی دیمکدر
بوصورتده بای حال ظفر قیولری فتح اولور دیمک قنغی حال
ایله ظفر قیولری مفتوح اولور دیمک اولوب حالوکه مقام مقام
استفهام دکل مقام تأکیددر بناء علیه بوراده بای حال دینلیوب
البته ویاخود لاجرم ویاخود بهمه حال مثللو تأکید افاده ایدیجی
لفظلردن بری استعمال ایدلی ایدی .

عباره

« و بلکه اشعه شمسیلری بر اقلیمه پرتو بخش اولدن اول آوازه
شهرت غالبیتلری منتشر اولدجه سمعنا واطعنا جوایله تلقی
اولنوردی .

حتی بوملت غالبه نك خاندان حكومتده پرورده اولان
قهرمانلردن شهزاده سلیمان پاشا روم ایلینك فتوحاته طوی
سكسان قدر دلاورله ابتدا ایتشد . زمان دولتنده بزادری
علاءالدین پاشا که خصائل وفضائل فوق العاده سیله عالم انسانیته
مدار مقحرت اولان کبراندنر ذاتاً خاندان سلطنتده ارشد واکبر
وحق وراثت . برطرف استحقاقا مطاع جهانیان اولغله لایق
برسرور ایکن ملتنه پدراننه اظهار شفقتله برادرینك وزارتی مقامنه
تنزل ایتشد .

بوعبارہ دہ واقع زمان دولتندہ دہ کی ضمیری قارئیندن
 انساب معالی انتساب آل عثمانی بیلانلر قریباً ذکر کی گذار ایدن
 شہزادہ سلیمان پاشایہ ارجاع ایدیورلر وعلاءالدین پاشایی سلیمان
 پاشانک برادری ظنہ دوشیورلر تاکہ بش التی سطر صکرہ
 برادرینک وزارتی مقامنہ تنزل ایشدر عبارہ سنہ کلدکارندہ سلیمان
 پاشانک وزیری اولہ میہ جغنی تأمل ایدرلر ایسہ عبارہ نک دہا
 اولنہ یعنی برصغیرہ قدر یوقاروسنہ مراجعت ایدوب سلطان
 اورخان حضرتلرینک اسمنی بولدقلرنده زمان دولتندہ دہ کی
 ضمیرک اورایہ راجع اولہ جغنی اکلايورلر . بوصورتلہ وقوع
 بولان اتعاب ذہنہ سبب ضمیرک قریبندہ ضمیرہ مرجع اولغہ
 مناسبت الہجق براسمک بولنمسیدر . بویلہ محللردہ یعنی بعیدہ
 راجع اولہ جق برضمیرک قریبہ رجوعی محتمل اولان یرلردہ اولی
 اولان اسم ظاہر استعمال ایلکدر تاکہ قارئین ومطالعین مرجع
 ضمیری اراقلہ اتعاب ذہن ایلسونلر و بردہ عبارہ مذکورہ دہ
 علاءالدین پاشایہ نسبت اولنان خصائل وفضائل فوق العادہ
 وحق وراثت وارشدیت واکبریت مطاع انام اولغہ استحقاق
 ویرن اسباب ایکن مشار الیہ حقندہ حق وراثت برطرف استحقاقا
 مطاع جهانیان اولغہ لایق برسورر دیمکدن حق وراثت
 وفضائل فوق العادہ وارشدیت اسباب استحقاقدن صالیماق
 چیقار بناء علیہ بوحالری ملاحظہ ایدن ارباب مطالعہ بومقامدہ
 استحقاقاً لفظی ایچون برمعنای لازم تحریرستہ مجبور اولور .

بوصورتده اولی اولان سلطمان اورخان حضرتلرینک برادر عالیقدرلی اولان علاءالدین پاشا خاندان سلطنتده ارشدیت و اکبریتله مستحق وراثت برسرور اولدقدن بشقه کندوسنک فضائل و خصائل جلیله فوق العادهسی جهتیله دخی مطاع جهانیان اولمقلغه اهلیت واستحقاقی بدیهی و اظهر و یاخود علاءالدین پاشا خاندان سلطنتده ارشد و اکبر و حق وراثت برطرف خصائل و فضائل فوق العادهسی جهتیله دخی مطاع جهانیان اولمغه مستحق برسرور ایکن دیمک ایدی .

عباره نك ما بعدن برقره

« و اوزمانه قدر رهبر حرکتی الجای ضرورتدن عبارت اولان حکومتک فکر دورین ایله مسلك مستقیمنی تعیین ایتدکن بشقه »
بوترکیبده کی رهبر حرکتی دخی سوز کتورر چونکه حرکت قلدماق معناسنه اولدیغندن رهبری اکا مضاف قیلقدن ایسه رهبر عزیمتی دیمک احسندر زیرا عزیمت برنسنه بی ایشلیکه ربط قلبله قصد و توجه قیلیق معناسنه اولدیغنی کی بریره کیمک معناسنده دخی شایع اولدیغندن رهبره مضاف الیه اولسی انسندر الجای ضرورتدن تعبیری دخی مستقیم دکدر زیرا الجامس ضرورت ایتدیرمک معناسنه برلفظ بسیط اولمقلغه بونک ضرورته اضافتی اوله مز بومقامده اولی اولان الجای وقت و حال دیمک ایدی .

« ینه اوراق پریشاندن عبارہ

(خرسیتیان اولادنن طالب اولنلری توظیف ایله یکچیری اوچاغتی
 اچهرق ملت حاکمه نك تکشیرنده امر تناسله بر علاوه فائقه پیدا
 اتمک کبی برطاقم تدبیر دور اندیشانه کشف ایشدر »

بو عبارہ معقد اولقله برابر سوء ایهام ایله دخی معیدر .

چونکه « علاء الدین پاشا خرسیتیان اولادنن عسکر یازهرق ملت
 حاکمه نك تکشیرنده امر تناسله علاوه پیدا ایتدی » عبارہ سنده کی
 تکشیر تفعیل وزنده اولوب چوغا اتمق دیمک اولغله متعیدر .
 و تعدی اولنر ایسه البته مفعول ایسترایمدی ملت حاکمه نك
 تکشیرنده دینلده کده ملت حاکمه فاعل اولمش اولور . هانی مفعول
 زرده ؟ ملت حاکمه نه بی تکشیر ایده جک ؟ و برده تکشیرنده « ده کی
 » ده « لفظی ادات ظرف اولوب هر ظرفک بر مظروفی اولمق لابد
 اولدیغندن بونک مظروفی ندر . یعنی ملت حاکمه نك تکشیرنده
 نه وقوعه کله جکدر ؟ ایشته عبارده بر مفعول ایله بر مظروف
 بولمدیغی ایچون عبارہ معقد قالب معنا اکلاشلیور واکر ادات
 ظرفی یعنی « ده » لفظنی تعلیل معناسنه الوب تکشیرنده دیمک
 تکشیری ایچون دیمکدر دیسه ک و ملت حاکمه بی تکشیره مفعول
 یایوب ملت حاکمه نك تکشیرنده ترکیبنی ملت حاکمه بی تکشیر ایچون
 دیو تاویل و توجیه ایلسک او حالده معنا علاء الدین پاشا ملت
 حاکمه بی تکشیر ایچون خرسیتیانلردن عسکر یازهرق امر تناسله
 ضمیمه فائقه پیدا ایتدی دیمکه وارمغله بونده ایهام قبیح یوز کوستر

اگر عبارۀ « ملت حاکمہ افرادندن برخیلیسی خدمت سفربہ دن ازادہ اولہرق حال حضرده و خانہ لرینہ ملازمہ تہ اسہ تراحتہ قائلہ ذریترے تکثر ایلک ایچون انلرہ بدل خرستیان اولادندن طالب اولنلری بالتوظیف یکیکچری اوجاغنی ایچق کبی برتدیر صائب کشف ایلدی اولیدی کلام تعقیددن وسوء ایہامدن سلیم اولوردی

بورایہ قدر محل فصاحت اولان شیلرک انواعی ذکر اولندی و هر برنوحی ایچون خیلی مثالار دخی کتورلدی بوندن صکرہ مؤلف بوامورک نصل واسطہ لرلہ بیلنه جکنی بیان ایچون دیورلرک

م ص ۱۶ (تنافر حروف و تنافر کلمات ذوق و حس ایله بیلنور)

کرچه بعضلر تنافر حروف و تنافر کلماتک منشأ رینی تعیین ایچون بعض حروف بیلنده منافرت وانلرک تلفظنده عسرت بولمشر ایسه ده بونلرک خارجنده اولہرق دخی بعض شیلرده تنافر بولمشر و اسباب تنافردن عد ایلدک لری امور بعض مواقعده سبب تنافر اولدیغنی دخی ثابت اولمشر . بونک ایچون اسباب تنافری برقاعده ضابطہ تحتہ المق متعسر اولدیغنی جهتله مؤلف دخی تعیین تنافری حس و ذوقه حواله ایلمشر .

ص ۱۶ (غرابت ایسه علم لغتہ و قیاسہ مخالفت فن صرفه و ضعف تألیف ایله تعقید لفظی فن نحوہ عاؤدر)

غرابتک علم لغته عائد اولسی غرابت خاصه الفاظ مفرده ده
بولندیغی ایچوندر • لغتک غریبنی و مانوسنی تعینده نه علم
صرفک ونه ده نحوک مدخلی یوقدر اکر بر لغت السنه
بلغاده کثیر الدوران ایسه اول لغت مانوس و دکل ایسه
غریبدر لغات غریبه دخی ایکی بقسم اولوب بر قسمی غریب
حسن و بر قسمی غریب قبیحدر تنکم بونک بحشی بوندن اول
کذار ایلدی •

غرابت علم لغته عائد اولدیغی کبی الفاظ مفرده جه صواب
وخطابی تصحیح و تفریق دخی علم لغته عائددر
زیرا علم لغته خدمت ایدلز ایسه سکونی سکونت و شباهی
شبابت یازمق کبی غلطلر وقوعبولور •

قیاسه مختلفک فن صرفه عائد اولسی فن صرف اقتضاسنه
کوره افاده معانی مختلفه ایتمک ایچون الفاظ مفرده بی درلو
درلو امثلهیه تحویل ایتمک معیار و مقیاسی اولدیغندندر چونکه
تراکیده استعمال اولنان الفاظک ایچنده خلاف قیاس شی
وار ایسه انی فن تصریف خبر ویرر بناء علیه فن تصریفی
بیلک اهم امور دندر زیرا فن صرف بیلندیکه نه کلماتک
صورت تحولاتی بیلنور ونه ده کلماتک کنهنه وصول ایچون
کتب لغته مراجعتنه کلماتک اصول و فروعی و صور استعمالی
اکلاشیلور بونلر بیلنوب اکلاشیلدیکه کلامده مستدلی مستدل
وساکنی مسکون و واردی مورود یازمق کبی غلطلر و خطا

چوق و قوع بولور و کلمات مفرده بی بال ترکیب تألیف کلام ایتمک طریق و قاعده سی دخی فن نحو ایله بیلنور زیر افن نحو فعل و فاعل و مفعول و مبتدا و خبر و حال و تمیز مثلوشیلردن باحث اولوب بونلر بیلنمدیکه کلام ضعف تألیفدن و تعقیددن خالص اوله من .

ص ۱۶ (خارجده تعقید معنوی قالب اکا دخی علم بیان متکفل اولور چونکه تعقید معنوی معانی مجازیه و کنایه ده بولنور بونلر ایسه علم بیان ایله بیلنور)

یعنی غرابت و مخالفت قیاس و ضعف تألیف و تعقید لفظیدن ماعدا محل فصاحت اولان امورکه تعقید معنویدن عبارتدر علم بیان ایله بیلنور . تعقید معنویک علم بیانله بیلنمی علم بیان انجق مجاز و استعاره و استعاره نک اسامی اولان تشبیه ایله برده کنایه دن باحث اولدیغی ایچوندر . اکر کلامده استعمال اولنه جق مجاز و استعاره و کنایه علم بیانده مبین اولان قواعد مخالف اولورسه مقصود اولان معنایی فهم ایتمک مشکل اولغله معنای کلام معقد اولور تکم بوندن اول ایراد اولنان مثاللردن بو خصوص اکلاشلش ایدی .

م ص ۱۷ (متکلم فصاحتی بر ملکه درکه انکله متکلم کندو مقصدینی الفاظ فصیحه ایله افادهیه مقتدر اولور)
شوبله که متکلم فصیح ابتدا کلمات فصیحه بی تحری و انتخاب

ایتر تانیا هر کلمه بی مشاکل و مناسبی اولان کلمه ایله مزج
و ترکیب ایدر)

متکلم فصیح کلمات فصیحه بی نحری ایدر دیمک فصاحتده
کسب ملکه ایدن متکلم کلامی ترکیب و تألیفدن اول کلمات
فصیحه بی ذهنده استحضار ایدر دیمکدر و بو استحضار ایله
ترکیب کلام دخی مدت طویله یه توقف ایتیوب کلمات فصیحه
آن قیلده خاطرینه خطور ایتکهه برابر افصاح کلام ایدر .
چونکه ملکه نفسده تمکن و تقرر ایدن بر صفت راسخه در
واول صفته ملکه دینلسنک سبی اول صفتک صاحبی اکا
کیف مایش، متصرف اولوق درجه سنده مالک اولدیغی ایچوندر
ویا خود اول صفت صاحبنده کمال مرتبه تمکن و تثبت ایتکهه
صاحبنک کویا مالکی اولدیغی ایچوندر . ایشته صفت مکتسبه
بو درجه یه کور ایسه اکا ملکه دینلور و اکر بو درجه بی
بولدز ایسه اکا حال دینلور که صاحبندن گاه زائل اولوب کیتکهه
و گاه عودت ایتکهه متحول اولور تنکم بر صنعته و یا بر علمه بده
ایدن مبتدیلرک حالری بویله در .

م ص ۱۷) سلاست کلامک لسان اوزره سهولت ایله

جریان ایدیشیدر بیت لحرره

✽ بیور مجلس انسه ای مست نار ✽

✽ نی ومی مهیا کان دنواز ✽

کبی مرحوم فهیم افندینک

❖ علی الصباح جهان خلقی کار و باره کیدر ❖
❖ بلا کشان محبتده کوی یاره کیدر ❖

بیتی دخی سلیمدر) و كذلك باقینک

❖ اشک چشم یاره عرض ایتم دیدی ❖
❖ باقیما معلوم اولدی ماجری ❖

و فضولینک

❖ کیمدر انجم صیارم صبحه دک ❖
❖ ای شب هجرک بکا روز حساب ❖

ونابینک

❖ رویندن اولور سینه سنک صفوتی ظاهر ❖
❖ معلوم اولور احوالی نهارک سحرندن ❖

یتلبله وجدینک

❖ طوفان سر شکم دیمه جوش یمه بکزر ❖
❖ باق چشم دامانمه در یانمه بکزر ❖

❖ زنجیر محبت چکدرک کادی جهانه ❖
❖ مجنونله دیوانه کواکل توأمه بکزر ❖

قطعه سنک سلاستی دخی واضحاتندر .

بعض ارباب فن کلامده مانع سلاست بعض امور بیان
ایتملدر . بونلرک بری « ح خ ط ع غ ه ی » حرفلری
کلمه واحدهده اجتماع ایتمکدر « نفع ونطع » کبی بری دخی کلمه
اولانک اخیری و کلمه اخیره ننگ اولی بو حرفلردن اولمقدر وضع علم

وخط خطیر کی بری دخی ایکی متجانس و بری برینه متصل حرفلردن
برینک حرکه سی کسره و برینک کی ضمه اولقدر « قددوتا » کی
م ص ۱۷ (بعض ادبای عربیه نیک بیاننه کوره کلمات فصیحه
ایکی قسمه منقسمدر وهر بر قسمک موقع مناسبی واردر . قسم
اول الفاظ جزله یعنی قالین و اگر لفظلردر جلادت قضا اقتضا
تیغ کی . قسم ثانی الفاظ رقیقه یعنی لطیف و خوش و نازک
لفظلردر زلف سمن بوی و سرو ناز و ماه سیما کی)

جزله لغت عربده قالین اودون معناسنه اولدیغندن حروفنده
غلظت و ثخونت اولان الفاظه جزله دیمشدر .

الفاظ جزله کندولده حروف مهموسه و رخوه از بولنوب
اکثر حروفی مجهوره و شدیدده اولاندر .

بو بحثی ایضاح ایچون بو حرفلرک ماهیتلرینی بیان ایدلم .
ایمدی حروف مهموسه « ستنشکنک حفصه » ترکیبنک
جامع اولدیغنی اون حرفلر و حروف مجهوره اشبو اون حرفک
ماعداسی اولان اون سکز حرفلرکه بولنلردر « ا ب ج د ذ
ر ز ح ط ظ ع غ ق ل م ن و ی » ترکیب مذکورک
جامع اولدیغنی اون حرفه مهموسه دینلمسی انلرک صوتنده همس
یعنی خفا بولندیغنی ایچوندر . و باقی اون سکز حرفه مجهوره
دینلمسی انلرک صوتنده جهر بولندیغندن ناشیدر . و اشبو مهموسه
و مجهوره حرفلری شدیدده و رخوه و بین الشدیده و الرخوه قسملرینه
منقسم اولور . حروف شدیدده بی « اجدک قطبت » ترکیبی

جامعدرکه مجموعی سکز حرفدر بونلردن کاف ایله تا حرفی
 مهموسهدن باقیسی مجهوره دندر و « ث ح خ ذ ر ز س
 ش ص ض ظ غ ف » حرفلری رخوه در . حروف
 شدیده نك اولرینه برحرف کتور یلوب حروف مذکوره اسکان
 قلنسه مثلا بق بط اب اک دینلسه حروف مذکوره محصور
 اولوب نفس و صوت جریان ایده مز . و حروف رخوه
 بوصورتله اسکان قلنسه مخرجلردن صوت و نفس جریان ایدر
 اس اش اص کبی بناء علیه اولکی قسمه شدیده وایکنجی
 قسمه رخوه دینلشدر . زیرا شدیده پک ورخوه کوشک دیمکدر .
 بین الشدیده والرخوه اولان حرفلر دخی « لم پروعنا »
 ترکیبنک جامع اولدیغی سکز حرفدر . بو حرفلر نه زیاده سیله
 پک ونه ده زیاده سیله کوشکدر ایشته شدیده ورخوه حرفلری کبی
 بونلر دخی اسکان قلنوب مثلا « الو او » دینلسه صوت و نفس نه
 بتون بتون جریان ایدر ونه بالکیله محبوس قالور .

اکر بر کلامده محل فصاحت بر حال بولتماز والفاظنک اکثر
 حروفی مجهوره شدیده دن و بین الشدیده والرخوه دن اولور ایسه
 اولفاظ جزله اولور و او مثالو الفاظ ایله مرتب اولان کلامده
 متانت بولنور که اشعار عربک اکثری بویله در ایشته از جمله
 امرؤ القیسک

✽ مکر مفر مقبل مدبر دعاً ✽

✽ بکلمود صخر حطه السیل من عل ✽

یلتی بوکامثالدر و نفعینک قصیده نونیه سندن

- ✽ سنسین اول دارنده یرلیغ احکام قدر ✽
 - ✽ خامةك اولمشدر رموز اسمانه ترچجان ✽
 - ✽ شویله پرامن اولدی دوراننده دنیا کیم سنک ✽
 - ✽ جای قنه کوشه ابروی دلبردر همان ✽
 - ✽ غنجه وش اچیلدیق دورنده بر دل قالمدی ✽
 - ✽ نوبهار دولتك دنیایی ایتدی کاستان ✽
 - ✽ خلق عالم سرتسر بیمار درد احتیاج ✽
 - ✽ دهر بردار الدوا لطفك طیب مهربان ✽
- بیتلری دخی بو قبیلندندر .

م ص ۱۸ (الفاظ جزله وقورومهبب اشخاص کبی تخیل اولنور) ایشته انفسا ایراد اولنان امرؤ القیسک بیتی وایات نفعی بو قبیلندندر (و الفاظ رقیقه مزاجی لطیف و مشربی ملایم اشخاص کبی تخیل اولنور) و بومثلهو کلامک الفاظنک حروفی اکثر یا مهموسه ورخوه دن و بین الشدیده والرخوه دن اولور .

ایشته فضولینک

- ✽ دون سایه صالدی باشمه برسرو سر بلند ✽
- ✽ کیم قادی دلر با ایدی رفتاری دلپسند ✽

وشیخ غالبک

- ✽ ایسترم حسنک کبی جور یکه پایان اولسون ✽
- ✽ تک سنی کورمک جهان خلقینه آسان اولسون ✽

و باقینک

✽ کل رخسارک ایله کلشن عالم تازه ✽
✽ نم اشکمله کوکل داغی دمام تازه ✽

و کذوت

✽ جالک پرتوندن نور بخش اول ماه و خورشیده ✽
✽ کونش ایننه حسنک فلک ایننه دار اولسون ✽

بیلتری بوقیلنددر .

م ص ۱۹ (قرآن کریم ایسه ایکی یولده دخی فصیحایی
عاجز قیلشدر زیرا الفاظ جزله ورقیقه دن هر بری مقامیله متناسب
اوله رق مستعملدر . مثلاً یوم قیامت و عذاب جهنم کبی شدت
مقامنده الفاظ جزله و رحمت و مغفرت و لطف و تسلیت مقامنده
الفاظ ورقیقه وارد اوله رق اولیکی صورته اولان آیات کریمه
غایت متین و ایکنجی صورته اولان آیات کریمه غایت لطیفدر)
ایشته دنیاده سیات نفاقلرینک جزاسی اولمق اوزره ظلمت
قیامتک هولنده قالان منافقینک احوالی و اهل فلاح و نجواتله
وقوعبولان مخاطبه لرینی دبین اولمق اوزره نازل اولان آیات
جملیله نیک اکثر الفاظی الفاظ جزله دن اولمغله نوع اولدن عد
اولنور ✽ یوم یقول المنافقون و المنافقات للذین آمنوا انظرونا
نقتبس من نورکم قیل ارجعوا ورائکم فالتمسوا نوراً فضررب
بینهم بسورله باب باطنه فيه الرحمة و ظاهره من قبله العذاب ✽
آیت کریمه سنک اکثر الفاظی الفاظ جزله دن اولمغله متانتی
هویدادر .

و حق تعالی به ایمان ایدوب اعمال صالحه ایشلیانئر حقلمنده
 تبشیرات اخروییه دائر منزل اولان آیات کریمه دن اشبو
 * و بشرالذین آمنوا و عملوا الصالحات ان لهم جنات تجری
 من تحتها الانهار كلما رزقوا منها من ثمرة رزقاً قالوا هذا الذى رزقنا
 من قبل و اتوا به متشابهاً * نظم کریمک اکثر الفاضی غیر جزله
 اولغله لطافتی روشنادر . الفاظ جزله ورقیقہ بی حاوی اولان
 آیات بینات یالکز امور اخروییه به مختص اولیوب احوال
 دنیوییه دائر اولان آیات کریمه ده دخی بو مزیتلر واردر .

ایشته * و کم اهلکننا قبلهم من قرن هم اشد منهم بطشا
 فقبوا فی البلاد هل من محیص * آیت کریمه سی امور
 دنیوییه دائر اولدیغی حالده الفاضی الفاظ جزله دن واشبو
 * الله الذی یرسل الریاح فتبیر سحاباً فسقناه الی بلمیت *
 و * انزل من السماء ماء فسالت اودیة بقدرها فاحتمل السیل
 زبداً رایاً * آیتلری ده احوال دنیوییه دن اولدیغی حالده اکثر
 الفاضی رقیقه دندر شو قدر وارکه اولسکی آیت ترهیمی
 متضمن و صکره کی آیتلر لطف و رحمتہ متعلقدر .

الفاظ جزله دن ترکیب ایدن کلامده متانت و الفاظ
 رقیقه دن ترکیب ایدن کلامده لطافت بولنور و (طبعه انبساط
 و یره جک معانی بی متضمن اولور فغانینک
 * شمیم کا کک المش نسیم کلشنده *

✽ دیمشکه سنبله سنده امانت اولسون بو ✽

ییتی کبی (و کذک باقینک

✽ ایلدی مژده کل بلبلی شاد و خرم ✽

✽ غنجه نک کوکلی اچلدی کوله دوشدی شبنم ✽

و کذک

✽ جانا کورنسه طرف عذارک نقابدن ✽

✽ خلق آفتاب چیتدی سانورلر سبحابدن ✽

و کذک

✽ برالدہ باقیا کل کبی ساغر وار ایکن کلدی ✽

✽ خیال کا کل مشکینی سنبل صوندی بردسته ✽

بیلمرنده دخی لفظاً و معناً لطافت موجود ایدوکی اشکار در

م ص ۲۰) سلاست و جزالت یارقت و متانت یا لطافت

حسبیله کلامک درجات مختلفه سی واردرکه حس و ذوق ایله

(ییلنور)

یعنی سلاست و جزالت و رقت و متانت و لطافتده کلامک

درجات مختلفه سی حس و ذوق ایله ییلنور .

(قرآن کریمک اصل انجازی اکرچه معناسی اعتبار ایله در

لکن الفاظ قرآنیه درجه قصوای فصاحتده اولوب سلاست

و متانت یا لطافتی اعتبار ایله دخی فصیحای عربی عاجز قیلشدر)

قرآن کریمک اعظم معجزات باهره اولدیغی مثلنی کتور مکدن

فصیحای عربک عاجز قالمسیله ثابت اولمشدر . چونکه هنکام نزول

اولوب سلاست و متانت یالطافتی اعتبار یله دخی فصحای عربی
عاجز قلمشدر)

قرآن کریمک فصاحت و بلاغته کی علوشانی مؤلف نحریرک
رهین ایقان و عرفانی اولمغله کتابک فصاحت و بلاغت باننده
بلاغت کلام عزیز علامی تکرار بتکرار ذکر ایتمش و بو ذکر جلیل
ایله کندو جانبنه جالب ذکر جلیل اولمشدر لله دره

ص ۲۰) کلامک بلاغتی مقتضای حاله مطابقتیدر یعنی
مقامه مناسب اولان وجهله تصویر و ترتیب اولتمسیدر فقط
فصاحتی دخی شرطدر . فصاحت بولنمیان کلامده بلاغت دخی
بولنماز)

بلاغت لفظه می راجعدر معنایه می ؟ بونده اباحت کثیره
واردر . بعضلمری بلاغت معنایه راجعدر دیمشدر . و بعضلمرده
بلاغتک لفظه راجع اولدیغنه ذاهب اولمشدر معنایه راجع
اولدیغنی ادعا ایدنلر بر شعر اگر بر تشبیه غریبی و یابر حکمتی
ویابر معنای نادری مشتمل اولماز ایسه بر بشقه شعر اوزرینه تقدیم
و ترجیح اولنماز دیو استدلال ایتمشدر لفظه راجع اولدیغنه ذاهب
اولنلر معانی یول اوزرینه اتیلان طاشلره بکزرانی عجمی و عربی
و قروی و مدنیدن هرکس الهیلور انجق فضیلت و علوشان
تخییر لفظه و سهولت مخرجده و کثرت رونقده و صحت
تألیف و ترکیبده وجودت سبک و نظمده در دیو تأیید ادعا
ایلمشدر

اما ارباب تحقیق دیشلردر که متکلمک تألیف و ترکیب کلام
ایلمسی بر قیووجینک بر خاتم و یا خود بشقه برشی تصویر
واصاغه ایلمسی کبیدر . و متکلمک الفاظ ایله تعبیر ایتدیکی
معنا دخی قیووجینک تصویر و تشکیل ایتدیکی خاتمک ماده سی
اولان التون کبیدر . نصلکه صورت خاتمیتی حامل اولان
ماده یه یعنی التونه اوزرنده کی صنعته نظر ایتکسزین نظر ایتک
محال ایسه کلامک دخی مجرد معناسنه نظر ایتک محالدر . اکر
بر کیمسه ایکی التون یوزکی یان یانه کتورب بونک التونی بوندن
اعلادر دیسه اول کیمسه یوزکی تفضیل ایتش اولماز بلکه یوزکک
ماده سی اولان التونی تفضیل ایتش اولور . ایمدی سالف الذکر
ایکی اختلافدن چیقان حکم هم الفاظ و همده معانیدد جیادت
اولور ایسه اول کلامده بلاغت و مزیت تامه بولنور و حسن
ترکیب و تألیفی مشتمل اولمیان کلامده نقدر معنای نادر بولنسه ده
مزیت فائقه دن ساقط اولور ایشته مزیت کلامی یالکز معنایه
ویرنلری رده بو ایضاحات کافیدر .

کلامده بلاغت مع فصاحة الکلمات مقتضای حاله مطابقت
ایتمسیدر . مقتضای حال دیمک مقتضای مقام دیمکدر . چونکه هر
کلامک بر مقامی وارد از جمله مقام تأکید مقام اطلاقه و مقام تعریف
مقام تنکیره و مقام تقدیم مقام تأخیره و مقام ذکر مقام حذفه و مقام
فصل مقام وصله و مقام اطناب مقام ایجاره و مقام مدح مقام ذمه
و مقام ترغیب مقام ترهیبه و مقام شکر مقام شکایته و مقام جد مقام
هزلدو الحاصل هر بر مقام خلافی اولان مقامه و اذکیا و علما ایله

مخاطبه‌نك مقامی اغیبا و جهلا ایله مخاطبه‌نك مقامه مبادر
 و بر فحوای لکل مقام مقال هر مقامك بر مقالی وارد و هر مقالك
 مناسبی اولان دیگر مقال ایله مقامی وارد و حتی هر بر کلمه
 مفرده‌نك بیله مصاحبی اولان دیگر کلمه ایله مقامی وارد بر مقامه
 لایق و مناسب اولان کلمه‌نك برینه بر بشقه کلمه کتور یلور ایسه
 کلامك بلاغتنه خلل کلور هر نقدر کتور یلان کلمه کلامه فساد
 ایرات ایلزایسه‌ده مصاحبی اولان کلمه‌یه مناسبتی ترك اولنان
 کلمه‌نك مناسبتی قدر اتم اولدیغندن کلامك اصل معنا اوزرینه
 زیاده اولان مزیت و فضیلتی زائل اولمغله درجهٔ حسن
 و مقبولیتدن تنزل ایدر . ایشته کلامه بلاغت اصل معنا
 اوزرینه زیاده اولان مزیتی محافظه ایتمکدرکه بوده کلامك
 مقتضای حاله مطابقندن عبارتدر . بزهران و هر زمان مشاهده
 ایدوروزکه بعض کیمسه مأمولی اولان بر امری شفاهاً و یا تحریراً
 بر دیگره افاده ایدورده تأثیر ایتدیروب نائل امل اوله‌میور
 وینه بعض کیمسه کور یوروزکه بلاشفاعه ولاواسطه مراجعت
 ایتدیکی کیمسه‌یه مقصودینی افاده ایدوب نائل مرام اولیور
 بوتباین و تخالفك منشائی هر ایکیسنك کلامنك تباین و تخالفیدر
 بر یسی کلامی مقتضای حاله تطبیق ایده‌مدیکی جهته‌له نیل
 مقصوددن محروم قالیور و دیگری کلامنی مقتضای حال و مقامه
 تطبیق ایتدیکی جهته‌له مخاطبینی ساحر کبی کندویه مجلوب
 ایدوب نائل امل اولیور ایشته ❀ ان من البیان لسحرا ❀

کلام حکمت انجایی بومعنایی مشعر در .

والخاصل کلامده نقدر طمطراقلی الفاظ قوللانسه
وکلام هر نقدر استعارات وکنایاته بوغیلوب تکلفات بیانیه
وبدیعیه ایله تزین قلمسه حاله ومقامه مطابق اولمدجه تأثیری
اولماز و بلیغ صائلاز کلامی صنایع بیانیه وبدیعیه ایله تزین
وتحسین ایتمک مقامی بشقه وترک صنایع ایله ساده یولده افاده
ایتمک دخی مقامی بشقه در . نظماً ونثراً قلمه النان ادبیاته بیان
وبدیع صنایعی یراشور لکن ادبیات نوعندن اولمیان عبارات
وتراکیده الترام تکلفات مناسبتسز اولور

ص ۲۲ (متکلمک بلاغتی برملکه درکه متکلم انکله تألیف

کلام بلیغه مقتدر اولور)

معنای ملکه بوندن اول تفسیر و بیان اولندیغندن تکراراً توضیحه
حاجت یوقدر . بلاغتك دخی نه دیمک اولدیغی کرک متک
عبارتندن وکرک افادات عاجزانه مزدن توضیح ایلدیکندن بونی
دخی تشویل بی لزومدر لکن م ص ۲۵ (بعض علمای
عریبه بلاغتی متکلمک تأدیة معناده خواص تراکیمک حقنی
ایفسا وانواع تشبیه ومجاز وکنایه بی حقیله ایراد ایده بیله جک
حده بالغ اولمسیدر دیو تعریف ایلشدر)

مؤلفک بعض علمای عریبه دیدیکی امام سسکاکی اولوب
یازدیغی عباره سسکاکیک مفتاحنده کی اشبو (البلاغة هی
بلوغ المتکلم فی تأدیة المعانی حداله اختصاص بتوفیة خواص

التراكيب حقها وايراد انواع التشبيه والمجاز والكنایة علی
وجهها) كلامك ترجمه سیدر

بوراده خواص تراکيب ديمک ترکیبک خاصه لری ديمکدر
چونکه تراکيب بلغادن هر برينک بر کونه خاصیتی وارد که
بر ترکیبده بولنان خاصیت دیکرنده بولنمز . مثلا ترکیبک برنده
مسند الیه تقدیم اولمشدر ايشته اوراده مسند الیهک تقدیمی
بر خاصه درکه انی حال ومقام اقتضا ایشدر . و ترکیب دیکرده
مسند الیه تأخیر اولمشدر اوراده دخی آنک تأخیری بر خاصه درکه
مقام تقدیمده کی خاصه نک ضدیدر . ايشته بویله خواص
تراکيبک حتی کلامده ایفا اولنور ایسه اول کلام بلیغ
اولور .

کتب معاینه ده کی ایضا حاددن استنباط اولندیغی اوزره
کلام بلیغک تفسیر اشملی شو یله اولوق لازم کلیور کلام بلیغ
الفاظنک فصاحتی وقواعد تألیفیه و ترکیبیه موافقتیه برابر
حالك ومقامک مقتضای نه ایسه اکا ومضمن اوله جنی تشبیه
ومجاز وکنایه دخی وجوه مرعیه سنه مطابق اولاندر و بونک
تفسیر مختصر وجملی مع الفصاحه مقتضای حاله مطابق
بولنندر .

(تفصیلات سابقه دن اکلشلدیکه) خصوصیه مؤلفک
یوقاروده (فصاحت بولنمیان کلامده بلاغت بولنمز) قولندن
صراحةً مستفاد اولدیکه م ص ۲۵ (فصاحتیه بلاغت

بیننده عموم و خصوص مطلق وارد هر بلیغ فصیحدر اما
هر فصیحك بلیغ اولسی لازم كلز) دیمك اولور كه بلاغت
اخص فصاحت اعمدر بونده کی عموم و خصوص مطلق
حیوان ایله انسان بیننده کی عموم و خصوص مطلقه بکزر شویله که
هر انسان حیوان اولوب هر حیوان انسان دکدر . فصاحتله
بلاغتك بینی عموم و خصوص مطلقدن بشقه وجهله دخی فرق
اولور شویله که بلاغت ترکیب شرطیله الفاظ ایله معانیده
اولور زیرا لفظه واحده کلامی تنظیم ایده یله جك درجه ده
معنای مفیددن خالی اولدیغی ایچون آنده بلاغت بولنه میوب
یالکز فصاحت بولنه یلور .

ص ۲۶ (اسلاف ادبا بلاغته زیاده اعتنا ایوب صنایع
بدیعیه او قدر اعتنا ایتمزلر ایدی متأخرین بونلره زیاده اهمیت
و یردی)

مؤلفك اسلاف ادبادن مقصدی ادبای عثمانیه اولدیغنده
شبهه یوقسه ده بوندن ادبای عربیه دخی حصه چیقار چونکه
زمان جاهلیته کی و اوائل ظهور اسلامده کی ادبیات عربیه
مقتضای حاله مطابقتله برابر فصاحتی حائز ایدی مع ذلك محسنات
بدیعیه دن دخی بتون بتون خالی دکل ایدی صکره لری کلامده
صنایع بدیعیه یی الترام تزیاید ایلدی . حریری و متنبی مثلوا ایجاد
کلام بلیغه مقتدر اولنلر محسنات بدیعیه یی الترامله برابر کلامک
بلاغت اصلیه سنی ضایع ایتمدیلر هر نقدر کلامری متاننده اولکی

بلغاتك كلامرى درجه سنه بالغ اوله مامش ايسه ده ينه فصاحتى
ومعاني لطيفه يى حاوى اولديغى ايچون بونلر مقام مقبوليتده برر
جاي رفيع طوتمشدر .

سرامدان ادباى عثمانيه نك اثرلر ينى تببع وتصنغ ايتديكمزده
كورپورز كه انلر دخى مقتضاي حاله مطابقتله صنايع بديعيه
مزيتلر ينى جامعدر .

ايشته باقى ونفعي وفضولى مثللو قدامنك آثارينه مراجعت
اولندقدده بو حال تين ايدر .

كلامك قدر ينى اكلاميان بعض نوهوسان او مثللو سخنورانك
سوزلر ينى بكنامك ايسرلر وانلرك كلامرى مصنعات لفظيه دن
عبارت اولوب معنارنده علو واهميت يوقدر ديرلر . وادبيات
جديده ناميله اختراع ايتك ايسرلر مسلك معوجه خلق
دعوت ايچون معاني عاليه يى متضمندر ديوبى معنا سوزلر
مثال اولمق اوزره ايراد ايدوب استخسان ايدرلر . ايشته بونلردن
شيخ الادبا و رئيس الرؤسا شناسى افندي نك پارسدن والده سنه
كوندرديكى مکتوب ادبيات جديده نك اصل الاصولى عد
اولنسه سزادر چونكه صاحب مکتوب ادبيات جديده ده
امام اولديغندن البته انك اثرينك اثار سارهبه تقدى واردر ولاسيما
والده سنك خسته لغنده ومقام تسليمته يازلمش ايدو كندن شناسى
افندي نك والده سنه كوندرديكى تسليمت نامه نامنى ايشيدنلر بونده
درلو درلو معاني مهيجه ومشفقه وحسيات عاليه وعلويت

افكار مثلوه مز يتر تصور و تخيل ايدرلر . حالبوکه مکتوب
مذکوری مطالعه ایتدیگمزده مندرجاتنی تصور اولنان شیلره
بالکلیه مخالف بولدیفمزدن انک بعض پارچه لرینی سقطاتنی
کوسترک بوراده ایرادیدهلم (بنمجانمن عزیزاولان والده جکم .
یکنکی الدیف مکتوب کزده بریلدن برو خسته اولدیغیزی
یلدیرمش ایدیکز) بویه برسوزی چوجقربله سویله یلورلر
(لکن بوندن اکلا دیغمه کوره جانکزله اوغراشور مرتبه یه
کلشکیز) .

بوجه نک ایتداسنده کی لکن اولسیدی یوقاروکی جله دن
فرقی اولمز ایدی لکن بوجه اصوات بی معنا حکمنه کیرمشدر
و بوکا سبب ایتداسنده کی مناسبتمز لکن اولمشدر .
(اویله ایسه) یعنی جانکزله اوغراشدیغیز واقع ایسه
(نیچون بوزمانه قدر یلدیرمدیکیز) . ایشته مناسبتمز لکن
یسوکی بودر جانیه اوغراشان بیچاره خاتون سکا نصل
حالی یلدیرمه مقتدر اولسون !! سوزسونلکی ییلن آدم
مخاطبیه یاجانکله اوغراشور مرتبه یه کلشسین دیمز و یاخود
بونو دیرایسه بکانیچون یلدیرمدک دیو عتاب ایلز .

(اکر یلدیرمش اولیدیکز چارچابق تحصیلک ارقه سنی الوب
شمدی یه دک استانبوله کلیردم) - ایشته بودالغه دلالت ایدن
سوزک بری ده ! معلومدرکه لسانمزه برایشک ارقه سنی چارچابق
الورم دیمک اویشی سریععا اکل و اتمام ایدرم دیمکدر والده می

خسته ایش دیو بر آدمه علوم و فنون چارچاق میسر
اوله ییلورمی اگر عالمده بویله بر عادت اولیدی هر کس والده سنک
خسته لغنده تحصیله باشلیوب والده می افاقت بولمزدن
اول چارچاق ارقه سنی الورایدی • اوله قیصه برمدته بانحصیل
ارقه سی انه بیله جک فنون اولسه اولسه « الجنون فنون »
اوله ییلورکه بوفنلر ده ازمدمده بیله حصوله کلور •

(چونکه بوندن مقدم دها قولایلقلر وارایدی) ایشته

بوده اهره برده صغوق بر نغمه •

(هر نه ایسه شوکونلرده ایشمی بتورمک اوزریم اکر
خسته لغنکز پک آغرلشور ایسه تیر بز یازک تا که عودت ایتمک
چاره سنه باقیم)

کیتدکجه جله لر بری برینه تفوق ایدور دقت بیوریکز ؟
بوندن ایکی سطر اول اکر سنک جانکزله اوغراشور درجه ده
اولدیغکیزی بیله ایدم چارچاق استانبوله کلور ایدم دیمش
ایدی پک اعلا اووقت بیله مدیکی ایچون کله ماش معذوردر
دیه جک یوق یایلدکدن صکره پک آغرلشور ایسه کز دیمک
نه دیمکدر ؟ جانیه اوغراشان بر خسته نک دها زیاده اغرلشمسی
تابوته کیرمه اغرلشمسی اولور حالبو یله ایکن تیر یازک تا که
عودت ایدیم دیور زواللی قادین آخرتدنی یازسون (اما ینه سنز
اهمال بیورمیوب شوخسته لقدن قورتلیه چالیشک) ایشته بویله
برسوز الجنون فنونک مکملی اولان ذاتدن صادر اوله ییلور •

الندن کلسه بیچاره خاتون طوررمی ؟ احوالده کی خسته یه
بوکونه نصیحت اولورمی ؟ (ایشته افندم معاذالله سزه برحال
اوله جق اولورسه) یعنی عمرک ختام بولوب عزرائیل جانکی
الورسه هیچ خسته یه بویله لقردی سویلنورمی ؟ بویله سوز
علامه ادب اولانه دکل آداب بنوته یاقیشورمی ؟

(سندن بشقه سنه والده دیمکه آغزم واردمز) ایشته
هذیلک بریدها کویا بشقه لرینک یبانبجی قدینره جدا والده
دیمکه اغزلی وارر ایمش (سنک بمندنه الک ادنا اولان شیئکی
ضایع ایتم) یعنی سن اوله جکسن الم اوزره اولیه سنک اشیای
ضایع ایتم • خاتون فوت اولدقدن صکره اشیاسنی ایستر ضایع
ایت ایستر ایتمه

ایشته علمای بیانیه نک (اتحقق عندالبلغاء باصوات الحیوانات)
دیدکری سوزلر بویله سوزلدر • وادیات جدیده نک صیت
وشهرتنه پرستش ایدنلرک استحسان ایتدکری لقردیلرده بویله
لقردیلدر ایشته ادبیات جدیده نک اس اساسی اولان اشبو
• مکتوب لفظی معناسندن ومعنامی لفظندن بدتر برشی اولدیغندن
مقتضای حاله مطابق اولمیان سوزلرک ایچنده بوندن ادنا مثال
بولنه مز • والفاظنده تکافات بدیعیه یوقدر دیو بو مکتوبی
بکنمک دخی طبایع سلیمه ایچون ممکن اوله مز ادبای سالفه
الفاظجه الترام تکلف ایتمش اما معنجاه لازم کلان مناسبتی دخی
کوزتمشدر •

کتابخانه
مکتوب
تاریخ
کتابخانه
مکتوب
تاریخ

م ص ۲۷ (علوم و فنونه دائر اولان کتب و رسائلده مقصد
انجق مسائلی ال واضح یولده تعلیم و تفهیم اولدیغندن بونلرده
تزیینات لفظیه یا قشماز و سجع بر نوع تکلف دیمک اولدیغندن
علو جناب سلطنت آدن ابا ایدر)

مؤلفک کلام اخیری متأولدر زیرا قرآن کریمده کی کافه
آیات ینسانک فواصلی سجع دیمکدر .
ایشته * ربک فکبر . و شایک فطهر . و الرجز فاهجر
ولاتمن تستکثر . و لربک فاصبر .)

و کذلک * و النجم اذاهوی . ماضل صاحبکم و ماغوی *
الی آخره . و کذلک * قل هو الله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد *
الی آخره . و امثالی اولان قصیر و طویل سور شریفه نک فواصلی
هیپ بری برینه متوافقدر . یالکز قرآن کریمده دکل بعض
احادیث نبویه ده دخی سجمه رعایت وقوعبولشدر .
ایشته یا ایها الناس افشوا السلام . و اطعموا الطعام .
و صلوا باللیل و الناس نیام . تدخلوا الجنة بسلام) . کلام
سید انامدر .

اگر سجع مکروه اولیدی آیات کریمه نک اکثری واحادیث
شریفه نک بعضیسی مسجوع اولمز ایدی کلام مسجوع عربده
مقبول اولدیغی کبی لسان عثمانیده دخی ممدوح و مرغوبدر .
و سجع لسانمزده یالکز اخوانیاته مخصوص دکل برینه کوره
سلطانیاته دخی ملترمدر بشرط انکه سجعمر زوراکی و معنالی

القائده تابع اولغله ممتضای حاله غير مطابق اوليه .
ايشته (دستور مكرم مشير مفخم نظام العالم . مدير امور
الجمهور . بالفكر الثاقب . متمم مهام الانام . بالرأى الصائب
مهد بنیان الدولة والاقبال . مشيد اركان السعادة والاجلال .)
وكذلك (امير الامراء الكرام . كبير الكبراء انفعام . ذو القدر
والاحترام . صاحب العز والاحتشام . المختص بمزيد
عناية الملك العلام) .

وكذلك (اقضى قضاة المسلمين . اولی ولاية الموحدين . معدن
الفضل واليقين . وارث علوم الانبياء والمرسلين المختص بمزيد
عناية الملك المعين)

عبارة لری طرف معلاى سلطنت عظمادان اصدار بيوريلان
فرمان همایونلرده يازيلان عنوانلردر فرمانلرده ومنشورلرده
سجعه رعايت صکردهدن حادث اولمش امر اولميوب عهد اول
دولت آل عثمانده بوكا رعايت موجود ايدي ايشته سلطان اورخان
حضر تلى طرفندن شهزاده سليمان پاشايه يازيلان منشورك
بومقدار محلى .

(مثال بيمثال نفذه الله الملك المتعال بيورديغى اولدرکه چون
محافظة ومراقبت حدود اسلام ومواظبت ومظاهرت مصالح
انام ورعايت حقوق رعايا وحجيت امور بر اياکه عماد ملك
سرورى واوتاد سلطنت وعدالت كسترى انلرك داسيله قائم
ومستحکم)

اشبو منشور همایون که ختـامنہ دکن احکام و نصایحی
 متضمندر اکثر عباراتی اسلوب مذکور اوزره مسجعدر
 ص ۲۸ (ایشنه بوحالدر لسانمزلک بلاغتجه کیرو قالسنه سبب
 اولمشدر) فی الواقع زوراکي سجعلر لسانمزلک بلاغتني کیرو بر اقعہ
 سبب اولور لکن بوکا اصل سبب عربده جهالتدر زیر عربی یه
 اصلا انتسابی اولیاندر در سبجه برشی یازہمز ممارست طویله ایله
 اغزدن بلددکری شیرلی یازسه لر بیله ینه سقطاتدن تخلیص کلام
 ایدمزلر . کلامده صرہسنه کوره سجعه رعایت ایتک لازمدر
 حتی نیجه محمله سجع نظم کلامه لطافت و یردکن بشقه معنای
 کلامه ذهنک سرعت و سهولت انتقانه دخی سبب اولور لکن
 سجعلر بوزوق و مناسبتسز وقاعدهسنه غیر موافق اولورایسه هم
 کلامک نظمینه خلل کلور و همده سامع ایچون فهم معنای کلام
 عسیر اولور بومدعا توضیح ایتک ایچون حسن تسجیع کلامه مقتدر
 اولنلر ایله اولیانلردن برر کسه نک مسجع سوزلرندن برر مثال
 ایراد ایله بینلرنده کی فرقی تعیین ایدلم . ایشته بر استادک کلام
 مسجوعی . (شهر یاز سلیمان وقارک ذکر جیبلی دائما زیب
 صحایف روز کاروالی یوم القیام پیرایه اوراق لیل ونهار اوله) انتهى
 ایشته بر غشیمک ده مسجوعه بکزر بر قول غیر مطبوعی .
 (حیوانانده نباتاندر زیاده اوله رق حس و حرکت و یکدیگر یله)
 موانستلرینی کوروب انلردن دخی بو کیفیتی سؤال ایلرم)
 استادک کلامنده دائما زیب صحایف روز کار ترکیبی معطوف

عليه والى يوم القيام پيرايه اوراق ليل ونهار تركيبي معطوف اولوب
 اولكى تركيبك اخرندهكى روزكار كله سنه ايكنجى تركيبك
 اخرندهكى نهار كله سى سجع اولشدر لكن اولكى تركيب ااره دن
 قالدير يلوب يالكز تركيب ثانى يوقارويه مربوط قالسه يعنى
 شهر يار اسكندر وقارك ذكر جيملى الى يوم القيام پيرايه اوراق
 ليل ونهار اوله دينسه كلامك نه نظم وتأليفنه ضعف وركاكت
 ونهده معناسنه فساد وسقامت عارض اولور كويا كلام اولدنده
 تركيب اولدن خالى ايمش كسي قالور عشيمك كلامنده كى
 معطوف عليه اولان حس وحركت اورته دن قالدير يلوب يعنى
 حيواناتده نباتدن زياده اوله رق يكدى كر لريله موانستلر بنى كوروب
 دينلدكده كلامك تأليفنده كى ضعف وخلل آشكار اولور زيرا
 حيواناتده موانستلر بنى تركيبي لسانمذك اضافت قاعده سنه مغيردر
 صحيح اولان حيواناتك موانستلر بنى كوردم ديمكدر اكر كلام
 اضافت صورتيه تركيب اولتميه جق ايسه حيواناتده يكدى كره
 موانست كوردم ديمك لازم كلور .

والحاصل بو كلامك صاحبي حس وحركتنه موانستى سجع بايق
 ايستمش ايسه ده بجره ماش . ايشته لسانك بلاغنى اخلاص
 ايدن سجعلر بو مثالو مناسبتمز سجعلردر ومؤلفك ايتديكى شكايتم
 دخى بو مثالو سجعلره راجعدر زيرا مؤلف دخى فن بديعه ده
 سجعك مقبول ومستحسن اولديغنى تصديق ايشدر ايشته اوراده

سجع هر حالده کلام بلیغه زینت ویرر دیمکله سجعک مزیتنی اقرار
ایتمشدر

(لاحقہ)

م ص ۲۸ (کلام بر نسبت تامه یه دلالت ایدن جمله در)
مؤلفک نسبت تامه دیمی نسبت ناقصه دن احتراز ایچوندر زیر
مکتبک خواجه سی و شا کردک کتابی کبی بینلرنده نسبت تقییدیه
وعالم محمد افندی و کاتب حسن افندی مثللو اره لرنده نسبت
توصیفیه بولنان کلمه لر مفید و تام و او زلرنه سکوت صحیح
اولدیغندن کلامدن معدود اولماشدر . ایشته نسبت تامه تقییدیه
و توصیفیه مثللو ناقص اولان نسبتلرک خلافتدر و بوکا اسناد دخی
دینلور که مسندی مسند الیه نسبت ایتمکدن عبارتدر دیمک
اولور که کلام اوچ امر دن عبارت اولوب بری اسناد و بری
مسند الیه و بری مسنددر زیدکا تدر کبی که بو ترکییده زید مسند الیه
کاتبدر مسند اولمشدر چونکه کتابت زیدده حاصل اولمغله کاتب
لفظی اکانسبت اولمش و ایشبو نسبتده اسناد دینلشدر . و زید
کاتبدر کلمه لر اسنادی متضمن اولدیغیچون مفید و تام و او زلرنه
سکوت صحیح اولدیغندن بو ایکی کلمه بر کلام صائلمشدر
بوندن صکره معلوم اوله که کلام خبر و انشا اعتباریله ایکی
قسمه منقسمدر و کلام خبریده اوچ گونه نسبت معتبر اولوب
بری نسبت کلامیه و بری نسبت ذهنیه و بری نسبت خارجیهدر
نسبت کلامیه کلامک نسبت ذاتیه سیدر که کلامدن مفهوم

اولدیغی اوزره مسند ایله مسند الیهک مثلاً زید قائمدر کلامنده
زید ایله قائمدر لفظلرینک یکدیگره تعلیقده . ونسبت ذهنیه
نسبت ذاتیهنک یعنی مسند الیه ایله مسندک یکدیگره تعلقنک ذهنده
حضور وارتمایدر ونسبت خارجییه مسند الیه ایله مسندک
یکدیگره اولان تعلقنک خارجده حصولیدر ایشته زید قائمدر
کلامندهکی زیدده قیامک ثبوتی بوکلامدن منفهم اولمق اعتباریله
نسبت کلامیه و تنکلمک ذهنده مرتسم اولمق اعتباریله نسبت
ذهنییه و خارجده یعنی نفس الامرده حصول بولمق
اعتباریله نسبت خارجییه در ص ۲۸ (و کلامک مدلولی
اولان اشبو نسبتک) یعنی کلامک نسبت ذاتیه سنک ص ۲۸
(خارجده مطابق و یاغیر مطابق اوله جغی برنسبت واریسه
اول کلامه خبر و جمله خبریه دینلور) خارجده مطابق
اوله جغی نسبت زید قائمدر دینلوبده فی نفس الامر زیدده
قیامک ثبوت بولسی کی در خارجده غیر مطابق اوله جغی
نسبت دخی زید قائمدر دینلوبده نفس الامرده زیدده قیامک
حصول بولماسی مثلودر . بو ایضا حاتدن آکلاشیلور که
خبر یعنی جمله خبریه صدقه کذیه احتمالی اولان کلامدر
ص ۲۸ (واکر اولیه برنسبت خارجییه بولنمزایسه) یعنی
کلامک نسبت ذاتیه سنک خارجده مطابق و یاغیر مطابق
اوله جغی نسبتی یوق ایسه اول کلامه (انشا و جمله انشاییه
دینلور) جمله انشاییه لک نسبت ذاتیه لرینک خارجده

مطابق و یا غیر مطابق نسبتبری اولدیغیچون انلر صدقه کذب
 محتمل اولان مقوله دن دکلردر وانلرک قائلرینه صادق و یا خود
 کاذب دیمکده صحیح اولماز . ایشته از جمله جل انشائیهدن
 ساعت قاچه کلدی مثللو جمله استفهامیه و کاشکی حسن افندی
 کایدی مثللو جمله تمسیرک نه قائلرینه صادق و یا کاذب دیمک
 ونه ده بوجله ره صدق و یا کذب دیمک صحیح اولور ص ۲۸
 (صیغ عقددن اولان الدم صاتم فعللری دخی انشا اولوب)
 جمله خبریه اگر جمله فعلیه ایسه اول جمله ده بولنه جق
 فعلک افعال اخباریه دن اولسی لازمدر افعال اخباریه دخی
 ماضی و مضارع صیغ لریدر و الدم و صاتم فعللری دخی صیغ
 ماضیه دن ایکن بولره انشا دینلمسی بولرک عربلری اولان بعث
 و اشتریت فعللری بیع و شراده استعمال اولنه اولنه عقیده عرف
 اولمدر لسانمزه هر بر الش ویرشده الدم صاتم فعللری
 مستعمل دکل ایسه ده استعمال اولندیغیده واردر هله عقد
 نکاحده هر زمان طرفینک وکیللری الدم ویردم کلمه لریله رسن
 عقدی بند ایتدکلری معلومدر . اول محمله نه برینک ویردم
 دیمسی ونه ده دیکرینک الدم دیمسی اخبار کیفیت اولیوب
 محض انشای عقد نکاحدر . مؤلف اشبو بلاغت کتاتبی بر مقدمه
 ایله اوج بابه تقسیم ایتدیکنی دیباجده ده بیان ایتشدی مقدمه بی
 یازدقدن صکره اکاذیل اولمق اوزره اشبو لاحقته بی دخی

علاوةً تحریر المشرکہ بوندہ علم منطقک غایتی اولان صناعات
خجسی بیان ایشدر.

فن منطقک بلاغتہ تعلق کلیمی یوق ایسه ده تعاقدن دخی
بالکلیہ آزاده دکلدن زیرا نیجه کره کلامده ایراد ادله
و براهینہ لزوم تحقق ایدر • صناعات خجس • دیدکاری قیاسلرک
اقسامیدر اگر قیاس مقدمات یقینیه دن یعنی علم یقین
افاده ایدن قضیه لردن ترکیب ایدر ایسه برهان دینلور که عمده
اولان یعنی معتمد علیه اولان ایشته بودر • واکر مطنونات
ایله مقبولاتدن ترکیب ایدر ایسه خطابت تسمیه اولنور واکر
تخیلاتدن ترکیب ایدر ایسه موزون اولسون اولسون منطقیون
شعر تعبیر ایدر لر •

واکر مقدمات کاذبه دن ترکیب ایدر ایسه مغالطه اطلاق ایدر لر
مقدمات یقینیه شائبه ظن و کاندن سالم اولان قضیه لردن برهانک

بو یله مقدمات یقینیه دن ترکیب ایشمی انتاج یقین ایچوندر •
مقدمات یقینیه ده مقدمات قطعیه دخی دینلور که واقعه مطابق
اولان شیئه ایشته بوشی واقعه مطابقدر و بوشی اولز الابویله
اولور دیو اعتقاد ایشکدن عبارتدر • و بومثللو قضیه لره ضروریه
و بدیهیه دخی تعبیر اولنور • برایکینک نصفیدر • وایکی برک
ضعفیدر • وکل جزء دن اعظمدر کی • ایشته بومثللو مقدمات
یقینیه دن مؤلوف و مرکب اولان قیاسلره برهان دینلور

و مقدمات یقینیه التي قسمدر • مقدمات یقینیه دن بعضیسنك
موضوعیله محمولی بیننده کی نسبتی عقل حکم ایدر و بعضیسنك
نسبتنی حس حکم ایدر و بعضیسنك نسبتنی حکمده هم حسك
و همده عقلك مدخلی اولور نتکم تفصیلات آتیه دن کیفیت
اکلاشیلور ذکر اولنان التي قسم مقدمات یقینیه دن قسم اول
اولیاتدر •

اولیات اول قضیه لدر که مجرد طرفینی یعنی قضیه لدرک موضوعیله
محمولنی تصور ایلدکه خارجدن بر دلایله مراجعت ایتکسزین
عقل انلری جزماً تصدیق ایلدکه ضرور بدر آنفاً تمثیل اولندیغی
اوزره بر ایکنیک نصفیدر وکل جزئدن اعظمدر قضیه لری کبی •
قسم ثانی قضایا قیاساتها معهادر • بونره قضایای فطریه
القیاس دخی دنیلور و بونلر اول قضیه لدر که آنلرک
موضوعلریله محموللرینی تصور قیاسك ملزومی اولور درت
چفتدر قضیه سی کبی و بونلر اولیاته قریبدر شویله که کرک
اولیاتده و کرک قضایا قیاساتها معهاده نسبت حکمییه بی جزم
و تصدیق ایچون طرفینی یعنی موضوعله محمولی تصور کافیدر
شوقدر وار که اولیاتده اشبو جزم و تصدیق بلا واسطه در
ایشته بر ایکنیک یاریسیدر دیدیکمزده عقل بوقضیه بی تصدیق
ایلك ایچون کرک خارج و کرک ذهنده حاضر هیچ بر واسطه یه
محتاج اولقسزین بر ایکنیک یاریسی اولدیغنه حکم ایدر و اما
درت چفتدر دینلدکه عقل دردک چفت اولدیغنه ذهنده حاضر

اولان بروسط یعنی حد اوسط سببیه حکم ایدرکه اول حد
اوسط در دك انقسامیدر و بوکا شو و جمله ترتیب قیاس
ایدر که درت چقدر زیر درت متساوینده منقسمدر
هر عددکه متساوینده منقسم اوله اول عدد چقدر او یله
ایسه درنده چقدر بویه بر قیاس بر ایکنیک نصفیدر
قضیه سنده جاری اولماز زیرا چفت اولان یالکز درت عدد
دکل سکر عدد لون التي عدد اوتوز عدد قرق عدد الی غیرالتهایه
متساوینده منقسم اولان عددلرک کافه سی چقدر . و اما
بر ایکنیک یاریسیدر دبلدکده بر دن بشه ایکنیک نصفی
وارمیدرکه عقل بونی اثبات ایچون دلیله محتاج اولسون .

درت چقدر مثلوه قضیه لره قضایا قیاساتهامعها دیمه نك
وجهی بوقضیه لک قیاسلری کندیلر یله برابر اولوب خارجدن
دلیل ارامق ایچون فکر رنظره احتیاج اولدیغی ایچوندر

ایشته التي قسم مقدمات یقینه دن یالکز عقل ایله جزم
وتصدیق اولسان قضیه لر اولیات ایله قضایا قیاساتهامعها در .

قسم ثالث مشاهداتدر . بونلر اول قضیه لر درکه عقل
بونلره یا مجرد حس ظاهر ایله حکم ایدر مثلا شمسک مشرق
واتشک محرق اولسی کی و بونلر قضیه لره محسوسات دخی
دنیلور و یا خود عقل بونلره حس باطن ایله حکم ایدر بزم
کندی می و افغانلری و سرور می و غمخیزی بیاندیکمز کی که بونلر

حواس ظاهره مزله بیلیم یوب انجق نغمزله بیلندیکی ایچون
بویلره وجدانیات دنیاور . ایشته مجرد حس ایله بیلننن مقدمات
بونلدر .

قسم رابع مجر باتدر بونلر اول قضیه لر در که عقل انتری
حکمه تکرر مشاهده یه محتاج اولور خیر مسکر در و سنامه کی
مسهلدر و صویه ایله ضرب مؤلدر کی .

سید شریف شرح موافقه دیر که مع تکرار المشاهده عقلک
بومثل اولره حکمیله برابر قضیه مجر بده برقیاس خفی واردر که
اوقیاس خفی اول قضیه نك دائما و یا خود اکثر یا تکرر وقوعیدر
و بو تکرر وقوع اتفاق اولیوب بلکه انده هر قدر ماهیتی معلوم
دکلسه ده برسبب واردر بوسببک حصولی بیلندیکی انده
مسببک وجودینه حکم اولنور .

قسم خامس حدسیاتدر . حدسیات اول قضیه لر در که انلره
حکمک مبدائی حدس قویدر . حدسک معانی لغویه سی و ارایسه ده
بومقامه مناسب اولان معانی مذکورهدن ایکی معنادر که بریسی
تخمین و بریسی سرعتله کتمکدر بونده اگر معنای تخمین قصد
اولنور ایسه حقیقتدر و معنای سرعت مراد اولنور ایسه
مجازدر شویله که قضایای حدسیه کی حکمه ذهن سریعاً
انتقال ایدر دیمک اولنور و علی کلام المعین حدسیات اول
قضیه لر در که انلره حکمک مبدائی بر حدس قویدر که انکله شک

و شبهه زائل اولور حضرت صانع جل جلاله عالمدر
قضیه سی کبی •

بِزَالِهِ تَعَالَيْكَ افعالنده کی اتقانی مشاهده ایتدینکمزده ذات
اجل اعلانک عالم اولدیغنه حکم حدس ایله حکم ایدرز
زیرا علمی اولمایانک هر فعلنده اتقان وانتظام اوله مز •
قرک نوری شمسن مستفاددر قضیه سی دخی حدسیاته
کتور یلان مثالردندر حدسیاته دخی تکرر مشاهده و مجرباته
اولدیغی کبی قیاس خفی به مقارنت لابدر •

سید شریف دیرکه مجربات ایله حد سیانک بیننده کی فرق
مجرباته سببک سببیتی معلوم اولوب ماهیتی مجهولدر • بونک
ایچون مجرباته مقارن اولان قیاس قیاس واحددر • او قیاس
واحد دخی شودرکه اکر اول شی لعله اولمیدی دایما و یا خود
اکثر یا بویله اولمز ایدی • قیاسیدر • و اما حد سیانده هم سببیت
وهمده ماهیت معلومدر فلذک حد سیاته مقارن اولان قیاسلر
علل ماهیات مختلف اولدیغی ایچون اقیسه مختلفه در شو یله که
الله تعالی عالمدر قضیه سنه مقارن اولان قیاس خفی اکر الله
تعالی عالم اولمیدی افعالنده اتقان و صنع بدیعنده بودرجه انتظام
اولمز ایدی • در •

و قرک نوری شمسن مستفاددر قضیه سنه مقارن اولان قیاس خفی
دخی اکر قرک نوری شمسن مستفاد اولمیدی قرک شمسه

قرب و بعدنده تشکلات نورانیسه سی مختلف اولمز ایدی .
قیاسیدر .

قسم سادس متواتراتدر . متواترات اول قضیه لر در که انلرک
صدقنه کذب اوزرینه تواطؤ واجتماعلری محال اولان جماعت
کثیره نك مجرد خبر لر لیه حکم اولنور . محمد علیه الصلوة
والسلامک ادعای نبوت ایدوب اظهار معجزه ایتسنک خبری
کبی که بو خبر تواتراً واقع اولغضله سامع ایچون بوکا علم یقین
حاصل اولماق ممکن دکلددر .

کرک سامع حضرت محمد علیه السلامه ایمان ایتسون و کرک
ایتسون .

معلوم اوله که اشبو مقدمات سته دن عمده اولان اولاً اولیاتدر
زیرا اولیاتی تصدیق ایتسکده هیچ بر عاقل توقف ایتمز بلکه
انلرک تصدیقنده توقف و تردد اولسه اولسه صبیانده و بلهاده
و مجانینده اولور . اولیاتدن صکره عمده اولان قضایای فطریه
القیاس یعنی قضایا قیاساتها معهادر و اندن صکره مشاهداتدر
چونکه مشاهداتده بعض کره غلط حس واقع اولور از جمله
بر بیوک جسم اوزاق بر محلدن کوچک کورینور و کبجه قرا کلقده
اوزاق بر محلدن بولنان بر کوچک آتش بیوک کورینور و صو
ایچینده بولنان اوزم دانه سی اریک قدر بیوک کورینور و بر پکوک
خلقه کوزده یا قلشدیرلد قدده بر بیوک دائره کبی کورینور و چولدرده
جسمی اولمیان سراب صو کبی کورینور و سفینه یه را کب اولان

کیمسه یه سفینه واقف وساحل دریا یورر کورینور و یغمورک
قطره لری یو فارودن اشاخی به نزول ایدرکن خط کبی اوزون کورینور
ولایلا بر آتش فرلداق کبی چورلدکده آتشدن داره کورینور .
وآیه بقصار ایکن کوز قیر پلسه آی بر قاچ دانه کورینور .
ولیللاً بلوطلر سرعت اوزره مرور ایدر ایکن آی کیدیور کبی
و کورینور و کوزی شاشی اولان کیمسه یه برشی ایکی کورینور .
کوزینک بیکنه بر مقدار دومان عارض اولان کیمسه یه کرک آی
و کرک موم و کرک سائر شعله لر متعدد کورینور .

اولیایده ایسه بو مثللو غلطات حسیه وقوعه کلز زیرا
ایکینک نصفی اولان بره کیمسه ایکینک نصفی دکلدردیه مز .
ایشته مقدمات یقینیه دن اولاعده اولیات اندنصکره قضایای
فطریه القیاس اندنصکره مشاهداتدر و اما مجربات ایله حدسیات
ومتواترات بر شخصک کندیسنه حجت اولور ایسه ده امور
مقتضیه ده یعنی تجربده و یا حدسده و یا تصدیق تواترده
کندوسنه مشارک اولمیان غیر اوزرینه انلری اول شخص حجت
ایده مز بناء علیه تجربه و حدس و تواترا محقق اولان اموری
انکار ایدنلری قولایجه حق انکارلرندن کچروب اقتناع ایتمک
ممکن اوله مز .

صناعات خجسک برهان قسمی بیان ایلدک شمعی نوبت
بیان اقسام سائر یه کلدی که انلردن بری جدلدر و جدل مقدمات
مشهوره دن مؤلف اولان قیاسدر .

مقدمات مشهوره اول قضیه لدر که عموم ناسک اعترافی سیبیه
عقل انلره حکم ایدر . و ناسک بونلره اعترافی دخی یا مصلحت
عامه ایچوندر عدل حسندر و ظلم قبیحدر کبی و یا خود جلب رقت
ایچوندر فقرایه مواسات و معاونت نمد و حدر کبی و یا حیثیت و عرض
ایچوندر اهل یتی محافظه لازمدر کبی و یا خود عادت ایچوندر مثلا
هندلولر یعنی مجوسلر بیننده ذبح حیوانک قبیح اولسی کبی .
و مقدمات مشهوره بعضی کره شهرتیه نبی اولیات مرتبه سنه بالغ
اولور شوقدر وار که اولیاتده عقالک حکم ایتسنه مجرد طرفینی
یعنی موضوع ایله محمولی تصور کافی اولوب مشهوراتده بو ذکر
اولنان امورک برینه احتیاج در کاردر . و کذلک مشهورات
بعضی کره صادق و بعضی کره کاذب اوله ییلور اولیات ایسه بونک
خلافته در .

صناعات خجسک بریدخی خطابه در و خطابه ایکی نوعدر
بر نوعی مقدمات مقبوله دن مؤلف و مرکبدر مقدمات مقبوله دخی
معتقد فیه اولان ذواتدن مأخوذ اولان قضایادر و بر نوعی مقدمات
مظنوننه دن مؤلف و مرکب اولان قضیه لدر که عقل انلره حکم
راجح ایله حکم ایدر یعنی نقیضلرینی تحویز مرجوح ایله تجویز
ایدرك حکم ایدر .

بو دیواردن تراب منتشر اولور بو ییقلور و فلان کیسه
کیجه قرا کلقده طولاشیور اوسار قدر کبی .
نوع اول یعنی مقدمات مقبوله دن مؤلف اولان قضایا

انبیای عظام طرف نرندن مأخوذ ایسه ادله نقلیه ده مستعملدر که ادله نقلیه جتدر بناء علیه بونر برهان قسمته داخل اولور و اگر انبیانک غیر حسن ظن اولنان ذواتدن مأخوذ ایسه قضایای ظنیه دن معدود اولور . صناعات خسک بریدخی شعردر و شعر نفسک منبسط و یاخود منقبض اوله جفی مقدماتدن مؤلف اولان قیاسدر .

و بومثالو مقدماته تخيلات تعبير اولنور و انلر او کونه قضیه لردر که تخیل اولدوقده قبضاً و بسطاً نفس انلردن متأثر اولور مثلاً الخمر یا قوته سیالة دنیلسه بو کلام نفسه انبساط و شربنه رغبت ایراث ایدر و العسل مرة مهووعة دنیلسه نفسه انقباض و نفرت عارض اولور که بومثالو سوزلر شعرا کلاملرنده لایعبدو لایحصادر و بونلردن غرض با ترعیب و یا ترهیدر تا که بر فاصله بدنه و یاخود بر فعلی ترکه و یاخود رضا و خشنودی به و یاخود محظ و غضبه بادی اوله بونک ایچون شعرک یعنی کلام محبتک افاده ایتدیکی تأثیری دیگر کلام افاده ایده مز ز را تخمیلده لذت و لطافت اولدیغدن ناس تصدیقدن زیاده تخمیله مائلدر شعرك افاده ایتدیکی شی تخمیلدن عبارت اولوب تصدیق مفید اولمادیغی ایچون قیاسدن معدود اوله مز دینلور ایسه جواب و بر بلور که تخمیل قبضاً و بسطاً نفسه تأثیر ایتدیکی جهتله تصدیق مجرا سنده جاری اولدیغی ایچون اقیسه دن معدود اولمشدر .

صناعات خسک بریسیدخی مغالطه در و مغالطه اصلاً ایکی قسم اولوب بر قسمی حقه و یاخود مشهوره شبهه مقدمات کاذبه دن

مؤلف قیاسدر . حقه شبیه اولان قسمه سفسطه دیرلر مثلاً دیوارده
منقوش اولان انسان صورتنه بوانساندروهر انسان ناطقدردیمک کبی
مشهوره شبیه اولانه مشاغبه دیرلر مثلاً فلان کیمسه کیجه قرا کتده
طولاشیور او کیمسه زاهددر کبی که خلاف مشهوردر .

زیرا مشهور اولان کیجه قرا کتده سواقده طولاشان سارقدر
• مغالطه نك بر قسمی سخی مقدمات وهمیه کاذبه دن مؤلف اولان
قیاسدر .

بونلر اول قضایای کاذبه در که امور غیر محسوسه ده وهم انسانی
انلره حکم ایدر مثلاً میت جناددر و هیچ بر جساددن قورقلز کبی
اگر مقدمات وهمیه کاذبه ایله حکمه مقابله اولنور ایسه سفسطه
واکر جدله مقابله اولنور ایسه مشاغبه در . و تألیف مغالطه دن
عرض تغلیط خصمدر . و بونی بیلکده قائده عظیمه خصمک
تغلیطندن احترازدر .

عرفت الشر لا للشر لکن لتوقیه ❀ فن لا یعرف الخیر من الشر یقع فیه
دینلشدر .

❀ ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم
بالتی هی احسن ❀ آیه کریمه سنده حکمت برهانه وموعظة حسنه
خطا بته ومجادله جدله اشارتدر .

م ص ۴۱ (باب اول کلامک مقتضای حاله مطابقی حقنده
اولوب بر مقدمه ایله یدی فصلی مشتملدر)

احوال معلومه دندر که متکلم کلامه لسانی الطلاق ایتدیکی

وقتده عقلت حکم ایتدیکی شی اول کلامک قالب افاده یه عیو بدن
بری اوله رق افراغ اولمسنک لزومیدر فلذلت متکلم کلامی مخاطبه
حاجتک مس ایتدیکی مرتبه ده افاده والقا ایتک لازمه دندر .
اگر کلام حاجتک مس ایتدیکی مقدار دن ناقص و یا زائد
و یا حاجتک غیر بر امری مشعر اولور ایسه مقتضای حاله
مطابقت اتمامش اولور . و مقتضای حاله عدم مطابقتی نسبتجه
درجه حسن و قبولدن تنزل ایدر واکر حاجتک مس
ایتدیکی مرتبه ده اولور ایسه و یا خود او مرتبه یه قریب
بولور ایسه مقتضای حاله مطابقت و یا خود مقاربت ایش
اولور و مطابقتی نسبتجه رتبه حسن و قبولده بولور و ایشته
کلام بلیغ بودر .

بعض کلام واردر که سامع انی دیکلر و مألنی اکلار ایسه ده
اول کلامی استماعه تزید شوق ایده جک تأثیردن خالی و عاری
بولور بلاغتک درجه سفلاسی اومثلاو کلامک حائز اولدیغی
بلاغتدر و او یله کلامک مادونی اصوات حیوانات قبیلندندر
بعض کلام دخی واردر که سامع دکلدکجه دکلیه جکی کلور وقوه
سامعه سی اندن استلذاذ ایتدیکی ایچون اول کلامک امتدادینی
ارزو ایدر بلاغتک درجه علییاسی بودر که بودرجه حد اعجاز ایله
حد اعجازه قریب بر مرتبه در و بو ایکی مرتبه تک بیننده مراتب
کثیره واردر که درجه درجه کیلیسی جهت سفلایه متنزل و کیلیسی
جهت علییاه متصاعددر .

وامور معلومه دندرکه افادهٔ مرام ایچون سرداولنان کلام برطاقم
جل متوالیه و فقرات متابعه دن عبارت اولوب انی بسط و تمهید
ایتمکده هنر اول جل متوالیه دن هر برینی کرک تریب وتر کیجه
و کرک حالک و مقامک مقتضایه تطبیقجه قاعده دن دو شمامکدر .
اگر کلامده برجه و یا خود بر لفظ قاعده یه مخالف اوله رق واقع
اولور ایسه کلامک رونق و لطافتنه خلل کلوب موقع بلاغتمده
مرتبه سی منخط اولور .

بو فی المثل حاسهٔ بصر کوزل شیرله امعان ایدوب سرور
ولذت بولمده ایکن اره رده برچر کین شیئه تعلق و تصادف ایتمکله
سرورینک خلل پذیر اولسنه بکزر

حسن ترتیب و ترکیب ایله برابر کلامی مقتضای حاله مطابق
اوله رق سرد ایتک ادمان و ممارسته تحصیل ملکه ایتمکله متوقف
ایسه ده ملکه دن اول قواعد کسب و قوف ایتک لازمدر تاکه
ملکه قواعد دائره سنده اوله رق تحصیل اولنسون .

کلامی مقتضای حاله مطابق اوله رق تألیف ایتک قواعدی
علم معاینه مبین اولغله مؤلف قواعد مذکورنک اساسلرینی
اورادن اخذ ایله اشبو کتابک باب اولنده یدی فصل ایله بیان
ایلشدر و اولاتر کیبی تقسیم ایدوب ص ۴۱ (ترکیب ایکی قسمدر
قسم اول ترکیب ناقص و قسم ثانی ترکیب تامدر) دیمشدر .
ار باب عقول عندنده یقیناً معلومدرکه لسانمز الفاظنک

اکثری و علی الخصوص لسانمزدہ کلام و جملہ و حکم و اسناد و نسبت و مسند الیہ و مسند و مبتدا و خبر و فعل و فاعل و اضافت و صفت و حال و تمیز و اسم و حرف و غیر ذلک بی حد و حساب تعبیرات فنیہ و اصطلاحات قاعدیہ نیک کافہ سی عریدر

فلہذا بزلسائز القاطنک کرک صورت ترکیبجہ و کرک تراکیبک بلاغتجہ اولان قواعدی تمہید الیکدہ قواعد عربیہ بی معیار اتخاذ ایتکدہ مجبورز بناء علیہ مؤلفک بوکتابی تألیفدہ اصل مرجعی کتب عربیہ اولدیغی مثللو بزمدخی توضیح مسائل ایتکدہ و برامر مشکی ظہور ایدر ایسد انی حل ایتکدہ مرجع و معیارمز قانون کل اولان قواعد عربیہ اولہ جقدر .

ایمادی بو مقدمہ بی تمہید ایتدکدنصکرہ دیزرکہ مؤلفک ترکیب تام دیدیکی ترکیب کہ کلام و تعبیر اخرلہ جلدہ در فن نحو دہ اصلاً ایکی قسمہ منقسمدرکہ بر قسمی جلدہ اسمیہ در زید کاتب و زید کتب . کبی و بر قسمی جلدہ فعلیہ در . کتب زید مثالی اولیکی قسمہ جلدہ اسمیہ دنیلمی رکن اول اسم اولدیغی ایچوندر و ایکنجی قسمہ جلدہ فعلیہ دنیلمی رکن اول فعل اولدیغندن ناشیدر .

زید کاتب . وزید کتب . و کتب زید . مثللو جلدہ اسمیہ و جلدہ فعلیہ لردہ اسنادلر مقصود لذاتہا یعنی اول جلدہ لرک ذاتلری ایچون مقصود اولدیغی ایچون بونلرہ ہم کلام و ہمدہ جلدہ

دنیلسدر و بومثالو جله لرك هر برجزی برلفظ مفرد در که
بو کیفیت مثالرندن اشکار اولفده در

بعض جله دخی واردر که اسنادلری کندی ذاتلری ایچون
مقصود دکادر و بونلر جله شریطیه و جله ظرفیه ایله اسم
موصوله صله و مبتدایه خبر واقع اولان جله لدر . ان جئتی
اکرمک . ده کی ان جئتی کبی که جله شریطیه در وزید فی الدار .
ده کی فی الدار کبی که جله ظرفیه در والذی جانی رجل عالم
• ترکیبنده کی جائی جله سی کبی که اسم موصول اولان الذی نک
صله سیدر . وزید جاء ابوه کلامنده کی جاء ابوه جله سی کبی که مبتدایک
خبریدر .

ان جئتی اکرمک ده کی ان جئتی یه جله شریطیه دنیلسی
اولنه ادات شرط کلدیکی ایچون و فی الدار ترکیبنه جله ظرفیه
دنیلسی اولنه ادات ظرف کلوب کان و یاخود موجود مثالو
برفعلی و یاخود برشبه فعلی معناً متضمن اولدیغی ایچوندر .

اگر ان جئتی جله سندن ادات شرطی رفع ایلوب جئتی
دیسه ک سن بکا کادک دیمک اولغله اسنادی مقصود لذاته اولوب برکلام
اولور و ادات شرط ایله ان جئتی دیدیکیزده اگر بکا کاور ایسه ک
دیمک اولوب برجزایه محتاج اولغله اسنادی مقصود لذاته اولماز .
و كذلك الذی جائی فی عالم ترکیبنده کی جائی جله سی الذی نک صله سی
اولوب الذی صله سیله برابر اولدیغی حالده کلامک بررکن تامیدر .
زیرا اسم موصول صله سز کلامدن جزء نام اوله مز .

بونك ايچون بونده كي اسناد دخي مقصود لذاته دكلدرو كذلك
زيد جاء ابوه كلامنده كي جاء ابوه جمله سنده اولان اسناد دخي
كلام مذكور ايچون مقصود اولوب بوقسه كندی ذاتي ايچون
مقصود اولماشدر بونك ايچون مبتدايه خبر واقع اولان جمله لره
جمله صغرى و بوجله صغرايه مبتدايله برابر جمله كبرى
تعبير اولنور . خلاصه مقال اسنادلري كندی ذاتلري ايچون
مقصود اولان جمله لره هم كلام و همنده جمله ديلور و اسنادلري
كندی ذاتلري ايچون مقصود اولميان جمله لره كلام دئيوب يالكز
جمله تعبير اولنور ايشته بوسيدندر كه مؤلف (جمله ايله كلام بيننده عموم
و خصوص مطلق و اردر) ديمشدر . يعنى هر كلام جمله اولوب
هر جمله كلام اولديغنى اشعار ايشدر .

بوندنصكره ديرزكه كلامك مقتضاي حاله متابقتى برقاچ
و جمله حاصل اولور كه بريسى اصل معنا اوزرينه دال اولان
الفاظى حال اوزره انفا ايتك و بريسى معانى زائده افاده ايتك
ايچون اصل معنابي مفيد اولان الفاظى تزويد و يا تقيص ايتك
و بريسى الفاظ مذكوره دن بعضيىنى تقديم و بعضيىنى تاخير
ايتكدر يعنى تقديمى اصل اولان بر لفظى تاخير و تاخيري اصل
اولان لفظ ديكرى تقديم ايتكدر .

مؤلف فصول ايتسه ده بواحوالى بيان ايده جك ايسه ده
اصل معنادر و اصل معنا اوزرينه زائد اوله جق معانى ندر
و بو معانى بي تزويد ايتك ايچون لسانه زده عبارات و تراكيب

تزییداً و تقیصاً و تقدیماً و تأخیراً فصل تصرف اولنور •
 بورالی بروجه اجمال اكلاشیلوب مقصد شمیدن اولدقجه
 توضیح اینک ایچون نمونه اوله رق بعض امثله ایراد ایده لم •
 مثلاً زید کاتبدر • ترکیبک مفید اولدیغی حکم که زیدک کاتب
 اولدیغی اخباردن عبارتدر ایشته اصل معنا دنیلان بودر •
 شمدی بومعناى اصلی اوزرینه اقتضاسنه کوره نیجه معنالر
 زیاده اولنور و اول معنالر یامسند الیه و یامسند و یابدنرنده کی
 اسناده راجع اولور و اول معنالر اصل معنایه دال اولان الفاظی
 انفاً ذکر اولدیغی اوزره یاتزیید و یاتقیص و یاتقدیم و تأخیرایله
 تعیین ایدر • ایشته زید کاتبدر ترکیبندن مستفاد اولان معنای
 اصلی اوزرینه دهاز یاده معنالر قصد ایدوب دیزرکه • زیدجدأ
 کاتبدر • زید اقرانته فائق کاتبدر • زیدکاتب ماهردر • زید
 کاتب بی نظیردر • زید مثلی بولمخز کاتبدر • ایشته بوت ترکیبک
 هر برنده معنای اصلی اوزرینه زائد معنالر واردر که بومعنالر
 تأکید و مبالغهدر لکن بونلرده کی مبالغهدر متفاوتدر زیرجدأ
 کاتبدر ترکیبی زیدک کاتب اولدیغی افاده ایله برابر برده تأکید
 مفیددر که بوتأکید اسناده راجعدر •
 زید اقرانته فائق کاتبدر ترکیبنده کی معنای زائد کاتب اولان
 زیدی برصورت محدودده توصیفدر • زید کاتب ماهردر
 ترکیبنده کی زائد معنا بلاتحدید زیدی کتباته توصیفدر • زید
 کاتب بی نظیردر ترکیبی اولکیلردن دهاز یاده مبالغه یی مفیددر
 زید مثلی بولمخز کاتبدر ترکیبی جمله سندن زیاده مبالغه یی متضمندر

واشبو معنائی زائده مسند الیہی توصیفدن طولانی حاصل
 اولمش اولدیغندن بونلر مسند الیہہ راجعدر *
 وینه دبرزکہ زید کتابتده اقرانہ فائقدر وزید کتابتده
 مہارت فوق العادہیہ مالکدر * بوترکیبیلر ایله دخی ہر نقدر
 زید توصیف اولنیور ایسہدہ بونلرک یوقاروکی ترکیبیلردن فرقلری
 وارددر بوفرقلری بالکنز نقضی دکل بونلرک یینسہدہ فرق معنوی
 دخی موجوددر شوایله کہ زید اقرانہ فائق کاتبدر دنیلدکده
 بوترکیب اقرانہ بشقہ صورتلہ دخی فائق اولمق احتمالی قطع
 ایلز واما زید کتابتده اقرانہ فائق ترکیبیلہ بشقہ شیدہ اقرانہ
 فائق اولدیغی تعین ایدر * وکذلک زید کاتب ماہردر
 ترکیبندہ مبالغہ وار ایسہدہ زید کتابتده مہارت فوق العادہیہ
 مالکدر ترکیبی دہا ابلغدر یعنی بوندہ دہا زیادہ مبالغہ وارددر

تصحیحات

خطا	صحیفہ	سطر	صواب
تجییر لفظہ	۹۵	۱۹	تجییر لفظہ
برنقمہ	۱۰۳	۸	برنقمہ
الم اوزرہ اولیہ	۱۰۴	۹	الم اوزرہ اولمہ
مألف و مرکب	۱۱۲	۲۱	مؤلف و مرکب

تصحیحات و تصحیحات

الكتاب الثاني

جزء اول

مؤلفي

دارالتعليم مکتبی معلمی الحاج ابراهيم

بيك اوچيوز بش سنه هجريه سنده تأليف ومکتب ملكيه شاهانه
طلبه سنه تدريس اولمش و جزء جزء نشري ايچون معارف
نظارت جليله سنك استحصالي رخصت قلم مشدر

در سعادت

(محدوبك) مطبعه سي — باب عالي جوارنده ابوالسود

جاده سنده نومرو ۷۲

۱۳۰۵

— ❧ ادبیات عثمانیه ❧ —

هرامورك كونه كونه آدابی اولدینی کبی برکتبه بدأ ایتمك
 دخی آدابی واردرکه برنجیسی حمد و ثنای جناب خدا، ایکنجیسی
 صلاة و سلام نبی محبتی، اوچنجیسی دعای بالخیر پادشاه سریر
 ارادر. بو وجیهینی ایفادن صکره دیرزکه ذکر و بیاننه تصدی
 ایدهجکمز (فن ادبیات) ده نصل کونه کونه اسلوبلر ودقیق
 دقیق نکتهلر واریسه (ادبیات) لفظک جزئی اولان (ادب)
 لفظده دخی وضماً و عرفاً درلودرلو معنالر واردر .

بوانفظ فی الاصل ظرافت و اوصولق، که قولاً و فعلاً ناسه
 حسن معامله و لطف مجامله ایلمک معناسندهر . بعضلر دخی
 لفظ مذکورى هر نوع خطا دن مابه الاحتراز اولان شیلری
 بیلمکدن عبارتدر دیو تعریف ایتمشلر . بعض دیگر دخی ادب
 بر قوت راسخه نفسیه درکه متصف اولان کیمسه یی موجب شین
 و عار اولان شیلردن حفظ ایدر دیو تفسیر ایلمشلر . و اوائل
 دولت اسلامیه ده سبب تأدیب اولدینی ایچون علوم عربیه ایله

اشعار عربیہ دخی ادب اطلاق ایشملرکه سببیت علاقہ سیبیه اطلاقات
مجازیه دن اولمش اولور .

ایشته بو علاقہ یه منبی قولاً باعث تأدیب اولدیغی ایچون
لسانمزدده کرک منشور و کرک منظوم آناز مستحسنه و مرغو به یه
ادبیات اطلاقی عرف اولمشدرکه ادبه منسوب مقالات دیمک اولور .
ارتق بو حالده (ادبیات) دینلنجه لوحه خاطره عالی کلاملر
وفصیح و بلیغ و لطیف و ظریف طرز اسلوبی حسن و نظم و ترتیبی
مستحسن نثرلر و شعرلر لاج و منجلی اولوب عادی و رقیاره لر
وتیاترو اعلانلری وصاتیلق اشیا یافته لری مثللو مبتدل شیلر بر
طرف اولور .

بالاده ذکر و بیان اولندیغی اوزره ادب لفظنی بهضلر ناسله
قولاً و فعلاً حسن معامله ایشملرکه دیه ایلدکلری تعریف، ادبی
ایکی قسمه تقسیم ایش اولور که بری ادب قولی یعنی ادب لسانی
وبری ادب فعلیدر . انسان حیوانات سائرده دن لسانله یعنی نطق
و بیانله ممتاز اولدیغندن لسانه نقدر خدمت ایدلسه انسانیته
خدمت ایدلمش اولور . فلذلک هر قومک ارباب دانش و اصحاب
ورزشی کندی لسانلرینه خدمت ایده کلشلردر . اسلاف امجاد
ادبای عثمانیه دخی بنیان بهین شعر و انشایی تاسیس و ترصین ایشملرکه
لسانه کلی خدمت ایلمش لر ایشه ده اخلافکده بو مطالبده کی خدمتلری
منکر دکلدیر . علی الخصوص غبطه فزای اعصار اولان عصر
فضائل حصر (سلطان حمید خان اعظم) ده ارباب همت و غیرتک

بوکاره اهتمام وانهما کلری اولکی زمانلردن دها زیاده اولدینی
مسلمدر .

عہد سعد اقتران جناب جهانباںیدہ ممالک محروسہ عثمانیہ
بردستان ادب شکنی المش واستفاضہ انام ایچون هر طرفده عالی
مکتبلر ودلکشا دارالفیضلر ساحه پیرای طرح وتأسیس اولمشدر .
علی الخصوص مکتب ملکئہ شاهانکہ زیر حمایت پادشاهیدہ بولنق
شرفیاه امثالہ مباحثمون واول فیضکاه معارفده تحصیل انواع
فنون ایدن اذکیای قوم عصرده سانکہ برر فلاطوندر . بومکتب
فیض مکسب هر نوع علوم ومعارفه محل اولدینی کبی بوراده
تحصیل ادبیات اولمسی دخی اولیای معارف عندلرنده نخبہ امل
اولدیغندن بو عہد کتر هر نقدر بضاعه اقتداردن تہی دست ایسهده
معارف نظارت جایله سی جانبدن حسن ظنہ مظهر اولقلہ بوامر
خطیره مأمور بیورلمشدر . همان جناب حق اشبو امر عسیری
تیسیر بیورسون آمین .

کتب وقرائتله مألوف اولنلره روشن وعیاندرکہ محفظہ
خاطرده مخفی اولان برمعیانی اظهار ویا برقصهینی اخبار صدندہ
نثراً ویا نظاماً سرد اولنان کلام کوچک کوچک جمله لردن ترتیب
اولنوب او جمله لر دخی برر لفظ مفرددن ترکیب ایدیلور .

ادبیاتدن معدود اولہ بیله جک برکلامک ہیئت عمومیه
ومجموعه سنک موقع مقبولیت واستحسانده واقع اولسنک اسباب
وبواعثی اولدینی کبی اوکلامی تشکیل ایدن جمله لرك و او جمله لرك

ترکب ایتدیکی کلمه لرك اسلوب لسانه موافق اوله رق تشکل و ترکیب ایتسنک دخی قواعد و شرائطی واردر . تمهید کلام ایدن متکلم کلامک مدلولی اولان معنایی سامعک ذهنه لایقی وجه اوزره احضار و القا ایتکه بور جلودر و کلامی استماع ایدن سامع دخی سمعه ثقلت و طبعه نفرت و یرن کلامه حواله سمع التفات ایتماکده حقلودر . و معلومدر که کلام لفظ ایله معنادن عبارت بر کیفیت اولوب لفظ کلامک صورتی و معنی ماده اصلیه سیدر . فی المثل معنی سس و لفظ الحان و آهنگدر . الحان و نغمات بیلیمیان کوزل سسلی بر آدم نقدر باغرسه چاغرسه سسنی کیمسه یه دکاتدیره مز . اما فن موسقیده ماهر بر کیمسه سسی کوزل اولورسه نعم المطلوب یا ، اولسه بیله اصول شناسلغک و ترنمانکک تأثیراتیه اوقودینی بسته یی استماعه هر کسی مجبور ایدر .

انسانک ذهنه توارد ایدن معنی سس کبی فطری و جبلی اولوب الفاظ ایسه کسبی و تعلمیدر . بوکا دلیل ارانورسه ایکی اوقور یازار ادمک برنده خیالات شاعرانه و وسعت قریحه اولوبده دیکرنده اولما مقدر . و کذلک بر ادیب عرب و یا بر عجم و یا بر فرانسز کندی لسانی اوزره ایجاد نظم و نثره قادر اولدینی حالده ترکی لسان اوزره یولنده بر شی سویلیه رک تصویر معنی ایده مامسی دخی بو مدعا یه بر دلیل اولور . فلذلک مبتدئین ایچسون لازمکلان وظیفه اولالفاظ کلامک حسن ترکیب و تنسیق ترتیبه تمرن و ممارست ایلمکدر .

بعضر معانی بی یول اوزرنده کی احجار مطروحیه تشبیه
ایدوب انی مدنی و قروی و خضری و بدویدن هرکس اخذ
ایده بیلور . اصل هنر او معانی یه دلالت ایده جک الفاظی انتخابده
واو الفاظی حسن ترتیب و ترکیب ایلمکده در دیشلر .

معانی احجار مطروحیه تشبیه اولندیغی کبی او معانینک
ظریف و طریفی دخی احجار مطروحیه نک ایشه یرایه جق
اوللرینه و معانینک ردی و قییحیده احجار مطروحیه نک ایشه
یرامیه جقلرینه تشبیه اولنه بیلور . فلهدا انتخاب معنی دخی پک
بیوک هنر در . بونکله برابر معنی کوزل اولوبده الفاظ یاقیشقمنز
اولور ایسه و یاخود لفظ ایله معنی یکدیگره متناسب و متلایم
اولما مقدر ناشی الفاظک سبک و نظمنده خلل بولنور ایسه بر
کوزل کیمسه طبعک نفرت ایده جکی چیرکین بر قیافته کیرمش
کبی اولور .

بوندن اول مبتدئینک نظم کلامه تدرج و ممارست ایلملرینک
لزومی ذکر اولنمشیدی . شمعی اولزومک سببنی بیان ایده لم .
هرهانکی فنده اولور ایسه اولسون درجات عالییه ترقی ایتمک
کسب ملکه ایله حصول بولور . ملکه دخی بر قوه راسخه نفسیه دن
عبارتدرکهانی تحصیله کثرت ممارست و وفرت اشتغالدن بشقه چاره
یوقدر . ایسته ممارسات کثیره و اشتغالات متوالیه انسانی او قوه
راسخیه مالک ایدر . و یاخود کثرت خدمتله انسان او قوتک مملوکی کبی
اولقله او قوت انسانه مالک اولور دیشلر . والحاصل هرهانکیسی

مالک و دیکری مملوک صاییلور ایسه صایلسون مملوک مالکک
حکم و تصرفدن ایریله مدینگی کبی انسان ایله ملکه راسخه سی
دخی بری برندن ایریله مز .

ملکه ، فنون و صنایعک انواعیله متنوع اولوب فقط هر نوع
ملکه نك درجاتی واردر . مثلاً ار باب حرف و صنایعدن برصنفته
بولنانلرک ملکه لری نوعاً متحد ایسه ده درجه مختلفدر . ازجه
برقیو مجینک تصنیع ایته دیکری اوئی سیمیه نك درهمی سکنز غروش
ایدرایسه دیکر قپو مجینک اعمال ایته دیکری شینک درهمی درت غروش
ایدر . بوکا سبب بریسی سکنز غروشاق ایش ایسلمکده صاحب
ملکه اولمش و دیکری درت غروشاق ایش ایسلمکده کسب ملکه
ایلمشدر . یعنی بریسی ایخه ایش ایسلمکده رسوخ بولمش
و دیکری قبا ایش ایسلمکده شمشدر . ایسته هر بر اهل صنعتک
ملکاتی متفاوت اولدینگی کبی ار باب قلمک دخی ملکه لری درجه
مختلفدر .

کتابدن بریسی انه قلمی نتیجه ذهننده مستحضر اولان بر
معنایی ملکه سی ایجابجه علی الفور صحائف اوراقه نقش و تصویر
ایدر . اما براز قبا و عادی اولور . دیکر کاتب دخی او معنایی
کسب ایتمش اولدینگی ملکه سی مقتضاسیجه غلط و خطا ایله
مشوب اوله رق کتب و ترقیم ایلر . بونلره مخالف اوله رق بر
بشقه کاتب ماهر دخی انه قلمی الور المز او معنایی سلک سطورده
عقد لالی کبی نظم ایلرکه هیچ بر یرنده عیب و قصور بولمقدن

بشقه مقتضای حال و مقامه مطابق اولمقله ساپاش و استحسانه مستحق اولور. ایسته بو کاتبلك او معناری قلمه المقده ملکه لری نوعاً واحد ایسه ده برینک ملکه سی اوسط و دیگرینک ملکه سی ادنی و دیگرینک کی اعلی اولدینی ایچون درجه متخالفدر .

ایمدی هر بر اهل صنعته و لاسیا ار باب فن کتابة لازم کلان وظیفه غیرتکارانه حسن ملکه قرانوب سو ملکه دن اجتناب ایلمکدر .

دنیا ده وسائط معیشتک انواعی اولوب وسائطک افضل و اشرفی کتابةدر . ایسته عالمک هر طرفنده اک زیاده صیت و شهرت لری شایع و منتشر اولانلر مهرد ار باب قلمدر . و هر بر کاتب ماهرک کندویه مخصوص اسلوب افاده سی اولدیغندن اسالیب کلام دخی بی نهایت درکه بر کاتبک طرز افاده سی و روش اسلوبی دیگر لره او ییز . بوندن اولکی منشیلر اکثر کلام لری نی اقمشه ملونه کبی درلو درلو صنایع لفظیه و معنویه ایله ترصیع و تزین ایدر لر ایتمش . لکن بو مثل سو کلام لری فهم ایلمک خواصه مخصوص اولوب انلرک مادوننده اولنلر تفهمدن قاصر اولدقلری ایچون رفته رفته او طرز اوزره اولان کتابة ندرت بولمشدر .

حتی کلامده اختیار تکلفات ایلدکاری ایچون اسلاف ادبیه شممدی بعض کسه لر پک زیاده زباندراز طعن و تشنیع اولمقده درلر . لکن نظر انصاف ایله باقیلور ایسه لوم و تشنیعه

او قدر ایلر و کتمک و اسلافک او کونه اسالینی بالکلیه ابطال
واجبدر دیمک حتمسزلقدر . اسلاف اخیار کلامی هر زمان مصنع
اوله رق ترتیب و تألیف ایتمکی التزام ایتما مشلدر . انلرک دخی پک
چوق کلاملری غایت اسلوب واضح اوزره ایدی .

مصنع کلام یالکز عثمانلوجه به مخصوص اولیوب بو حال عرییده
والسنه سائرده دخی واردر . شو قدر وارکه اومثلاو کلاملری
اولسانلرله متکلم اولانلر استقباح و تعیب ایلمیوب مزبایتی اقرار
ایدلر . و او طرزده اولان کلاملری فهم ایده میانلر کندی
قصورلرینی اعتراف ایله امر تفهمی اربینه حواله ایلرلر .

اسلوب انار اسلافی وقایه صدندنه بولتمق اعمز او اسلوبی
تعمیم و منحصر آنی ترویج ایلمک املندن ناشی دکدر . چونکه
طرز و مشواره و اطوار و حرکاتده وزی وقیافتده اهل عصره
بکزمک نعل لازم ایسه تکلم و تحاطبده و مکاتباده دخی حال
بویله در . یکی عادت استقباحاً اوائلده عریه به بنمک عادت دکل
ایدی دیو عریه به رکو بدن اجتناب ایتمک علامات حمقندن
اولدینی کی محضا اسکی عادت اولدینی چون خالق آته بنمکن
تحذیر ایلمک دخی علامات مذکوره دندر . عریه به چو غالدی
دیو آته بنمکی ترک ایتاملی زیرا صره سنه کوره آته بنمکه دخی
مجبوریت تحقق ایدر .

میدان سخنک فارسلمری اولان اسلافک سوزلرینه
عصر مزده نیجه هنوران تطبیق مقال ایتمکده درلر . هاله

سویلیان اکر شعر لر بتون اسلافک کندیکی وادیده در . کر چه
بعضیلر شعرده نثرده صورت واضحه ده یکی چیغرلر آچیلدی ،
میدانه یکی ادبیات چیقدی دیو ادعالرده بولنیورلر ایسه ده بونک
اصلی یوقدر . ساده اسلوبده وکابلیق درجه وضوحده کلام
منثور سو یلمک بزہ اسلافدن میراث قلمش اولدیغندن یکی
ایجاد اولمش شیلردن دکلدز . ایسته نعما تاریخی میدانده در .
کذلک اسلاف قدر هم تکلفاتدن ازاده وهمده غایت بلغانه
اوله رق کلام منظوم سویلیه جک شمدی برشاعر یوقدر دیسه م
ارتکاب کذب ایلمش اولمام ، زیرا حمدینک یوسف زلیخاسی
الده در . نعما کبی یوسف زلیخا کبی دها نیجه آثار برکزیده
اسلاف واردرکه انلر ادبیات جدیده دیو پارلاقنی ادعا اولنان
اثرلرک اکثری ظلام غلط وخطاده اولدیغنی اثباته کافیدر .

بالا ریب وکان شونی بیان ایده بیلورمکه آثار اخلافده
من جهة المعنی معقد و من جهة اللفظ مختل و مشوش یک چوق شی
اولوب بوکا سبب ایسه ترتیب کلام ایتمک شرائطنده کی قصوردر .
آثار اسلافی صیانتکارلرده بولمقاغمز انلر هر نه یازدیلر ایسه
کافه سنی قبول و ترویج دکلدز . چونکه او آثارک ایچنده دخی نیجه
حشویات و فن بلاغتجه مقدوح اولان تنافرات و تتابع اضافات و غیر
مقبول مبالغات واردرکه ذوق سلیم انلری استحسان ایلمز .
مع ذلك او ذاتلرک کلاملری لفظاً خطا و غلطدن سالمدر .
بوکا سبب ایسه انلرک قوه علمیه لری وقواعد شناسلقلریدر .

كلامك موقع مقبوليت واستحسانده واقع اولمسنك اسباب
وبواعثي اولديغي كبي بر كلام مسلسلتي تشكيل ايدن مختصر مختصر
جمله لرك تركب ايتديكي كله لرك اسلوب لسانه موافق اوله رق تشكيل
و تركب ايتسنك دخي قواعد و شرائطي اولديغي آناً خامه كذار
بيان اولمش ایدی . شمدي او صدده شروع ایدلم ومن الله التوفيق .

كلامك موقع مقبوليت واستحسانده واقع اولمسي اسبابنك
بر يسي او كلامك قواعد لسانه موافق اولمسي در . قواعد لسان
ديديكمز كيفيت ترا كيب فصحا و باغدان استنباط اولنمش درلو
درلو حالدر . يوقسه اولا قواعد ترتيب اولنوبده ترا كيب اكا
تطبيق وتوفيق قلنمش دكلدر . لسان ايله تكلم قدمده بني آدمدن
بر شخص معينه بکزد ديور ايسه اولسان اچون ترتيب اولنان
قواعد دخي حدونده اوشخصك البسه نه تمثيل قلنور . انسانه
البسه پچلديكي كبي لسانه دخي قواعد ترتيب اولنور . بونك عكسي
متصور اولماز .

ديمك ايترزكه بر لسان اچون ترتيب اولنه جق قواعد
اولسانك احواله توفيق و تطبيق ايدلميدر . يوقسه قواعد عنديه
محدثه ترتيب ايدوبده بر لسانی اكا تطبيقه اوغرا شامليدر . و بر
لسانك قواعدی اولسانك احوالی بيلمکه دليل اولديغندن هر
شیدن اول تعلم قواعد صرف همت ايدلميدر ،

قواعدك نظرياتنه واقف اولقسزين لسانمز اوزره نظاماً
ونترأ ترتيب كلام ايتمك قراكلقده يوله چيقيمق كييدر . كرچه

کثرت ممارست ایله لسانزده انشای نظم و نثر ایدنلر وار ایسه ده
انلرک چوق برده غلط و خطالری کورلمکده در .

اسباب مذکورده نیک بریسی، منشی اوله جق کیمسه آثار باغانک
ایلمسیدر . و بریسی خاطرینه خطور ایدن معانی بی قلمه المقله
اشتغال و تمرن ایدوب کلامی حسن ترتیب و تنظیم ایتمه ملکه
کسب ایلمسیدر . ملکه سز یالکنز قواعد بیلمنک فائده سز لکی
قواعد سز انشای نظم و نثر ایتنک فائده سز لکندن ازیددر .

ایشته قواعد مطابقتی و صاحبک کسب ایتمش اولدینی حسن
ملکه اقتضاسنجه ضبط و خللدن مصونیت و مهندیتی حائر بولنان
کلام ساممک ذهنه قطعاً اضطراب و تعب و برمز . و او کلامک
یکدیگری ولی ایدن کلمه لری بری برینه او قدر ملایم و متناسب
اولورکه معنالی ساممک ذهنه و اصل اولمقده یکدیگره مسابقت
ایدر بر حالده بولمقله سامع بر کلمه بی ایشته کده اندن صکره نصل
کله کله جکنی کشف ایلمک درجه سنه قریب اولور .

شرائطک بریسیده قواعد مخالف اوله رق یازلمش معقد
و مختل ترکیلره تقلید ایله سوء ملکه قز انما سیدر . چونکه او مثللو
تعقیدات و اختلالات ایله مشوب اولان سوزلر ساممک ذهنه
او قدر ایقاع مشکلات ایلرکه سامع پک چوق جمله لردن درست
معنی استنباط ایدمز . و فحوای کلام نه اولدینی الفاظندن
اکلاشیله مدیغدن مقصود اولان معنی ایهامدن قور تیله ماز .

اسبابك بریسیده کلامنده الفاظ حسنه وجیده استعمال
ایدوب صیق صیق لفظ مبتدل ویا لفظ ثقیل قولاناماسیدر .
بریسیده ایجاز واطناججه، و تأکید واطلاجه، و برکله نك
حذفنجه، ویا اظهارنجه، و براسمك تعریف و تنکیرنجه، و تصریح
واضمارنجه، و بونلره مماثل امورجه مقتضای حال نه ایسه کلامی
اکا تطبیق ایلمسیدر . لکن بو اسبابك جمله سندن اقدم اولان
سبب لسانك قواعدینه رعایتدر . فلذلك نثراً و نظماً کلام ترتیب
ایده جك منشی به اولاترا کیک نوعلری و کلامك اجزاسی اولان
کله لرك نسبتلری و کله لرك تقدیم و تأخیرجه اولان لزوم و اهمیتلری
و تراکییده حال و تمیز و ظرف و صفت مثللو واقع اوله جق
متعلقات و متفرعاتك صور استعماللری بیلمك، و کلامده مستعمل
اولان الفاظك کیسی حقیقت و کیسی مجاز اولوب مجازك دخی
انواع مختلفه سی اولدیغندن ثانیاً مجازلری دخی اوکر نمك لازمدر .
ایمدی کله لرك نسبتلری ایکیدر لو اولوب بریسی نسبت تامه و بریسی
نسبت ناقصه در . نسبت تامه خبرك مبتدایه و فعلك فاعله اولان
نسبتلریدر که بونلرك یکدیگره اولان ارتباط تاملرندن عبارتدر
زیرا جمله بی تشکیل ایدن بونلردر . و افاده مرام ایدر ایکن
متکلمك سکوتنك صحتی و سامعك مقصدی اکلا یوب استفاده اتمسی
دخی بونلر ایله در . ترکییده لایعد الفاظله برابر بر مبتدا اولوبده
لفظاً ویا تقدیراً خبر اولسه ویا بر فعل اولوبده فاعل یا خود فاعل
مقامنه قائم آخر بر اسم بولنسه سامع اصلاً او ترکییدن استفاده

ایده مز . و متکلمک سکوتی دخی صحیح اولماز . فلذک بر مبتدا
ایله خبره و بر فعل ایله فاعله کلام دینلور ، و بونلره جمله دخی
تعبیر اولنور .

نسبت ناقصه صفتک موصوفه و حالک ذوالحاله و مضافک
مضاف الیه اولان نسبتلریدرکه نه صفتله موصوف نه حال ایله
ذوالحال ونهده مضاف ایله مضاف الیه بر حکمی مفید اولمدیغندن
(عاقل حسن افندی) ، (تکلم ایدر اولدیغی حالده) ، (احمد
افدینک برادری) مثلاً ترکیب وصفی ، و ترکیب خالی ، و ترکیب
اضافیلر نه جمله ونهده کلام صایلماز .

مبتدا ایله خبرک و فاعل ایله فعلک بینندهکی نسبته اسناد و مبتدا
ایله فاعله مسند الیه و خبر ایله فعله مسند دخی دینلور .
هر ترکیبک مداری و اصل اصیل مبتدا ایله خبر و یا فعل
ایله فاعل اولدیغندن بزم ایچون اولالزومی قدر انلرک احوالندن
بخت ایلمک لازمدر .

﴿ بحث المبتداء والخبر ﴾

مبتدا اسم و صفت اولور خبر دخی بعضاً اسم و بعضاً صفت
و بعضاً ظرف و بعضاً جمله اولور . مبتداده اصل اولان هم معرفه
و همده خبر اوزرینه مقدم اولمقدر .

بغچه وقپو وکمی مثللو اخرلری فتح ویا ضم ویا کسر اوزره
مبنی اولمیان اسملر مبتدا واقع اولدقلرنده اخرلری اسکان قیلمور.
ومبتدا ضمیر متکلم ویا ضمیر مخاطب اولمز ایسه خبرک اخرینه
ادات ربط اولان (در) لفظی کلور.

مبتدایک معرفه اولسنک لزومی سامعک استفاده سی
ایچوندور. فلذک فائدهنی مفید اولمیان نکره صرفه مبتدا اولغه
صالح اوله مز.

مبتدایک خبر اوزرینه مقدم اولسی دخی مبتدا کلامده عمده
اولدیغندن سامعک ذهننه اولانی القا اتمک حکمتنه مبتدیر
(الله بردر)، (الله علیمدر)، (قرآن ینم حفظمدهدر)، (الله
تعالی کائناتی کندی قدرتیله خالق ایتدیکی شهبه دن وارستهدر)
ترکیبلی افاداتمزه مطابق برر مثالدر. بو ترکیبک دردنده
مبتدال معرفه و خبر اوزرینه مقدم اولوب خبر دخی برنجی
ترکیبده اسم، ایکنجی ترکیبده صفت، اوچنجی ترکیبده ظرف،
دردنجی ترکیبده جملهدر. و بو ترکیبده کی مبتدال اسم ظاهر
اولدیغی ایچون خبرلرینه (در) اداتی کلمشدر.

بعضاً ضرورت وزن ایچون اشعارده بو ادات استعمال اولماز.
نیته کیم فضولی:

زهی ذاتک نهان واول نهاندن ماسوا پیدا
بحار صنعک امواج پیدا قعر ناپیدا

بیتده (پیدا) و (ناپیدا) لفظلری خبر اولدقلری حالدہ محافظہ
وزن ایچون بونلرده استعمال ادات ایلمامشدر .

مبتدایه اصل اولان خبر اوزرینه تقدم ایسهده بعضاً خبر
مبتدایه تقدم ایدر . بو دخی اکثر یا ضرورت شعر ایچون وقوع
بولورکه اگر بویله ایدلمسه وزن مستقیم اولماز . نیته کیم کمال پاشانک :

انساندر ممر وقوعات نیک و بد
صبر ایت کمال محتسه این نیز بگذرد

بیتده (انساندر) لفظی خبر اولدیفی حالدہ ضرورت وزن
ایچون مبتدایه تقدم قلمشدر .

بعضاً دخی خبر مبتدایه قصر ایچون تقدم قنلور . (اودر
بوکا سبب) ترکیبنده اولدیفی کبی که (اودر) لفظنک تقدم
قلمسی (انجق اودر) معناسی مفید اولور . و ناپینک :

عییدر عاقبه شیطان بنی الدادی دیمک
کندی نفسمدر ایدن نفسمه القای فساد

بیتده (عییدر) و (کندی نفسمدر) لفظلری خبر
اولدقلری حالدہ قصر ایچون تقدم قلمشدر .

خبر اگر مضاف واقع اولور ایسه ادات خبر مضاف الیهک
آخرینه کلور . نیته کیم باقینک :

ساحل بحر عدنر مکر اطراف چمن
دست مہر آنکجون اولدی بو کون کوهر چین

یبتده کی (ساحل) لفظی خبر اولوب (در) اداتی انک مضاف
الیهی اولان (بحر عدن) ه کلمشدر .

خبر ضمیر مخاطب و یا ضمیر متکلم اولور ایسه آخر لینه
یا لکنز ادات مخاطب و ادات متکلم کلور زسن عالمسک ، سز
عالمسکز ، بن عالم ، بز عالمز (کبی) .

مبتدا ضمیر مخاطب اولوبده کلامده صراحتہ و یا خود
حکماً کلمہ تأکید بولنور ایسه خبرک آخرینه (در) کلمکده جائزدر
(سز البت بو فی او قومشسکزدر) یا خود (بیلورم سز بو فی
او قومشسکزدر) کبی .

و كذلك کلام ظن و احتمال اوزرینه بنا اولنور ایسه ینه
ادات مخاطبدن صکره (در) اداتی کله بیلور (ظن ایدرم
— و یا خود — احتمالکده سز بو فی او قومشسکزدر) کبی .

اسماء اشارات ایله ضمائر اصلاً معرفه اولدقلری و مضاف
واقع اولان نکره اسملر دخی اضافتله کسب تعریف ایندکلری
ایچون مبتدا واقع اولورلر (بو مکتب دارالفیضدر) ، (او خانه
بزم اودن دها مفر حددر) ، (سلامت انسان حفظ لساندهدر) کبی .

اولنده ادات تنکیر اولان (بر) لفظی بولمیان اسم جنسار
دخی تعریف جنسی ایله و اولنه ادات استغراق اولان (هر) لفظی
کلان اسملر دخی تعریف استغراقی ایله معرفه اولدقلرندن مبتدا
واقع اوله بیلورلر (نجات صدقه در) ، (عالم جاهلندن افضلدر) ،
(هر انسان بر درلو درده مبتلادر) کبی .

اگر بر اسم نکره مخاطبه فائدهنی مفید اولور ایسه او دخی
مبتدا اولمغه صالح اوله بیلور (بر عاقل برزاهدن خیرایدر) کبی .
وامام اسم نکره دن مخاطب مستفید اوله مزایسه مبتدا اولمغه
صالح اولمز . مثلاً (بر ادم عاقلدر) دنیلمکدن هیچ بر فائده
حصوله کلمز .

مبتدا بعضاً تعدد ایدر و او حالده اولکی مبتدائی ولی ایدن
مبتدالره و او عاطفه کتوریلور . و بوکا سبب او مبتدالره هیدنی
بر حکمه جمع ایلمک مقصدیدر (ارض و سما و نور و ضیا
و لیل و نهار و بحر و انهار اللهمک و حدایتنه شاهددر) کبی .

بعضاً بویله تعدد ایدن مبتدالرده و او عاطفه مقدر اولور
(حساب ، هندسه ، جبر ، کیمیا ، عربی ، فارسی ، ادبیات ،
مکتبک پروغرامنه داخلدر) کبی . بعضاً خبر دخی تعدد ایدوب
و او عاطفه استعانه لزوم اولماز (حامی افندی عالمدر ، قاضیدر ،
کاتبدر) کبی . بعضاً بویله خبرلر حروف عواطفدن (هم)
لفظیه ایراد اولنور . (حامی افندی هم کاتبدر هم شاعردر) کبی .

﴿ بحث القصر ﴾

کلامده قصر اقتضا ایدر ایسه کلامک اجزاسندن برینک اولنه ادات قصر اولان (انجق) لفظی ویاخود (یالکنز) و (فقط) بو مثاللو قصری مفید اولان لفظلر کتوریلور (سزک وظيفه کنز انجق تحصیل معارفدر) و (انجق سزک وظيفه کنز تحصیل معارفدر) و (بن بو سوزی انجق سزه سویلیورم) کبی .

(انجق) لفظی کتورلمیه رک خبر مبتدایه تقدیم اولنورسه کلامدن یینه معنای قصر مستفاد اولور (تحصیل معارفدر سزک وظيفه کنز) کبی که بشقه شی دکدر دیمک جیقار .

کلامده یاصفت موصوفه قصر اولنور . بوصورتجه ادات قصر مبتدیانک اولنه کلور (انجق محمد افندی کاتبدر) کبی . اشته بو ترکیبدن محمد افندی کاتبیت صفتیه موصوف اولوب اوصفت اکامقصوردر . یعنی بشقه سی اوصفته متصف دکدر معناسی اکلاشیلور ، لکن محمد افندی ک شاعریت و عالمیت و تاجریت صفتلریله متصف اولسی احتمالاتی دخی باقیدر . ویاخود کلامده موصوف صفته قصر اولنور (محمد افندی انجق کاتبدر) کبی که بو ترکیبدن دخی محمد افندی کاتبیت صفته مقصور اولوب بشقه صفته متصف

دکدر معناسی اکلاشیلور ، لکن بشقه سنک دخی اوصفتاه متصف
اولسنک صحتی باقیدر .

ادات قصر استعمال اولنیه رق صفتک موصوفه مقصور تی
مطلوب اولور ایسه خبر بالتقدیم (در) اداتی تاخیر قلنان مبتدایک
آخرینه کتوریلور (کاتب محمد افندیدر) کبی که بشقه سی کاتب دکدر
معناسی اکلاشیلور . واکر موصوفک صفته مقصور تی مطلوب
ایسه (در) اداتی تقدیم قلنان خبرک آخرینه کتوریلور .
(کاتبدر محمد افندی) کبی که بشقه صفتاه متصف دکدر معناسی
اکلاشیلور .

مقصور ایله مقصور عالیبی ترکییده بیلدیرن شی ادات قصر
اولان (انجق) و (فقط) مثللو لفظلرایله ادات خبراولان (در)
لفظیدر . شویله که (انجق) و انک مجراسنه جاری اولان (فقط)
مثللو لفظلر هانکی لفظک اولنه کلور ایسه اولفظ مقصور
علیه ودیکری مقصوردر . و کذاک خبر مبتدایه تقدم ایتدیکی
وقته (در) اداتی هانکی لفظک آخرینه کلور ایسه اولفظ
مقصور علیه ودیکری مقصوردر .

﴿ فعل و فاعل و مفعول بحثی ﴾

هر فعاک بز فاعلی اولمق لابددر . و فاعل حقیقه ویاخود
حکماً فعلی ایشایانددر .

اگر فعل ، متعدی ایسه برده مفعول بهی اولور . اکر تأخیرینی موجب بر سبب اولماز ایسه لسانمزده فاعل فعله تقدم ایدر و آخری ساکن اولور (کونش طوغدی ، عالم روشن اولدی) کبی که بوفعللر لازمدر . و اکر فاعل بر بشقه اسمه مضاف اولور ایسه مضاف اولدینی اسمک آخری ساکن اولور (موسم بهار تقرب ایتدی) کبی .

— مفعول به —

فعل کندی اوزرینه واقع اولان مفعولدرکه لسانمزده بونک علامتی آخرینک فتحه سی و یا کسره سیدر .

مفتوح اولان مفعول بهک آخرینه های رسمیه و مکسور اولانک آخرینه (ی) ترقیم قنور .

مفعول به دخی اکر تأخیرینی موجب سبب اولماز ایسه لسانمزده فعلدن اول ذکر اولنور (حسن بکه یازدم ایتدم) ، (حسن بکی کوردم) کبی .

اگر کلامده فاعل صراحة مذکور اولور ایسه مفعولهده فعلهده تقدم ایتمی اصلدر (موسم بهار عالمه لطافت و یرر) و (یغمور لر عالمی احیا ایدر) کبی .

اگر قصر مقصود اولور ایسه فاعل تأخیر قنور (عالمه یغمور حیات و یرر) کبی که مقصور علیه بوراده (یغمور) در .

آخرلری مفتوح و یا مکسور اولان مفعوللره مفعول به

صریح دیک بجای اولور ظن ایدرم، زیرا اومفعولاره فعلارک
صراحتاً تعلق وتعدی ایتدیکی آشکاردر.

فعلارک غیر صریح مفعولاری دخی واردر (یغمور بلوطدن
نزول ایدر) کبی که (بلوط) لفظی (نزول ایدر) فعانه (دن)
حرفیه متعلق اولدینی ایچون انک مفعول به غیر صریحیدر .
وکنک (سعی ایله مقصد حاصل اولور) کبی که (سعی) لفظی
(حاصل اولور) فعانه (ایله) حرفیه متعلق اولدینی ایچون انک
مفعول به غیر صریحیدر . وکنک (هرکس معیشتی ایچون
مشقت چکر) کبی که (معیشتی) لفظی (مشقت چکر) فعانه
(ایچون) حرفیه متعلق اولدینی ایچون آنک مفعول به غیر
صریحی اولور .

(ایچون) لفظی ادات تعلیل اولدینی اجلدن (معیشتی ایچون)
لفظه مفعول له دیمکه جائز اولور . وکنک (هواده حرارت
قلمدی) کبی که (هوا) لفظی (قلمدی) فعانه (ده) حرفیه متعلق
اولدیغندن آنک مفعول غیر صریحیدر . بونده ادات ظرف اولان
(ده) لفظی بولندیغندن بوکا مفعول فیه دیمکدهه بآس یوقدر .
مفعول فیه دینلمیوب ظرف دینلمکده جائز اولور .

وکنک (یغمور بریاغش یاغدیکه عالمه حیات ویردی) کبی .
اشبو مثالده (یاغش) لفظی (یاغدی) فعانک مفعول مضائق
اولوب نه صریح ونهده غیر صریح اولهرق مفعول بهی دکدر .
(ویرمک واعطا اتمک وقیلمق وایلمک) وافعال قلوبدن اولان

(بیلیمک وظن ایتمک ورأی ایتمک) مصدر لرینک فعللری ،
 وکذلک (اوکرتمک واکلاتمق) مثل او حرف زیاده سیله متعدی
 ایدیلان فعللر ایکیشر مفعوله تعدی ایدر (معلم افندی بکا بر
 کتاب ویردی ، الله تعالی بزى مکرم قیلدی ، بن حسین افندی نی
 عالم بیلور ایدم ، بن اوزاتی فاضل ظن ایدرم . بن بو ایشی بویله
 رأی ایدرم ، بن بو مسائلی سزه اوکرتدم . بن بو قواعدی انلره
 اکلاتدم) کجی .

مثال لرندن اکلاشیله جینی اوزره بو فعللردن بعضلرینک
 ایکنجی مفعوللری ساکن اولور .

عربیده اولدینجی کجی لسانمزده دخی (اولدی) فعلی کثیراً
 افعال ناقصه دن اولور . افعال ناقصه دیمک یالکمز فاعلی ایله کلام
 تمام اولمیوب برده مفعوله محتاج اولان دیمکدر . مثلاً (حسن
 افندی عالم اولدی ، حسین افندی شاعر اولدی) کجی .

اکر بو ترکییلرده (عالم و شاعر) لفظلری کتیرلیوب (حسن
 افندی اولدی ، حسین افندی اولدی) دنیلسه بر معنای تام
 اکلاشلمز . و ناقص اولان فعلک مفعولک آخری دایماً ساکن
 اولور .

فعللر بعضاً مجهول صیغه سی اوزره استعمال اولنور . و او
 حالده کلامده فاعل ذکر اولمیسوب مفعول فاعل مقامنه اقامه
 اولنور . و بوکا سبب اهمیت فاعلده اولمیوب مفعولده اولمقدر .
 (فلان افندی طلبه دفترینه قید اولدی) کجی که مقصد او افندینک

دفتره قید اولمنسی افاده اولوب قید ایدن کیم اولدیغنی بیلدیرمکده
اهمیت اولماقدیر .

مصدرلرک دخی فعل کبی هم فاعلی و همده مفعولی اولور،
لکن صورت استعماللری اضافت طریقیله در . مثلاً (تواج بحر،
سیر سفینه ، هبوب ریاح) کبی که بو مصدرلر فاعللری اولان
(بحر و سفینه و ریاح) لفظلرینه مضاف اولمشدر . و کذاک
(تعیین مقام ، ترتیب کلام . افاده مرام) کبی که بو مصدرلر دخی
مفعوللری اولان (مقام و کلام و مرام) لفظلرینه مضاف
اولمشدر .

﴿ بحث الاضافه ﴾

بعض کره بیلنرنده نسبت ناقصه اوله رق ایکی اسم بری برینه
ترکیب ایدیلور . و بو ایکی نوع اولوب بری (ترکیب اضافی) و بری
(ترکیب وصفی) در .

ترکیب اضافی بیلنرنده نسبت اضافیه بولنان ایکی اسمک
یکدیگرله مرکب اولمشدر که او ایکی اسمک برینه مضاف و دیگرینه
مضاف الیه دینلور .

لسان عثمانیده مستعمل اولان اضافت اوچ طریقیله در که
بری طریقه عربیه و بری طریقه فارسیه و بری طریقه ترکیه در .

طریقه عربیه دخی ایکی نوع اولوب بری اضافت لامیه در .
(شعاع الشمس) و (حر الصیف) و (بردالشتاء) کبی . بو
مثلو اضافته اضافت لامیه دینلمسی بونلرفی الاصل (شعاع للشمس)
و (حر للصیف) و (برد للشتاء) اولدیغی ایچوندرکه بونلرک
معناسی (کونش ایچون شعاع) و (یاز ایچون حرارت) و
(قیش ایچون برودت) در . تراکیب اضافیه مذکوردهنی بز
ترکیبیه ترجمه و تحویل ایلدیکمزمده (کونشک شعاعی ، یازک
صیجائی ، قیشک صغوغی) دیرزکه طریقه ترکیه اشته بودر .

ذکر اولنان مثاللردن اکلاشیله جنی اوزره اسلوب عربیده
مضاف اولان اسم تقدم ایدوب مضاف الیه تأخر ایدر . ترکیده
ایسه بونک عکسنه اولور ، یعنی مضاف الیه تقدم ایدوب مضاف
تأخر ایدر . ومضاف الیهک آخرینه ادات اضافت اولان (ک)
حرفی ومضافک آخرینه مضاف الیهه راجع اولمق اوزره یای
ضمیر الحاق ایدیلور (دنیانک حالی ، استانبولک عادتی ، بوغاز
ایچنک لطافتی) کبی .

واکر مضافک آخری حرف مد ویاخود حرف مفتوح اولور
ایسه مضاف الیهه راجع اولان یای ضمیره (س) حرفی متصل
اولور (چامدیجهنک هواسی ، کاسه نک طلوسی ، دکزک قیسی ،
خانه نک بفتحسی) کبی .

بعض کره ادات اضافت حذف اولنور (اولاد محبتی ، بابا
قورقوسی ، کوکل سروری) کبی .

اضافتك بر نوعی دخی اضافت بیانیه در. بوکا بیانیه دنیلسمی
مضاف ایله مضافك نوعی بیان ایتدیکیچوندر. ایشته اسلوب عربی
اوزره (خاتم فضه) و (باب حنید) ترکیبلرنده کی اضافت ،
بیانیه در . و ترکیده بومثلهو اضافهده مضاف ایلهك آخرینه ادات
اضافت کلمز (کوش یوزك) و (تیمور قپو) کی . بونوع اضافهده
مضاف ایله مضاف ایله بیننده عموم و خصوص من وجه واردر.
شویله که مضاف ایله مضاف ایلهن هر ایکسی من وجه اعم ومن
وجه اخصدر . چونکه کوشدن هم یوزك وهم حقه وهمده
سائر شی تصنیع اولمق ممکن اولدیغندن بو جهته کوش اعمدر ،
لکن کوش یوزك ترکیبنده یوزکه تخصص ایش اولدیغندن
اخصدر . یوزك دخی هم کوشدن وهمده سائر معاندن تصنیع
اولمق ممکن اولدیغی جهته اعمدر . لکن کوش یوزك ترکیبنده
کوشه تخصص ایلدیگی جهته اخصدر . تیمور قپو ترکیبنده دخی
حال بعینه بویله در .

بعض اضافت بیانیهده مضاف ایله مضاف ایله بیننده عموم
و خصوص مطلق بولنور شویله که بونلرک بریسنده مطلقا اعمیت
و دیگرنده مطلقا اخصیت اولور (ماء البحر) و (شجر الصنوبر)
کی که (دکز صونی) و (جام اناجی) دیکدر . عموم و خصوص مطلق
ایله عموم و خصوص من وجه شو وجهله فرق و تمیز اولنور که
عموم و خصوص من وجه بولنان ترکیبده کی ایکی ماده ایکی یرده
افتراق ایدوب بر یرده اتحاد ایدر ، اشته (هر قپو تیمور دکدر ،

هر تیمورده قپو دکلدر) دنیلدکده ایکی ماده نك ایکی محله افتراق ایتدیکی ظاهر در. (بعض قپو تیموردر) دنیلدکده بونلرک بر محله اتحاد ایتدیکی آشکاردر. و اما بیلرندنه عموم و خصوص مطلق بولنن ایکی اسم بر یرده افتراق بر یرده اتحاد ایدر. شویله که (هر اغاج چام دکلدر) دنیلدکده (اغاج) ایله (چام) بری برندن افتراق ایتش اولور. و (هر چام اغاجدر) دنیلدکده چام، اغاج ایله اتحاد ایلمش اولور. عموم و خصوص مطلق بولنن اضافت بیانیه ده دائماً مضاف اولان اعم اولوب مضاف ایله اخص اولور عکسی اوتماز. مثلاً (چام اغاجی) و (دکیز صوی) دنیلوب (اغاج چامی) و (صو دکیزی) دنیلماز.

اضافت لامیه و اضافت بیانیه نك غیری بر نوع اضافت دها واردرکه بو دخی صفتك فاعله و یاخود مفعولنه اضافتیدر. (حسن الوجه و کریم الشیم و باذل الکرم و شاکر النعم) کبی که بونلردن فاعلارینه مضاف اولانلر (یوزی کوزل و شیمه لری کریم) یاخود (کوزل یوزلی و کریم خویلی) دیو ترجمه اولنور. و مفعولارینه مضاف اولانلر (کریمی بذل ایدیجی) و (نعمته شکر ایدیجی) دیو ترجمه قیلنور.

اضافته اسلوب فارسی دخی اسلوب عربییه موافقدر یعنی مضاف مقدم و مضاف ایله مؤخردر. شو قدرکه بواسلوبده مضاف اولان اسمك آخری دائماً مکسور اولور.

(آب دریا و حرارت هوا و پرتو شمس) کبی. واکر

مضافك آخرى مفتوح اولور ايسه حرف اخيردن صكره برهائى رسميه يازيلوب اندن صكره برهمزه مكسوره اثبات اولنور (بنده خدا و خانه دروېش و نامه محبت) كې .

اسلوب فارسیده مضاف ايله مضاف الیهدن هر ايکيسى فارسى اولنق شرط دکلدر . اشته (ضياء خورشيد و نور دیده) ترکیب لرنده مضافلر عربى اولوب مضاف الیهلر فارسیدر . و (آب حیات و گرمی صیف و پرده کعبه و دروازه بیت) ترکیب لرنده دخى مضافلر فارسى و مضاف الیهلر عربیدر .

مضاف ايله مضاف الیهدن برينك عربى و ديكرينك فارسى اولمى يالكز الفاظ فارسیه به مخصوص اولوب الفاظ تركيه بو اسلوبده جارى اوله مز . مثلا (گرمی یاز و دروازه او و پروت قیش و صعوبت ایش) دنيله مز .

اضافت بعض كره تتابع ايدر . و تتابع اضافات اساليب ثلثه مذكوره نك هيسينده وقوع بولور (مطاع انوار الهى و افضل جميع الناس و اشرف خالق الله و اعلام علماء القوم و سكان دارالسلطنته و اقضى قضاة المسلمين) كې كه بو ترکیب لرنده اضافت عربى قاعده سى اوزره اوله رق تتابع ايلمشدر .

اشبو مثاللردن اكلاشيله جغى اوزره بو نوع اضافته حرف تعريف برنجى مضاف ايله ايكنجى مضافه كتور لميوب ايكنجى مضافك مضاف الیهنه كتور يلور . انك مضافى لام تعريفدن مجرد اولور . و اكر لام تعريف ايكنجى مضافك مضاف الیهنه كتور لميوبده

ایکنجی مضافه کتوریلور ایسه خلاف قاعده اولور. مثلاً (مطلع انوار اسلامیت) ترکیبده کی (انوار) لفظی (اسلامیته) اضافه کسب تعریف ایلمش اولدیغندن انی برده لام تعریفله معرف قیله رق (مطلع الانوار اسلامیت) دیمک حاصلی تحصیل اولور. واما (مطلع الانوار الاسلامیه) دینلور ایسه یعنی ترکیب کرک ایکنجی و کرک اوچنجی جزئه لام تعریف کتوریلور ایسه خطادن سلیم اولور. زیرا او حالده (الاسلامیه) لفظی مضاف الیه اولیوب (الانوار) ک صفتی اولقله قاعدهیه موافق بولمیش اولور.

اسلوب فارسی اوزره تتابع ایدن اضافه دخی آتیده کی ترکیبیر مثال اوله یلور (شکوفه حدیقه اصفهان و طابۀ دستان ایرانیان و حکایه کتاب گلستان)

اسلوب ترکی اوزره تتابع ایدن اضافه دخی آتیده کی ترکیبیر مثال اولور (قوناغک قپوسنک کلیدی، کتابک قابنک زینتی بفتح نیک چیچکلرینک لطافتی)

اسلوب فارسی اوزره اولان اضافه مضافک برصفتله موصوف قانمسی لازمکله اوصفت مضاف ایله مضاف الیهک بیننه حیولت ایدر (ممالک محروسه شاهانه و اشعار فصیحۀ باقی و کتاب مقبول سعدی) کبی که بو ترکیبیرده (محروسه و فصیحه و مقبول) لفظلری ماقبلرنده کی (ممالک و اشعار و کتاب) لفظلرینک صفتلری اولوب اولفظلر دخی (شاهانه و باقی و سعدی) لفظلرینک مضافلر ایدر.

(عبدالله و عبدالقادر و نورالدين و محي الدين) مثلوه بعض
اعلام دخي تركيب اضافي ايله مركب ايسه ده علملرك وضعي
وضع ثاني اولديغندن انلرك استعمالر نده معنای اضافی اصليلری
مقصود دكلدر .

﴿ بحث الصفة والموصوف ﴾

صفتك معنای برشيئك خالقاً و خالقاً علامتيني بيان ايلمكدر .
وبوكا وصف دخي دنيلور . كرك صفت و كرك وصف في الاصل
مصدر اولوب بعده بونلر اسم اوله رق استعمال اولنمشلردر .
شويله كه : برشيئك خالق و خلقني ميين اولان اسمه صفت و وصف
دنيلمشدر . و صفتك بيان ايتديكي اسمه موصوف اطلاق اولنمشدر .
وصفته موصوفدن عبارت اولان تركيبه دخي تركيب و صفي
تعبير قانمشدر .

مضافه مضاف اليهك بيننده كي نسبت اضافيه نصل نسبت تامه
دكل ايسه صفته موصوفك بيننده كي نسبت توصيفيه دخي نسبت
تامه اوليوب نسبت ناقصه در ،

تركيب و صفي دخي تركيب كبي لسانمزده اوچ اسلوبله
در كه بري اسلوب عربي و بري اسلوب فارسي و بري اسلوب
تركيدر .

اسلوب عربی و فارسیده موصوف تقدم ایدوب صفت تأخر
ایدر (والله العظیم وشعبان المعظم ورمضان المبارک) کبی که بونلر
اسلوب عربیدر .

و (آب روان و سیل خروشان و مرد سخندان و آستانه
بلند و درگاه معلا و حدیقه دلکشا و خورشید رخشان و ماه
تابان و کلام فصیح و شعر بلیغ) کبی که بونلر اسلوب فارسیدر .
لسانزجه جاری اولان اسلوب عربیده هم موصوف و همده
صفت معرفه اوله رق الفاظ عربیده دن اولور . اسلوب فارسیده
یا ایکسیده فارسی و یا خود بری فارسی و دیکری عربی و یا خود
معرفه اولقمزین ایکسیده عربی اولور . نیته کیم ذکر اولنان
مثالردن اکلاشیلور .

اسلوب فارسی و عربیده صفت ایله موصوف بیننده افراد اوتنیه
وجماً و تذکیراً و تأنیثاً مطابقت لازمدر . ایسته (رجل کامل ،
و شعر بلیغ) ترکیبیلرنده هم موصوفلر و همده صفتلر مفرد
و مذکردر . و (امامین هامین ، عالین عاملین ، شیخین مکرمین)
ترکیبیلرنده دخی موصوف ایله صفتلرک هر ایکسی تشبیهدر . و
(علماء عامین ، اسلاف صالحین) ترکیبیلرنده دخی صفتلر ایله
موصوفلر بیننده تذکیراً و جمماً مطابقت بولمشدر .

تراکیب عثمانیهده جمع اوله رق استعمال اولنان صفتلر
اکثریا جمع مکسر اولور (وزرای فخام ، علمای عظام ، اولیاء
کرام) کبی .

الفاظ عربیہ دن اولان موصوفلرک آخرلرنده امثله
مذکورده اولدینی کبی الفدن صکره همزه بولنور ایسه اوهمزه
یایه قلب اولنور (علمای کرام ، فضلی ذوی الاحترام) کبی .
و (ذی القعدہ الشریفه و ذی الحججه الشریفه) ترکیلرنده دخی
موصوفلر ایله صفتلر مؤنث اولملریله بری برلرینه مطابقت
ایلمشدر .

اسماء مؤنثه ده کی تاء تأنث دلالت ایتمک ایچون رسم خطده هاء رسمیه
اولنوب تاء تأنثه دلالت ایتمک ایچون رسم خطده هاء رسمیه
کتب اولنور . و تاء تأنثدن عوض اوله رق آخرینه بر همزه
مکسوره کتوزیلور . (تذکره سامیه مرأة جمیله ، جاریه
مطبعه) کبی .

اسملرک آخرلرینه یای نسبت کلدکده صفت معناسنی کسب
ایده جبکلی جهته او حالده انلر دخی دیگر اسملره صفت واقع
اولدیلورلر (رجل شامی ، امرأة شامیه) کبی . (مطلع الانوار
الاسلامیه) ترکیبنده کی (الاسلامیه) لفظی دخی بوقیلدندر .
شویله که بونده کی یای مشدده یای نسبت اولوب اندن صکره کی
تاء تأنث اوست طرفده موصوف واقع اولان (الانوار) لفظنه
مطابقت حاصل ایتمک ایچون کتورلمشدر .

واما (انسانیت و حیوانیت) لفظلرنده اولدینی کبی معنای
مصدری کسب ایلمک ایچون آخرلرینه یای نسبت و تاء تأنث
کتوریلان اسملرک وصفیلری مختل اولور . مثلاً (طور انسانیت

ودأب آدمیت) دینلسه بونلرک معنلری انسانلق طورى ،
آدملك دأبى ديمك اولديغندن بوتركيلر تركيب اضافى اولوب
تركيب وصفى اولمازلر .

آخزلرنده تاء تائيث اولوب مؤنثات حقيقه دن اولميان اسماء
عربيه نك دخى صفتلرى تائيث قنور (شجره مئمره ، بلده
طيه ، نغمه مؤثره) كجى .

لسان عثمانيده علامت تائيثك (ت) رسمنده ترقيمى معتاد اولان
مؤنثات غير حقيقه ده دخى حال بويله در . يعنى صفتلر موصوفاره
مطابقت ايدر (طلعت بهيه ، زينت مفرحه ، محبت دائمه ، نعمت
عظيمه) كجى .

عربيه جمعلر جماعت تاويليله مؤنث صاييلوب انلرک صفتلرى
تائيث قلنديغندن تركيده دخى بوقاعده جاريدر (ابنيه عاليه
واماكن رفيعه وازمان سالفه واحوال عجيبه واشكال غريبه) كجى .
جزء اولى عربى وجزء تائيسى فارسى اولان تركيب مزجيلرده
جزء اولك تائيشه اعتباراً صفتك دخى تائيشى جائزدر ظن ايدر
(اراده نامه عليه . واوامر نامه ساميه) كجى .

ياى نسبت اسماء فارسيه الحاق اولندوقده او اسملر دخى
معناى وصفيت كسب ايده جكندن اسماء عربيه يه صفت اولمغه
صالح اوله بيلور (قصيده بهاربه ، اوانى سيميه ، حلويات نوروزيه)
كجى . بورايه قدر احوالى ذكر وبيان اولنان صفتلر طوغريدن

طوغری به برر شینک ذاتلرینک صفتلری اولدیغندن بونلره وصف ذاتی دنیلور. صفتلرک برنوعی دها واردرکه انلر فاعللرینه ویانائب فاعللرینه مضاف اولان صفات اصلیه در ، یعنی اسم فاعل واسم مفعول وصفت مشبهدر (خصوص سابق الیان) کبی . اضافت بحتدهکی ذکر ویاندن مستفاد اولدیغی اوزره بوراده (سابق) لفظی فاعلنه مضاف اولمش بر صفتدر یعنی اسم فاعلدر . هر نقدر بوترکیده (سابق) لفظی اوست طرفندهکی (خصوص) لفظنه صفت اولمش ایسهده بو صفت ذاتی اولمیوب سببیدر . شویله که کندوسنک (خصوص) لفظنه صفت اولسنه مضاف الیهی اولان (بیان) لفظی سبب اولمشدر .

بویله ترکیب وصفی سببیلرده صفتلرک فاعللرینک احوال تذکیریه وتأنیسه وافرادیه وجمعیه لرینه اعتبار اولمیوب موصوفلرک حاللرینه اعتبار اولنهرق صفتلر تذکیر وتأنیسه وسائر احوالده موصوفلره تطبیق وتوفیق ایدلمک لازمکلور (خصوص سابق الذکر مرأة حسنة الوجه ، امور سالفة الیان ، طیور مختلفة الالوان ، رجل عجيب الاحوال) کبی .

بونلر ترکیبه ترجمه اولندقدده (ذکر ی سبقت ایدن خصوص ، یوزی کوزل قادین ، یاخود کوزل یوزلی قادین ، بیانی کجن امور مختلف لونلی قوشلر ویا ، لونلری مختلف قوشلر) دنیلور .

اسلوب فارسیده ترکیب وصفی ایکی کونهدر که بری موصوف صفته تقدم ایدر (چشم سیاه ، قامت بلند ، آب روان ، میوه

خام) کبی . و دیگری صفتلر موصوفلرینه تقدم ایدر (سیاه چشم خوب رو) کبی .

نوع اولده موصوفلرک آخری مکسور نوع ثانیده صفتلرک آخری ساکن اولور .

بعض کره صفتلر مرکب اولور (جای دلنشین) و (باغ دلکشا) کبی . و بومثلو صفتلره وصف ترکیبی دنیلور ، زیرا بونلر (دل) ایله (نشین) و (دل) ایله (کشا) لفظلرندن ترکیب ایلمشدر . و بونلرک اصللری (نشیننده دل) و (کشاینده دل) اولمقلایه یینلرنده صفتک مفعولنه اضافتی قیلندن اضافت واردر . (نشیننده دل) ترکیبنده علامت اسم فاعل اولان (ننده) و (کشاینده دل) ترکیبنده دخی (ینده) حرفلری حذف و باقی قلان (نشین) و (کشا) لفظلری مفعوللرینه بالتقدیم ترکیب اولنهرق (دلنشین) و (دلکشا) دنیلمش و بونلر (ککولکده اوتوریحی) و (ککول آچیجی) معنالرینی افاده ایدوب کسب وصفیت ایلمش اولدیغندن سائر مرکب اولمیان صفتلر مثلو برر موصوفه صفت اولهرق استعمال اولمغه صلاحیت کسب ایلمشلردر . بعض کره بویله مرکب صفتلر دیگر لفظلره مضاف اولورلر (مسرتخشای درون) و (نضارت افزای حدیقه) کبی که (درونه مسرت باغشلاییحی) و (بغچه یه نضارت زیاده ایدییحی) دیمک اولور . بعض کره بویله وصف ترکیبیلرندن صکره کلان یعنی مضاف ایله اولان اسم ، معناده وصف ترکیبیلرک جزء اولنک مضاف الیهی

اولور . مثلاً (اناملیرای تکریم) و (رونقبخش اجلال) کبی که
 (پیراینده انامل تکریم) و (بخشنده رونق اجلال) تقدیرنده
 اولقله (تکریم پارمقلربی تزین ایدن) و (اجلال رونقنی بخش
 ایدن) معنارینی مفید اولور . و بومثلو. محملرده مضاف ایله
 اولان اسملر کثیراً بر لفظ مستعار اولور. نته کیم (اناملیرای
 تکریم) ترکیبده حال بویله در . چونکه (تکریم) ک پارمقلری
 اولمدینی اشکار اولغله بولفظک بوراده استعاره اوله رق استعمال
 قلندینی واضحه دندر. و بو خصوصه دائر استعاره بخشنده ایضاحات
 و افیه کله جکدر .

﴿ بیان الحال ﴾

حال ، فاعلك و یا مفعول بهك هیئتیی مین اولان لفظدر .
 ترا کیب عثمانیه ده حال ایکی اسلوبه مستعملدرکه بری اسلوب
 عربی و بری اسلوب ترکیدر . اسلوب عربی . حال واقع اولان
 صفتك منصوب و منون اولسیدر (بن را کبا کدم ، ماشیا کیتدم)
 کبی که فاعلك هیئتیی میندر و (بن انی قائماً بولدم و یا ، قاعداً
 کوردم) کبی که مفعول بهك هیئتیی میندر .
 اسلوب ترکی ، حال واقع اوله حق صفت اگر عربی و یا خود
 ترکیه صفت ایسه اندن صکره (اوله رق) یا خود (اولیه رق)
 لفظی کتور مکدر (بن را کب اوله رق کدم) و (بن بو خصوصه

طالب اولیهرق نائل اولدم) و كذلك (زکورت اولهرق کلدی
 زنکین اولهرق کیتدی) کبی . بعضاً (اولهرق) اداتی لفظدن
 حذف اولنور (بن بورایه راکب کلدم ، راکب کیتدم) کبی .
 بعض کره حال اسم صریح اولوب صفتله تأویل اولنور
 و بو صورت هم اسلوب عربیده وهم اسلوب ترکیده اولور
 (بن انکله شفاهاً سویلشدم) کبی که (مشافهاً) تأویلنده در .
 و (بن بو بجنی باب باب یازدم) کبی که (باب باب مین اولهرق یازدم)
 تقدیرنده در . و (بن انکله الاله کیتدم) کبی که (المله انک الی
 طوته رق کیتدم) تأویلنده در .

واکر حال واقع اولان لفظ ترکی اولور ایسه اولفظ
 یافعل التزامی اولوب آخزینسه (رق) یاخوؤد (رک) اداتی
 کلور (قوشه رق کلدی ، کوله رک کیتدی) کبی . بعضاً بو
 اداتلر حذف اولنوب فعل التزامی تکرار ایدیلور (قوشه
 قوشه کلدی ، کوله کوله کیتدی) کبی . و یا فعل مضارعک
 و یاخوؤد شبه فعلک یعنی اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه نک
 و یا بونلرک معنالرینه اولان اسملر ایله ظرفک مابعدینه (ایکن)
 لفظی کلور . و بو دخی کثیراً ترکیده فاعلری بشقه ایکی فعل
 مضارع و یا ایکی شبه فعل اولدیغی وقتده اولور (سن کیدر ایکن
 بن کلور ایدم) کبی که بونده ایکی فعل مضارع واردر و (سن
 جاهل ایکن بن شالم ایدم) کبی که بونده ایکی اسم فاعل واردر .
 و (اوزنکین ایکن اوته کی زکورت ایدی) کبی که بونده ایکی

صفت مشبهه ترکیه واردر و (اوتوتونجی ایکن اوتہ کی کتابجی ایدی) کبی کہ بوندہ شبہ فعل مجراسنہ جاری ایکی اسم واردر کہ انلر اسم منسوبدر و (سن بورادہ دکل ایکن بن بورادہ ایدم) کبی کہ بوندہ ذخی ایکی ظرف واردر .

﴿ بیان الظرف ﴾

معلومدر کہ ظرف دیو درونہ شی وضع اولنان قابہ دینور کہ اوقاب شی موضوعی استیعاب ایدر . فلذلک ہر مکانہ و ہر زمانہ ظرف اطلاقی صحیح اولور . بو صورتہ ظرف ایکی قسم اولور کہ بری ظرف زمان و بری ظرف مکاندر . و براسمک ظرف اولہرق استعمالی ادات ظرفہ محتاجدر و ادات ظرف ترکیبہ (دہ) لفظیدر . بولفظ ہر ہانکی اسمک آخرینہ کلسہ او اسم حقیقہ و یا حکماً ظرف اولور (بن مکتبہ اوقورم و سحر وقتندہ او یانیرم) کبی کہ بونلر برر مکان و برر زمان اولدینی ایجون حقیقہ ظرفدر . و (علمدہ بشقہ شرف واردر) کبی کہ علم نہ مکان ونہ زمان اولدینی ایجون حقیقہ ظرف اولیوب فقط ادات ظرفہ مقرون اولدینی جہتہ حکماً ظرفدر . بعض کرہ ظرف زمانک آخرینہ برنون ساکنہ کتوریلوب رسم خطدہ یا ایلہ برابر یازیلور (زنیکنلر یازین صیفیہ بہ کیدر ، قیشین استانبولہ کلور) کبی . بعض کرہ ادات ظرف ، ظرف زماندن

حذف اولنور (بزکوندوزایش ایشلیوب کیجه راحت ایدرز)
کچی . بعض کره دخی (جه) لفظی ادات ظرف اولور (سن
بوراده بولندقیجه بنده بولنورم) کچی که بولندیغک مدته دیمک
اولور .

﴿ بیان التمیمز ﴾

ترکییده مهم اولان برشیئک ابهانی رفع ایدن اسمه تمیز
دنیلور . و بوکا (ممیز و مین و تبیین) دخی تعبیر اولنور .

لسان عثمانیده تمیز دخی عربی و ترکی اسلوبلری اوزره در .
اسلوب عربی اوزره اولان تمیز منصوب اولور (بن سندن
سننا اکبرم ، سن بندن رتبه دها بیوکسن) کچی که بو ترکیلرده
(سننا) و (رتبه) لفظلری تمیزدر .

اسلوب ترکی اوزره اولان تمیز ، براسمک آخربینه (جه)
اداتی کلمکله اولور (بو بوندن سنجه کچوک ، اما عقلاجه دها بیوک)
کچی . (جه) لفظی تمیزده بعضاً جهت لفظنه مقرون اولور
(بو بوندن نسب جهتجه اشرف بوده بوندن علم جهتجه
افضل) کچی .

بو اسلوب بعضاً عربی یه ترجمه اولنه رق (من) بیانیه ایله
مستعمل اولور (بوکلام من جهة اللفظ رنگین اما اوته کی من
جهة المعنی دها ظریف) کچی . معدودات ایله موزونات

ومقيسات ومكيات دخی تمیز انواعنددر ، لکن بونلر اسلوب ترکیده بلاادات مستعملدر ، مثلاً (سکا بشیوز غروش و یردم سن بش اوقه شکر کتوردک ، التي ارشون جوقة ایله ایکی کیله یرنجی اونوتدک) کبی .

معدوداتده اسم عددن صکره (عدد) و یا (دانه) لفظی دخی بعضاً استعمال اولنور (یوز عدد التون بشیوز دانه مجیدیه) کبی ، لکن موزونات و مقیسات و مکیلاتده بو جائز اولماز .

بیان الشرط والجزا

جمله لک بر نوعیده جمله شرطیه و جمله جزائیهدر . یالکز جمله شرطیه کلام دینلمیوب جمله جزائیله ایله ایکیسی برلکده اولور ایسه کلام صاییلور . چونکه جمله شرطیه بر حکمی مفید اولدینی ایچون مخاطب یالکز اندن استفاده اتمز . فلذلک متکلمک دخی یالکز جمله شرطیه نی تکلم ایدوبده سکوت ایلمسی صحیح اولماز . بو حاله کوره جمله ایله کلام بیننده عموم و خصوص مطلق بولنور که جمله اعم و کلام اخص اولور .

جمله شرطیه نک شرطی کندیسنده ادات شرط بولنقددر . و ادات شرط (ایسه) لفظیدر . (کشی سعی ایدر ایسه مرآمنه نائل اولور) کبی که (کشی سعی ایدر ایسه) ترکیبی جمله شرطیه (مرآمنه نائل اولور) ترکیبی دخی جمله جزائیهدر .

(ایسه) لفظنك آخزینه جمع و خطاب و تکلم اداتلری
 کلوب (ایسه لر، ایسه ک، ایسه کز، ایسه م، ایسه ک) دیوتصرف اولنور.
 (وقت) و (زمان) و (وقته) و (زمانده) و (ده)
 لفظلری دخی بعضاً شرط معناسی متضمن اولور. انجق (ایسه)
 لفظی وقوعی مشکوک اولان اموره موضوع اولوب دیکرلری
 وقوعی مجزوم اولان امورده قوللانیلور (حسن کلورسه حسین
 کیدر) کبی که حسنک کلسی امر مشکوکدر و (بهار کلدیکی وقت،
 ویا کلدیکی زمان، ویا کلدیکی وقته، ویا کلدکده سیره
 کیدرز) کبی که بهارک کله جکی امر مجزومدر. بعضاً هر ایکی
 نوع ادات آخزی ایچون استعاره اولنور (یاز کلورسه تبدیل
 هوایه کیدرز) کبی که یازک کلسی مجزوم ایکن بونده امر مشکوکده
 استعماله مخصوص اولان (ایسه) لفظی قوللانمشدر و (خالد
 کلدیکی وقت شا کر کیدر) کبی که (خالد) ک کلسی مشکوک ایکن
 امر مجزومده قوللانیلان وقت لفظی ایله کلشدر.

بعضاً جمله شرطیه نك اولنه (ا کر) لفظی کلور. و بو
 لفظک کلسندن طولای جمله شرطیه دن (ایسه) لفظنك حذفی
 جائز اولماز (ا کر سعی ایدر ایسه ک او کر نیرسن) کبی. شرط ایله
 جزادن هر ایکیسی بعضاً جمله اسمیه اولور (سن شاعر ایسه ک
 بنده کاتبم) کبی که شرطده جزاده اسمیه در. بعضاً بری جمله
 اسمیه و دیکری جمله فعلیه اولور (سن کاتب ایسه ک بنده عالم
 اولورم) کبی.

﴿ انشاء ﴾

متكلمك سكوتى صحیح اولوب مخاطبی مستفید ایدن جمله لر
ایکی نوع اولوب بر نوعی جمله خبریه و بر نوعی جمله انشائیہ در.
جمله خبریه بر امرک وقوع و یا عدم وقوعی خبر و یرن
مبتدا ایله خبردن و فعل ایله فاعلدن مرکب اولان جمله لر در که
بوندن اول احوالی بیان اولندی.

جمله انشائیہ دخی ایکی قسم اولوب بر قسمی طایی و بر قسمی
غیر طاییدر. طایی اولانلر : (منادی ، امر ، نهی ، استفهام ،
تمتی) در .

منادی . حرف ندا ایله توجه و اقبالی طلب اولنان مخاطبدر .
و لسان عثمانیده مستعمل اولان حروف ندا (ای ، هی ، بهی ،
آ) حرفلر یله حرف ندای عربی اولان (یا) در . و برده حرف
ندای فارسی اولان الفدر که اسملرک اخرلرینه کتوریلور .
لسانمزده حرف ندانک علملره کتورلماستی اکثردر . اگر
منادینک مقصدی مطلقا مخاطبی چاغرمق ایسه مخاطبک اسمنک
اولنده حرف ندا استعمال ایتمز . مثلا حسن افندی بی چاغره جق
کیمسه (ای حسن افندی) دیو ندا ایتمیوب بلا حرف ندا (حسن
افندی) دیو چاغرز . اما او کیمسه سسنی بر حالده قوللانور که
او قوللانوش حرف ندانک یرینی طوتار . او شیوهی اهل لسان

سلیقهٔ بیلدکلرندن انی قلماً تعریفه حاجت اولدیغی کبی انی قلمله
تعریف دخی ممکن دکلدرد .

واکر متکلمک ندادن مقصدی حسبحال و مشاوره
و عتاب و توبیخ مثللو اموردن بری ایسه او حالده مخاطبک
اسمنک اولنه حرف نداکتوره بیلور . مثلاً (ای وامق افندی
کل سنکله دردلشهلم) یاخود (ای ذکی افندی سن بو خصوصده
نه رأی ایدرسن) دیر ، و بویله محللرده حرف ندانک استعمالی
عدم استعمالندن اولی اولور . و بو حالده ندا ایدن کیمسه حرف
ندایی براز تمدید ایدرکه بو شیوه دخی اهل لسانه معلومدر .
اشعارک مقطع بیتلرنده کی مخلصلرده دخی حرف ندانک
استعمالی شایعدر :

دعای دولت شاه جهانہ باشله ای باقی
خدا پاینده قیلسون تاج و تخت ظل یزدانی

بیتنده اولدیغی کبی .

حرف ندانک اکثریا استعمالی علم اولمیان اسملرله
صفتلرده در . و بو استعمال دخی اشعاره مخصوص کیدر . و او
اسملرک اکثری خطاب و ندایه صالح اولمیان شیلرک اسملریدرکه
بونلر ذوی العقول منزله سنه تزیل اولنورلر . و بو کونه ندالر
ایله اظهار شوق و تأثر و تأسف مثللو معنالر قصد اولنور .

دمدراولورسن ای قلم جادوانه فن
پیرایه بند شاهد کلچهره سخن

بیتنده اولدینی کبی که حرف ندا اسمله برابر کتورلمش و بوندا
ایله اظهار شوق قصد اولنمشدر . و كذلك

الکدن دادلر ای اختر بخت سیاهم کیم
بنی خلق ایچره عالیقدر ایکن غایت حقیر ایستک

بیتنده دخی حرف ندا اسمله برابر کتورلمش ، و بوندن دخی
تخزن و تأسف قصد اولنمشدر .

ای زاقم نسخه معانی
معموره علم دینه بانی

بیتنده دخی حرف ندا صفتله برابر کلشدر .
(هی ، بهی ، آ) حرفلاری کثیرا مقام استحقارده و عتاب
و توینخده قوللانیلور (هی احمق) یاخود (بهی سرسم سنک
مرام اکلایه جغک یوق) یاخود (آتنبیل شمدی به قدر نره ده
ایدک) دیو مخاطب استحقار و توینخ اولنور .

ومقام عتابده دخی (آ اوغلم سن سوز دیکلمیورسن)
دنیلور .

(هی) لفظی بعضاً مقام استمدادده (مدد) کلمه سیله
کتور یلوب (هی مدد) دنیلورکه کویا (مدد نرده سن کل
یتیش) دیمک قصد اولنور .

(یا) حرفی لسان عثمانیده اسماء شریفه عربیه ایله استعمال
اولنور . نته کیم (یاالله ، یاربی ، یارحم الراحمین) و (یارسول
الله ، یاشقیع المذنین) دیوندا اولنور .

الف ندای فارسی هر نوع اسمک آخزینه متصل اولور
ولسان عثمانیده بو حرف کثیراً اشعارده قوللانیلور :

طیبا خاک کوی یاردندر اشک تسکینی
بکا اریترمه زحمت کوز یشارر توتیالردن

یتنده اولدیغی کبی .

﴿ امر ونهی ﴾

جمله انشائیهدن امر ، بر فعلک وقوعنی طلب ونهی ،
بر فعلک وقوعه کتورلمامسنی طلبدر . وامر ونهی بعضاً علی
طریق الاستعلا اولور یعنی بیو کدن کوچکه وقوعبولور ، مثلاً

(صبحی افندی یہ سویلہ صباحلین کلسون بنی کورسون) کبی کہ
 بو ترکیده (سویلہ) امر حاضر و (کلسون کورسون) کله لری
 امر غائبدر و (بنی کورمدن بریرہ کیتمه ، ارقداشکده سویلہ
 بورادن آیرلسون) ترکیلرنده کی (کیتمه) نہی حاضر
 و (آیرلسون) نہی غائبدر . بو صیغہ لراوزره اولان کله لرله حق
 تعالیٰ یہ دخی عرض حاجت اولنور و انلره امر و نہی دینلمیوب
 دعا دینلور (یار بی بکا مرحمت ایله بنی نامرده محتاج ایلمه)
 کبی کہ بوراده کی (ایله) و (ایلمه) لفظ لری دعادر . ار باب
 عز و جاهدن دخی بو صیغہ لرله رجای مرام اولنور (لطف ایدیکز
 مسؤلوی اسعاف بیوریکز ، و حسن توجه کزی دریغ
 بیورمیکز) کبی .

اگر امر و نہی اقران و امثالدن یکدیگره و قو و عبولور
 ایسه التماس دینلور (یارین تشریف بیوریکزده کز مکہ
 کیده لم) کبی .

ار باب لسانه معلوم اولدینی اوزره امر و نہیک دهانجه
 مقام استعمالی اولوب از جمله (سن بو شیئی ایستر قبول ایت ،
 ایستر ایتمه) دینلور که قبول ایدوب ایتمام کلسک مساویدر دیمک
 اولقله تسویه ایچون اولمش اولور . بعضاً تحذیر ایچون اولور
 (اورایه کیتده باق نه کوررسون) کبی .

{ استفهام }

بر شیئی اکلایق ایچون سؤال ایتمکدر . و بونک ترکیه ادواتی (نه ، کیم ، نصل ، نیجه ، قاج ، می) در .

(نه) لفظی بر حرفدرکه انکله ذوی العقولدن ماعدا کافئه اشیدان و حیواناتدن و افعال و کیفیاتدن سؤال و استفهام اولنور (او نه در ، نه اولدی ، نه کوردک ، نه ایشدک) کبی .

(کیم) لفظی بر اسمدرکه انکله انحق ذوی العقولدن سؤال اولنور (کیمدر او ، کیم کلدی ، کیمی کوردک) کبی .

(نصل) لفظی دخی بر اسمدرکه انکله کیفیات و ماهیات و افعالدن صوریلور (او نصل شی ، نصل آدم ، نصل حیوان ، نصل اولدی ، نصل کلدی) دینلور .

(نیجه) لفظی دخی قلیلاً نصل معناسنه قوللانیلور .

(قاج) لفظی خاصه کیمته موضوعدر (قاج کشی ، قاج کره ، قاج غروش ، قاج اوقه ، قاج کيله) کبی .

(می) لفظی بر حرفدرکه مسئول عنه اولان لفظک آخرینه کتوریلور . و انکله بر شیئک یا ذاتندن یا صفتندن یا فعلندن سؤال اولنور . مثلاً (کلان احمد افندی) دینلکده ذاتندن سؤال اولنمش اولور . (احمد افندی عالمیدر) دینلکده صفتندن

سؤال اولنمش اولور . (احمد افندی کلدیمی) دینلده کده فعلندن
سؤال اولنمش اولور . اکر سائل امور متعدده دن سؤال ایده جک
اولور ایسه (می) حرفی او قدر تکرار ایدر (محمد افندی
عالمدر ، حسن افندی) یا خود (حسن می ذکیدر حسین می
یوقسه احمد می) کبی .

﴿ تمی ﴾

برشیئ ارزو ایتمک دیمک اولوب بونک اداتی ترکیجه ده
(کشکه) لفظیدر . بولفظ فارسی اولان (کاشکی) دن محرفدر
والآن آثار ادبیه ده لفظ مذکور اصلی اوزره یعنی (کاشکی)
صورتنده مستعملدر .

اسانمزده جمله تمی به اولا (کشکه) لفظی کلوب اندنصره
فعل تمی کلور . و فعل تمی فعل التزامینک آخزینه (ایدی)
لفظی الحاقه حاصل اولور . و (ایدی) لفظنک فی لاجل التخفیف
کثیراً لفظدن حذف اولور . و حتی رسم خطدن بیله اسقاط
قانونر (کشکه بنده شاعر اولیدم) کبی . اصلی اوزره (اوله
ایدم) دنیلمک نادردر .

اسانمزده فعل تمی بعضاً فعل تمی شرطی ایله کلور .
و فعل تمی شرطی امر حاضرک آخزینه (سه) اداتی کتورمکه
صورت بولور (کشکه بنده شاعر اولسیدم) کبی ، اکر

بعضاً متعنی ایکی امر اولوب برنجیسی ایکنجیسنک سببی
 ایکنجیسی اولیکنک مسببی اولور (کشکه پازدم اولیدیده بر او
 آیدم) کبی که پازدنک اولمی خاننک آلمسنه سبب و خاننک
 آلمسی مسبب اولوب ایکیسی بر دن تنی اولمشدر .
 امشاه مذکورده اولدینی کبی تنی بعضاً ممکناتده اولور ،
 بعضاً دخی محالات تنی اولنور (کشکه کنجک عودت ایتسیدیده
 کنجکک نشهنی بر دهله کورسیدم) کبی . بورایه قدر انشاء
 طلبی قسمنی بیان ایلدک . بوندن صکره انشاک غیر طلبی قسمنی
 ذکر ایددم ، بونلر دخی (ترجی ، تعجب ، مدح ، ذم ، وصیغ
 عقود) کبی انشایه نقل اولنان خبرلدرکه بونلره انشاء ایقاعی
 دنیلور .

﴿ تر جی ﴾

اومق دیمکدرکه حصولی محقق وموثوق اولیان امر مرغوبک
 وقوعنه ترقب ایلمکدر . لسان عثمانیده مستعمل اولان ادوات
 ترجی (اومارمکه ، اومولورکه ، بلکه ، احتمالکه ، شاید ، مأمولدرکه)
 لفظلر یدر .

ترجی مقامنده بعضاً (ان شاء الله) ترکیبی تلفظ اولنور
 (ان شاء الله فن ادبیاتی اکمال ایدرز) کبی . کرچه (ان شاء الله)

ترکبی (الله دیلر ایسه) دیمک اولوب هر شینک حصول بولسی،
و کاله یتشمسی مشیئت الهیهیه منوط اولدیغنده شبهه یوق ایسهده
بومثللو رغبت و آرزو اولنان امورده بو قوی تکلم ایلمک
متکلمک ترجیسنه دال اولور.

(اومارمکه) و (اومولورکه) کله لری دخی فی الاصل اخبار
ایسهده بونلر دخی مقام ترجیده استعمال اولدقلرندن انشایه نقل
اولنمش اولورلر:

اومارمکه اولیجق روز جزا
اوله لر وهی زاره شفعا

بیتنده اولدیغی کبی.

(بلکه) لفظی وضعاً ترجیه دال اولدیغندن (ان شاء الله) و
(اومارمکه) لفظاری مثللو منقول اولمیهرق جمله انشایهده
مستعملدر. مثلاً یاغموره شدت احتیاج اولدیغی هنگامده (هو ابوطلی
بلکه صباح یغمور یاغار) دیندیگی کبی.

(احتمالکه) و (شایدکه) لفظاری دخی استعمالده بلکه
کیدر. اگر ترقب اولنان شی بر امر مخوف ایسه اکا اشفاق
دینلور. و اشفاقک معنای لغویسی قورققددر (اورادن کچه بلکه
بودیوار بیقیلور) کبی.

ترجی کثیراً مستقبده اولوب بعضاً ماضی مشکوکه دخی

جاری اولور (بلکه احمد افندی گلشدر) و (احتمالکه خسته
صحت بولمشدر) کبی .

﴿ تعجب ﴾

بر امر غریب مشاهده سندن نفسه عارض اولان حالت
معلومه درکه ترکیه اکا (شاشمق) دیر لر . بودخی یا پک کوزل
ویا پک چیرکین ویا غایت عظیم ویا بونلره مائل امور فوق العاده
مشاهده سندن نفسه عارض اولور .

لسانمزده تعجبک اداتی (نه) لفضیدرکه متعجب منهک اولنه
کتوریلور (نه کوزل او قودی ، نه اعلی یازدی ، بونه منتظم بغیچه ،
بوراسی نه هواداریر ، بونه یوکسک طاغ ، بونه منبت طوپراق ،
بونه قییح المنظر ، بونه بدخوی آدم) کبی .
صیغه تعجب نثرلرده اولدینی کبی شعرلرده دخی واردر .
نیته کیم باقینک :

نه در یادیر بو شعرك بحری یارب
که اندن کائنات اولمش کهر چین

بیتمده اولدینی کبی .

(نه) لفظی فی الاصل استفهامه موضوع اولوب تعجبه دخی

قوللانلديغى كېي كذلك ادوات استفهاميه دن (نيجه) لفظى دخى
بعضاً تعجبه ادات اولور . نيته كيم باقينك :

نيجه نازكدر اول شعر شكر بار
لب دلبر كېي شيرين ورنكين

ييتنده اولديغى كېي .

(زهى) لفظى كمة فارسيه اولوب (نه كوزل) ديمك اولديغندن
بر شينك كوزلا كندن اظهار تعجب مقامنده استعمال اولور
وكثيراً شعرلرده اولور ، فضولينك :

زهى مكون كامل كه قدر تندندر
مركباته قبول تركب اجزا

ييتنده اولديغى كېي .

ذكر اولنان امثله دن اكلاشيله جنى اوزره كمة تعجبك كيميسى
مدحى و كيميسى ذمى مشعر اولوب كيميسى دخى مدح و ذمندن خالى
اوله رق محضاً متعجب منهده كېي غرابت و افراطى اشعار ايدر .

﴿ انشايه نقل اولنان خبرلر ﴾

بونلرك بريسى صيغ عقددر ، آليش و يرشده بايمك مشترى به

(ویردم) مشترینک دخی (بنده آلم) دیمی کبی . بونلرک بولفظلری تفوه ایتملرندن مجرد مقصدلری ویردکارینی و آلدقلرینی اخبار اولمیوب بلکه مقصد اصلیلری عقد بیعدر ، زیرا هنوز ثن و مثن تعاطی اولنتمسزین طرفیندن ویردم و آلم دینلمکله بیع منعقد اولور . وکذلک نکاح جمعیتده طرفین وکیللرینک امام افندی طرفیندن وقوعبولان سؤالره جواباً (آلم ، ویردم) دیلری اخبار قیلیندن اولمیوب انشاء عقد نکاحدر . بونلره مماثل لسانزده دهانجه جملهلر واردرکه صورتده خبر ایسهده بونلر برر غرض مخصوص ایچون ایراد اولندقلری جهتله انشاء ایقاعی قیلیندندر ، ایسته (اللهیلور) و (علیم الله) کلاملری جهل خبریهدن اولدقلری حائده قسم موقعنده بولکلر ایله اخبار قصد اولمیوب قسم مقصود اولور .

شاعر سحر آفرین فضولی مرحومک حضرت باری (جل شانہ) بی ذکر حقننده نظم ایتمش اولدینی برقصیده غرادن نقل اولنان ایات آتیه صورتده خبر ایسهده معناده نهخبر ونهده لازم فائده خبر اولمیوب مقصد انجق باری تعالی (جل شانہ) نک کمال قدرت و عظمتی ذکر و ثنادر :

صنعک ایواننده برقنبدیل دور آسمان
صنعک دیباچهسندن برورق روی زمین
عرضه ادراک فوز وراقنک دار الامان
رشته امید فیض رحمتک جبل متین

درکه تعظیم و تکریمکده عالم کام جوی
خرمن احسان و الطافکده آدم حوشه چین
خاکدن هر ذره تأییدکله بر جسم لطیف
آبدن هر قطره توفیقکله بر در ثمین
اول عمیم فیض منعمسنکه فیض شاملک
رزق تقسیمنده قیلمز امتیاز کفرودین
وادی در کنده در سرکشته فهم تندسیر
ملک توحیدکده در محصور عقل دورین
اقتضای حکمتک اظهار قدرت قیلمغه
اختلاف طبعه اضدادی ایتمش همنشین

﴿ الفاظک و جمهله لک یکدیگره عطف و ربطی ﴾

ترا کیده مفرد کله ل و جمهله ل بعضاً بری برینه عطف
اولنور. بونلردن اولکنه معطوف علیه و ایکنجیسنه معطوف
دینلور.

و ادوات عطف (واو، ده، هم، دخی، ایله، یاخود،
یوقسه، صکره، لکن، بلکه، نه، بیله) حرفلیدر.
بونلردن (واو) ایله (لکن) عربی دیکرلری ترکیدر.
حروف مذکورده دن هر برینک برر کونه مغالری و بشقه
بشقه مقام استعماللری واردر. از جمهله (واو) حرفی جمع ایچوندر

یعنی معطوف علیه ایاه معطوفی بر حکمه جمع ایدر، شویله که اگر معطوف علیه ترکیده مسند الیه ایسه معطوف دخی مسند الیه اولور. و اگر مسند ایسه مسند، حال ایسه حال، مضاف الیه ایسه مضاف الیه، والحاصل معطوف علیه هر نه حکمده ایسه معطوف دخی او حکمده اکا اشتراك ایدر. ایشته (خالق و تکوین باری تعالی به مخصوصدر) ترکیبده (خلق) مسند الیه اولوب (واو) ایله عطف اولئان (تکوین) دخی او حکمدهدر، یعنی (تکوین) صفتی باری تعالی به اختصاصده (خلق) کیدر. فلذالك (تکوین) ك (خالق) اوزرینه عطفی واجیدر. اگر متکلم بو ترکیبده واو عطفی تلفظ ایلمسه بیله سنی بر صورتده قوللانور که او قوللانش حرف عطفک مقدر اولدیغنه دلالت ایدر. و اگر کاتب واو عطفی رسم خطدن اسقاط ایده جک اولور ایسه یا معطوف ایله معطوف علیهک بیننی بر از آچیق براقلی یا خود آره یره ویرکول قویلمیدر و هر حالده ترکیب مذکورده و امثالنده واوک استعمالی ترکندن احسندر، زیرا واوک حذفیه (خلق، تکوین) دینه جک، و بویله یاز یله جق اولسه هم خالق لفظنده ایکی ساکنک التقاسمی ثقتی حاصل اولوب لفظجه محل فصاحت اولور و همده رسم خطده متصلاً یازلمسندن طولانی رسم خطجه ترکیب اضافی به شبیه اولغله مبتدئین ایچون التباسی مستلزم اولور.

و (باری تعالی منعم و محسندر) ترکیبده دخی (باری تعالی)

مسندالیه و (منعم) مسند اولوب و او ایله معطوف اولان
(محسن) دخی مسند اولمقده (منعم) ه مشارکدر. بوراده
و امثالده دخی و اوک استعمالی ترکندن احسندر. و اکر و او
ترک اولنور ایسه هر ایکسنه بشقه بشقه ادات خبر الحاق ایدوب
(باری تعالیٰ منعمدر، محسندر) دیمک اولی اولور. او حالده
بو لفظلر عطف طریقندن عدول ایدوب هر ایکسی بشقه
بشقه برر خبر اولمش اولور.

و کذلک (حق تعالیٰ، آفتاب اجلال شاهانه بی آسمان فوز
و نصرته تابان بیورسون) ترکیبنده دخی (فوز) و (نصرتده)
لفظلری بیننده و او عطفک لفظاً استعمالی واجبدر. چونکه
تقدیر کلام (فوز و نصرت آماننده) دیمک اولدیغندن و او
عطف اولسه معطوفده کی ادات ظرف معطوف علیه کلامش
اولور که بو صورت معنایی اخلال ایدر.

بعض کره و او عطفک لفظاً و جوب استعمالی شعرلرده
اقامت وزن ایچون اولور، نیکیم باقینک :

امید او کیم دعا که اوله موجب قبول

سوز درون و درد دل و چشم اشکبار

هر قنده عزم ایدرسن اوله رهبر و رفیق

توفیق رب عزت و تائید کردکار

بیتلرنده کی (سوز درون) و (درد دل) و (چشم اشکبار) و (رهبر و رفیق ، قرب عزت ، و تأیید کردگار) لفظلرنده دخی حال بویله در یعنی و اولرک بویتلرنده کی متعاطفلرک ارسنده لفظاً و جوب استعمالی محافظه وزن ایچوندر . بوکا مخالف اوله رق :

دریای رحمتی طاشیرر موج خیزایدر
سیلاب چشم نیم شب واه صبحگاه

بیتلده کی (طاشیرر) (موج خیزایدر) کلمهلرندن حرف عطفک اقامت وزن ایچون لفظدن اسقاطی واجب اولور . ترا کیب عثمانیهده و او عطف بعض محملرده داب عربی اوزره مفتوح اوله رق استعمال اولنور که او محملرک بریسی ضمایرک مابعدیدر . برده بر جمله نیک نهایتده واقع اوله حق دیگر جمله نیک بدایتیدر مثلاً (سزک و فوردرایتکنز و کمال فطانتکنز عامه عندنده مسلمدر ، و متصف اولدینکنز اخلاق کریمه جهتیله دخی قدر و شانکنز پک مبجل و غایتله محترمدر) ترکیبنده و کذلک (سزک محاسن شیمکنزی وصف ایلمک نه بنم ونهده بنم کبی خامهلری بیان کنه احوالدن قاصر اولنلرک حدی دکدر) عباره سنده عاطفه اولان و اولرک مفتوح اولدینی کبی .
و او عطفک مفتوحاً تلفظی لازم کلان محملرک بریسی دخی

الفاظ منونه نك مابعديدر (هر كسك طوراً و فعلاً احوال مخصوصه سی واردر) كبی . شعر لرده بعضاً تنویندر دخی ضم ایله تحریك قنوب و اولر لفظدن اسقاط اولنور (لفظاً و معناً دیدم تاریخی) مصر اعنده اولدینی كبی . بریسی دخی الفرك مابعديدر (جمیع عقلاً و كافی ارباب نهاییلورلر كه دنیا دار فنا و آخرت دار بقادر) .

بریسی دخی سجعیه رعایت موقعیدر مثلاً (اصحاب فكر و بصیرت و ارباب رشد و رویت تحصیل علوم و معارفی كندیلره سبب سعادت بیلمش و تقود اوقات عزیزه لرینی بویوله صرفده تجویز بخل و امسك ایلمامش لردر) ترکیبده كی (بصیرت) و (بیلمش) لفظلردن صكره كلان و اولر مفتوحاً تلفظ اولنورلر .

بریسی دخی (اوده . و جار شوده . و كتابه . و كتانی) مثلوه ادا ت ظرف و ادا ت مفعوله مقارن اولمغله فتحی و یا كسری التزام اولنان محلك مابعديدر . اشبو امثله دن مستفاد اولدینی اوزره و او عطفك مفتوح اولدینی محلكر معطوف علمك آخری فی الاصل ساكن اولوب قابل حركه اولدینی و برده فی الاصل قابل حركه اولوبده لسبب سكونك التزام اولدینی محلكر در كه بو محلكر ده معطوفه داخل اولان و او عطف مفتوح اولور .

آرتق ایراد ایتدیكمز امثله دن بشقه بونك ایچون امثله تحریسیله اتعاب فكردن صرف نظر ایلدك . بعض كره ایکی فعلك

بیننده استعمالی لازمکلان و اوعطف ترك اولنوب اكا بدل اولوق
اوزره معطوف عليهك حرف اخیری رینه براء ساکنه کتور یلور
(شعر معلمی بوشعری کوروب بکنندی) کی که بونک اصلی
(بوشعری کوردی و بکنندی) در.

(ده) لفظی دخی جمع ایچون اولمقده و اوکیدر، شو قدر که
کثیراً ترکیده هم معطوف علیه و همده معطوفه کلکه مکرراً
استعمال اولنور. و همده کله ترك اوللرینه کلیوب آخر لرینه کلور.
مثلا (حسن افندیده شاعر در حسین افندیده) کی. و کذلک
خبرک تأخیر یله (حسن افندیده حسین افندیده شاعر در)
کی که بومثالرده مبتدالره داخل اولمشدر. اگر مسنده لاحق
اولور ایسه بر بشقه مسند دها لازم کلور. و ایکنجی مسنده دخی
ینه حرف مذکور لاحق اولور (بزم برادر کاتبده اولدی
شاعرده اولدی) کی.

اگر خبر لری متغیر ایکی جمله بری رینه (ده) حرفیه عطف
اولنه جق اولور ایسه حرف مذکور یا لکنز معطوفه کلور (علم ،
انسانه باعث سعادت غناده سبب رفاهیتدر) کی.

(هم) حرفی دخی جمع ایچوندر . و اوده (ده) کی مکرر
اوله رق قوللانیلور . شو قدر وار که (ده) حرفی کله ترك
آخر لرینه کلوب (هم) حرفی اوللرینه کلور (هم احمد افندی
کلدی ، هم علی افندی) کی که مبتدالره کلشدر و (احمد افندی
هم کلدی ، هم کیتدی) کی که خبر لره داخل اولمشدر.

بعض کره (هم) لفظی (ده) حرفیله برلکده استعمال اولنور، و بونکله تا کید قصد اولنور (شعر سويلمک هم حسن طبیعت و همده علمه متوقفدر) کبی .

(دخی) لفظی دخی کذلک جمع ایچونددر لیکن منفرد اوله رق مستعمل اولور و معصوفت آخزینسه کلور (انسان مال جهتجه مادوننه باقوب حائنه شکر ایتلی . ادب جهتجه دخی مافوقنه باقوب توفیر ادبه غیرت ایتلیدر) کبی .

بعض کره (دخی) لفظی (هم) لفظنه الحاق ایدیلوب (همدخی) دینلور .

(ایله) لفظی دخی بوندن اول صور استعمالاتی بیسان اولنان حروف عواطف کبی جمع ایچونددر شوقدر وارکه (ایله) لفظی فعللره داخل اولیبوس اسملره داخل اولور (انسانی مرتبه شرف و مزیتیه ایصال ایدن علم ایله ادبدر) کبی .

(بیله) لفظی دخی بعضاً ایله معناسنه استعمال اولنور و حتی باقی مرحوم بونی بومعناده استعمال ایلمشدر .

اشهب زرین لجام بختی جولان ایلسون
نه فلک تادور ایده آفاقی هفت اختر بیله

بیتمده کی (بیله) (هفت اختر ایله) معناسنه در .

(ایله) لفظی بعضاً عاطفه اولان (حتی) مقامنده دخی

قوللانیلور نټکیم ینه باقینک مدحیه سندن بروجہ آتی ایراد
اولنان بیتده اومقامده واقع اولمشدر .

جاننه منت بیلور دارایی در بان ایسه

یالکز دارا دکل یاخجه اسکندر بیله

بالاده محرر اولان امثله دن مستفاد اونه جفی اوزره معطوف
ایله معطوف علیهدن هر بریسی یا مفرددر و یا خود بونلرک هر
بریسی جمله در . کړک عطف المفرد علی المفرد و کړک عطف الجملة
علی الجملة اولسون معطوف ایله معطوف علیه بیننده جهت جامعه
بولنق شرطدر . وجهت جامعه معطوف ایله معطوف علیهی ذهنده
جمع ایده جک بر علاقه و مناسب بدر . اگر بونلرک بیننده بویله
بر مناسب و علاقه بونور ایسه عطف صحیح و مقبول اولور ،
والا اولماز .

وجهت جامعه دخی تامل ، شبه تامل ، تضایف ، تضاد ، شبه
تضاد ، تقارن فی الحیالدر .

﴿ تامل ﴾

ایکی شی بری برینک مثل اولمقدر . شویله که عقل اومثاتی

خارجده تشخصدن تجرید ایاسه آره یردن تعدد مرتفع اولوب
اوایکی شی متحد اولور. بو مثللو شیلر حقیقتمده متفق اولوب
احوال عارضده مختلفدر ، مثلا (عمر ایله خالد) کبی .

ایمدی معظوف ایله معظوف علیه بیننده کی تمائل یا ایکی مسند
ایله بیننده اولور (خالد افندی کاتبدر و عمر افندی شاعر در)
کبی که (خالد افندی) ایله (عمر افندی) بیننده هر نقدر شکل
وسیماجه وسائر احوال عارضه جه تخالف وار ایسه ده حقیقت
انسانیه جه تمائل واردر . و یا خود تمائل ایکی مسند بیننده اولور ،
مثلا (بکر خالدک باباسیدر عمرده عثمانک باباسیدر) کبی . بونده ده
بکرک ابوتیله عمرک ابوتی هر نقدر شخصیتده مختلف ایسه ده
حقیقتمده متفقدر .

﴿ شبه تمائل ﴾

یا حسی اولور ، بیاضاق ایله آحیق صاریاق کبی که بو ایکی لون
بری برینه قریب اولدیغندن وهم آنلری بعض کره مثیلن معرضه
ابراز ایدر . یا خود معنوی اولور . نیتهم :

شمس و قمر و جمال انور
بونلر قیلار عالمی منور

قولنده اولدینی کبی که تنویر عالم ایتک (شمس) ایله (قمر) ده
حقیقت (جمال انورده) مجازدر . جمال انور دخی افاضه پرتو
و فروغ ایلدیکندن انک دخی وهماً شمس ایله قمره شبه تماثلی
واردر .

﴿ تضایف ﴾

ایکی شیدن برینک قوه مفکرده حصولی بالضروره
دیگرینک حصولی مستلزم اولاندر ، عاتله معلول و سبب
مسبب و اقل ایله اکثر کبی که اشبو ایکی شیدن برینی تعقل
دیگرینی تعقل ایله ممکن اولور بو صورتده (زیدک باباسی
شاعر اوغلیده کاتبدر) دنیاسه معطوف ایله معطوف علیه
بیننده یعنی ایکسیده مسند اولان بابا ایله اوغل میاننده کی جهت
جامعه تضایفدرکه بری (علت) و بری (معلول) در .

﴿ تضاد ﴾

ایکی امرک بیننده اولان کمال مخالفت و تقابلددرکه او ایکی امر

بری برینک محله توارد ایدر یعنی بری کیدر ایسه دیکری البته کلور (لیل) ایله (نهار) و (بیاض) ایله (سواد) و (حرکت) ایله (سکون) کبی . ایشته عالمدن هر نه زمان (لیل) کیتسه برینه البته (نهار) کلور . و برشیدن (لون سواد) بالکلیه زائل اولسه اوشیده (لون بیاض) بالضروره ظاهر اولور (حرکت) و (سکون) ده دخی حال بویه در . و ایشته راغب پاشا مرحومک

امتیاز ثابت و سیاری مشکلدز خیال
ظن ایدر سکان کشتی ساحل دریا یورور

بیتده واقع (ثابت) ایله (سیار) بینده کی جهت جامعه
تضاددر .

﴿ شبه تضاد ﴾

ایکی شی بینده ضدیت تامه اولیوب ضدیته قریب بر حالت بولمقدر (ارض) ایله (سما) و (اول) ایله (ثانی) کبی گرچه (ارض) ایله (سما) ارتفاع و انحطاط جهتیله یکدیگره ضدایسه ده بونلر بری برینک محله توارد ایتدیکری ایچون بینلرنده (تضاد تام) یوقدز . و کذلک (اول) (ثانی) نک (ثانی) (اول) ک خلافی اولدینی ایچون بینلرنده فی جمله ضدیت وار ایسه ده بری

برینک محانه توارد اتمدکبری اجلدن بونلر دخی یکدیگره لیل
ونهار کی تماماً ضد دکلدز.

﴿ تقارن فی الخیال ﴾

بر حالتدرکه ایکی شیئک قوه مفکرده اجتماعنی عقل و وهم
اقتضا ایتیموب خیال اقتضا ایدر. وایکی شیئک خیالده متقارن
اولسنک اسباب کثیره مختلفه سی واردر، مثلاً کاتب اولان کیمسه یه
(حقه، قلم، مرکب، کاغذ) و دولکیره (دستره، کسر، بورغو)
وترزی یه (اکنه، ایپک، مقصص) مثلو ادوات لازمه اولدیغندن
بونلردن هر برصنک خیالنده کندینک مألوف و مایس اولدینی
شی ثابت اولوب دیکر صنوفک آلات و ادواتی خاطرینه کلز
شویله که کاتب دولکیرک و دولکیر کاتب ادواتنی فکرینه کتورمن
ایسته خیالده متقارن اولان شیلرک اسباب اختلافی بودر.

یوقارودن برو سرد اولسان ایضاحاتدن مستفاد اولورکه
جهت جامعه یا عقلی وحسی اولورکه بونلر تمائل و تضایف و تضاددر
ویا خود وهمی اولورکه بوده شبه تمائل و شبه تضاددر تکم بیاض
ایله صفرته کی شبه تمائل و ارض ایله سماد کی شبه تضاد و همیدر
ویا خود خیالی اولور. عقلی وحسی و وهمی اولان شیلری عقلاً
و وهماً هر کس ذهنده جمیع ایدر لکن خیالی اولنلرک قوه

مفکرده اجتماعی آنفاً اشعار اولندیفی اوزره هر صنفک اختلافیه
مختلفدر مثلاً کاتبک ادوات نحریره سی کندی قوه مفکره سنده
ودولکک ادواتی دخی کندی خیالخانه خاطرنده مجتمع اولوب
برینک ادواتی دیگرى دوشونمز .

خیالده تقارن ایدن شیلر یالکیز ارباب حرف وصنایک آلات
وادواتی اولمیوب هر شیئک احوال واوصافی اوشیئی ملاحظه
ایدهنک خیالنده متقارن اولور. از جمله برخانیه ملاحظه ایدن
کیمسهنک خیالنده او خانهنک مواقع ومشمالاتی وسائر حالاتی
تقارن ایله. مثلاً (بوخانهنک اوطه لری وصفه لری وسعجه بری
برینه پک مناسب وقبولری و پخردلری ارتفاجه یکدیگره غایتله
مناسب اولمش علی الخصوص هر جهته نظارتی وهواسنک کمال
درجه لطافتی دروننده اقامت ایدنلری دیگر نزهتگاهلره
عزیمدن مستغنی قیلمشدر) ترکیبنده واقع معطوفات بیننده کی جهت
جامعه تقارن فی الحیالدر. وکذلک اسعد پاشا مرحومک :

سرده دودو دله آتش اشک یم دودیده چرخ
جسم عاشق صورتا واپور شکن کوستر

بیننده واقع عطف لری بیننده کی جهت جامه دخی کذلک تقارن
فی الحیالدر. زیرا واپوری ملاحظه ایدنک خیالنده دومان و آتش
وچرخ و دکتر متقارن اولور. اشته معطوفات بیننده کرب عقلاً

وحساً وكرڪ و همماً وكرڪ خيالاً جهت جامعه بولنور ايسه عطف
مقبول والا مردود اولور. مثلاً (شمس و قمر و بحر و بر و حجر
و شجر بولر كافه می مخلوق قدر) دنياسه بولر ده کی عطف مقبول
اولور. واما (كونش و طاوشان و ازمير ناری و کاغذخانه دره می
و مجوسيلرک مذهبی هپ محدثدر) دنياسه بو معطوفاتک هيچ
پريسنک بيننده جهت جامعه اولديغندن بولر ده کی عطف مردود
اولور. واما برذات عاليقدرک وصفنده باقینک سويلديکی:

بوعلي حکمت و حاتم کف و نعمان مذهب
مصطفی خلق و مسیح ادم و یوسف دیدار

بيننده کی معطوفات بيننده تقارن فی الحیال وارددر، زیرا بر شاعر
ممدوحی اولان ذات حقنده او مثللو اوصاف حسنه مختلفه بی تحیل
ایدر.

بین المعطوفات لازم کلان جهات جامعه یا لکنز الفاظ مفرده یه
مخصوص اولیوب جمله لرک یکدیگره عطفنده دخی بر کونه جهت
جامعه بولنمق لابدر. بر جمله نک دیگر جمله اوزرینه عطف
اولنماسنه فصل و عطف اولنسنه وصل دنیلور. و جمله لرک مواقع
فصل و وصلتی بیامک ترکیب کلام ایدن منشیلرک وظائفنددر.
چونکه بعض ایکی جمله بیننده کمال مرتبه اتحاد و ارتباط بولنمق
ظن اولنور که او ایکی جمله ایکی برادر جانبر ایدر. او مثللو جمله لری

بری برندن تفریق ایتمک ایکی اخ صدیقی تفریق ایتمک قدر مستمکر اولور. بعض ایکی جمله بیننده دخی کمال درجه انقطاع بولمقله ایکی جمله بری برینه بالکلیه بعید اولان ایکی متنافر شخص کبی بولنورلر. بعض ایکی جمله دخی واردرکه بینلرنده بر نوع قرابت اولان شخصلر کبی نه بتون بتون برادر ونه ده بالکلیه اجنبی کبی اولیوب ایکنسک بیننده متوسط الحال اولور.

ایکی جمله نك يکدیگره کمال ارتباطی بعض اسبابدن نشأت ایدرکه انلرک بریسی جمله اولی ده بولنان مسند الیه راجع اولوق اوزره جمله نایه ده بر ضمیر بولمقدر (باری تعالی خالق ارض و سما و رازق بای و کدادر) ترکیبنده اولدینی کبی که ایکنجی جمله ده واقع (رازق) لفظنک ضمیر منویسی اولکی جمله ده مسند الیه اولان (باری تعالی) به راجعدر.

اسبابک بریسیده هر ایکی جمله ده مسند الیه ر و مسندلر بشقه بشقه اولوب فقط ایکنجی جمله نك آخرنده بر رابط بولمقدر (لطف و کرم سزک مقتضای جیاتکنز و علو هم ممزوج مایه طینتکنزدر) ترکیبنده اولدینی کبی که ایکنجی جمله نك آخرنده کائن (در) اداتی ایکنجی جمله نی اولکی جمله به ربط ایلمشدر. و کذلک (الطاف و احسانکنز عالمه رایگان وجود و سخا کر دیلدرده داستان اولدیغندن باب کرم ما بکر قبله گاه مستمندان اولمشدر) ترکیبنده اولدینی کبی که صیغه تعادیل اولان (اولدیغندن) لفظی ایکنجی جمله به کلوب او جمله نی اولکی جمله به

ربط ایلمشدر. وکذک (اوباغ بی مثالده لطیف لطیف اسن هوا
 ازهار و شکوفه رنگارنگ زواج طیبه لرینی اطراف و جوانبه
 نشر اتمکده وبرک و بار ایله مزین اولان نهالان موزون اندام
 تحریک باد لطیف ایله دخستران دلکش خرام کبی ایکی طرفه
 صالمقده ایدی) ترکیبنده اولدینی کبی که اک صکرده کی (ایدی)
 لفظی بولدینی جمله بی اولکی جمله یه ربط ایلمشدر .

ایسته نمونه اوله رقی ابراد اولنان ترکیلردن اگلا شیشه جنی اوزره
 بینلرنده ارتباط تام بولنان جمله لر یکدیگره ضمیر ایله و یا خود
 ادات ربط و کلمه تعلیل ایله مربوط اولان جمله لر درکه بولنرکه
 بینلرنده کی ارتباط علاقه اخوت مرتبه سنده در . فلذک اشبو
 ارتباطی تأییداً وانلر ایچون اصلا انقطاع جائز اولمدیغنی تأکیداً
 بینلرینی رابطه و او عطفله برقات دها احکام ایلمک و حبیبه دندر .
 ارتباطله انقطاع بینده متوسط الحال اولان جمله لر دخی (حسن
 افندی کاتبدر حسین افندی شاعر در) ترکیبنده اولدینی کبدرکه
 کرک جمله اولی ده و کرک جمله ثانیه ده هم مسندالیه و همده مسند
 بشقه بشقه اولدینی کبی هر ایکی جمله نک آخرینه ادات خبر
 کلشدر . بوجمله لرده استعمال عطفله (حسن افندی کاتبدر
 و حسین افندی شاعر در) دیمک ضعیفدر یا خود بویله محالده
 استعمال و او قلیلدر . بوجمله لرک یکدیگره کمال مرتبه ارتباطی
 اولماسنه باعث جمله اولی نک آخرینه کلمه اکا استقلال تام ویرن
 (در) اداتیدر . بوجمله لرده کمال درجه انقطاع اولماسنک سببی دخی

بیلرنده جهت جامعه بولمقدور. چونکه حسن افندی ایله حسین افندی بیننده تمائل و کاتبیه شاعریت بیننده تقارن فی الخیال واردور. کله لم بیلرنده کمال درجه انقطاع بولنان جمله لک احکامنی بیانه:

اگر ایکی جمله بیننده جهت جامعه بولمناز ایسه او جمله لری حرف عطفله وصل ایلمک جائز اولماز. مثلا (حسن افندی کاتبدر بنده بو صباح او یقودن ارکن او یاندم) دینلمز، زیرا حسن افدینک کتابت صنعتی بیامسیله بزم او یقودن ارکن او یقودنمک بیننده هیچ بر جهت جامعه یوقدر. واما (بوکیجه حسن افندی یازی یازدی بنده چوق او یویهمده ارکن او یاندم) دیمک جائزدر. زیرا ایکی رفیقدن برینک کیجه یازی یازمی و دیگرینک خوابدن بیدار اولمی خیالده تقارن ایده بیله جک احوالندور. و کذلک جمله نک بزی انشا وبری خبر اولورسه ینه حرف عطفله بیلرینی وصل ایلمک جائز اولماز. مثلا (کیف شریفکیز نصل و بن سزی چوقدن بری کورمدم) دینلمز. زیرا انشا ایله اخبار یکدیگره مخالف اولدیغدن بولنر خیالده تقارن ایلمز. واما (سز شریف ایدیکز بنده کلیورم) دیمک جائزدر. هر تقدیر بونده دخی جمله اولی انشائی اولوب جمله ثانیه اخباری ایسه ده معناده بولنرک ایکیسیده انشادر. زیرا (سز شریف ایدیکز بنده کلیورم) دیمک (سز شریف ایدیکز بنده کلمک اوزره اولدیغمی بیلیکز) دیمکدر. و کذلک ایکی جمله ده کی خبرلر نفیاً و اثباتاً مختلف اولورسه لسان عثمانیده بیلری عطفله

وصل اولتماز، مثلا (بن کلدیم و اوکلدی) دینلمز. و کذلک جمله لرك
ایکسیده مثبت اولوب فقط بریسی منفی حکمنده بولنور ایسه
ینه عطفله بر برینه وصل اولنمیوب فصل اولنور. مثلا (بن اكا
نصیحت ایتدم اوکلندی هواسنده کزدی) ذیلورکه نصیحتی
قبول ایتدی حکمنده در.

✽ ویرکوله دائر مقاله ✽

مجموعه معلمک التنجی نسخه سنده و او عطفله دائر خیلی
مطالعه سرد اولنمش و متعاطفین بیننه وضع اولنان ویرکوله بعضیلر
فاصله دینلمسنی مناسب کوروب بعضیلرده سکتته تعیر اولنسی
رأینده بولنمش اولدیغی دخی اثنای بحثده ذکر اولنهرق نتیجه
مطالعه و او عطفک استعمالی نهایت مرتبهده بالتقلیل انک برینه
ویرکول اقامه سنی ترویجیدن عبارت بولنمشدر. و بوامنیه بی ترویجاً
(بزم و اووه احتیاجمز او قدر آذرکه بر محررمن اچنده ولو بر
دانه اولسون و او عاطفه بولماق شرطیله بیوک بر جلد یازه بیلیر
شوحالده و اوک استعمالی استدی کمز قدر آزالده بیلیرز.

فرانسزلرک « یونفتو آسییون » دیدکلری اصول تنقیطی
لسانمزک شیوه تحریرینه تطبیقاً قبول ایتمیز حالاً المزده بولنان
قرآن کریم نسخه لرنده کورمکده اولدیغمز سجاوند تعیر اولنان
اشارات ندر؟ اصول تنقیظدن بشقه بر شیمیدر؟ دنیله زک مصحفلره

سجاوند دیلان اشاراتک وضع اولنمی بو دعوا ایچون دلیل کتورلمشدر .

نیت حسنه مبنی سویلندیلان بر سوز مقصده ونفس الامرہ
تمامیہ موافق اولسه بیله شایان مؤاخذہ اولمز . وکذاک حسن
نیتدن منبعث اولهرق اوسوز حقندہ بیان مطالعہ اولمق دخی
سزاوار رد کورغمز . هر ایکی طرف بیله اظهار حق و صوابہ
خدمت ایتدکجه صورت ظاهر ددهکی مابایت موافقتہ تحول ایدر
بو مقدمہنی بسط ایتمکن مقصدمنز واو عطفک بالکلیہ ترک
درجہ سنده تقلیلہ ویرکولک تکثیری حقندہکی فیکرک تعدیلی
خصوصندن عبارتدر .

بو مبجده خامهران اولزدن اول واو عاطف یرینه وضع
اوله حق نقطه لره فاصله و یاخود سکتہ تعیری مناسب اولوب
اولیه جفنه دائر بعض سوز سویلمکده دخی مناسبت واردر .

معلومدرکه فاصله ایکی شیئک بینی فصل ایدیجی دیمک
اولوب واو عطفک مقامنه قائم اولمق اوزره وضع اولسه حق
نقطه نکل محلی ایسه فصل ایتمک محلی دکل بلکه وصل ایلمک
محیدر ، زیرا واو عطف جمع ایچون اولدینی کبی انک مقامنه
قائم اوله حق نقطه دخی جمع ایچون اولمق لازمکله چکی وجمع
ایدیجی بر شیئی فصل ایدیجی اسمیله تسمیه ایلمک ضدیله تسمیه
قیلندن اوله جفی بدیهیدر .

سکتہ تعیری دخی ار باب تجویدک اصطلاحجه ایکی لفظک

میانی نفس المفسرین فصل ایلمک دیمک اولدیغندن بو اصطلاحه کوره بوو برکوله سگته دیمک فاصله دیمکدن دها مناسب کوریلور. لکن اهل نجوید اصطلاحنجه قرآن کریمده سگته (من مرقدنا) و (بلران) ایله دها بر ایکی محلهده واقع اولوب بوسگته لر ایسه متعاطفین بیننده واقع دکلدر. ارباب تجویدک عطف بولنمیان بر قاج محله تخصیص ایتدکلری بر تعیری تراکیب عثمانیهده متعاطفین بیننه وضع اولنان نقطه لره قدر تعمیم ایلمک دخی پک مناسب اوله من ظن اولنور. بومعالر ملاحظه اولنور ایسه معطوف ایله معطوف علیه بیننه وضع اولنه جق نقطه لره عاطفه و یاخود نقطه عطف دیمک دها نسب کورینور.

محاورات عادیه ترکیهده و او عطفک استعمالی قلیل ایسهده تراکیب عثمانیهده و علی الخصوص اشعارده و او عاطفه احتیاجز کثیردر. بوندن اول وقوعبولان ایضا حاتمزه و او عطفک محل استعمالی و محل ترکی تعیین اولندیغندن تکراراً انی بیانه لزوم کورمیز. انجق بوراده بیانسه لزوم کوردیکمز شی مصحف لره کی سجاوند اصولک اتخاذه تراکیب عثمانیهده و او عطف یرینه و یرکول وضعی لزومنه دلیل اوله میه جفی کیفیتدر. چونکه سجاوند نامیه وضع اولنان اشارات و او عطفک یرینه قائم اولق ایچون اتخاذه اولنمیوب بشقه مقاصده منی اتخاذه اولمشدر که او مقاصد قرآنی اوقویان کسه هانکی محلهده وقف ایدر ایسه معنایه خلل عارض اولیه جفی وهانکی

محلده وقف ایلر ایسه معنی مختل اوله جغنی دلالت سجاوند ایله
 یلمکدر یوقسه مصحف شریفک هیچ بر یرنده و او عطفه بدل
 اولق اوزره سجاوند وضع اولدیغی یوقدر . مجموعه معلمده
 و او عطفک ثقتندن بحثله ولو ایکی و اوک اولسون تعاقبه میدان
 ویرلماسی توصیه اولنیور . حالبوکه قرآن کریمده اون عدد
 و او عطف بر برینی بلا فاعله ولی و تعقیب ایلور . ایسته (حرمت
 علیکم امهاتکم و بناتکم) الی اخرها آیت کریمه سنده متوالیاً
 تمام اون عدد و او عطف وارد . یالکز بو آیتده دکل قرآن
 کریمده توالی و اوات بحسابدر .

توالی و اوک خفتی آیات کریمه ایله ثابت اولدیغی کبی پیشوایان
 ارباب علمک اتفاقله بله دخی محققدر . و بو خفتک ثبوت و تحقیقنه
 بالتجربه یقین حاصل ایتک دخی پک قولایددر .

ایسته هرکیم حروف هجایی الفدن یاه قدر (ا ب ت) دیوالی
 آخرها مفتوح اوله رق بر بر تلفظ و تعداد ایسه ایچلرنده
 (و) حرفدن اخفتی بوله مز . خفتنه نصوص و طبایع دلالت
 و شهادت ایدن بر حرفه عز و ثقت ایدمک ایسه موافق حقیقت
 کورینه مز .

بزه قالور ایسه و او حرفک ثقتندن بحث ایدلیوب تراکیب
 عثمانیه نک هر بر محلنده و او عطفه لزوم اولدیغندن بحث ایدلیددر .
 چونکه بعض محل دخی واردرکه اورا زده و او عطفه شدت
 احتیاج رونما اولور . از جمله متعاطف اولان کلمه زده ایکیشر

ساکن حرف بولنور ایسه اورالرده و او عطفک ترکیه ویرکول استعمالی یک زیاده موجب ثقات اولور . ایسته (رأی ، فکر ، قبیح ، عمد ، خفض ، نصب ، بنی ، قول) مثلوا هم و سطحی و همده آخری ساکن اولان کلمه لری ویرکول ایله تلفظ ایدنلر خیلی صقتی چکرلر . واما بولفظلر و او عطف ایله تلفظ اولانسه او واولر فارسی اسلوبجه لفظان ساقط اوله رق ماقبللرنده کی حرفلر ضم ایله بالتحریک (رأی و فکر و حسن و عمد و خفض و نصب و قبیح و قول) دیو تلفظ اولنه جنی جهته بو حالدنه لسانه ثقات کاور و نهده طبعه فتور عارض اولور . متعاطفک یئنده حرف عطفک ترکی شویله بر محدودی دها مستلزم اولورکه بیانه ابتدار قنور .

امور طبیعی دندرکه لسانی نطق و تکلمه اطلاق ایدن انسان اره صره توقفه مجبور اولور . و بوکاسب لسانک بعض مرتبه یورلمسی و نفسک طارالمیدر . دل یورغونلغی و نفس طارلغی ایسه لافرادی اوزادینی و قتده اولور یوقسه هر برکله یی تکلم عقبیده نهدل یوریلور و نهده نفس طارالور . بالعکس ویرکوللرک الجاسیه هر بر لفظده بررکوره توقف ایلمک نفسی دها زیاده یورار چونکه انسان تکلمه باشلادقده نفسنه فتور عارض اوله جنی وقته قدر کلامک امتدادینی تصمیم ایدر لکن اوتصمیم طبیعی برحالت اولوب قصدی اولمدیغندن انسانانی تفتن ایده مز . ایمدی اوتصمیم طبیعیک خلافنه اوله رق لسانی و نفسی توقفات

ناهنكامه اوغرا تمقدناشی نفسه عارض اوله حق عسرت برکسه
 بولده کيدر ايکن هر آديم باشنده برر کره توقف ایلمکدن وقوعه
 کله حک عسرت و صعوبته بکزر. اکر بویه اولمیدی لسان اصلی
 اربابی متعاطف لک بینده و او حرفک استعمالی عادت ایتمزلر
 و او عاده عثمانلور ایله عجملر تبعیت ایلمزلر ایدی. متعاطفلر
 بینده و او عطفک استعمالی و یرکولدن اولی اولدیغی شودلیل
 ایله دخی ثابت اولور شویله که و او عطف کله اولدیغدن انک معناسی
 واردر. و یرکول ایسه یالکز بر اشارت اولوب کله انواغندن
 اولدیغدن معناسی یوقدر. و او عطف هم کاغدلره یازیلوب
 کوریلور. و همده اغزلردن چیقوب ایشیدیلور. و یرکولی ایسه
 کاغدی او قویان کوریر، دکلیان ایشیده مز. بوسبیدندرکه و او عطف
 یرینه و یرکول قونیلان اوراقی استماع ایدنلر او اوراقک بعض
 یرینک معناسی در حال کلایه مازلر بوحال دخی لسان ایچون
 برخلل و بر تقیصه در.

ترا کیده و یرکول استعمالنه لزوم اوله حق محملر جمله لک
 آخر لریله التباسی مستلزم اولان یرلردر. چونکه بر جمله نک
 ختامنده استعمال اولنه حق و یرکول او جمله نک مابعدنده کی
 جمله یه مرهونیتی و تعلق و مربوطیتی قالمدیغنی خبر و یرر. فلذلک
 بویه محملرده و یرکول فائده دن خالی دکدر. مستلزم التباس
 اولان محملر دخی براسمه مضاف و یا خود بر صفته موصوف اولان
 لفظلر ایله اولیانلردر. بیلر نده اضافت و وصفیت اولمیان ایکی

لفظك اراسنه بر نقطه فصل وضع ايديلور ايسه وينلرنده
 اضافت ووصفیت اولان لفظلرك ارالرينه نقطه وضع ايدلر ايسه
 هم قارىء عباره انلرى وهله حقیقه اوقور وهمده سامع عباردینى
 قرائت ايدنك سیاق اداسندن معنای كلامى در حال فهم ايدر.
 بومرام دها زیاده توضیح ایتمک ایچون بعض امثله ایراد ایدلم.
 مثلا (بو کتاب . فقهدر) ترکیبده کی (کتاب) لفظنده اضافت
 اولدیغی نقطه فصلدن وهله تعیین ايدر. واما نقطه وضع ایدلمکسزین
 (بو کتاب فقهدر) دیو ترقیم قلنسه بونده اضافت اولدیغی
 اکلاشیلور. وکنلك (بو قول، صوابدر) ترکیبده کی قولك
 موصوف اولدیغی نقطه فصلدن اکلاشیلور. واما بلا نقطه
 (بو قول صوابدر) دینلور ايسه قولك موصوف اولدیغی وهله
 بیانور. ایشته بویله یکدیگره ملتبس اولان لفظلری یابروجه
 مذکور نقطه ایله فصل ایتملی ویا مضاف وموصوف اولان
 لفظلرك آخرلرینه بر کسره وضع ایلمایدیر. وهر حالده ویرکولك
 محسنانی مبتدیله وقرائت ترا کیده مهارتی اولمیانلره غاندر
 یوقسه کتب وقرائتده مهارتی اولنلر ویرکولدن مستغیدرلر.
 مبتدیله ایچون لزومی اولان ویرکول دخی بوجه مذکور
 ترکیبلك بعض محللرینه مقصور اولمایدیر. زیرا عباراتده الفاظ
 وکلماتدن زیاده ویرکول استعمالنك ضرری فائده سندن اکثردر.
 چونکه لزومندن فضله اولان هر شی عبث اولوب عبث ایله
 اشتغالده فائده متصور اولمز. تیاترو وادیسنده یازیلان اورا قده

ویرکولرک کثرتنه لزوم وارایسه اولزوم تیاترولره مخصوصدر . هرقلمه انسان آثار تیاترومی اوله جق ؟ تیاترولر محاورات اشخاص طرزنده ترتیب اولمش برر افسانه اولوب هر یازیلان شیء تیاترویه تقلید اتمک نهدن لازمکله جک ؟ والحاصل عباراتی ویرکول ایله مالامال ایلمک التزام مالایلمدن عداولمنغه سزادر .

حروف عواطفدن (یا ، یاخود ، بوقسه) حرفلری شک وتخییر ایچون اولمنغه جملهده کی حکمی معطوف ایله معطوف علیهدن برینه بلا تعیین تعلیق ایدر ، لکن بو حرفلرک مقام استعماللری و صورت استعماللری بشقه بشقه در . بونلردن (یا) حرفی بعضاً خبرده و بعضاً امرده واقع اولور و مکرر اوله رق استعمال اولنور که هم معطوف علیهک و همده معطوفک اولنه کتوریلور . خبرده واقع اولدیغی وقت شک ایچون اولور (یا حسن افندی کلور و یا حسین افندی) کبی که متکلم بو کلامیله (حسن افندی) ایله (حسین افندی) دن هانکیسی کله جکنک کندی عندنده شکلی اولدیغی خبر ویرمش اولور . بویله مقامده معطوفی (یاخود) حرفیه ایراد ایتمکده جائزدر (یا حسن افندی کلور یاخود حسین افندی) کبی . (یاخود) لفظنی واو عطفله استعمال ایلمکده جائز اولور (یا ادبیات اوکرملی و یاخود حکمت او قوملی) کبی . و (یاخود) ایله برابر (واو) حرفی زائد دکلدر ، زیرا بوراده واو (یاخود) لفظنی معطوف علیهک اولنده بولنان (یا) حرفی اوزرینه عطف

ایدر ، واورادہ کی (یا) حرفی عطف ایچون اولیوب مابعدندہ کی
کلامک شکہ منبی اولہ جغنی اول امردہ تنیہ ایچون اولور .

(یا) حرفی امردہ واقع اولورسہ تخییر معناسنی افادہ ایدر
(یاکل یاکیٹ) (یاکتابت اوکرن یا حکمت) کبی کہ (بو ایکی
امردن برینی اختیار ایت) دیمک اولور .

(یوقسہ) حرفی استفہامہ مخصوصدر ، یعنی کندیسندہ
استفہام بولنان کلامدہ واقع اولور (مالبی سورسن یوقسہ
علمی می) کبی . بعض ککرہ (یوقسہ) حرفی لفظدن حذف
اولنوب نیتدہ باقی قالور (احمدی کلدی خالدی) کبی کہ (یوقسہ
خالدی) تقدیرندہ در .

(لکن) حرفی بری مثبت وبری منفی اولان شیلری بربرینہ
عطفہ مخصوصدر . اکر معطوف علیہ منفی ایسہ اندن منتقض
اولان حکمی معطوفدہ ثابت قیلار (عثمان کلدی لکن عمر
کلدی) کبی واکر معطوف علیہ مثبت و معطوف منفی ایسہ هر
برینی کندی حالی اوزرینہ ابقا ایدر (حسن کلدی لکن حسین
کلدی) کبی .

(بلکہ) لفظی اضراب ایچوندر واضرابک معناسی حکمی
معطوف علیہدن معطوفہ صرف دیمکدر وبونک حرف عطف
اولسی اولکی کلام، منفی ایکنجی کلام، مثبت اولدینی وقتدہ اولور
(بن سکا اولیہ دیدم بلکہ بویلہ دیدم) کبی .

(بلکہ) لفظی عاطفہ اولمغہ مخصوص اولیوب بعضاً بولنظ

ادات ترجی اولوب (احتمالکه) و (شایدکه) معنایینه کلور
نتکیم ترجی بختده ذکر ی کذار ایلدی .

(نه) لفظی نی ایچوندر و بونک استعمالات مختلفه سی
وارد و هر حالده شك ایچون اولان (یا) حرفی کبی تکرار اولنور
یعنی هم معطوف علیک و همده معطوفک اولارینه کلور .

صورت استعمالک بریسی بر فعل مثبت و یا خود بر صفت مثبت
ایله بینلری فصل اولمقدر (نه زهت افندی کلدی نه شوکت افندی)
(نه حلمی افندی شاعر در نه علی افندی) کبی . بوضورتده
بعضاً مکرر اولان (نه) به بر (ده) حرفی الحاق ایدیلور
(نه حلمی افندی شاعر در نه ده علمی افندی) کبی .

صورت استعمالک بریسی دخی (نه) حرفی بر فعل منفینک مؤکدی
اولوب بلا فصل تکرار قلمقدر یعنی (نه) حرفی فعل منفیدن
صکرده هم معطوف علیک و همده معطوفک اولارینه کلوب آرتق
انلرک بیننه بشته شی کلامقدر (بورایه کلز نه حلمی افندی نه
قریمی افندی) کبی .

استعمالک بریسی دخی (نه) لفظی منفی اوله رق تکرار
قلمقدر (نه پدر و مادر و نه همدم و برادر و وار) کبی .

استعمالک بریسی دخی فعل منفی کلامت آخزینسه کلوب
(نه) لفظی هم صدرده واقع و همده بلا فصل مکرر اولمقدر
(نه خالد افندی نه بکر افندی بورایه کلز) کبی .

(نه) لفظنک صور مذکورده اوزره استعمالاتی قاعده مرعیه

تسانیه اولدیغندن خلاقی اوزره استعمال جائز اولماز مثلا (بورایه کلور نه خالد افندی نه بکر افندی) دینلیمز.

ایکی منفی بریره کلورسه اثبات چیقار کلام مشهورینه منبی بعضلر (بورایه نه بکر نه خالد کلز) مثللو ترکیبلی خطاطن ایدر لر . خالبوکه هر یرده ایکنجی نفی اولکی نفی نفی ایتیموب بعض یرده تأکید ایدر مثلا (او بغچه او یله معمور بغچه در که در و ننده یوق یوقدر) دینلده ایکنجی (یوق) اولکنی نفی ایتمکله در و ننده هر شیء واردر دیمک اولور . و اما (یوق یوق اوسنک بیلدیک کبی دکل بویله در) دینلده نفیک بری دیگرینی نفی ایتیموب تأکید ایدر و کذلک (کلز کلز سن آنی بکلمه) دیر لر که ایکنجی (کلز) اولکنک تأکید ایدر . بو صورتده بورایه کلز نه حلمی افندی نه علمی افندی ترکیبده کی (نه) لفظلری فعل منفی بی تأکید ایتیش اولور .

بوسوز بزم کندی اختراعمز اولیوب لسان اصلیدن یعنی عربیدن مأخوذدر .

❖ صیغه سنه دائر بحت ❖

کلامده سلسله ترکیبه منخرط اولان جملهلر ارمهنده کثیر الاستعمال برنوع کلمه واردر که انلر صله صیغه لری تعبیله معبر اولشلردر .

بونلرک صورت استعماللرنجه بعض مرتبه اختلاف وقوعبولمده اولديغندن بويصغه لرك برقاعده مطرده تخنده اوله رق استعمالی بعض ذوات ارزو ایدوب علی الخصوص ادبای قومک سرتاجی واذکیای شبان تألیف کذارانک رهبر منهاجی اولان سعید بک افندی بوکاپک زیاده مراق ایشدر . وحتی کچنده «نحو ترکی» نامیله بر اثر نوین ابداعنه تهیزکک همت ایدن حسن شفیق بکک او اثرینه میر مشار الیه صله فعللرینک صورت استعمالی بیانا بر مقدمه دخی یازوب او مقدمه ده برخیلی امثله بیله ایراد ایلمشدر . صله فعلنه مراق ایدنلردن هرکسک برر کونیه ظنی و صورت استعمالنجه برر درلو ذهابی اولدینی کبی بزنده بوخصوصلرده ظن وذهابز واردر . ادبیات یالکر حسیات عالیه وعلو افکار مثللو اعتبارادن عبارت اولوب ادبیانک شرط اعظمی اول امرده الفاظ وکلماتک معنالرینی و صورت استعماللرینی بیلمک و اوکرنمک واندن صکره تراکیب عمومیه نک خاصه لرینه و مزیتلرینه کسب و قوف ایلمکدر .

فلذک صله فعللری دنیلان لفظلرک ماهیتلرینه ونه صورتله وهانکی محله استعمال اولنه جقلرینه دائر بوراده بحث مخصوص احقق صدرمزک داخلنده در .

ایمدی صله فعلی دنیلان لفظلر (اولدینی) و (بولدینی) و (کلدیکی) و (کوردیکی) و (اوله جنی) و (کوره جکی) مثللو صیغه لر درکه بونلر یافعل ماضیدن ویا فعل مضارع دن اصاغه

اولنمشدردر . معلومدرکه هر لسانده صیغ متصرفه هپ بری
 برندن مشتق اولمشدر یعنی لفظاً ومعناً بینلرنده مناسبت اولدینی
 ایچون یکدیگردن اخذ واستخراج قلمشدر . ایسته لسان ترکیده
 فعل ماضی امر حاضر دن وفعل مضارع فعل ماضیدن مثلاً
 (کلدی) لفظی (کل) لفظندن و (کلیور) لفظی (کلدی)
 لفظندن مشتقدر وصورت اشتقاقلی دخی مادهٔ اصلیه دن ماعدا
 اولان حرفلرک تبدیل وتغیرندن ویاخود حذفندن عبارتدر .
 ایسته (کلدی) لفظنک دالیله یاسی و او ایله رایه تبدیل اولنسه
 (کلور) اولور . وبتون بتون حذف اولنسه یالکز مادهٔ اصلیه
 باقی قالوب (کل) دینلور .

ماضی ومضارع وامر ونهی فعللرنده نصل اشتقاق وار
 ایسه صله فعللرنده دخی اشتقاق واردر . شو صورتهکه
 (اولدینی) و (بولدینی) و (کلدیکی) و (کوردیکی) مثللو
 صیغه لر ماضی اولان (اولدی) و (بولدی) و (کلدی)
 و (کوردی) فعللرنندن و (اوله جنی) و (بوله جنی) و
 (کله جکی) و (کوره جکی) مثللو صیغه لر مستقبل اولان
 (اوله جق) و (بوله جق) و (کله جک) و (کوره جک)
 فعللرنندن مأخوذدر . (اولدی) لفظنک آخرینه برغین ایله
 بر یا کتور یلوب (اولدینی) و (اوله جق) لفظنک قافی غینه
 تبدیل وبعده بر یا الحاقیله (اوله جنی) دینلمشدر :

آنفاً ذکر اولدینی اوزره اشتقاق دیک ایکی کلمه بیننده

لفظاً و معنأً تناسب ديمك اولديغندن اشبو صله فعللر يله مشتق
منهلر ي اولان اصللر ي بئنده هم لفظ و هم صده معني جهتندن
تناسب واردر . تناسب لفظي بونلرك حروف اصله جه و تناسب
معنوي دلالت ايتدكلري زمانلر جه مشاكلك و مماثلتدر . ايشته
(اولدي) لفظيله (اولديني) لفظي بئنده اصل اولان (الف ،
واو ، لام) حرفلر نجه مماثلت بولنديني كبي ايكي سنده زمان
ماضي يه دلالت واردر . مثلاً (دونكي كون بزه كلان حسن
افندي اولديني اكلاشلدي) دئندكده (اولديني) لفظي زمان
ماضي يه و (بومباحثه اوله جنبي زمان بئنده اوراده بولنورم) دئندكده
(اوله جنبي) لفظي زمان مستقبله دلالت ايدر .

صله فعللر ينك بويله زمانه دلالتلري اولديني ثابت ايتمكدن
مقصد منر قريباً اكلاشيلور . شمدي بونلره صله فعللر ي تعبير
اولمسنك سبيني بيان ايدهلم .

معلومدر كه اصطلاحات فيهي وضع ايدنلر كيف ماانفق
وضع ايتيوب حين وضعده برر كونه مناسبت معنويه كوزتمشلدردر
والآزده اودابه رعایت ايدلمكدهدر . مثلاً مبتداه مبتدا دئنلمسي
ابتدای كلامده واقع اولديني ايجوندردر و خبره خبر دئنلمسي بر
حكم مخاطبه انكله اخبار اولنديغندن ناشيدر كذا و كذا . (اولديني)
و (بولديني) مثلاً صيغه لره صيغه صله دئنلمسي دخي اوصيغه لره
اسم موصول ايله برلكده اوله رق صله لك مفيد اولديني معنابي

تضمن ایتدیکی ایچوندر . اسم موصول ندر ؟ صله ندر ؟ بوجمله
انلری دخی بیان ایدملکه کلامز مبهم قالمسون .

معلوم یا بولفظلرک ایکیسیده عربجه در . صله دیک اسم
موصوله وصل اولنان بر جمله خبریه دیکدر . اسم موصول
عربجه ده (الذی ، الی ، ما ، من) کله لریله اخواتیدرکه ترکیه ده
بونلر (اوکه ، اوشی که ، اوقادین که ، اوکیسه که) لفظلریله
مترجمدر .

بواسم موصولر برر اسم مبهم اولدقلری ایچون جمله دن
یالکنز باشنه بر جزء تام اوله مازلر . فلذک ابهاملرینی ازاله
ایتمک ایچون برر جمله خبریه احتیاج مس ایدرکه ایسته اوجمله
خبریه صله در .

اسم موصول ایله صله یی متضمن اوله رق عربجه برکلام ترکیب
ایدلسه مثلا (الذی یخدمه زید عندنا) دینلسه بونک ترکیه
ترجمه سی (اوکیسه که زید اکا خدمت ایدر بزم یانمزده در)
ترکییدر ، لکن بو ترجمه بر آرز اوزونجه بر آزده طاغنیجه
برلقردی اولدیغندن عثمانیلر بونی منتظمجه برشکله قویق ایچون
براز قیصالدوب برازده آلت اوست ایدوب (زیدک خدمت
ایتدیکی کیسه بزم یانمزده در) دیشلر ومضاف ایله اولان
(زید) • ادات اضافت اولان کاف حرفنی کتیرمشلردر .

واما (الذی وجده زید اخفاه) ترکیبی (زید بولدیغی شیئی

کیزلدی) دیو مترجم اولور (زیدک بولدیغی شیئی کیزلدی)
دیو ترجمه اولمز.

ایشته (بولدیغی) لفظی اولکی مثالده ایکنجی مثالدهده
صیغه صله در لکن اولکی مثالده ماقبلنده کی اسمه مضاف اولدیغی
اچون اسم مذکوره کف اضافت لاحق اولمش وایکنجی مثالده
مضاف اولدیغی اچون اوست طرفنده کی اسمه ادات اضافت
کلامشدر.

آنفا ذکر اولنان مثالدرن اکلاشیله جنی اوزره هر نه وقت
صیغه صله ایله اوست طرفنده کی اسم بیننده من جهة المعنی اضافت
صحیح و مقصود اولور ایسه او ترکیبه ادات اضافت کتورمک
والا اولماز.

صیغه صله ایله بر اسم بیننده اضا فک صحت و غدم سختی
هانکی محملارده اوله بیله جکینی تعیین اتمکه دخی لزوم اولدیغدن
انی دخی بیان ایدم . صله صیغه لری فعلیتده اصیل اولدقلری
اچون بونلر اسم صریح کبی گاه مسندالیه و گاه مفعول اولورلر
لکن بو حالده البته بر شیئه مضاف اولملری لازمه کلور، زیرا بو
صیغه لرده ابهام بولندیغدن بونلر سائر اسملر وصفلر کبی مستقلاً
مسندالیه اولمقدن قاصر در.

(صیغه صله نك مسندالیه اولوب بشته اسمه مضاف اولدیغك
امثاله سی) (خالدك كندیکی معلومدر، خالداک الدینی بودر، خالداک
بورایه کلدیکی وارمیدر) بو ترکیبلرده (کتدیکی) و (الدینی)

و (کلدیکی) صیغه لری هپ بر مسندالیه اولوب مسندلری
(معلومدر، بودر، وارمیدر) لفظلریدن.

و بوسله صیغه لری ماقبلرنده کی (خالد) لفظلرینه مضاف
اولمدر و اضافلری دخی مقصوددر و بو ترکیلرده کی مسندالیهلر
یعنی صله صیغه لری بعض ذهابه کوره (کتسی) و (المسی)
و (کلسی) لفظلریله مأول دخی دکلدر . چونکه متکلم (خالد) ک
زمان سابقده وقوعبولان ذهابی و اخذینی خبر ویریور .
و کذلک زمان ماضیده واقع اولان محیثی سؤال ایدیور .
(کتسی، المسی، کلسی) لفظلری ایسه بر اسم مصدر اولدیغندن
بونلرده زمان ماضی به دلالت مخصوصه یوقدر .

(صیغه صله نك مفعول واقع اولدیغك مثاللری)

(خالدك کلدیکی بن کوردم . خالدك سویلدیکنه سن باقمه،
خالدك کیتدیکنده شبهه یوقدر) . بو ترکیلرده کی صله صیغه لرندن
(کلدیکی) و (سویلدیکنه) لفظلری مفعول به اولوب
(کیتدیکنده) لفظی مفعول فیهدر . و بو صیغه لر (کلسنی)
و (سویلمسنه) و کیتمنده) تأویلده دخی مأول دکلدر .

ایشته بویله یرلرده اضافت صحیح و مقصود اولدیغندن صله
صیغه سنك ماقبلنده کی اسمه اضافتی لازم اولور . و او حالده او اسمه
ادات اضافت کلور ، و اما (خالد سویلدیکی بیلور) . ثانیله
اولدیغی کبی ترکیبده فاعل تعدد ایتمکسزین صیغه صله دن بشقه بر
فعل بونورده صیغه صله او فاعله مفعول واقع اولور ایسه او

حالده اضافت باطل اولور. وارثق صیغهٔ صلتهٔ اوست طرفنده کی اسمه ادات اضافت کله مز. و بو مثللو مواقعهٔ اضافتک بطلانی بر فعلک مفعولتک اوفعلک فاعلنه مضاف اولسی ممتنع اولدینی ایچوندر.

خلاصهٔ مقال هر هانکی محلهٔ اضافت صحیح اولمز ایسه صیغهٔ صلتهٔ ماقبلنده کی اسمه ادات اضافت کتورلمز. وهانکی محلهٔ اضافت صحیح و مقصود اولور ایسه صیغهٔ صلتهٔ ماقبلنده کی اسمه مضاف ایدیلوب مضاف الیهی اولان او اسمک آخرینه ادات اضافت کتوریلور. اضافتک صحتی حالده دخی هر بر ترکیده ادات اضافت استعمالی واجب اولمیوب نیجه کره ادات اضافتک ترک اولدینی دخی واقع اولور مثلا (قاسم فورتنه سی) (اربعین صوغوغی) (یاز یاغموری) کی که بو ترکیلرک هر بری بر ترکیب اضافی ایکن بلا ادات ترکیب ایشدرد. و استعمال ادات ایله (قاسمک فورتنه سی شدتیدر) و (اربعینک صوغوغی ءؤثر اولور) دیمکده جائزدر.

بویضاحات ایله شو معنایی افاده ایتمک ایسترمکه هر هانکی محلهٔ صلتهٔ ماقبلنده کی اسمه ادات اضافت کتور ایسه البته انلرک بینده اضافت بولمیدینه حکم اولنمیوب معنایه نظر اولنمیدر. ایشته (خالد سویلیدیکنی بیلور) ترکیبنده (خالد) ادات اضافت کلامسی بینلرنده اضافت منقطع اولدینی ایچون ایسه ده سعید بکک مثال اوله رق ایراد ایتدیکی :

بن مرأمجه سلیمان اولدیغم دمدر بودم

مصراعنده کی (بن) لفظیله (اولدیغم) صیغه سنک بیننده
اضافت مقرر در ، زیرا (بن سلیمان اولدیغم دمدر) دیکده جاژدر
ایشته ادات اضافله (سنک بورایه کلدیگك جمعہ کونی ایدی ، خالدك
اورایه کیتدیگی بازار کونی ایدی) دیمک بلا ادات (سن بورایه
کلدیگك جمعہ کونی ایدی ، خالد اورایه کیتدیگی بازار کونی ایدی)
دیمکدن البته اولادر . ایشته بومثالر ایله (بن مرأمجه سلیمان
اولدیغم دمدر بو دم) مصراعی حالجه و حکمجه مساویدر .

بو مثللو تراکیب اضافیهده ادات اضافک استعمال وعدم
استعمالجه اولویت بیلدیرن شیء اهل لسانک طبیعت و سلیقه لریدر
ارباب قلمدن بو مثللو قواعد چندان اهمیت ویرمیانلر سائقه
سلیقه لری اوزره بعض تراکیب اضافیهده ادات اضافت استعمال
ایدوب بعض ترکیلرده دخی استعمال ایتمز لر .

بعض موقع واردرکه طبایع اداتک استعمالنی ترجیح ایدوب
بعض محل دخی واردرکه ترکی اختیاریدر . واما عزت ملانک
اشنو :

سندن ایرلینی کوندن بریدر عاشقکک

واری سرداده بالین حضور اولدینی شب

بیتندہ کی ادات اضافت سعید بکک ذہابی وجہا صیغہ صالہ
 اولان (اولدینی) گلہ سنک مابعدینہ کلان شب لفظندن طولایی
 استعمال اولنما شدہ۔ چونکہ ترکییدن (شب) لفظی قالدیر یلوب
 بیت دخی نثر سبکنہ تحویل قلنسه ینہ ادات اضافت استعمال
 اولنوردی، یعنی (عاشقکک سندن ایرلدینی کوندن بریدر
 سردادہ بالین حضور اولدینی وارمی) دنیلور ایدی، چونکہ
 اشبو ترکیب کرک متور اولسون وکرک منظوم اولسون
 (خالدک بورایہ کلدیکی وارمی) قیلندن اولدیغندن بوندہ ادات
 اضافتک استعمالی وجوب درجہ سنده در .

شو خصوصی دخی بیان ایتکی مناسب کوردم کہ
 هر یرده بویله صیغہ لره صیغہ صالہ دیمک مناسبت آماز . مثلاً (بہار
 کلدیکی زمان هوا ایصیر) ترکیبندہ کی (کلدیکی) لفظی توقیت
 معناسنی افادہ ایدر . زیرا بز بو کلامی انسان اصلیہ یعنی عربیہ
 تحویل ایلسہک (اذاجاء الربیع حرالہواء) دیرز . ایشتہ بہار
 کلدیکی وقت ترکیبی تمامیلہ اذاجاء الربیع ترکیبک ترجمہ سیدر .
 بو حالہ کورہ توقیت معناسنی افادہ ایدن بویله صیغہ لره توقیتہ
 دیمک دہا مناسب اولور ظن ایدرم و بو صیغہ لک توقیتہ اولسی
 کندیلردن صکرہ (وقت وزمان وکیجہ وکوندوز) مثللو
 ظروف زمانیہ دن بری کلککله اولور (یاز کلدیکی وقت صیفہ یہ
 کتملی . قیش کلدیکی زمان استابولہ کللی) کبی بو صیغہ اوزرہ
 اولان کلمہ لر بعضاً تعلیلیہ اولور و اوجالده بونلرہ صیغہ تعلیل

دیکدهده مناسبت بولور . (اولدینی ایچون) و (اولدیغندن)
 کبی که (اولدینی ایچون) (لکونه) نک (اولدیغندن) (من کونه) نک
 (کلدیکی ایچون) (لچیئه) نک (کلدیگندن) (من بچیئه) نک
 ترجمه سیدر کذا و کذا . بویله تعلیل معناسی افاده ایدن صیغه لر
 ترکیده مفعولرینه مضاف اولور ایسه ادات اضافتی ترک ایتمک
 ایراد ایتمکدن احسندر . مثلاً (بن بورایه خالد افندی کلدیکی
 ایچون کلام) کبی واما (خالد افدینک کلدیکی ایچون کلام)
 دیکده ممتنع دکلدر واما صیغه تعلیل هیچ بر شیئه مضاف اولمزسه
 صیغه صلهده جاری اولان قاعده وجهله ترکیبه ادات اضافت
 کتورمک جائز اولمز ، مثلاً (خالد افندی عالم اولدینی ایچون
 محترمدر) کبی . اگر (خالد افدینک عالم اولدینی ایچون
 محترمدر) دینسه کلام باطل اولور . چونکه ارددن جمله
 تعلیلیه قالدیرلسه میدانده (خالد افدینک محترمدر) کله لری
 قالب معناسز بر شی اولور . صیغه مذکورمک بولدیغی
 ترکیبه ادات اضافت ایرادی دهها بر قاچ محلهده ممتنع
 اولدیغندن انلری دخی بیان ایدم . بری صیغه صلهنک هیچ
 براسمه مضاف اولمقسزین بر فعله مفعول اولسیدر (خالد افندی
 الدیغنی ویرر) و (خالد افندی یاردنک کتدیگنه باقماز) کبی ویاخود
 مفعوله مقرون بولتمقدر . شو صورتله که او مفعول هم بشقه بر
 فطک وهمده صیغه صلهنک مفعولی اولور (خالد افندی الدیغنی
 شیئ ویرر) کبی وبری صیغه مذکوره کذلک مضاف اولمقسزین

ترکیب حالی به جزء اولمقدر (خالد افندی راکب اولدینی خالد کلدی) کبی و بری كذلك مقطوع الاضافه اولدینی خالد مفعول فیه اولمقدر (خالد افندیده هنر اولدیغنده شبهه ایتم) کبی .

﴿ کلمه ربط اولان « که » نفضنه دائر بحث ﴾

بولفظ فی الاصل فارسی اولوب لسانزده دخی مستعملدر .
بعضاً (کیم) صورتنده یازیلوب یازلدینی وجهله تلفظ اولنور .
(که) لفظی برهان قاطعه ادات ربط وادات علت اولور .
دینلمکله ادواتدن عد اولمشدر . لکن بولفظ بعضاً عربی اولان (الذی) لفظنک استعمال اولدینی مواقعک مثلنده قوللانیلدینی جهتله اوبله مواقعده (که) لفظنک اسم موصول اعتبار اولمشنده محذور اولماز ظن ایدرم . هر نه ایسه کړک ادات ربط دینلسون وکړک اسم موصول اعتبار اولنسون (که) لفظندن صکره البته بر جمله خبریه کلوب اوجمله (که) لفظنه صله اولور ، یعنی وصل وربط قنور . وجهله ، مذکوره مخاطبی مستفید ایده جک درجهده بر حکم نامی مفید اولدینی ایچون کلام صاییله ماز .

(که) لفظی مابعدنده کندوسنه وصل اولنان جمله ایله برابر بعضاً بر موصوفه صفت واقع اولور . واوموصوف یا مسندالیه اولور . ایشته تفعینک :

هر معنی لطیف که جانندن نشان ویرر
تعبیر ایدنجه طبعم انی نطقه جان ویرر

بیتمده (هر معنی) مسند الیه (لطیف) انک صفتی (که جانندن
نشان ویرر) جمله سی صفت بعد صفتیدر که متکلم یالکز اوجله بی
تکلم ایتمکه بر حکم تامی افاده ایتمش اولیوب افاده حکم، مصراع
اول و مصراع ثانی بی تماماً تکلمه حاصل اولور . بوکا سبب
مصراع اولده کی مسند الیهک مسندی مصراع ثانیده بولنمقدر که
اومسند (جان ویرر) لفظیدر .

یاخود مابعدنده کی جمله ایله برابر صفت واقع اولان (که)
لفظنک موصوفی مفعول اولور . نته کیم فضولینک ایات آتیه سنده
اوله اولمشدر .

یارب همیشه لطفکی قیل رهتما بکا
کوسترمه اول طریق که کتیمز سکا بکا
قطع ایله آشنالغم اندن که غیردر
انجق اوز آشنالرك ایت آشنا بکا
بر یرده ثابت ایت قدم اعتبارمی
کیم رهبر شریعت اوله مقتدا بکا

کلمه ربط بعضاً بالکنز ضمیری ولی ایدر . نیتہ کیم نفعینک
اشبو :

او کیم کتابه نجلد کتاب دانشیدر
خلاصه سخن بو علی و افلاطون
او کیم مقدمه اجز زهد و طاعتیدر
نتیجه ورع ابن ادهم و ذوالنون

شعرنده (کیم) لفظ لری ممدوحه راجع اولان غائب
ضمیرینی و فضولینک :

عشق دزدیله خوشم ترک نصیحت قیل رفیق
بن که تریاکی مزاجم زهر کار اتمز بکا

بیتده دخی متکلم ضمیرینی ولی ایلمشدر .
کلمه ربط بعضاً حرف ندا اولان (ای) لفظندن صکره کلوب
منادی مقدر اولور . سرورینک :

ای که قیامش سنی ستار غفور
زله پوش همه از باب قصور

بیتده اولدینی کبی که بونده تقدیر کلام . ای ذات مزوت
سماتکه سنی حضرت ستار غفور ارباب قصوره زله پوش ایلمشدر . در
بعضاً کله تشیه اولان (او یله) لفظندن صکره کلور نیتکم
فضولینک :

غمزه پیکانک ایدر عاشقه چشمک صدقه
او یله کیم مردم منعم ویره محتاجه زکات

بیتده او یله اولمشدر .

بروجه مذکور مثالیری ایراد اولنان محللرده (که) لفظی
مابعدینی مابقنه ربط ایلدیکی آشکار اولوب فقط بعض کرده
ربط ایلمز . و بو حالده لفظ مذکوره زائد دیمک بعید اولماز
ایشته فضولینک :

کاکانک قیلدی مقرر بکا سرکشته لکی
دیمسون کیمسه که وار کردش کردونه ثبات

بیتده کی (که) لفظی بو قیلدندر ، زیرا (که) لفظنک
حذفیه « دیمسون کیمسه کردش کردونده ثبات وار »
دینلیسه معنی هر نه ایسه (که) لفظنک استعمالیه دخنی
او یله در .

ترکیبجه اختصار مقصدینه مبنی (که) لفظی کثیراً کلامدن طی اولنوب مابعدنده کی جمله خیریهده واقع فعلک صیغه سی دیگر صیغیه تحویل اولنهرق جمله مذکورہ نک دخی طرز اسلوبی دکشدیریلور. واشبو تحویل صیغه ایکی صورتله اولور که بریسی صیغه فعلک آخردن ایکی حرفک حذفله انلرک یرینه بر الف و بر نون کتور مکدر. مثلاً (اولدی) و (اولور) فعللری (اولان) لفظنه تحویل ایلمک کی. و بعض صیغهده یالکز بر نون کتور یلور (و یرن) لفظنده اولدینی کی که (و یرر) فعلندن متحولدر. و بوضورتله وقوعبولان تحویل. جمله متحووله بر فاعله صفت واقع اوله جنی زمانده اولور، ایسته نفعینک:

هر معنی خفی که کلامده درج اولور

مصراعی وجه مذکور اوزره اختصار ایدیله جک اولسه (کلامده درج اولان هر معنی خفی) سبکنه و (هر معنی لطیف که جانندن نشان و یرر) مصراعی دخی (جانندن نشان و یرن هر معنی لطیف) اسلوبنه تحویل قنور.

صورتک بریسی دخی بوندن اول خامهران اولدیغمز بحث مخصوصده بیان قنندینی اوزره فعل ماضینک آخیرنه برغین ایله بر یا علاوه ایلمکدن عبارتدر. ایسته (اوکوندن بریدر که عاشقک سندن آیرلدی بر کیجه وارمیدر که بالین حضوره

سرداده اولدی) کلامنی عزت ملا نظم طرزینه تحویل ایدرک :

سندن آیرلدیغی کوندنبریدر عاشقک

وارمی سرداده بالین حضور اولدیغی شب

دیشدر .

﴿ باب الحقیقه و المجاز ﴾

معلوم اوله که حقیقت و مجازبانی علم بیانک اهم مهماتی ، بایکده علم بیانک کندیسیدر . زیرا شعر و انشاده مرتبه رسوخه بالغ اولان ارباب ادب کلاملرنده درلو درلو مجازلر استعمال ایدرلر . منشیاتک و شاعرانک کندیلرده سلیقی و طیبی اولیوب تعلیمی اولان قوملر و طول مدت ورزش و ممارسته شعر و انشایه اشنالق حاصل ایدن کسهلر ایچون حقیقت ندر مجازندر بیامت و مجازک انواعنه کسب و قوف ایلهرک انلری کلاملرنده اقتضاسنه کوره استعمال ایدوب کلاملرنده من جهة المعنی تعقید و خالی وقوعه کتور مامک لازمدر . چونکه کلامک قواعد ترکیبیه سی یانمک ایله تعقید لفظیدن احتراز اولندیغی کبی مجازلرک کیفیت و ماهیتلری بیانمکنه دخی تعقید معنویدن احتراز اولنور . تعقید لفظی کلامده الفاظی قاعده مألوفه لسانیه اوزره ترتیب ایتمکدن نشأت ایدر . تعقید معنوی دخی مجازلرک ماهیتلرینه عدم و قوفدن ناشی بونلری یرلی یرنجبه

استعمالده ایدیله جک خطا و قصور دن نشأت ایلرکه بوسیدن ضولایی
معنای کلام مغلق و معقد قلوب سامعی کرداب تفکره القا ایدر .
کلامده مجاز استعمالنک فوایدنی بیان ایتزدن اول حقیقتله
مجازک ماهیتلری تفسیر ایدله تا که مجهولاندن بحث ایتمش اولیهلم .
ایمدی حقیقت موضوع اصلینسه دال اولان لفظدر . مثلاً
(آی) کبی که کوکب معروفه دیرلر . و (سرو) کبی که قدی
بالا و موزون اولان شجر معلومک و (سنبل) کبی که بر معروف
شکوفه نك اسملر ایدر . مجاز دخی موضوع اصلینسنگ غیری
اولان معناده استعمال اولنان لفظدر . مجاز دیمک محل تجاوز دیمک
اولغله (جاز) فعاندن مأخوذ اسم مکاندر . معنای اصلیندن
کندوسنه تجاوز اولندیغی ایچون او مثللو لفظه مجاز تسمیه
ایلمشله . و مجاز اصلاً ایکی نوع اولوب برینه استعاره و برینه
مجاز مرسل دنیلور .

استعاره، معنای موضوعنه دلالت ایدن بر لفظی او معنایه مشابه
بشقه بر معنایه دلالت ایتک ایچون عاریت اوله رق الموق دیمکدر .
مثلاً (ماه) لفظی کوکب معروفه موضوع ایکن انی کوزل یوز
و کوزل یوز لوکسه معناسنده استعمال ایتک کبی . نیته کیم شیخ
غالب:

ای ماه اوینی اوینی که بوشب
کوشکده یر ایده بانک یارب

بیتنده استعمال ایلمشدر . و كذلك فضولی لیلی و مجنون افسانه سنک
احوال لیلی بی مین اولان ایاتندن اشبو :

صحرايه چيقاردی اودن اول ماه
کامنجه ایدردی ناله و آه

بیتنده (ماه) لفظی ایلی حقهده استعمال ایلمشدر . و سنبل لفظی
شکوفه معروف اسمی ایکن ینه فضولینک :

صیادن کل یوزکده سنبل پرپیچ وتاب اوینار
صناسن بر آچوب کاشنده برمشکین غراب اوینار

بیتنده سنبل لفظی زلف معناسنه استعمال اولمشدر . و (سرو)
لفظی شجر معروفک اسمی ایکن فضولی اشبو :

بکا بادصبا اول سروکل رخنن خبر ویرمن
آچلمز غنجه بختم امیدم نخلی بر ویرمن

بیتنده انی موزون القامه انسان حقهده استعمال ایلمشدر .
تعریفلرندن اکلاشامش اوله جنفی اوزره برلفظی کنیدی
ماوضع لهنده استعمال ایتمک اصل اولوب غیرى معناده استعمال

خلاف اصلدز ، یعنی فرعدر . کلامده اصلی ترك ایدوبده فرعی
 اختیار ایتمك بیهوده و عبث اولیوب البته برغرض مهمه منی
 اولورکه اوغرض معنای مقصودی مشاهده ایدرجه سنه سامع
 اولان کسه یه تخییل و تصویر ایلمکدر . کرچه بوصولت بعض
 شیده مجازی اختیار ایتکمزین دخی حاصل اولور ایسه ده اطاب
 و تطویلی استلزام ایلر . مجازده ایسه تطویل مقال اولیوب کلمه
 واحده ایله معنای مقصود تخییل و تصویر قینور . مثلاً برکسه
 حقدده شجیع دینسه اوکسه نك بهادر بر آدم اولدینی اکلاشیلوب
 بشقه برشی اکلاشاماز . واما اوکسه ارسلاندر دینسه ارسلان
 لفظنی ایشیدن سامعك خیائنده سباعك انک زیاده قویسی ویرتجیسی
 اولان حیوان معروفك صورتی و هیئتی و بطئی جلوه کر
 اولغله اشبو تعیر مجازی اوشجیع آدمك شجاعتی ارسلانك
 شجاعتی مرتبه سنده ذهن سامعه تخییل ایدرکه بولفظك حکمنی یالکز
 شجیع لفظی ویره مز . و بومقصدده مجازده عدول اولنمیوب استعمال
 حقیقله برابر لفظ مجازینك مدلولی سامعه تصویر ایدنك
 ایستلسه باعث تطویل مقال اولور . شویله که (فلان کسه نك
 قوت و شدت و سرعتی هر انساندن وهر حیواندن زیاده در
 طوتدینی پاره پاره ایدر قوشدیغنه یتیشور اینه کچن اصلاحلاص
 بوله ماز) ديمك لازمکلور . لکن هر زمان مقام کلام مقام اطاب
 اولیوب نیجه کره کلامده ایجاز و اختصار التزام اولنور ایشته

اوبله مع الایجاز مقصدی سامعه تصویر ایتک ایستیلور ایسه
مجازه عدول اولنق لازمکلور.

شوراسیده بیلنمایدزکه استعمال مجازده لفظ حقیقتک مدلولی
اولان معنایی بلانقصان تمامیه معنای مقصوده ثابت ایتک واجب
دکلر . مثلاً رجل شجاعه ارسالن دیمکه او رجله درت ایاقلی
وقویرقلی قولاقلی حیوان معناسی ویرمک بالطبع اقتضا ایلمز .
زیرا سامع کلامک مقتضاسنجه اوشجیع آدم حقنده قویرق
قولاق تصور ایتیوب ارسالنک خاصه سی اولان قوت وشجاعت
تخیل ایدر . وکننک قامتی بالا وموزون اولان کیمسه حقنده
استعمال اولنسان سرو لفظی ایشیدن سامع اوکیمسه سیه سروک
یکرمی اوتوز ارشون قامتی وغلظت وخشونتنی ملاحظه ایتیوب
نمایشجه اولان اعتدال وتناسبنی وروزکار اسدکجه ایکی طرفه
اولان حسن تمایلی تصور وملاحظه ایدر . اگر بویله اولسه
ایدی سروک استعمال اولندیغی محله مناره استعمال اولنصور
ایدی.

بویاضاحات ایله شونی دیمک ایستزکه کلامنده مجاز استعمال
ایده جک کیمسه معنای حقیقی ایله معنای مجازی بیننده کی مشابَهت
ویامجاورت ویاحالیت ومحلیت مثلوعلاقه ومناسبتله دقت ورعایت
ایدوب الفاظ مجازیه نی اکاکوره استعمال ایتمایدر . بویله اولنرایسه
کلامی مرتبه بلاغته واصل اولیوب درکه رداشته ساقط اولور . مثلاً
برکیمسه (بن بوآتی یوز غروشه آلم) دیسه ده برکتاب

کوسترسه بوانواع مجازدن اولمز. هر نقدر اوقائل آت ایلده
کتاب ایلده انتفاع اولتور، بوجهته بیلرلنده مناسبت واردر
دیسده ینه قبول اولمز. زیرا انلرده کی انتفاعک نوعلری بیلنده کمال
مرتبه مخالفت اولدیغندن اومناسبت پک مناسبتسز برشیدر.

بوفادادن منفهم اولورکه معنای حقیقی ایله معنای مجازی
بیلنده هم علاقه و مناسبت اولملی و همده بر لفظک مجاز اوله رق
استعمالنده اولفظک معنای حقیقیسی اراده اولمدیغنه قرینه بولمایدیر.
ایشته امثله سابقهده مجاز اوله رق استعمال اولنان کلانده بوشرطلر
موجوددر. از جمله شیخ غالبک :

ای ماه اوئی اوئی که بوشب
کوشکده بر ایده بانک یارب

قولنده کی (ماه) لفظندن مقصد کولک یوزنده کی آی
اولمدیغنه قرینه مخاطبک اوئی دیو امرایتمسی و کوشکده دیمکله
عضو سمع اثبات ایلمسیدیر. زیرا ماه حقیقی نه او یور ونده
ایشیدیر. ماه ایله مخاطبی اولان طفل بیلنده کی علاقه و مناسبت
دخی حسن و جمال و نظر ایدلره بخش ایتدکلری لطافت
حالدیر.

فضولینک بیتنده کی (سرو) لفظنده معنای حقیقی ایله
معنای مجازی بیلنده اولان علاقه مشابیهت دخی ایکسینکده

قامتک استقامت و تناسبی و سرو لفظیله معنای حقیقی مراد اولمدیغنه
قرینه دخی سروك كلرخ لفظیله توصیف اولنمسیدر.

❖ دفع اعتراض ❖

شعراى ترك و عجم قدبالایى سروه و ورخلى كله و كوزلى
تركه و قاشلى كانه و كر پكلى اوقه تشبیه ایتدكلى وسائر
تشبیهاترنده دخی التزام مبالغات ایلدكلى ایچون معانیء مجازیه دن
ذوقیاب اولمیان ووجه تشبیهدن بی خبر اولنلر بومثلو مجازات
و تشبیهاتی بکنمیوب استقباح ایدرلر. و سرو و كان و اوق تشبیهاتی
تزییفاً على طریق التعمیل بر سرو اناجنگ تپه سنده ایكى دانه
كل فرض ایلوب بویناقلری ، ایكیده تركس تقدیر ایدوب بوده
كوزلى ، انك اوستنده ایكى دانه دای تخیل ایدوب بوده
قاشلى. انك آلتنه برچوقده اوق صاپایوب بونلرده كر پكلى
دیهرك اوسرو موهومی برانسان شكلنده تصویر ایدرك شعراى
استهزا و كلاملى نفس الامردن بالكلیه بعید اولدیغى دعوى
ایدرلر.

كرچه نظم كلامه تاب و رونق و یردمیانلر بومثلو الفاظى
محال لایقه سنده استعمال ایدمهاملرندن ناشى جهرةً نظم بوجه
مذکور تخیل اولنان سرو بو العجب كبی برشكل غریبده صورتنا
اوله یلمك بعید دكل ایسه ده فرأند نظحى حسن ترتیبه مقدر

اولان ارباب کمال استعمال ایتدکری انفاطی سلك نظمه در
شاهوار کبی دیزملرله اول قدر حسن معنی تصویر ایدرلرکه
اصحاب طبیعت انی رد واستقباح دکل بلکه کمال مرتبه استحسان
ایدرلر. ایسته از جمله باقینک اشبو :

قارشو طوتدم سینه صد چاکی سندن جانبه
کوندر ای قاشی کاتم تیری بسندن جانبه

بیت ضریفانه سنه ظرافت طبعی اولانلر سینه کشای قبول
اولورلر. وینه باقینک عنی طریق التشبيه سولیدیکی اشبو :

نهال قامتک حقا عجب نخل دلارادر
اگرچه قدک اعلا کاکلک اعلا دن اعلا در

بیتی ایشیدنلر ممدوح حقنده خورما اغاجنک غلظت
وخشونتتی ومناره قدر قد وقامتتی تصور ایتیموب بلکه حسن
صورتتی وتناسب قیافتتی تخیل ایلرلر.

هر قومک کندولره مخصوص آداب وعاداتی اولدینی کبی
برخوای (لکل قوم ان بصطلاح) لسانلرنده جاری اصطلاحاتی
دخی واردرکه بر قومک اصطلاحاتی دیگر قوم استغراب ایده بیلور.
وبواستغرابه سبب او اصطلاحات انلرک بیننده مألوف ومانوس

اولما مقدر. از جمله بزرسوزه حواله سمع اعتبار ایتمه دیه چکمز یرده سن اکا قولاق آصمه دیرزه شمیدی بوسوز حرفیاً فرانسزجه یه ترجمه اولنسه فرانسز بوندن برشی اکلاماز. وکذلک انلرک اصطلاحاتی بیامیان برترک اواصطلاحاتده ترکیجه یه ترجمه اولنمش برشی ایشته اودخی اندن مصلوبه موافق برمعنی چیقاره ماز.

بومثللو اصطلاحات وتشبیهاتی قوممزرک عوام وخواصندن هر فرد عادی محاورات ومخاطباتلرنده بیله استعمال ایلمکده دره. وحتى الک زیاده هدف طعن اولان مبالغات معترضلرک بیله السنه سنده جاریدر. (ایشته سکابیک کره در تنبیه ایدیورم) دیه رک خدمتکارینه عتاب ایدن کیمسه بقالم بش کره تنبیه ایتمش می؟ بونک طقوز یوز طقسان سکزینک اصلی اولمدیغنه شبهه وارمی؟ و بر بنانک کمال درجه ارتفاعی وصف ایلمک صد دنده بولان کیمسه (افلاکه سر چکمش) دیو توصیف ایدر. نهایت النهایه قرق الی ذراع ارتفاعنده بولنه بیلان بنا افلاکه سر چکر می؟ بویله اصطلاحات عموماً ناس بیننده وتشبیهات شاعرانه دخی شعرا بیننده عرف اولدیغندن کذب انواعندن دکلدر. بوی سرو دیمک قامتی مطبوع وبالا واندامی کوزل دیمکدر. افلاکه سر چکمش دیمک برشیده کمال مرتبه ارتفاع بیان ایلمکدر. بز بومدعا مزرک صدقنه هر بر اثری عامه عندنده معتبر اولان فخر الادبا احمد مدحت افندینک انار برکزیده لرنندن بیله شاهد کتیره بیلورز. ایشته مشارالیهک

کچندہ «قانی وصال» نامیلہ یازمش اولدقلری بررومانک مقدمہ۔
سندہ شوعبارہ مسطوردرہ۔

(هر وصالک بروصاخانہسی اولزمی ؟ اولابودار وصالی
کورہم : بروادی ایچندہیز . اما کاغد خانہ وادیسسی کبی ایکی
طرفی چپلاق تپہ جکلر واورتہسی بریچق کیلومترو عرضندہ لطیف
چایر وانکده اورتہسی شاهانہ برکوشک واکا لایق برباغچه
ونظر ربا برهندسه ایہ تشکیل ایدمش درہ وچاغلیاندن عبارت
وادی دکل ! ایکی طرف افلاکک سر چکمش قیا ! کویا
قیالری دلوب افلاکک دخی اوستہ قدر اوزاتمق غیرت بیہودہ سیلہ
سرفراز چام اغاچلری !) .

ایشته بوتרכیده قیالریک افلاکک سر چکدیکی واغاچلریک
قیالری دلوب افلاکک دخی اوستہ اوزاتمق غیرتندہ اولدینی
کوسترلمشدر . ارتق بوکابردیہ جک قالورمی ؟

قومنز بیندہ متعارف اولان بومثللو اصطلاحات وتشبیہات
ومبالغاتہ اعتراض ایدنلرہ سبب اعتراضلری نہ اولدینی سـؤال
اولنسه اوروپادہ بویلہ اصطلاحات وبویلہ تشبیہات یوقدر دیمکن
بشقه برسبب بولہ جقلرینی امید ایتمیز . اوروپادہ هر نہ یوقسه انی
استعمال ایتمک بزہ جائز اولمازمی ؟ اوروپادہ قرہ قولاق صوی
یوقدردیہ صـ وایچمکی ترک ایلمک لازم کـ اورمی ؟ اوروپادہ
چاملیجہنک هواسی یوقدر دیہ نفس المامق اقتضا ایدرمی ؟

کرچه شعرا بعض کرہ کلامدہ جهت غلوه کیدوب افراطی

حددن آشور لر ايسه ده كرك شعرك و كرك نژده اواداي ارباب
بلاغت موقع مقبوليمده طوقتيوب مردود صايار لر . ايسته از جمله
نفعينك براسب سميع الجريني وصف صددنده سويلديكي اشبو:

او عالمكرد ره پيماكه دور لامكان ايلر
قلم نقطه قويخه مركزز نون مكان اوزره
جهان پر كرد اولور كن جنبشندن سرعت سيري
قوماز توز قومغه پيرامن بر كستوان اوزره
اودكلو چست و چابكدر او جسم كوه بيكرله
كه جولان ايتسه دو يياز چشم مور ناتوان اوزره

بيليري حدكذبدين اخراجنه امكان بولنميان غلور ندرنكره بومثللو
غلوانك كيفيتلري وسبب مردود بيليري بوندين صكره محل
مخصوصنده كله جكدر . بزكلم شمديكي صده:

استعاره نك وجه تسميه سني بوندين اول بيان ايلمش ايدك .
شمدي مجاز مرسلك سبب تسميه سني ذكر ايدم .

بوكا مجاز مرسل دينلمسي لغت عربده مرسل لفظنك مطاق
معناسنه اولديغي ايجوندر . چونكه مجاز استعاري يالكيز مشابهت
علاقه سيله مقيد اولوب مجاز مرسل ايسه برچوق علاقهلر بيننده
متردد اولديغندن علاقته واحده ايله مقيد دكدر . ايسته بوملاحظه
ايله مجاز مرسلده مطاقيت بولمشرده مرسل ديشلر . شوافادادن

مستفاد اولور که معنای مجازی ایله معنای حقیقی بیننده کی علاقه
 وجهت جامعه مشابہت اولور ایسه اکاستعاره واکر علاقه مشابہتک
 غیر ی اولورسه اکا مجاز مرسل تعبیر ایدر لر . مجاز مرسل لسان
 عربیده کثیر الاستعمال اولوب علاقه لری دخی اوتوزه قریبدر .
 ادبیات عثمانیه ده اکثر با التزام اولنان مجازات ، استعاره اولوب مجاز
 مرسل انک زیاده محاورات عادیه مزده وقوعبولور . مثلاً (بنی
 مملکت بیلور ، چشمه آقدی ، منغال یاندی) مثللو لقر دیلر هب
 مجاز مرسل نوعنددر . مخاطبات عادیه تکلفدن عاری اولدینی ایچون
 اصل اولدیغندن بوبابده مجاز مرسل بحثی تقدیم ایدوب بوجازدن
 لسانمزده کثیر الوقوع اولنلرک علاقه لری ذکر ایدم .

ایمدی علاقه نك بریسی کلیت و بریسی جزئی تدر که بونلر
 معنای حقیقی ایله معنای مجازی بیننده برر مناسب اولدیغندن
 بعض کره کل اولان برشی ذکر اولنورده انک جزئی اراده
 اولنور . وبوکا ذکر کل اراده جزء دنیلور . مثلاً (واپور کیدر
 ایکن ماکنه سی بوزلدی) و (بزم اودن دکنز کورینور)
 مثللو سوزلر ذکر کل و اراده جزء قیلنددر . چونکه واپور کیدر
 ایکن بالجمله ماکنه سی بوزلیوب اندن جزء اولان برشی بوزیلور
 ودکنز اوک هر بریرندن کورنیوب یاکنز پنجره لرندن کورینور .
 تعلیم ادبیاتده کاظم پاشانک اشبو :

بیچاره لهک شممدی علمینده لهنده

خلاقک نیجه سوزلر اولنور کوش فنندن

الطوغریسی اما بوکه قان طاملیور الحق
روسک قلیجی اورو پالونک قلمندن

بتی ذکر کل اراده جزئه مثال اولق اوزره ایراد اولمش
ومتعاقباً :

« محتاح ایضاح دکدرکه بوقطعهده (خلق) دن مقصد امور
سیاسیه ایله اشتغال ایدن طاقدر (روس) دن مقصود اهل
حرب اولان فرقهدر ، یعنی روس عسکر یدر . اورو پالیدن
مرام ایسه مسئلهنک حل وحسمی ایچون قرطاس میداندیرنی
خون سیاهه غرق ایدن اورو پامهره سیاسیونیدر » دنیلمش
ایسهده بونلرده کی علاقه کلیت وجزئیات دکل بلکه عمومیت
وخصوصیتدر .

کل ایله جزئک و عام ایله خاصک لفظلری بشقه بشقه اولدینی
کی معنالییده بشقه بشقهدر . مثلاً برانسانک کندوسنه کل دنیلور ،
آغزی بورنی الی ایغی وسائر اعضایی اندن برر جزء اولور .
واما انسانه عام والینه ایغنه وسائر اعضاسنه خاص دنیله مز .
فلذلک عام بیانده کلیتله جزئیتی وعمومیتله خصوصیتی بشقه بشقه
برر علاقه صائمشردر . بعض کره دخی جزء ذکر اولنورده
کل اراده اولنور (بن بوایشی کندی باشمه پیارم) کی که کندی
کندیه دیکدر . وکذلک مشابہت علاقه سیله کوزل یوزه ماه

دنیلیدیکی خالدہ بعضاً کوزل یوزک صاحبہ دخی ماہ دیلور۔
ایستہ شیخ غالبک :

ای ماہ اوینی اوینی کہ بوشب

وفضولینک :

صحراہ چیقاردی اودن اول ماہ

قولارندہکی ماہلر ذکر جزء وارادہ کل قیلندندر۔
کرچہ تعالیم ادبیاتدہ کمال بکک (یولار بری بری اردنجه
آقوب کلمکدہ اولان یاشمق غابہ لکندن کوپوکلر ایچندہ قالمش
برسیل خرووشانی آندرمغه باشلدی) ترکیبندہکی « یاشمق
غلبہ لکی » ذکر جزء وارادہ کلہ برکوزل مثال اولور دنیلمش
ایسہدہ اولہ مزہ . بلکہ بوتریک ہیئت مجموعہ سی تشبہ مرکبہ
پک کوزل بر مثال اولوب یاشمق غلبہ لکی لفظندہ دخی کوزل
برتشبہ واردرکہ سیلک اوزرندہ کی کوپوکلرہ بکزه دلشدر۔
انسان نقدر بحر تفکرہ طالسہ بومثالہ کلیت وجزئیات علاقہ سی
بولہ مزہ . چونکہ فسلف و قاقولر رجالدن نصل جزء صایلمز ایسہ
یاشمقلر و حوطوزلر دخی نسوانک اجزاسندن اولہ مزہ . بلکہ
بونددہکی علاقہ حالت و محلیتدرکہ حال ذکر اولنوب محل ارادہ
اولنمشدر . وینہ تعالیم ادبیاتدہ باقینک :

اویاندر چشم جانی خواب غفلتدن سحر خیز اول
چمن بلبلریله صبحدم ذکر ایله مولایی

بیتنده کی چمن لفظی دخی ذکر جزء واراده کله مثال اولمق
اوزره ایراد اولمش و « چمن لفظندن مقصد اشجارلی ازهارلی
بلکه حوضلی جویبارلی بریردرکه چمن اندن بر جزء در »
دنیلمش ایسه ده بویله اولماید. چونکه چمنک نابت اولدینی
زمینده آغاجلر و چیچکلر دخی نابت اولور.

و نیجه چمن دخی واردرکه اوراده اصلا حوضدن و جویباردن
نشان بولمز . والحاصل چمنک دروننده بعض اشچار بولمق
چمنی جزء عدایتمکه سبب اوله مز ، ایشته اشجاری حاوی
اولان سبزه زاره چمن اطلاق اولدینی ینه باقینک :

کورسون نهال سرو صنوبر خرامکی
ارتق چمنده بسلمسون باغبان بان

بیتله دخی نابتدرکه (بان) سرو کبی مطبوع القامه
بر آغاجک اسمی اولوب انک منبتی چندر . بزم ضمزه قالور
ایسه باقینک بو بیتنده کی چمن لفظنده علاقه حالت و محایتدر .
شویله که چمن حال اولوب انک نابت اولدینی زمین اکا محلددر .

بوکادلیل از انور ایسه چنه بعضاً چنزار و بعضاً چنستان دنیامسیدرکه
بوکلهر عربستان و عجمستان کبی برر اسم مکاندر.

حالیّت و محالیت علاقہ سی دخی حالی ذکر ایدوب محلی
ویا خود محلی ذکر ایدوب حالی اراده ایلمکدر. حالی ذکر
ایدوب محلی اراده ایلمک چنی ذکر ایدوب چنستانی و قلمی ذکر
ایدوب قام اوطنه سنی و قهوه دینی ذکر ایدوب قهوه خانہ بی اراده
ایلمک کیدر. ایشته (بک قلمه کیندی) . (افندی قهوه دده
اوطوریور) دنیلدکده حنار ذکر اونوب محبلر اراده اولنمش
اولور .

مجاز مرسلک علاقہ لرندن اولان حال حولدن مشتق و شان
و مشوار معناسه اولان حال اولیوب حولدن مشتق اسم فاعلدر
و حلول دخی قونق و کیرمک معناسه در.

ایشته قام یازی اوطنه سنه و قهوه دخی تر یا کیلرک کیف
چاندقاری دکانلره حلول ایتمدیکی ایچون او محبلر انلرک اسمیه
تسمیه قنمشلدردر.

محلی ذکر ایدوب حالی اراده ایلمک دخی (منغالی یاق)
(اوکیسه معروف آدمدر آئی استانبول بیلور) مثللو کلاملرده
واردر. چونکه حقیقتده منغال یا نیوب منغاله حلول ایدن کسور
ینار. و او معروف آدمی استانبونک اولری و دکانلری بیلمیوب
اورالرده ساکن اولان اهالی بیلور.

علاقه نیک برینی دخی لازمیت و ملزومیت اولوب بعضاً

لازم ذکر اولتهرق ملزوم اراده اولنور . مثلاً برسائل برغنی
آدمه بی مسرور ایدیکز دیسه لازمی ذکر ایدوب ملزومی اراده
ایتمش اولور ، زیرا بوسوزدن انک مقصدی بکا صدقه ویریکز
دیکدر . ایشته اوسائل پاردهی قزانده انک لازمی اولان
مسروریتی ده قزانش اولور . و بعضاً ملزوم ذکر اولتهرق لازم
اراده اولنور . مثلاً (کاتب افندی قلمه کندی) دنیلده ملزوم
ذکر اولنوب لازم اراده اولنمش اولور . زیرا کاتب افدینک قلمه
کیتیمی یازی یازمسی مستلزم اولدیغندن ملزوم اولوب یازی یازمق
انک لازمیدر . بومثالده ایکی جهتله مجاز واردرکه بری حالت
و محلیت و بری لازمیت و ملزومیتدر .

علاقه لرك بریسی دخی سببیت و مسببیتدرکه بعضاً سبب ذکر
اولنوب مسبب اراده قلنور . مثلاً (فلان کیمسه صنعتیله تعیش
ایدر) کلامنده سببیت علاقه سی واردر ، چونکه بو کلامک معناسی
صنعتی سببیه قزاندهنی پاره ایله کچینور دیکدر . بعضاً دخی مسبب
ذکر اولنوب سبب اراده اولنور . مثلاً (فلان کیمسه خونریزدر)
کلامنده مسببیت علاقه سی واردر ، چونکه خونریز دیکدن مقصد
قاتل دیمک اولوب قل نفس دخی سفک دمه سیدر .

علاقه نك بریسی دخی عمومیت و خصوصیتدر . شویله که یامعنا
حقیقی عام اولوب قصد اولنان معنای مجازی آنک جزئیاتندن
برمعنای جزئی اولمغله خاص اولور ، مثلاً حیوان دیوبده فرسی

قصدا ایلمک کبی. ایسته حیوانک مفهومنده آنک انواعی اولان انسان و فرس و دوه و سائر بالجمله ذوی الارواح داخل اولدیغندن حیوان تامدر. و آنک انواعی اکاضافله و انواعدن هر بر فرد خاصدر.

حیوان مثلوه عام اولان بر ماهیته جنس دخی دینلور. و جنس دیو تحتنده انواع مختلفه بولسان و کنیدیسی او انواع مختلفه نك حقیقتنده داخل اولان ماهیت دیمکدر. ایسته حقیقت حیوانیه هم انسانده و همده آت و دوه و قیون و کچی و سائر موایی و دواب و طیور و هوامده موجوددر. حیوانه کلی دخی دینلور. کلی دیمک جزئیاتنک حقیقتنده داخل اولان دیمکدر. حیوان انسانک و فرسک و سائر انواع مختلفه نك حقیقتلرنده داخل اولدیغی کبی.

شو ایضا حاتدن مستفاد اولورکه عام، خاصک و کلی، جزئی نك جنسندنر. لکن کل جزئک جنسندن دکدر. مثلاً نوع انساندن (خالد) کل اولوب آغزی بورنی الی آغنی انک جزئلریدر. لکن خالد کندی حوارج و اعضاسنک یعنی آغزینک بوریننک الینک آباغنک جنسندن دکدر.

بو تفصیلاتدن مقصدمز تعالیم ادبیاتده عام ایله خاص وکل ایله جزءهپ بر حکمهده طوتلمش اولدیغندن آناری یکدیگردن تمیز و تفریقدر. چونکه تعالیم ادبیاتده کمال بکک « وقتی خالقنک

عبادتته و باخصوص افضل عبادات بتدیکی جهتله مخلوقاتنک رفاه و سعادتتی استحصال . خدمتته حصر ایتشدن عبارتسندہ مخلوقات لفظی هم ذکر عموم و ارادۀ خصوصه همدہ ذکر کل و ارادۀ جزئہ مثالدره دینلمش ، حالبوکه او عبارتده مخلوقات لفظی ذکر عام و ارادۀ خاصه مثال اوله ییلور ایسهده بالاده ذکر اولتان سبیدن ناشی ذکر کل و ارادۀ جزئہ مثال اوله ماز .

علاقه نك بریسیده (مصدریت) و بریده (مظهریت) در ، یعنی معنای حقیقی ، مقصود اولان معنای مجازی به محل صدور و یا محل ظهور اولمقدر مثلاً (برچوق آدم آنك الینه باقیور) دینلده آنك نعمتته واحسان وعطاسنه باقیور دیمك اولور . و اظهار عجز مقامنده (او بنم المدن كمز) دینلده بنم قدرتم اكا تعلق ایتمز دیمك اولور که اولسکی مثالده علاقہ مصدریت و ایکنجیسنده مظهریتدر . چونکه نعمت واحسان الدن صدور ایتدیکی ایچونال بوخصوصده مصدر وقوت و قدرتك اثری دخی الده ظهور ایتدیکی ایچونال بوخصوصده مظهر اولور .

مجازمرسل حقنده بومقدار ایضاحاتی مرتبه کفایتده کوردیکمز جهتله بوندن صکره مجازك نوع دیکری اولان استعاره بی بیانه تعرض ایتمکلکمزم لازم کلدیسهده استعاره نك اصل و اساسی تشبیه اولدینی کی کلامده و تیره تشبیه استعاره دن دها زیاده بیله التزام اولندیغدن استعاره دن اول تشبیهی و ادوات تشبیهی و تشبیه دن غرض نه اولدیغنی و تشبیهك اقسامنی بیان ایدم .

﴿ بحث التشبيه ﴾

نامده موجود اولان هر نوع شیده یکدیگره جزئی و کلی
 مشابَهت واردرکه اومشابهتی کافه بنی بشر حساً و عقلاً بیلور
 واکلار. فلذک هرکس بری برینه برشیئ و برمعنای قالاً و یا
 قلاماً کالیله بیان قصد ایتدکنرنده بینرنده مشابَهت بولنان دیگر
 شیئه و دیگر معنایه تشبیه ایدرلر. مراعی کالیله تفهیم و تبلیغه
 تشبیهک مدار کلیمی اولدیغی اجلدن تخاطبات عادیده تشبیه
 استعمالی خالقجه طبیعت نایه حکمنده برعات اولمشدر. بو
 طبیعت ساریه کیتدکجه شعرا و ادباده تزايد ایدوب انلر باب
 تشبیهی ایتدکاری قدر توسیع ایلمشدر. اوسحره بدایع نما
 عادی برمعنای تشبیه طریقندن امرار ایدوب عالی بره مقامه ابلاغ
 ایدرلرکه اومعنانک اووجهه کسب ایتدیکی رونق و بهجت و زیب
 وزینته و شعشه و اضافته طبایع حیران اولور. برینه کوره دریایی
 قطره و قطرهی دریا ایدرلر. و شمسی ذره و ذرهی آفتاب عالم آرا
 صورتنده کوسترلر. و الحاصل درلو درلو غرضلره و کونه کونه
 مقصدلره مبنی تشبیهات عجیبه ابداع ایدرلرکه اوغراض و مقاصدک
 انواعی و شمسییه قدر شایع و مشتهر اولان تشبیهاتک اقسامی
 قریباً بحث مخصوصلرنده کلور. شمسی بوراده ماهیت تشبیهدن
 و مشبه و مشبه بهدن و وجه تشبیهدن و ادات تشبیهدن بحث ایدم.

معلومدرکه تشبیه بر شیئی بر شیئہ بگزتمک دیمک اولوب
 بگز دیلان شیئہ مشبهه و بگز دلدیکی شیئہ مشبهه وانلری بری
 برینه بگزتمک ایچون استعمال اولنان لفظه ادات تشبیه ومشبهه ایله
 مشبههک بیننده اولان مناسبتیه وجه تشبیه وجهت تشبیه وجامع
 ووجه شبه دینلور. و او مناسبت بروصفدرکه اووصفده مشبهه ایله
 مشبهه به مشترک اولور لر. بو تفصیلاتدن اگلاشیله جنی اوزره
 تشبیهی متضمن اولان بر ترکیب درت رکندن عبارت اولورکه
 بری مشبهه، بری مشبهه به، بری وجه تشبیه، بری ادات تشبیهدر.
 ارکان اربعه مذکوردهک اصل اصیللری مشبهه ایله مشبهه به
 اولوب وجه تشبیه بوایکی اصل ایله قائم بر معنادرکه او معنای متکلم
 قصد ایدر. معنای متکلمک قصدیله تقید اولتمسندن اگلاشیلورکه
 بری برینه تشبیه ایدیه حک ایکی شیئک بیننده بر قایچ درلو وجه
 تشبیه بولنه بیلور. مثلا بر کیمسه حسنجه وار تفاع قدرجه و یا خود
 شهرت حسنه سی عالمه منتشر اونقجه ودها سائر جهتلهرجه کونشه
 تشبیه ایدیه بیلور. لکن اشبو وجوه تشبیهدن متکلم کلامنده
 هانکیسنی قصد ایله ایسه کلامده اووجه، وجه تشبیه اولوب
 دیگرلری معتبر اولمز. بو صورتجه مشبهه ایله مشبهه بهک بینلرنده
 من وجه اشتراک اولوب وجه آخرله افتراق بولنور. وبعض متشابه
 ومتماثل شیارک ایکیسندده وجه تشبیه تامیله موجود اولور.
 بودخی نوعلری و فصللری متحد اولان شیلرده اولور. مثلا
 ضربخانهدن هنوز چیقمش ایکی عدد چیل لیرانک بینلرندهکی

وجه تشبیه کبی که او ایرازر التون معدنی اولمقدمه واستندارده
وصفوت و ثقلته و نقشده و سکهده و سائر جمیع اوصافده بری
برینه مشابه اولوب یکدیگردن ذره قدر فرقلری اوناز. و او مثللو
متشابه و متمایل شیلری بری برندن فرق و تمیز ایلمکده انسان
عاجز قالور .

ادات تشبیه دخی تشبیهی بیان ایچون بر آلتدرکه بر شیئی
دیگر شیئه بکزمکده او اادات واسطه اولور . لسانزده خیلی
ادوات تشبیه وار ایسهده انلرک اشهری واک زیاده مستعملی
(کبی) لفظیدر .

بعض ترکیب تشبیهیده ارکان اربعه مذکوره تماماً موجود
بولنور (زید شجاعته ارسلان کیدر) مثللوکه (زید) مشبه
(شجاعته) وجه تشبیهدرکه انی متکلم قصد ایلمشدر .
(ارسلان) مشبهه (کبی) اادات تشبیهدر . بعض ترکیبده دخی
وجه تشبیه ذکر اولنمیوب یاکنز ارکان ثلثه سائرده ذکر اولنور
(زید ارسلان کیدر) کبی . بعض تشبیهده اادات تشبیه دخی
حذف اولنوب یاکنز مشبه ایله مشبهه ذکر اولنور (زید
ارسلاندر) کبی . بومشهوره تشبیه بلیغ دیرلر . نتکیم بوکا دائر
بولندن صکره تفصیلات کله جکدر . و اگر قرینه بولنورسه یاکنز
مشبهه ذکر اولنوب مشبهه دخی لفظدن طی اولنور . مثلاً زید
نصلدر دیان کیمسهیه (ارسلاندر) دیک کبی .

بعض ترکیبده دخی صراحة تشبیه بولفیوب یالکز مشبه
ومشبه به ووجه تشبیه بولنور . نیتہ کیم باقینک :

چرخ غدارده وفانیلر
کاسه سر نکونده مانیلر

یتنده اولدیغی کچی که بونده مشبه (چرخ) ومشبه به (کاسه)
اولوب وجه تشبیه دخی ایکسینکده محدیتی وباش آشاغی به قیامق
حالتیدر . لکن بونده صراحة تشبیه اولدیغی ایچون بوکا وامثالنه
تشبیه ضمنی دنیلور . وبوکا دائر قریباً تفصیلات وافیه کلور .
تشبیه ایله تمثیل متحدالمغنی اولوب حتی فن ادبیاتده مهارت
کامله سی مثل سائر حکمنده اولان ابن اثیر بونلرک بینلرنده فرق
اثبات ایتیموب ایکسیده بنم عندهده مساویدر دیش ایسهده
جهور ارباب فن ایکی امری بری برینه بکرتک بعض اعتبار ایله
تمثیل اولدیغی نص ایتمش اولدقلرندن اشبو تشبیه باینده صردسی
کلرکده اواعتبارلری بیان ایدرز .

لسائزده (مثال ، مثلاً ، کویا ، آسا ، وش) لفظلری دخی
ادات تشبیه اولهرق قولانیلور . (بکزور) ، (بکزور) لفظلری
دخی ایکی متشابه شینک بینلری جمع اولنق قصد اولنورسه اادات
تشبیه مقامنده استعمال اولنور . وبوکا دائر قریباً ایضاحات کلور .
(صائق ، ظن ایتمک ، بیلیمک) مثالو تشبیهی مشعر

اولان معنارلك فعلبارى دخى ادات تشبيه كې قوللانىلور. نېتە كيم
باقينك :

جانا كورنسه طرف عذارك نقابدن
خاق آفتاب طوغدى سانورلر سحابدن

يېتىندە كې (سانورلر) فعلى ادات تشبيه يرخى طومتشدر . ديمك
لفظنندن مشتق فعل دخى بعضاً كلمە تشبيه كې قوللانىلور . و بو
لفظ تشبيهده مبالغه نى مفيد اولور . ايسته فضولينك :

اويش جنونه كوكلم ابروكه دير مه نو
نه اعتبار اكا كيم سجمز قرادن آغى

يېتىندە اولدينى كې كه بوراده (دير) لفظى تشبيهى مشعر درر .
اگمق لفظنندن مشتق فعل دخى تشبيهى مشعر اولديغندن ادات
تشبيه كې مستعملدر .

كورىچك سنبلى اگدم شكن كا كلنى
سنبلى آه و فغان ايله پريشان ايتدم

يېتىندە اولدينى كې . اشعارده بعضاً (صفت) لفظى دخى
ادات تشبيه مقامنده استعمال اولنور . نته كيم باقينك :

صحن کازاره دوشرسن دمیدر لاله صفت
نوبهار اولدی کل آچلدی کوزلندی چمن

بیتمده بولفظ ادات تشبیه اوله رق کلشدر . (وار) لفظک دخی
لساتمزه ادات تشبیه اوله رق استعمال اولدینی واردر . ایسته
ینه باقییک :

عشاق وار شوقله حجاج رقص ایدر
آهنک آه وناله لرمدن حجازده

بیتمده واقع اولمشدرکه عشاق کبی دیکدر . عشاق ایله حجاز
موسیقیدن برر مقام اولدینی کبی آهنک دخی مقامات موسیقیه نک
تقسیمات ونغماتی و آه وناله ورقص آنلرک لوازمی اولدینی ایچون
بویتده تناسب و مراعات نظیر صنعتلری بولنسدینی کبی حجاج
رقص ایدر دیکدن مقصدی کندیسنک اشعار مغیدارینی حجازده
حجاج بیله استماع ایاسه ضربه کلور دیمک اولدیغندن بویتده
کریک من جهة اللفظ وکریک من جهة المعنی درلو درلو لطائف
واردر .

(نتکیم) لفظی دخی ادوات تشبیه دن معدوددر . فقط بولفظک
محل استعمالی تاویل مفرده چیقان جمله نک مابعدیدر . نتکیم

حمديء فصیح المقال علیه الرحمه حضرت يوسف عایه السلامك
وصف حسنده لفظ مذکورى اووجه ایله استعمال ایامشدر .

گرچه حسنی بیانه صغماز ایدی
نتکیم عشقی جانہ صغماز ایدی

معنای کلام . (حضرت يوسفك حسنك بیانه صغمامسی
آنك عشقك جانہ صغمامسی کبی ایدی) درکه مصراع اول
تأویل مفردہ چیقمشدر . ویاقینك :

اوردی زنجیره بنی عشقك نتکیم شیرلر
اشك چشم ایکی یاآمده ایکی زنجیرلر

بیتمده دخی لفظ مذکورك صورت استعمالی اویله دره . زیرا تقدیر
کلام (سنك عشقك بنی ارسلانك زنجیره اورلہ بنی کبی زنجیره
اوردی) دره . اسکی ترکجده (تك) لفظی دخی ادات تشبیه اولہرق
استعمال اولمشدر . تکیم فضولینك اشعارنده بولفظ کثیرالوروددر
ایشته :

خاك راھندن بنی قالدیره بیلمز سایه تك
قیاسه کردون آفتابك هر شعاعن برکمند

بیتمده کی تك لفظی ادات تشبیه اولہرق کلشدر .

﴿ تشبیهدن غرض نه اولدیغنك بیانی ﴾

ایکی شیئی بری برینه تشبیه ایتک بیهوده وعبث اولمیوب درلو درلو اغراضه مبنی اولدیغدن انلری دخی بوراده بیان ایدلم • ائیدی تشبیهدن غرض یا بیان حال ویا بیان مقدار ویا بیان امکان ویا مزید تقریر ویا تزئین ویا تشویه ویا استطرافدرکه بو اغراض کثیراً وغالباً مشبهه عائد اولور یعنی تشبیه ایله مشبهك حالی ویا مقداری ویا امکانی بیان اولنور. ویاخود مشبه تشبیه-بینه سامعك ذهنده زیاده سیله تقریر قیلنور. ویاخود تشبیه ایله تزئین ویا تشویه ویا استطراف قصد اولنور.

تزئین بر شیئی زینتندرمك و تشویه چرکین صورتده کوسترمك و استطراف ناشیده تشبیه جدید ابداع و ایجاد ایلمکدر بیان حال ایچون اولان تشبیهك انواعی اولوب نوعك بریسنده مشبه ایله مشبههك نوعلری واحد ویا جمله وصفلری بری برینه موافق و مطابق اولور. مثلاً حریردن ویا پاموقدن اولمقجه ماده اصلیهلری ولون و نقشلری بری برینه موافق اولان ایکی طوپ قماش ویکدیگره متماثل اولان لیرالرکی. نوعك بریسنده دخی مشبه ایله مشبههك جنسلری واحد اولوب فصللری مختلف اولور. مثلاً نقشهجه بری برینه موافق اولمیوب حریر ویاخود پاموقدن اولمقجه بری برینه موافق اولان ایکی طوپ قماش کی.

نوعك بریسندہ دخی مشبہ ایله مشبہبک جنس لری بری برینه موافق اولیوب فصل لری موافق اولور مثلاً بریسی حریردن ودیکری کتاندن اولمقجه یکدیگره مخالف اولوب لونجه ونقشجه بری برینه موافق اولان ایکی طوب قماش کبی.

بیان حاک اولکی نوعندن اولان تشبیهده مبالغه قصدینه محل اولمز ایسه ده دیگر نوعلردن اولان تشبیهلر ایله بیان امکان ومزید تقریر وتزین وتشویه واستطراف ایچون اولان تشبیهات محال مبالغه در یعنی بوتشبیهلرده مبالغه ایدیه بیلور. بلکه اکثری مبالغه دن خالی بیله دکلدور. وبومثلو مبالغه لی تشبیهات تخاطبات عادیه ده دخی کثیر الوقوعدر. مثلاً برشیک کمال درجه بیاضاغنی بیان ایچون قار کبی دیرلر. وسیاه شیئی کموره وتقیل اولان شیئی قورشونه وخفیف شیئی تویه ویوشق شیئی پمونه واوزون شیئی مناره یه وازیحق صوی استکثاراً دکره وصیجاق برشیئی آشه وازیحق صفوق شیئی بوزه وهکذا هر برشیئی حاجه وصفتهجه ومقدارجه وحسنجه وقبحجه کندوسندن اتم واکمل ویا ناقص والحاصل وجه تشبیه ایله اعرف اولان دیگر شیلره تشبیه ایدوب ناقص اولان شیلری کامل اولان ویا خود کامل اولان شیلری ناقص اولان شیلره الحاق ایدر لر که بونک ایله مبالغه قصد ایتمش اولور لر. بیان حال غرضنه مبنی اولان تشبیهک کیفیتی ذکر اولنه رق امثله سی دخی ایراد اولندی. بیان مقدار غرضندن ناشی اولان تشبیه دخی برشیئی بیوککجه ویا کوچککجه ویا آغرلق ویا

خفیف لکجه دیگر شیئه تشبیه ایتمک کیدرکه بومثلاو تشبیهلرده
اکثریا « قدر » لفظی ادات تشبیه اولور. مثلا بونک بیوکلی
ویا کوچکلکی بونک قدر کی.

بیان امکان غرضه منی اولان تشبیهات دخی متنی نک
مدوحی حقنده ابداع ایتدیکی تشبیه قیاندن اولان تشبیهلرده
اومثلاو تشبیهده غایتله غرابت بولنور. شویله که مشبه بروصف
نسبت اولنور که اووصفک آنده موجود اولسنک امتناعی ادعا
اولنور. واوامتناعی امکان صورتته ارجاع ایچون ایراد دلیل
ایدیلور.

ایشته متنی نک او یله بر تشبیهی متضمن اولان بیتنک ترجمه سی
بودر.

« اکر سن جمیع انامک جنسنندن اولمقاعنک ایله برابر کافه
انامه فائق اولور ایسه ک بیعد دکدر زیرامسک، آهوی مسک
قاندن وجود بولمش بر شیء نفیسدر » ایشه بو تشبیهده
غایتله غرابت واردر. شویله که شاعر مدوحنده کی خصال عالیه
و فوق العاده یه باقشده اومدوحی جمیع انامک فوقنده برآسه
برجنس مخصوص تخیل ایامش. حالبوکه بودعواسی امور ممنعندن
کورندیکندن بو حانک امکانی اثبات ایتمک ایستمشده مسک ایله
استدلال ایامش. شو صورتله که مسک نصل فی الاصل آهوی
مسک قانی جنسنندن اولوبده بحسب التحول برآسه بشقه برجنس
اولمش ایسه سن دخی بنی آدم جنسنندن اولدیغک حالده انلرک

فوقده مستقلاً بر جنس عالین دیش. بویتده وجه شبه فائقیت
اولوب صراحةً تشبیه اولمدیغندن بوکا وامثالنه تشبیه ضمنی تسمیه
اولمشدر. اشعار عثمانیه ده دخی تشبیهات ضمنیه چوق بولور
ایسته فضولیک :

داغ دلسوز فراقک اولدی کون کوندن فزون
نورماه افزون اولور خورشیددن اولدجه دور

یتده دخی تشبیه صریح اولیوب یالکز وجه شبه واردرکه اوده
کونشدن بعید اولدجه نورماهک تزیید ایلمسیدر. ادعای امتناع
اولغیان بعض یرلرده دخی تشبیهات ضمنی اولدیغی واردر. و او مثلاً
تشبیه بیان امکان ایچون اولیوب بیان حال ایچون اولور. ایسته :

کل ای دل خلقة مشکین زلف پرشکندن کچ
دوشرسن دام تزویره ره مکر وفتندن کچ

یتده مشبه و مشبیه و وجه تشبیه مذکور ایسه ده صراحةً تشبیه
اولمدیغندن بونده کی تشبیه دخی ضمنیدر.

مزید تقریر غرضنه مبنی اولان تشبیه دخی « اوکسه نک
دوستاغده ثباتی بوز اوزرینه یازیلان یازینک ثباتی کیدر » مثلاً
تشبیهاردرکه بو تشبیه ایله او آدمات دوستاغده کی عدم ثباتی
سامعک ذهنده زیاده سیله تقریر ایلر.

تزیین غرضیه اولان تشبیه دخی مشبهی غایت عالی و قیمتدار
ودلارا شیلرک صورتنده تصویر و تخییل ایلمکدر. نتکم باقینک
شعر آتیبی اوقیلدندر:

دوشه دی یینه چن نطع زمرد فامن
سیم خام اوئش ایکن فرش حریم کلزار
ینه فراش صبا چن بساط چنه
کلدی بر قافله قوندردی یوکی جمله بهار

تشیوه غرضیه اولان تشبیه دخی سرورینک اشبویت هزل
آمیژنده اولدینی کبیدر.

یار ایلدیجه کریه دیدم کرپکن کوروب
تمشدر آ بکیر کنسارنده ساز ناز

و كذلك :

کوردم رقیب اوتورمش کل یوزلی یاره قارشو
بردالعجوزه بکزر اول بهاره قارشو

بیتمده کی رقیبک بردالعجوزه تشبیه اولنسی دخی تشبیهات

تشویبه دندر. استطرف غرضندن ناشی اولان تشبیهات دخی ایکی
نوع اولوب بری مشبهی عاده ممتنع اولان صورتده ابراز ایلمکدر.
نته کیم باقینک اشبو:

ساقیا جام می نه خوش کل اولور
کیم آلورسه الینه بلبل اولور
غم زلفکله دود آه کبود
لاجوردی لطیف سنبل اولور

شعرنده کی تشبیهلر تشبیهات بعیده و مستطرفه دندر. چونکه
دود آهک کبود اولمی و باخصوص لاجوردی سنبل شکلنه
کیرمی متعاندندر. وکذلک:

دود آهم رخک هواسی ایله
ابر اولور یاغدرر جهانه کلاب

بیتنده کی تشبیه دخی هم بعید و حمده مستطرفدر. چونکه آهک
دومان اولمی و بلوط اولوب آدن کل صوینی یاغمی متعاندن
اولدنی کی کله مشابه اولان رخسارک هواسیله تجسم ایدوب آدن
کل صوینی تقاطر اتمسی مستطرفاندندر. استطرفانک نوع دیگر

دخی مشبه ايله برابر اولديني حالده مشبه به سامعك ذهنته نادرأ
خطور ايتمكدر. نيته كيم باقينك:

كور يحك سين مسكه بگزتم
شانه زلف عنبر افشانك

يبتنده اولديني كبي كه ممدوحنك زلفني مسك تخيل ايدوبده شانه سني
مسكك سينته بگزتمك نوادر لطيفه ومستطرفه دندر. وكذالك:

دل چشمه بلاغت اكا لوله در قلم
آب زلال شعر سلاست شعاردر

وكذالك:

مجر كلدن نسيم صبحكاهي عود سوز
صفحه كلزارده باد بهاري عطر سا

يبتنده ونفعينك:

ينه هر لاله بر شمع معبر ياقدی دودندن
سحاب عنبر افشان اولدی پيدا بوستان اوزره

بی‌تندہ تشبیہات مستطرفہ وارد رہے۔ وفضولینک:

لا لہرنک اولدی شفقدن فلک مینافام
طشرہ سالمش کچی عکس می کلکون مینا

بیتی ایله :

عکس رویک صویہ سالمش سایہ زلفک طوپراغہ
غبر ایتمش طوپراغک اسمن صویک آدین کلاب

بی‌تندہ وکذک :

بر زباندہ شرح غم تقریرینہ ہر برک کل
ایلمز بیہودہ کل کوردکدہ افغان عندلیب

بی‌تندہ اولان تشبیہات دخی مستطرفات دلپذیردندہر .

تشبیہدن مقصود اولان اغراض یعنی بیان حال و بیان مقدار
و بیان امکان و مزید تقریر و تزیین و تشویہ و استطراف غرضلری
کثیراً و غالباً مشبہہ عائد اولدینی و بومثللو اغراضہ منبی اولان
تشبیہاتک اکثرندہ مدحاً و یاذماً مبالغہ بولندینی آنفاً بیان
اولنشدی . بعضاً بو اغراض مشبہہ عائد اولمیوب مشبہہ بہہ عائد

اولور یعنی ترکیب تشبیه‌ده مشبه بهک حالی و یا مقدراری و یا امکانی
و یا مزید تقریری و یا تشویه و یا استطرافی مقصود اولور. و بودخی
ایکی صورتله اولورکه بریسی کندوسنده اتمیت و اعرفیت اولمیان
شیده اتمیت و اکمیت اولدیغنی ایهام قصد اولنورده تشبیه قلب
ایدیلور. شویله که حقیقته اتم و اکمل اولان شی مشبه و غیر اتم
و غیر اعرف اولان شی مشبه به قلنور. و بوکا تشبیه مقلوب دینلور
و بوندنده مقصد مدحجه و یا ذمجه کمال مبالغه در ترکیب مأمون
خليفةك مدحند محمد بن وهيك سويلديكي قصیده نك بریتنده
یویله بر تشبیه واقع اولمشدرکه بیتک ترجمه سی بودر «صباحك
روشنلكی خليفةك وجهك پرتوی کبی ایدی.» «صباحك پرتوی
حقیقه» اتم و اعرف ایکن شاعر بو قولنده خليفةك وجهك
پرتوی صباحك پرتوندن اتم اولدیغنی ایهام اتمکی قصد اتمشدر
بو تشبیه مقلوب اولمیوبده خليفةك وجهی صباحك پرتوی کبی
ایدی دینلمش اولسه ایدی غرضینه وجه خليفة به عائد اولور ایدی
لکن او حالده مشبه اولمق صورتیله اولوردی. و بو تشبیهده ینه
مبالغه بولنور ایدی. تشبیهی قلب ایله وجه خایفه مشبه به قانددقه
مقصود اولان مدح ینه وجه خليفة به عائد اولمش اولور. لکن
مشبه اولمق صورتیله اولمیوب مشبه به اولمق صورتیله وقوع بولور.
و بو حالده مدحده دها زیاده مبالغه بولنور. و ابو نواسک
امین خلیفهنی مدح حقنده سو یلدیکی بیت دخی بو قییلندرکه
ترجمه سی بودر:

(شمس ایله قرمنیرا کر خایفه کبی بر نور عالمگیر در دیر ایسه ک
انلر افتخار ایدر لر.)

بعض تشبیه دخی واردر که مشبه اتم واکمل اولوب مشبه به
غیر اکمل اولدیغی حالده اوتشیده تشبیه مقلوب صایلماز. از جمله
بروجه آتی مألأً ترجمه اولنه جق آیت کریمه اوقیلدندر.

(مال آیت کریمه)

«الله تعالی سماوات وارضك نور یدر. آنك نورینك مثل
برمشكات کیدر که اومشكاتك ایچنده کوک رخشان کبی بر بللور
واو بللورک ایچنده دخی بر مصباح بولنمشدر.» مصباح دیو
چراغه یعنی مشتعل اولان فتیله دینور. بللوردن مقصد دخی
قندیلدر. مشكات دخی قندیل وضع اولنان محل دیکدر. بو آیت
کریمه ده مشكاتك مشبه اولمی نور ربانیدن اتم اولدیغی ایهام
اولیوب آنجق نبی بشرک کنه حقیقتی ادراک ایده مدکلری برشیء
عالی بی آنلره ادراک ایده بیله جکلری شی ایله ایضاح ایچوندر.

مشبه به عائد اولان غرضك بر صورتی دخی کندوسنده اتمیت
واکملیت اولیان شیئه اهمیت ویریلوب حقیقتده اتم واکمل اولان
شی اکا تشبیه قینمقدر. و بوکا اظهار مطلوب دینلور. و اظهار
مطلوب ایچون اولان تشبیه بر ناقص شیءك بر کامل شیء حقیقه
ویا خود ادعاء الحاقی قصد اولندیغی وقتده اولور. مثلاً بر آج

كسه نك بدر كې پارلاق اولان بروجھى دكرمى برچورك
بكرتمسى كې .

اگر برامرده ايكي شينك يني جمع اولنمق قصد اولنور ايسه
يعنى ايكي شيدن هيچ برينك نه زائد ونه ناقص اولديغنى بيان
قصد اولنمىوب ايكي سیده مساوی طولمق مقصود اولور ايسه
اولی اولان ادات تشبیه استعمال اولنمىوب (بکزر، بکزور،
مشابهدر) کبی لفظلر استعمال اولنمقدر . و بوکاسب ايکی
متساوی شيدن برینی ترجیح ایتکدن احترازدر . ایستراوایکی
شی حقیقتده بری رینه متساوی اولسون ایسترتکلمک قصدنه
متساوی بولسون . نته کیم بروجه آتی ترجمه اولنه حق بریت
عربیده حال بویلهدر .

(ترجمه)

« بنم کوزمک یاشی آقیدینی وقتنه ایچدیکم باده همراه بکزر .
چونکه بنم کوزم قدحده اولان شرابک مثانی اساله ایديور . والله
بن بيلمکه بنم کوز قیاقلم خمری آقیديور، یوقسه بن کوزمک
یاشلرینی می ایچيورم . » همرده شرابه کوزینک یاشنی فرقسز بر
صورتده کوزسترمک ایچون شاعر انلری تشبیهده یکدیگره مساوی
طولتمشدر . و بومقام اویله بر مقامدرکه انلرک ایکیسی مساوی طوتولور
ایسه کلامده بلاغت ومعناده لطافت بولنور . اکر شاعر اشبوشعرنده
کوزینک یاشنده خردن دها زیاده کثرت ویاخود لوننده دها
زیاده سمرت ادعا ایتمش اولیدی کلام هیچ برشینه بکزمز ایدی .

چونکه بونده اصل مقصد او ایکی متشابه شیدن هانکیسی
ایچدیکنی بیلمکده اظهار حیرتدر . بوايسه انلرک بینی تسویه
اولمقاه حاصل اولور .

مشبه ایله مشبه بی تسویه ایلمکله لزوم کورنمکجه باقینک بیت
آتیبی دخی بوقیلدندر :

اشکم کوتوردی کیتدی کویینه جسم زردم
برک خزانه بکزر بر جو یباره دوشمش

بونده دخی باقی جسم زردینی برک خزاندن دهها کوچک
برصورتده کوسترمش اولسیدی مقامه مناسب اولوردی .

(دوندی) و (دوندردی) مثللو لفظلر دخی تشبیهده
(بکزر) لفظنک حکمنی ویرر ایسهده بونده تحول معناسی
بولندیغندن مبالغه شمهسی دخی واردر . ایسته باقینک :

یاشمز دریالره دوندردی جور روزکار
حالیا ای ماه رو بحر بلایه مالکز

ییتده حال بویه در .

بعض کره بری برینه ضد اولان ایکی شئیک ییتندهکی
تضاددن انتزاع تشبیه اولنوب آندنصکره اوتضاد تملیح ویا استهزا
سببیه تناسب منزله سنه تنزیل اولنور . مثلاً پک قورقاق کشی بی
ارسلانه وپک بخیل کیمسه بی حاقمه تشبیه ایلمک کی .

— اقسام التشبيه —

تشبيه، مشبه و مشبه به اعتبار ايله يامفرد و يامركبدر. مفرد ديمك
 متعدد امردن منتزع و مأخوذ اولميان ديمكدر. مثلاً «فلان كسه نك
 بويي سرو كيدر.» ديناسه بونده مشبه و مشبه بهك هرايكيسي مفرد
 اولور، زيرا كرك بوي و كرك سرو برر شيء واحد اولوب متعدد
 اموردن منتزع و مأخوذ دكللدر. و تشبيه مفردده بعضاً مشبه
 ايله مشبه به مقيد اولماز. ذكر اولنان مثاله اولديغي كي. و بعضاً
 كرك مشبه و كرك مشبه به برر قيد ايله مقيد اولور، مثلاً
 «بیهوده ایش ايله اوغراشمق صواوزرينه يازي يازمق كيدر.»
 تركيبي بوقيدلندر، زيرا اوغراشمق نصل مفرد ايسه يازي يازمق
 دخي آنك كي مفرد اولوب فقط بو تركيبده اوغراشمق بهودلك
 ايله و يازمق دخي صواوزرينه اولمق ايله مقيددر.
 و كذلك فضولينك :

يوز چويرمش خاردن آيرلمق ايستر بي سبب
 منع ناكس كي اصلندن ايلر عار كل

يتمده دخي هم مشبه و همده مشبه به مفرد مقيد دركه كل
 ديكندن يوز چويرمكله و منعده ناكس يته تقيد اولمشدر.

بعضاً مشبه ايله مشبه بهدن بریسی مفرد و دیگرى مقید اولور
مثلاً « کتاب بر فسیح آدم کیدر. » دنیلدکده کتاب مفرد غیر
مقید اولوب آدم ، فسیح قیديله مقیددر .

مرکب دخی ایکی ویا خود ایکیدن زیاده برر شیء مفردک
یکدیگره انضمام وتلاصقندن تحصیل ایدوب شیء واحد حکمنه
کیرن بر هیئتدر . بعض ترکیب تشبیهده هم مشبه وهمده مشبه به
مرکب اولور . تنکیم فورتنه لی هواده دکزک امواجی بیان
صددنده « بری برینه متصل اولوب اوزر لری بم بیاض کوپوک
کیلان عظیم طاغله لر اوزر لرینه قاریغان یوکسک طاغله رکی
ایدی . » دینسه او کوپوکلی امواج عظیمه بر هیئت و اوزر لری
قارلی طاغله ر دخی بر هیئت اولوب او ایکی هیئت بری برینه تشیه
اولمیش اولور .

بشار نام شاعر عربینک بریتنده دخی بر کوزل تشیه
مرکب اولدیغندن انک ترجمه سنی مثال اوله رق بوراده ایراد
ایده لم .

(ترجمه)

« اومحاره ده بردن جو هوایه قالدان سیاه توزایله بزم قاجلریمز
یلدیزلرینک شهابلری ریوزینه متساقط اولان کیجه کی ایدی . »
بو ترکیده هوایه ثوران ایدن غبار سیاه ايله انک ایچنده
حرکت ولعمان ایدن قاجلر بر هیئت وشهاب نجومی مستطیل الشکل
اوله رق تساقط ایدن کیجه دخی بر هیئت اولوب او ایکی هیئت
بری برینه تشیه قلمشدر . وینلرنده کی وجه تشیه دخی بر شیء

مظلم ایچنده اشیاى لامعه و مستطيله نك يوقارودن اشاغى يه تساقط
ایتمی حالتیدر .

باقینك بیت آتیسنده دخی بومضمونده برتشییه مرکب
واردر :

علولردر دخان ایچره کورینور تیغله کویا
نهدم کرد سپاهی رزمکاهی قیسه ظلمانی

ابونواسك بروجه آتی ترجمه اولنه جق بیتی دخی تشییه
مرکبه مثال اولور .

(ترجمه)

« اوزرنده کی کوچکلی بیوکلی کوپوکلر حاصل اولان باده
تاب کویا اوزرینه ایریلی اوقاقلی انجودانه لری سرپلمش برالتون
زمین ایدی . » ابونواسك اشبو تشییه مرکبی دخی تشییهات
دلپسندانهدن ایدوکی ذوق اشنا یانه خنی دکلدر .

ترکسینك « ایله » ظلماده هر سمت صحرا ده زینت چراغان
ایله اطراف و حوالی مصابیح سماء دنیا ایله دعوا ی مساواتده
ایدی . « ترکیبی دخی تشییه مرکبه مثال اولدینی کبی بیت آتی دخی
هیئتیه تشبیهك امثاء مقبوله و مطبوعه سندندر :

زلفك دو كوب عذارينه اول سيمبركزر
كوييا خالال ابرفلكده قمر كزر

بعضاً مشبه مفرد و مشبه به مركب اولور « اسمان آلتون
نقطه لر ايله تزيين اولنمش برقبه عاليه كيدير. » كې . و كذلك :

بركستان يازدى برماه ايجره فصل نوبهار
لاله رير سرخ اولوب سبزه خط و شبم نقط

يتمده دخى مشبه اولان كاستان مفرد و مشبه به مركبدر . بعضاً
مشبه مركب مشبه به مفرد اولور « اوزرنده ازهار رنگارنگ
ايله ملون اولان چمن برقالچه مفروش كې كورينور » كې .
هيئت مركبه ايله مفرد مقيدى يكدىكردن تميز ايتك تأمل
و تدقيق نظره محتاج اولان اموردندر ، زيرا بونلرك بيننده فرق
بك جزئيدر .

بعض تشبيه مركب واردركه مشبهك هر بر جزئى مشبه بهك
هر بر جزئى تشبيه اولنورسه آنده حسن و لطافت بولنور . نيته كيم
اشبو ترجمه اوقيلدندر :

(ترجمه)

« آسمانده اويار لاق نجومك جرملرى كوييا بر بساط ازرق اوزرينه

نشار ایدلمش انجودانه لری ایدی . « بو ترکیبده سما ایله نجوم
برهیئت و بساط ازرقله انجولر دخی برهیئت اولوب بو هیئتله رده کی
اجزانک یکدیگره یعنی سما نك بساط ازرقه و نجومك دخی انجولره
بشقه بشقه تشبیه نده حسن و لطافت واردر . بعض مرکباتده دخی
اجزا اجزایه بشقه بشقه تشبیه اولنسه حسن و لطافت قالمز . نیته کیم
فضولینک :

سبزه اوزره کزدرر کل برکنی بادصبا
صانکه سبزه آسماندر کوکب سیارکل

بیتنده کی هیئتک هیئته تشبیهی مردود دکل ایسه ده منفرداً سبزه بی
سمایه و کوکبی کل یراغنه تشبیه ایلمکده چندان حسن و لطافت
یوقدر .

بعض تشبیهده اوصاف متعدده مفرده بولنور ایسه ده هیئتک
هیئته تشبیهی قیلندن اولمز . نیته کیم اشبو :

ای آغزی غنجه چهره سی کل خطلری سمن
زلفی بنفشه حسنی چمن بویی یاسمن

بیتی بو قیلندر . و کذاک فضولینک :

وعدۀ وصالک جوق اما بخت یار اولماز نه سود
کل کتورمز آب شیرین ویرمک ایله خاک شور

بیتنده دخی بلا ترکیب اجزا اجزایه تشبیه اولنمشدر . شو ایله که
وصل، کله وعدۀ دخی آب شیرینه، عدم مساعده بخت دخی
انبات نبات ایتمیان شوراق طوبراغه تشبیه اولنمشدر . هر نقدر
بوییتک الفاظنده تعقید وار ایسه ده معنا سنده لطافت چوقدر .
و کذلک باقینک جتتمکان سلطان سلیمان خان حضر تیرینک
مدخنده نظم ایتمش اولدینی قصیده نك آئیده کی بیتلرنده دخی
مرکب اولقسزین هر بر جز، دیگر جزئه تشبیه اولنمشدر .

صاچار زمه نوری دو کر زمه ناری

اوتاج مرصع اوتیغ مجوهر

خنط نظم یاکی چمنزار جنت

النده قلم چشمه آب کوثر

مشبه و مشبه بهدن هر بر یسی یا مفرد و یا مرکب اولدینی کی
بونلرک یا حسی و یا عقلی اولسی دخی امور طبیعیه دندر . حسی
دیدیکمز حواس ظاهره یعنی باصره و سامعه و ذائقه و شامه و لامسه
ایله حس اولنان شیلردر . مثلاً مبصر آتده خدایله ورد و قامت الله

سرو و مسموعاتده صوت انسان ايله صوت بلبل و مذوقاتده ماء
عذب ايله شکر و مسموماتده رائحة کا کل ايله بوی کل و ملموساتده
جلد ناعم ايله پنبه و یاخود حریر کچی .

بوصورتده حسی اولان شیلر یا اجسامدرکه رؤیة و لمساً
بینور . و یاخود اجسام ايله قائم کیفیاتدرکه سمعاً و شمماً و ذوقاً
حس اولنور . عقلی دیدیکمز دخی حواس خمسۀ ظاهره ايله حس
اولنان شیلردن اولیوب عقلاً ادراک اولنان شیلردر . علم ايله حیات
و جهل ايله ممات کچی که بونلردن هر ایکسی حواس ايله بیننه میوب
عقلاً ادراک اولنور کیفیاتدندر . مثلاً (عام حیات کیدر ، جهل
مماه بکزر) دیندکده مشبه و مشبه بهدن هر ایکسی عقلیاتدن
اولمش اولور .

یاخود مشبه ايله مشبه بهدن بریسی عقلیاتدن و بریسی
حسیاتدن اولغله مختلف اولور لر . مثلاً باقینک :

عرصۀ مدح و ثنائک بوله ماز پایان

پیک اندیشه اکر بیک بیل اولور سه پویان

یتدده کی (پیک اندیشه) بوقییلدندرکه مشبه به اولان (پیک)
حسیاتدن و (اندیشه) عقلیاتدندر .

و كذلك باقینک :

شکار ایتمک ندر معنا هاسن

بولنسه طبع شاهی کچی شاهین

بیتندہ دخی (معنی) عقلیاتدن (ہا) حسیاتدن و (طبع) عقلیاتدن
(شاہین) حسیاتدندر .

عقلی اولان شیر نہ کندوسی بالذات ونہدہ مادہ اصلہمی
حواس ظاہر دنک ہیچ بریلہ محسوس اولان شیردن اولدینی ایچون
غول و عنقا مثللو و همیات بو خصوصہ عقایاتہ داخل اولورلر .
ایشته فضولینک :

حیفہ دنیا دکل کر کس کبی مطلوبیز
بر بلوک عنقارلز کوه قناعت بکلرز

بیتندہ کی عنقار کبی . زیرا عنقا اسمی وار جسمی یوق بر قوش
اولدیغندن موہوماتدندر .

عقلیات قسمنه و همیات داخل اولدینی کبی وجدانیات یعنی
قوای باطنہ ایله ادراک اولنان شیر دخی داخل اولورلر کہ بونلر
غضب و حزن و غم و کدر و سرور و نشاط و آرزو و محبت
و بغض و عداوت و بونلرہ مماثل تأثرات و انفعالات نفسیہ در کہ
او مثللو احوال و کیفیاتہ شمدی غاظ اولہرق بعضیایر حسیات
دیورلر . بن بیلیمکہ بونلرہ حسیات دیجہ اصل حسیاتہ نہ دیملری
لازمکله جکدر .

محسوس اولان شیرلک بالذات مرئی و مشاهد اولسی تشبیہ
شرط اولیوب انلرک محسوساتدن اولان مادہ اصلہ لرینک خیالده

مرتسم و متصور اولمی دخی تشبیهی محسوسات قبیلندن عدا تمکه
کفایت ایدر . فلذک خیالیات حسیاتک بر نوعی اولمش اولور .
ایشته :

جام شراب ناب کبی دلربا قی
لعلین دوداغی در دیشی کلکون یناغی وار

بیتنده کی تشبیه بوقیلدندر . چونکه شراب قدخنده کر چکدن
قرمزی دوداق وانجودن دیش وکل رنکنده یناق حساً ادراک
اولنان شیلردن دکدر . زیرا حس ایله ماده موجود اولان شیلر
ادراک اولنور ، لکن او طولو قدحک ترکب ایتدیکی مواد صورت
ظاهرده قرمزی دوداق وانجو دیش وکلکون یناق کبی اولوب
بوموادک هر بریسی بصر ایله محسوس اولان شیلردندر . اشیو :

غم زلفکله دود آه کبود
لاجوردی لطیف سنبل اولور

بیتنده دخی دود و لاجوردی رنک و سنبل حسیاتدن ایسه ده
« آه » دن لاجوردی سنبل حاصل اولمق بالذات کورلمش شیلردن
اولیوب شاعری خیالنده مرتسم و متصوردر . وکذلک صنوبری
نام شاعر عربینک بروجه زیر ترجمه اولنان :

« کویا که قمر مزی کلنجک چیچکلری روز کارک هوبیله اکیلوب
طوغرالدینی وقتده زبر جددن رماح اوزرینه آچلمش پیراقلر ایدی. »
یتنده کی یاقوت وز بر جد و اعلام حسیاتدن ایسه ده زبر
جددن رماح و یاقوتدن اعلام خیالیاتنددر . و کذلک ابونواسک
« اوزرنده کچوکی بیوکی کوبوکلر حاصل اولان شراب ناب ،
اوزرینه کچوکی بیوکی انجو دانه لری سرپلمش بر التون زمین
ایدی. » کلامنده کرک زمین و کرک آتون حسیاتدن اولوب
التون زمین خیالیاتنددر .
و یاقینک :

چرخ اوقلرینی آتدی ینه کلشنه سحاب
التون کوبکلی بر سهر لعل طوتدی خار

یتنده کی التون و یاقوت و سهر حسیاتدن ایسه ده وسطی التون
یاقوت سهر خیالیاتنددر .

مشبه و مشبه بهدن هر ایکسی مفرد و یاخود هر ایکسی مرکب
و یاخود مشبه مفرد مشبه به مرکب و یاخود مشبه مرکب مشبه به
مفرد اولوق اعتباریه درت قسمه منقسم اولدینی کبی مشبه
و مشبه بهدن هر ایکسی حسی و یاخود هر ایکسی عقلی و یاخود
مشبه حسی و مشبه به عقلی و یاخود مشبه عقلی و مشبه به حسی اولوق
اعتباریه دخی درت قسم اولدینی تفصیلات مسروده دن منضم
اولور .

﴿ احوال وجه التشبيه ﴾

وجه تشبيه يامشبه ايله مشبه بهك حقيقتهلرندن خارج اولماز، مثلا برى هندسه يه و برى طبه دائر اولان ايكي كتاب ، مجرد كتاب اولمق حيثيتيله برى برينه تشبيه اولنسه انلرك بينلرندهكى وجه تشبيه جنسيت اولور . واكر ايكي ديوان برى برينه شعره متعلق اولمق حيثيتيله تشبيه اولنسه انلرك بينلرندهكى وجه تشبيه نوعيت اولور . واكر ايكي نسخه باقى ديوانى برى برينه تشبيه اولنسه بينلرندهكى وجه تشبيه فصليت اولور . چونكه جنس ديمك تحتده انواع مختلفه اولان كل ديمكدر . كتاب مفهومك تحتده تفسيره ، حديثه ، هندسه يه ، طبه ، شعره ، تاريخه ، والحاصل هر برفه متعلق ندر كتاب وار ايسه داخل اولديغندن برى برينه تشبيه اولنان ايكي كتابك بينندهكى وجه تشبيه ايكسنگده برجنسدن اولسى اولور . نوع ديمك انك مفهومنده افراد كثيره مشترك اولان ديمكدر .

ايشته آفأاً تمثيل اولنديغى اوزره ديوان مفهومك تحتده شعره متعلق اولان كتابلرك هر فردى داخل اولديغندن باقى ديوانى ايله نابى ديوانى برى برينه تشبيه اولنسدقه بينلرندهكى وجه تشبيه نوعيت اولور . فصل ديمك جنسده كندوسنه

مشارك اولانلری تمیز ایدن دیمکدر . بروجه سابق بری برینه تشبیه اولنان ایکی نسخه باقی دیوانک یینلرنده کی وجه تشبیه فصیلت اولورکه اودخی اوکتابلرک ایکسنکده باقیه منسوب اولمسیدر . ایشته وجه تشبیه یابویله مشبه و مشبه بهک حقیقتلرندن خارج دکلدر . و یاخود مشبه ایله مشبه بهک ییننده قائم اولوب فقط حقیقتلرندن خارج برصفتدر مثلاً شجیع آدم ایله ارسلانک ییننده وجه تشبیه اولان شجاعت کبی که اووجه تشبیه یعنی شجاعت کرک ارسلانک و کرک او آدمک یینلرنده قائم ایسه ده حقیقتلرندن خارج بروصفتدر . چونکه شجاعت نه حیوان ونه ده انسان ونه ده ارسلان اولدیغی ایچون هم مشبهک و همده مشبه بهک حقیقتلرندن خارج اولدیغی آشکاردر .

ایشته بویله مشبه ایله مشبه بهک حقیقتلرندن خارج اولان وصفلر یا حسی و یا عقایددر . حسی اولان وصفلر یا الوان و اشکال و مقادیر و حرکات و سکانات و بونلره متصل و مماثل شیلردر که بونلر بصر ایله ادراک اولنور . و یاخود اصوات خفیفه و اصوات قویه و صوت انسان و صوت بابل و سهیل و نهیق کبیدر که سمعاً ادراک اولنور . و یاخود مطاعم و مشاربک حلاوت و حموضت و مرارتلری مثللو احوالدرکه بونلر ذوقاً ادراک اولنور . و یاخود درلو درلو روایح طیبه و روایح کریمه درکه بونلر شما حس اولنور . و یاخود رطوبت و یبوست و ثقلات و خفت و برودت و حرارت مثللو شیلردرکه بونلر لمساً ادراک اولنور .

عقلی اولان وصفلر علم و حیات و شجاعت و جبن و لرم
مثلاو عقل ایله ادراك اولنان کیفیاتدرکه بوکا دائر بوندن اول
ایضاحات مرور ایلدی .

وجه تشبیه یا امر واحد اولور . مثلا خد ایله ورد بیننده کی
وجه تشبیه کی که حمر تدر . و یا امر واحد اولیوب متعدد اولور
بودخی ایکی نوعدرکه بر نوعی اوامر متعدد ، واحد حکمنده
بولور ، یعنی مرکب اولور . نیتکم محاربهده یردن ثوران ایدن
غبارک دروننده کی قاعچلرک پارلیدیسی ایله شهابلری متساقط اولان
کیجه نك بیننده کی وجه تشبیه کی که قرانلغک ایچنده اجرام
مشرقه و مستطیله نك متساقط اولسی حالتیدر . نوعک بریسیده
وجه تشبیه امر واحد اولیوب متعدد اولور اما واحد حکمنده
اولماز ، یعنی هیئت مرکبه اولماز . مثلا لونجه و طعمجه و رایحه جه
بری برینه بکز یان ایکی المانک بیننده کی وجه تشبیه کی .

اکر وجه تشبیه حسی اولور ایسه مشبه ایله مشبه به دخی البته
حسی اولور . زیر احساسیات انجق حواس ظاهره ایله ادراك اولور
بشقه درلو ادراك اولنه ماز . مثلا (کونش بر مدور تبسی به
بکزر) دینلرکده بونده وجه تشبیه مدوریت اولدیغی ایچون
حسیاتدن اولدیغی کی مشبه ایله مشبه به دخی حسیاتدندر . و اما
وجه تشبیه حسیاتدن اولوبده مشبه و یا خود مشبه به و یا خود
ایکیسی بردن عقلیاتدن اولق جائز اوله ماز مثلا (علم مدور
تبسی به بکزر) و یا خود (کونش متحرک شجاعته بکزر) و یا خود

(عام قمر مز باقده عقله بکزر) دنيله مز . واما وجه تشبيه عقلی اولور ایسه مشبه ایله مشبه بهک عقلی ویا حسی ویا مختلف اولسی جائز اولور . مثلا (عام حیات کیدر) دینلسه بونده کی وجه تشیه ایکسینکده ادراکه سبب اولمیدر . اشبو وجه تشیه عقلی اولدینی کبی مشبه اولان علم ایله مشبه به اولان حیات دخی عقیدر . وکذک « صحابه کرام نجوم کیدر » دیندکده بونده کی وجه تشیه عقلی اولوب مشبه ومشبهه حسیدر . چونکه بونده وجه تشیه هدايت اولوب بودخی هم نجومده ومحمد صحابه کرامده موجود در . زیرا نجوم نصل ظلمت لیده قاناره هادی ایسه صحابه کرام دخی ظلمت جهل ونادانیده سرکردان اولانلره هادی ایدی . وکذک (جهل ظلمت کیدر) دیندکده بوتشیهده جهل عقلياتدن وظلمت حسیاتدن اولوب وجه تشیه عقلياتدندرکه ضالاندر .

کرك حسی وکرك عقلی اولان تشیهات مشبه ومشبهه اعتباریه مفرد ومرکب قسملرینه منقسم اولدینی کبی وجه تشیه اعتباریه دخی تشیه، تثیل وغیر تثیل ومجمل ومفصل ومبتدل وغیر مبتدل قسملرینه منقسم اولور . تثیل اولان تشیهده وجه تشیه ایکی امردن ویاخود امور متعدده دن مأخوذ وصف اولور . نیته کیم بوندن اول مثال اوله رق ایراد اولنان « اوحار بده سیاه توز ایله بزم قاجار نیز شهابلری متساقط

اولان کیجہ کبی ایدی،» ترکیبندہ وجہ شبہ امور متعددہ دن
منتزع و صفدرکہ بری قرانلق و بری قرانلقک درونندہ کی
مشرق و مستطیل الشکل و متناسب المقدار اولان شیلرک متحرک
و متساقط اولمی حالتیدر . ایستہ بویله تشبیہ تمثیل دخی دینلور .
اگر وجہ شبہ بویله متعدد امرلردن منتزع اولماز ایسہ اوتشبیہ
تمثیل اولماز مثلاً (زید ارسالان کبیدر) ترکیبندہ کی تشبیہ ،
تمثیل دکلدز .

کلہ لم مجمل ایله مفصلی بیانہ : اکر تشبیہدہ وجہ تشبیہ
مذکور اولماز ایسہ اکا تشبیہ مجمل دینلور . مثلاً اشبو :

بوپازار ایچرہ دوشمنز دانہ اشکم کبی کوهر
کل ای جان رشتہ سی شمدنکرو درعدندن کج

بیتندہ کی تشبیہدہ وجہ تشبیہ مذکور اولمدینی ایچون بوتشبیہ
مجمل انواعندن اولور . چونکہ بورادہ مشبہ کوز یاشی و مشبہ بہ
درعدن اولوب بونلرک بیتندہ کی وجہ تشبیہ شفافاق و کرویت
ایسہدہ بونلر کلامدہ مذکور دکلدز . تشبیہ مجملک بعضیسندہ
مشبہ و مشبہ بہدن هیچ برینک وصفی مذکور اولماز (سن
حاتم کبی سن) ترکیبندہ اولدینی کبی . بعض تشبیہدہ بونلرک
وصفاری مذکور اولور . ایستہ بروجہ آتی ترجمہ اولنہ حق بریت
عر بیده حال بویلهدر :

(ترجمه)

« بن ممدو محمدن یوز دوندروب کیتدم . اما انک مواهب
وعطایایی بدن یوز دوندرمدی ، شول بر بلوط کچی که سن اکا
کلور ایسهک اوسکا یغمورینی افاضه ایدر . اگر سن اندن اعراض
ایدوب قیچار ایسهک اولوط سنی تعقیب و طابیده سرعت ایدر .
ایشته بونده هم مشبه وهمده مشبههک وصفلری مذکور در که
مشبه اولان ممدو حک وصفی انک مواهبنک هر حالده عدم انقطاعی
ومشبه به اولان بلوط کده وصفی سن اکا طوغری کیتسه کده
ویا خوداندن فرار ایتسه کده کلوب سکایتشمسیدر . و بوتشپیده
وجه شبه طلب وعدم طلب و اقبال و اعراض حالتلرنده برشینک
کلوب دیگر شیئی بولمسیدر . ایشه بوتشپیده دخی وجه تشبیه
مذکور دکادر . و اما وجه تشبیه مذکور اولور ایسه اکا
مفصل دنیلور . نیته کم بوجه آتی ترجمه اولته حق بیت عربیده
حال بویله در :

(ترجمه)

« بنم حیدیمک صاحی ایله بنم حالم کیجه کیدر . انک دیشلریله
بنم کوزلریمک یاشلری صفوتده انجو کیدر »
بوترکیب ایکی فقره دینی متضمن اولوب فقره اولاده کی تشبیه
محمل در . زیرا انده وجه تشبیه مذکور دکادر مانحن فیه اولان تشبیه مفصل
ایکنجی تشبیه در که انده وجه تشبیه صفوتدر . انک دیشلری نصل صافی

و براق ایسه بونک کوزلرینک یا شلمری دخی اویله صافی و براق
ایمش .

بعض کره کلامده وجه تشبیه مذکور اولمازده وجه تشبیهی
مستلزم اولان شی وجه تشبیه مقامنده اوله رق ذکر اولنور
مثلا (کلام فصیح حالوتده شکر کیدر) کبی که بوتشایدده
وجه شبه حالوت اولیوب حالوتک لازمی اولان میل طبیعتدر .
و بوتشایدده حالوت حقیقت اولیوب ذکر ملزوم واراده لازم
قیلندن مجاز مرسلدر . چونکه حالوت شکرده اولور کلام
فصیحده اولماز . شکرک خاصه سی ذوقاً بیلنور . کلام فصیحک
خاصه سی سمعاً حس اولنور . ذوقاً بیلنن شی ایله سمعاً بیلنن
شیئک یعنی شکر ایله کلام فصیحک بیننی جمع ایدن حال میل
طبیعتدر که شکرده ده کلام فصیحده طبعک میلانی اولدینی
اشکاردر .

قریب مبتدل اولان تشبیه دخی مشبه ایله مشبه بهک بیننده کی
مناسبت یعنی وجه شبه ظاهر اولان تشبیهدر که آنی هر کیم ایشته
ذهنی در حال مشبهدن مشبه به انتقال ایدوب تفکره و تدقیق
نظره محتاج اولماز . بویله تشبیهلری خواص و عوامدن هر کس
استعمال ایده ایده حال ابتداله کتور مشلدردر . مثلا شجیع ادمک
ارسلا نه و کوزل یوزک کونشه و کوزل کوزک ترکسه و کوزل
قاشک کانه تشبیهی کبی . ایشته بومثالو تشبیهلره قریب مبتدل
دینلمسنگ وجهی بودر .

بعید غیر مبتذل اولان تشبیه دخی سامعک ذهنی در حال
 مشبهدن مشبه به انتقال ایتیموب تفکره و تدقیق نظره محتاج
 اولور. و بوکا سبب وجه تشبیهک خفی اولمسیدر. و اشبو خفایه
 باعث ایکی درلوشی اولوب بریسی وجه تشبیهک اجزاسنده کثیرت
 تفصیل اولمق و بریسی سامعک خاطرینه مشبه به نادراً خطور
 ایتمکدر. کثیرت تفصیلدن مقصد برشی ایچون بردن زیاده
 وصف معتبر اولمق یعنی برشیتک اوصاف متعدده سنه
 تشبیهده اعتبار قلمقدر. مثلاً (کونش الی دترک بر آدمک الند
 برمدور آینه یه بکزر) دنیلسه بوندهکی وجه تشبیهده پک چوق
 تفصیل واردرکه بری استداره، بری لمعان، بری سرعت
 حرکت، بری اوسرعتله برابر لمعانک تموجی، بری اوتوج
 لمعان دائره محدودده شمسک خارجه چیقوب جواننه منبسط
 اوله جق کبی ظن اولنورکن احوالت انبساطینه طوپلانوب
 دائره محدودده داخننده قالمق حاللریدرکه بونلری کوزینه کودنوبده
 کونشه باقه بیلانر تمامیه کونشده مشاهده ایدرلر. کونشه
 دقتله باقان کیمسه لر اوصاف مذکوره یی ککونشده مشاهده
 ایتدکلری کبی اوکیمسه لر الی دترک آدمک الندکی مدور آینه یه
 امعان نظر ایلدکلرنده آنده دخی اوصاف مذکورده نک مثالی
 معاینه ایدرلر. ایشته مشبهده و یاخود مشبه بهده بوصورتله
 اوصاف متعدده بولمغه کثیرت تفصیل دیرلرکه بونده ابتدال
 یوقدر. و بویله تشبیه سامعک خاطرینه نادراً خطور ایلر.

کنديسنده کثرت تفصيل اولئقسزین خاطرہ نادر اوله رقی
خطور ایدن تشبہات دخی مشبه ایله مشبه بھک بینده بعد مناسبت
اولان تشبہاتدرکہ اشبو مناسبتک بعدند نظولائی اومثالوتشبہات
هرکسک خاطرینه خطور ایدمز . نیتہ کیم باقینک بیت آتیمی
بوکا مثال اوله بیلور :

چرخ غدارده وفانیلر • کاسه سر نکونده ماییلر

فلکک محدییتی باش اشاغی یه قیامش کاسه یه وفاکده وفا اولماق
حالی دخی سر نکون اولان کاسه ده صوبولنماغه مشابه اولدیغندن
بویتک متضمن اولدینی تشبیه هر زمان وهرکسک خاطرینه
خطور ایدن تشبہلردن اولدینی ایچون غیر مبتدلر . وباقینک
اشبو :

دود آهم رخک هواسی ایله
ابراولور یاغدی رر جهانہ کلاب

یتنده کی تشبیه دخی نوادر دن و دلپذیر تشبہلردندر . چونکہ
چکدیکی آه حسرتی بالایه متصاعد اولان دومانه و صکره آنی
جو هواده کی سحابه و ممدوحک رخسارینی ضمناً کله و اوسحاب
اولکک هواسندن متحصصل اولدینی ایچون آندن دوکیله چک

قطراتی کول صوبه تشبیه ایلمشدرکه بونده هم کثرت تفصیل
وهمده کمال درجه غرابت حسنه واردر .
و كذلك :

جمال عالم آراسندن اول ماهک نقاب اچدم
عجب فرخنده کلدی فال احوالم کتاب اچدم

بیتمده کی تشبیه دخی تشبیهات نادره دندر . چونکه جمالک کتابه
تشبیهی شمسه و ماهه تشبیهی قدر مبتدل دکلدر . و برده بونده
مذکور اولان اوصاف حسنه تشبیهی بر قات دها تزیین ایلمشدر
که او اوصاف . جمالک نقاب ایله مستور اولوب صکره اوتقابک
آچامسی و نقابک کشادنده مشاهده ایتدیکی حسن و بها کندیسنی
منشرح و مسرور ایلمسیدر .

ایشته بو اوصاف ایله متصف اولان جماله کی حسن و رونقک
بخش ایتدیکی نشئه و انشراحى فال خیرک ایراث ایتدیکی فرح
و شادی یه تشبیه ایتمشدرکه حقیقه تشبیهات دلکشادندر . ایشته
تشبیهده بوجه مذکور کثرت تفصیل بونور و یا خود ذهنه
خطوری نادر آوقوع بولور ایسه او تشبیه ، بعید و غیر مبتدل
اومتقه مقبول و بایغ اولور . یوقسه هر بر ذهنه خطور ایدن
قریب و مبتدل تشبیهلرده بلاغت اولماز دیرلر . لکن نیجه تشبیهات
قریبه و مبتذله واردرکه مهارت ادبیه سی اولنلر آنی اولیله بر

حسن صورتہ قورلرکه تشبیه بعیددن زیادہ صورت مرغوبہدہ جلوہ نما ایدرلر . ایستہ کوزل یوزی ماہہ تشبیه تشبہات مبتلہدن ایکن ملک الشعرا باقی بیت آتیدہ انی نہ کوزل برصورت مقبولہدہ ابراز ایتشددر .

جمال یارہ نظر قیل درونک ایت روشن
کہ نور بخش جهاندر او ماہ مہر افروز

نثرآ مال بیت « یارک جمالی بر ماہ مہر افروزدرکہ جہانہ بخش نور ایدر . سن او ماہہ نظر قیلدہ درونخی آیدنلق ایت » اولوب بوتشبیہ ہم مبالغہی و ہمده صنعت توریہی متضمندر . معلومدرکہ قر ضیایی شمسدن آلور . شمس قردن اخذ ضیا ایلمز . حال بولہ ایکن بیتدہ بالعکس ماہ مہر افروز دیمی حکمتہ مخالف کورینور، لیکن بوندہ کی توریہ او مخالفتی بر طرف ایدر . زیرا مہر لفظی کونش معناسنہ اولدیغی کی محبت معناسنہدہ کلور . بوصورتدہ معنای بیت . « سن یارک محبت پارلادیجی جمال انورینہ نظر قیلدہ درونکی روشن ایلہ . » دیمک اولور . بویتک الفاظی نہدر جہدہ رنگین و خوش ادا ایسہ معناسی دخی او مرتبہدہ دلارادر . پارلاقلدہ ورنکیلکدہینہ باقینک اشبو :

جمالک آفتابندن آلور نور
مہ تابانہ دوندی جام بللور

بیتی بیت سابقك فوقده دنیاسه سزادر . چونکه جمال و آفتاب
و نور و مه تابان و جام لفظلرینک معنای و پرتو جالک جامه عکس
ایدوب او جامک او جمال پرانواره قارشو شعشعه پاش اولسی حالتلری
بر صورتده مزین کورینورکه طابع اکا حیران از لور . ایسته بو
حسن تصویریته ده کی تشبیهی ابتدالدرن تخلیص ایتدکن بشقه بو بیت
قرضیانی کونشدن الموق حکمتی دخی موهم اولدیغدن بونده کی
ایهام و تناسب بیتك لطافتی قات قات تزئید ایلمشدر .

و کذاک دیشک انجویه تشبیهی تشبیهات مبتداه دن اولدیغی
حالده بافیکز باقی استاد او یله بر تشبیهی متضمن اولان کلامی
سمط نظمه نه کوزل دیزمشدرکه ناشنیده تشبیهدن زیاده تاب
ورونق ویرمشدر :

لؤلؤ دیشک غمیه سرشکم کهرلرین
دیزدم امید رشته سینه دانه دانه بن

فضولینک :

کونش لوحی دکل کوکده شعاع اوستنده زرین خط
فلک آلمش الینه بر ورق حسنک کتابندن

بیتك هر نقدر لفظنده تعقید و حسنک کونشه تشبیهنده دخی

ابتدال وار ایسه ده حسن تصویر بو تشبیهده عیب ابتدال دن اثر
بر اقامشدر. چونکه بو بیتک معناسی سهاده کونش شعاع یعنی ضیادکلدر.
بلکه سنک حسنک کتابندن آتون ایله مزین برور قدر. فلک
انی عالمه کوسترمک ایچون اینه آلمشدر دیمک اولدیغندن بونده کی
حسن معنی متضمن اولدیغی تشبیهک قدرینی کوکاره قدر اعلا یا نامشدر
وینه فضولینک :

جلوهٔ عکس رخک آینه ده ای رشک حور
روشن ایتمش انی کیم خورشید دندر آیه نور

بیتنده دخی وجهک خورشیده تشبیهی تشبیهات مبتذله دن ایسه ده
حسن تصویر او ابتدالی نوادر مجلاسنده جاوه کر ایلمشدر.
تشبیهده مشروطیت بولنق دخی بعض کره تشبیهی ابتدال دن
قورتاریر. وبویله تشبیه تشبیه مشروط دنیلور :

بکنز دیر دم قدموزونکه فی الجملة اکر
جان ایچنده الف ایتسیدی قبول حرکات

بیتنده اولدیغی کی. چونکه قدک الفه والفک قده تشبیهی تشبیهات
مبتذله دن ایکن بیت مذکورده بوتشبهک مشروط اوله رق کلسی

انی صورت مستحسنه به تحویل ایدوب ابتدالین قورتارمشدر.
هر بر تشبیه قریب و مبتدل اولمقله موقع حسن و مقبولیتدن
ساقط اولمق لازم کلیه جکی کبی بعید و نادر اولمقله دخی قرین
موقع بلاغت اوله ماز . چونکه نیجه دکر سنز تشبیهلر واردرکه
خاطره نادرآ دکل بلکه هیچ ختلور ایتمز. فلذلک بعض تشبیهلرک
یا قیشقسز لغندن طولایی بعض اسلافی ادبای زماندن بعضیلر
مواخذه ایتمکده درلر . از جمله شیخ غالب کرء سمایی بر خام
اریکه و ویسی دخی کرء ارضی بر قزل میورطه به تشبیه ایتمش
اولدیغندن بویله عظیم اولان شیرلی اریک و میورطه مثلاًو اشپای
صغیره به تشبیه ایلدکلری ایچون او ذاتلر هدف سنک تهکم
اولشلردر .

تشبیه یا قیشقسز اولورسه کرک استعظام صورتنده و کرک
استحقار و استصغار طرزنده اولسون مقبول اولمیه جفنده شبهه
یوقدر . لکن بر شاعر بویله تشبیهی حالک و مقامک مقتضاسنه
تطبیق و توفیق ایدرده وجه کلامی توریه و ایهام مثلاًو تریناتله
دخی صورت مزینه ده کوسترسه طبایع سلیمه آنی قبولده
تردد کوستر رمز . ایشته باقی دل آگاه بیت آتیده بحر محیطی
جرعه به و آسمانیده پیاله به تشبیه ایلمش اما مناسبت الیرمشده
مرتبه بلاغته ابلاغ ایتمشدر :

بر بزمه میر مجلس اولوبدر کواکلکه اکا
بحر محیط جرعه و کردون پیاله در

بویت ایکی صورتله قابل تاویل اولدیغندن بونده کی تشبیهدہ
اصلا مردودیت یوقدر . تاویلاک بریسی فیض ربانی یه کوره
مخیطار جرعه دکل بلکه دهاکمتر وفلککلر پیاله دنده احقر
اولمقدر . حضرت فیاض مطلقک فیض نامتناهیسنی هرکیم
ملاحظه ایدرسه انک یاننده مکونات قدح وجرعه مشابهسنده
قاله بیله جکنی دخی ملاحظه ایدر .

نیتہ کیم حمدی شیرین بیان قدس الله روحه نظام آتیسایه
بومعنایی نه کوزل تصویر وعیان ایلمشدر :

حکمتی بحرینه حباب سپهر
صنعی برقینه ذره تابش مهر
بوقدر وسعتیله عرش عظیم
جبروتینه کوره نقطه جیم

تاویلاک بریسیده عالم آبدہ مستغرق لجئ می ناب اولانلرک
دیددخیاللرینه بیوک شیلرکوجک کورینه کلمکده بولمقدر . اولکی
تاویله کوره بویت غایت عارفانه وایکنجی تاویله کوره پک رندانہ
سویلنمش برشعر اولدیغندن بومعنالی ملاحظه ایدنلر بیت
مذکورده کی تشبیهک مقبولیتی تسلیم ایتمکده توقف ایلمزلر .

بیت آئیده کی مبالغه لی تشبیه دخی موقع مقبولیتده واقع
اوله جق تشبیه لر دندر :

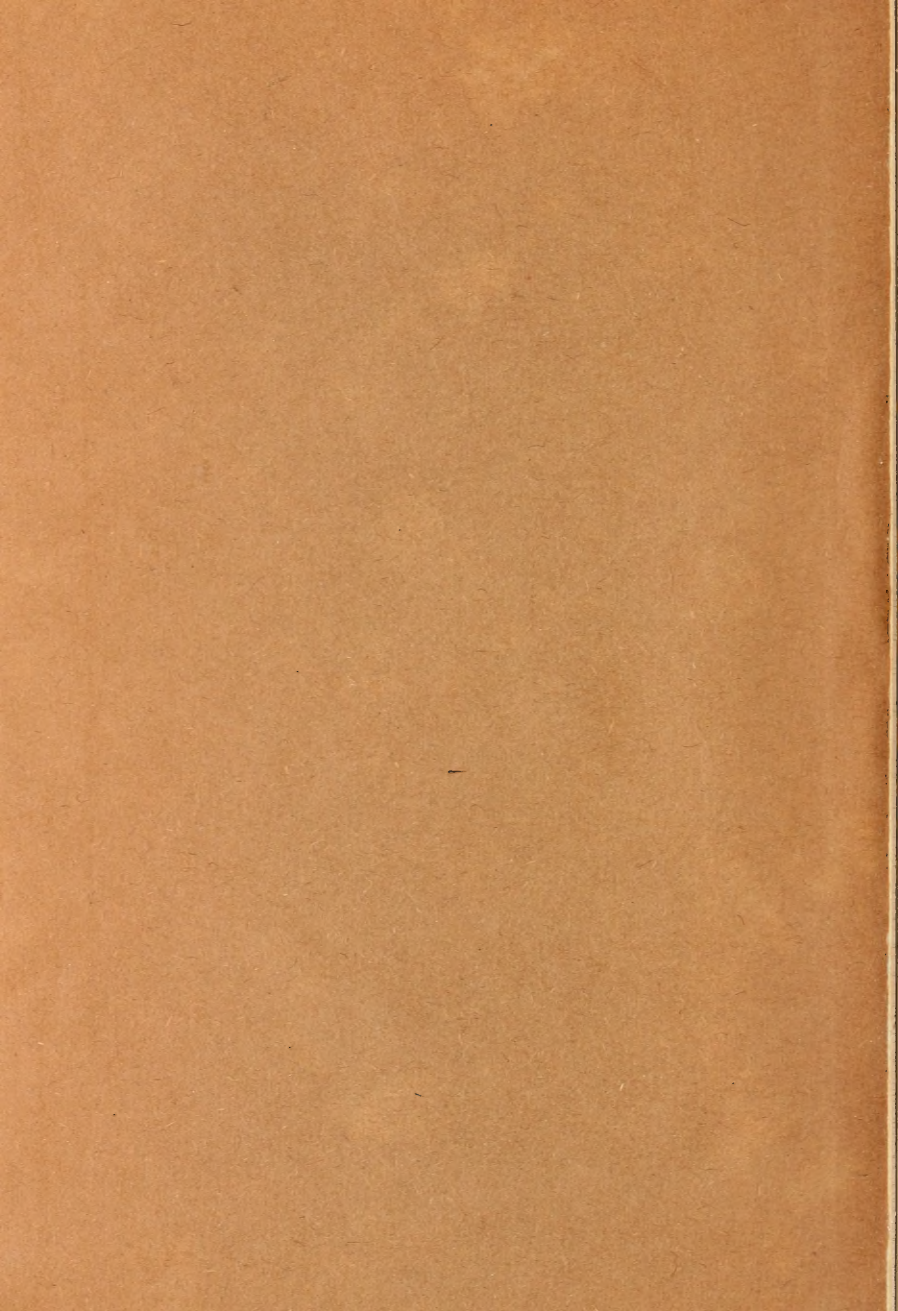
طوفان سرشکم دیمه جوش مه بکزر
باق چشمه دامانه دریا نه بکزر

ظاهرأ بویته کوزی یاشنک طوفان دن زیاده چوشتمون
اولدیغی ودریانک دخی نه یعنی بررطوبت قلیله یه بکزدیکنی ادعا
ایتمش . لیکن بونده بر توریه قوللامش که اوتوریه بیتده کی غلو
وافراطی بر طرز ظرافته تحویل ایلمشدر . چونکه « طوفان
سرشکم دیمه جوش مه بکزر » دیمکه کوزمک یاشنی دکره بکزته
دیوب منع ای دیور . منع ایتمدیکی قدرده واریا . هیج کوز یاشنی
قوجه دکره بکزر می : « باق چشمه دامانه دریا نه بکزر »
دیمکه دخی دکره نم هانکی شیئمه بکزر دیور که هیج بر شیئمه
دکل دیمک ایستور .

وکنک صنع بدیع آلهی بی جناب باقی قدس الله روحه
جام وشراب خیالیه نه کوزل تصویر ایلر :

بزم شوقک ایچره دور ایلر فلک برجامدر
جامده برجرعه در عشقک شرابندن شفق

مضمون بیت « سنک شوق و محبتک بزمنده آسمان دوران ایدر

The image shows the front cover of an old book. The cover is decorated with a traditional marbled paper pattern, featuring large, irregular, dark brown and black spots on a lighter, cream-colored background. The spine of the book is visible on the left side, appearing dark and possibly made of leather or a different material. A small, rectangular white paper label is affixed to the bottom left corner of the cover. The label contains four lines of text, which appear to be a library classification or accession number.

PL
175
C42H4
1884